Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

Contribuții la ideea de reîncarnare și karmă

Selecție, observație preliminară și postfață de
Clara KREUTZER

Traducere de Diana SĂLĂJANU

Rudolf Steiner,
Wiederverkörperung. Zur Idee von Reinkarnation und Karma
Verlag Freies Geistesleben, 1955

Coordonatorul colecției: biolog dr. PETRE PAPACOSTEA
Redactor: MARIA STANCIU
Tehnoredactor: MARIANA MÎRZEA
Coperta: DIANA TATU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STEINER, RUDOLF
Karmă și reîncarnare / Rudolf Steiner; selecție, observație preliminară și postf. de Clara Kreutzer; trad. de Diana Sălăjanu.-
- Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold, Cluj-Napoca 2010
Cluj-Napoca: Triade, 2010

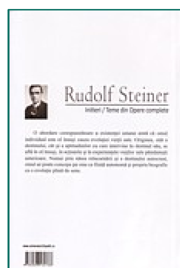
ISBN 978-606-8162-76-8
ISBN 978-973-8313-80-4

I. Kreutzer, Clara (postf.)
II. Sălăgeanu, Ligia(trad.)

2

GRUPUL EDITORIAL UNIVERS ENCICLOPEDIC GOLD
Str. Luigi Cazzavillan nr. 17, sector 1, Bucureşti
Tel.: 021.317.88.38; Fax: 021.317.88.42
e-mail: difuzare@universenciclopedic.ro
www.universenciclopedic.ro

ISBN 978-606-92265-4 4
978-606-92265-2-0

COPERTA IV

O abordare corespunzătoare a existenţei umane arată că omul individual este el însuşi cauza evoluţiei vieţii sale. Originea, atât a destinului, cât şi a aptitudinilor cu care intervine în destinul său, se află în el însuşi, în acţiunile şi în experienţele vieţilor sale pământeştii anterioare. Numai prin ideea reîncarnării şi a destinului autocreat, omul se poate concepe pe sine ca fiinţă autonomă şi propria biografie ca o evoluţie plină de sens.

Opera lui Rudolf Steiner se bazează sub aspect metodic şi din punctul de vedere al ştiinţei cunoaşterii pe descrierile expuse în lucrările sale fundamentale: ***Filosofia libertății. Trăsături fundamentale ale unei concepţii moderne despre lume***; ***Teosofie. Introducere în cunoaşterea suprasensibilă a lumii şi menirea omului***; ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** şi ***Ştiinţa ocultă în rezumat***. Acestea, împreună cu restul lucrărilor şi volumelor care cuprind articolele, formează opera scrisă, de o amploare considerabilă, formată din 40 de volume.

Pe lângă aceasta, bogăţia de conferinţe stenografiate este extraordinară, aceste conferinţe fiind cuprinse în mai bine de 250 de volume din cadrul ediţiei Operelor complete. Toate conferinţele au fost prezentate oral şi nu erau destinate tiparului. Publicarea lor s-a făcut după nişte stenograme nerevizuite de Rudolf Steiner. Ele conţin, totuşi, extinderea şi dezvoltarea în cele mai diferite direcţii şi domenii ale vieţii a concepţiilor fundamentale expuse în lucrări. Ele reprezintă şi astăzi, prin multitudinea lor tematică, o sarcină care încă nu a fost încheiată.

Astfel, motivul iniţierii acestei serii este acela de a deschide, prin prisma punctelor de vedere actuale în vremea noastră, accesul la diferite complexe de teme răspândite în întreaga operă şi nereunite într-un tot coerent şi, totodată, de a face clară capacitatea metodei antroposofice de cunoaştere de a fi aplicată la anumite cercuri de probleme. Niciuna dintre sinteze nu pretinde a fi completă în privinţa conţinutului.

CUPRINS

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

OBSERVAŢIE PRELIMINARĂ

Odată cu pătrunderea în conştienţa generală a omenirii a ideilor naturalist-ştiinţifice – în special a teoriei evoluţioniste –, de la Haeckel şi Darwin încoace, în viaţa personală a omului au apărut întrebări legate de entitatea sufletesc-spirituală din trecut, faţă de interesul pentru devenirea şi fiinţarea existenţei sale fizice, trezit de nişte rezultate convingătoare ale cercetării. Acest interes a atins foarte puţin, în primă instanţă, lumea interioară a omului, de exemplu încătuşarea sa de tradiţia religioasă. Nimeni nu simţea că ceea ce gândea în contact cu observaţia senzorială şi tezaurul spiritual care-i determina viaţa individuală ar fi ireconciliabile. De-abia când, în epoca noastră, studierea materialist-unilaterală a lumii şi a omului a dus la convingerea, susţinută de teologi, a „morţii totale”, această ultimă consecinţă logică a materialismului a dezvăluit sciziunea care existase mereu, sub o formă latentă, în viaţa trăită cu ideea dualităţii. Tendinţa de a limita viaţa umană la existenţa dintre naştere şi moarte devine o rezistenţă care cheamă entitatea suprasensibilă a omului la autocunoaştere. În faţa rezistenţei opuse de negarea ei, individualitatea – ca reprezentant al „erei noastre, era conştienţei de sine”– îşi cere *dreptul la evoluţie*.

De aceea, în lupta de căutare a esenţei adevărate a omului, azi ideea de *reîncarnare* ne întâmpină iar sub variate înfăţişări: ca serioasă problemă de cunoaştere a conştienţei moderne familia¬rizate cu ideea de evoluţie sau ca presimţire, pe fundalul unor trăiri sufleteşti personale, dar şi cu privirea întoarsă spre trecut, spre nişte doctrine precreştine, în special hinduse, despre „pelerinajul sufletului”, până la cochetarea dornică de senzaţional cu nişte exemple, în parte autoconstruite, de o aşa-zisă reîncarnare, sub formă de proză sau ca operă dramatică.

Rudolf Steiner a prezentat reîncarnarea şi karma (reîntruparea şi compensarea destinului) drept motiv fundamental al întregii evoluţii, pe fundalul fiinţei umane în totalitatea ei, drept entitate spiritual-sufletească şi viu-fizică. În cărţile şi conferinţele sale se găsesc, în contextul celor mai diferite teme, afirmaţii importante. Asemenea „decupaje” n-au putut fi prelute în această carte de buzunar. Conferinţele alese pentru volumul de faţă sunt unele ţinute de Rudolf Steiner în mod special pe tema noastră, şi anume, în perioada sa de activitate foarte timpurie, în cea de mijloc şi în ultima. Totuşi, ordinea în care ele sunt reproduse aici nu este cronologică. Am încercat să le ordonăm într-un mod cât mai plin de sens, după conţinutul lor. Conferinţele reproduse aici – nerevizuite de autor şi rămase, în marea lor majoritate, numai sub formă de stenograme – există azi drept cărţi tipărite, în ediţia *Operelor complete* ale lui Rudolf Steiner (GA). Numerele volumelor sunt consemnte în indicele de la sfârşit. Prima şi a treia conferinţă (GA 56 şi 53) au fost prezentate de Rudolf Steiner *în mod public*, la Berlin, în aşa-numita Casă a Arhitecţilor, fiind organizate de Societatea teosofică din Germania, care exista pe atunci şi al cărei secretar general el era din 1902. Din acest context poate fi înțeleasă şi expresia „teosofie” care apare în aceste conferinţe, ea conţinând acelaşi lucru pe care Rudolf Steiner l-a desemnat mai târziu prin cuvântul „antroposofie”, provenit din izvorul vieţii spirituale a Europei Centrale. Cu excepţia acestor două conferinţe publice, volumul de faţă cuprinde numai conferinţe prezentate în faţa membrilor Societăţii antroposofice. Aici trebuie să se aibă în vedere faptul că Rudolf Steiner a vorbit nu numai în cele mai diferite locuri, ci şi cu mereu alte premise. Au fost adeseori – mai ales în perioada de început a Societăţii – nişte grupe mici, care îşi desfăşurau activitatea cu posiblităţile lor personale. De aici modul mai intim de a vorbi, şi aceasta ne permite să înțelegem că uneori vorbitorul porneşte de la unele motive dintr-o conferinţă prezentată anterior în cadrul aceleiaşi grupe, sau că le tratează mai amănunţit, deşi ele par să nu aibă o legătură directă cu tema conferinţei. Toate conferinţele au fost prezentate în prima pătrime a acestui secol. Cititorului nu-i va fi greu să transpună în epoca actuală exemplele date din interiorul situaţiei de atunci şi să ducă mai departe, în epoca noastră, trimiterile la rezultatele cercetării din acea epocă. Legile reîncarnării şi karmei rămân neatinse, în valabilitatea lor, de aceste schimbări. Prima conferinţă (GA 56) a fost preluată în această ediţie a cărţii de buzunar spre a da şi cititorului care nu este familiarizat cu antroposofia câteva îndrumări referitoare la metoda cercetării spiritual-ştiinţifice şi a-l ajuta să cunoască terminologia care s-a creat treptat pentru modul antroposofic de a privi fiinţa umană.

Despre motivele fundamentale ale conferinţelor se va vorbi pe scurt în Postfaţă. Notele finale şi bibliografice legate de conferinţe provin de la editor, respectiv au fost extrase din ediţia *Operelor complete* ale lui Rudolf Steiner.

Clara Kreutzer

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

I. CUNOAȘTEREA SUFLETULUI ȘI A SPIRITULUI

Berlin,24 octombrie 1907

Conferința a apărut în prezenta traducere în ***Cunoaşterea sufletului şi a spiritului***, GA 56, Editura Triade, Cluj-Napoca, 2002.

Întregul ciclu al acestor conferinţe este dedicat cunoaşterii spiritului, iar dacă azi urmează să vorbim în mod special despre cunoaşterea spiritului şi a sufletului, aceasta se întâmplă din cauză că ne putem înţelege astfel, într-un anumit sens, asupra conceptului de spirit, prin faptul că îl punem în legătură cu conceptul de suflet, prin faptul că o raportăm la conceptul de suflet. Fiindcă pentru cei ce se ocupă de ştiinţa spirituală este foarte deranjant faptul că în epoca prezentă, când se studiază fiinţa umană, nu se face nici o deosebire între cele două concepte, spirit şi suflet.

Dumneavoastră veţi fi ştiind cu toţii că există o aşa-numită psihologie sau ştiinţă despre suflet, care se predă astăzi pe o scară relativ largă în şcoli. În cataloagele unde sunt consemnate prelegerile universitare găsiţi, de asemenea, prelegeri de psihologie, ceea ce ar însemna, textual, ştiinţa, învăţătura despre suflet. Trebuie să observăm aici că nici unul dintre cei care vorbesc într-un asemenea mod despre psihologie sau ştiinţa despre suflet nu au conştienţa clară a faptului că la om trebuie să se vorbească despre suflet şi spirit. Tot ceea ce e pus în legătură cu viaţa lăuntrică a omului, adică, dacă ne este îngăduit să folosim aceste expresii, cu gândirea, simţirea şi voinţa omului, e privit ca şi cum s-ar încadra în conceptul de suflet. Sufletul e considerat, pur şi simplu, opusul trupului şi corporalului uman şi se spune – dacă cineva se lansează într-o asemenea afirmaţie, dacă nu a ajuns în prada unui mod de gândire cu totul materialist – că omul e format din trup şi suflet.

Vrem să ţinem seama, în primă instanţă, numai de acele păreri care se situează pe poziţia că sufletul este o entitate reală. Cine spune că omul e format din trup şi suflet, în general, nu e conştient deloc de faptul că se află astfel în prada unui dogmatism apărut relativ recent, în cursul evoluţiei creştine. Chiar creştinismul mai vechi, care mai pornea de la învăţăturile înţelepciunii, distingea în entitatea umană, cum distingeau toate învăţăturile înţelepciunii din diferitele epoci şi a diferitelor popoare, trupul sau corpul, sufletul şi spiritul. Abia deciziile luate mai recent cu ocazia unor concilii bisericeşti au abolit spiritul, ca să zicem aşa, şi abia după Conciliul de la Constantinopol se vorbeşte numai despre trup şi suflet [Nota 1]. Erudiţia modernă, care se ocupă cu aşa ceva, care, aşadar, nu gândeşte în mod materialist, crede că e situată pe solul unei cercetări absolut libere şi nu bănuieşte nicidecum că ea doar şi-a asimilat această noţiune creştină târzie despre suflet, care face abstracţie de spirit, şi-a asimilat-o drept prejudecată, drept idee preconcepută. Aşa este, în general, cu multe concepte care figurează în erudiţia noastră şi care sunt luate ca şi cum ar fi, într-adevăr, un rezultat al cercetării, când, de fapt, ele nu sunt decât o prejudecată veche de secole.

Ne vom ocupa acum de psihologia obişnuită, din cele mai diferite direcţii. Dar aici nu ne propunem să criticăm, ci doar să caracterizăm. Psihologia a avut cel mai mult de suferit şi cel mai puternic – avem voie, fără îndoială, s-o spunem – din cauza modului de a gândi materialist. Nu numai că ştiinţa exterioară, care se ocupă de fenomenele senzoriale, a pierdut treptat noţiunea de spirit, ci psihologia a pierdut chiar noţiunea de suflet, adică propriul ei obiect de cercetare. Este o evoluţie interesantă aceea parcursă în acest caz de viaţa spirituală. Un cercetător şi gânditor îndrăzneţ, care a realizat în anumite domenii lucruri absolut extraordinare, a avut curajul de a exprima ceea ce la alţii este doar, ca să zicem aşa, un mod de a gândi, un mod de a simţi fundamental, în cadrul psihologiei moderne. Acest gânditor îndrăzneţ a fost *Friedrich Albert Lange*. Puteţi citi cu toţii cartea sa *Istoria materialismului* [Nota 2], apărută în colecţia Biblioteca Universală a Editurii Reclam. E o carte excelentă, pentru că tocmai cel ce studiază în mod temeinic, dacă ştie să gândească, ajunge în mod inevitabil la convingerea – am arătat-o în ultima mea conferinţă [Nota 3] – că materialismul, ca şi concepţie despre lume, poate fi comparată cu un om care se trage în sus prin propria sa forţă, ţinându-se de propria sa chică. Acest Friedrich Albert Lange a spus în privinţa psihologiei un lucru care poate fi sintetizat în trei cuvinte: "psihologie fără suflet." Această expresie provine de la Friedrich Albert Lange. Alţi cercetători nu au avut curajul de a exprima această concluzie; dar ei acţionează şi cercetează în psihologie ca şi cum nu i-ar privi deloc un concept despre suflet. Şi astăzi veţi găsi tot soiul de noţiuni despre suflet în cele mai cunoscute lucrări de psihologie oficial recunoscute. Dar dacă vreţi să aflaţi şi să cunoaşteţi, într-adevăr, ceva despre suflet, zadarnic veţi căuta acolo, fiindcă această psihologie – nu vreau să critic, ci doar să caracterizez –, psihologia aceasta a pierdut cu totul noţiunea de suflet, chiar dacă acest lucru nu e mărturisit întotdeauna. Indiferent că veţi căuta să vă informaţi la *Wundt* [Nota 4]sau la alţii, nicăieri nu veţi găsi lămuriri cu privire la viaţa sufletului. Acolo găsiţi răspuns la tot felul de întrebări legate de modul în care percep oamenii obiectele din jurul lor. Găsiţi, de asemenea, tot felul de speculaţii despre modul în care se raportează percepţia la conştienţă. Astfel, se întreabă, de exemplu: Cât timp durează până când omul, după ce a primit o incitaţie, o ridică în conştienţă? Găsiţi tratate probleme referitoare la atenţie, la felul cum omul emite judecăţi, cum compară lucrurile între ele, cum şi le aminteşte etc. Dar cine ar putea să nege faptul că un suflet cu o simţire liberă de prejudecăţi – acum, în sensul obişnuit al cuvântului –, când îşi pune întrebări referitoare la propria sa entitate, are în vedere, în primul rând, un lucru: Care este esenţa acestui suflet al meu? Oare el are aceeaşi soartă cu corporalitatea, aceea de a se dezintegra şi de a înceta să existe, după ce a survenit moartea? Oare el ia parte numai la viaţa mediului senzorial din jurul său, sau ia parte la o viaţă mult superioară, suprasensibilă, care nu se epuizează în lumea fizică? Aceste întrebări, care sunt întrebări de o importanţă vitală pentru oameni, zadarnic le veţi căuta în psihologiile actuale, fie şi numai ca întrebări. Totul în viaţa umană trimite la ele; dar când intră în discuţie fiinţa reală a sufletului, aşa se spune, atunci această problemă depăşeşte limitele cunoaşterii umane.

Dacă aveţi puţină răbdare să vă uitaţi printr-o asemenea carte de psihologie, veţi constata că exact aceleaşi metode şi procedee de cercetare care sunt aplicate astăzi la studierea naturii fizice, a vieţii din jurul nostru, şi pe care ne-am obişnuit să le numim metode naturalist-ştiinţifice, sunt folosite şi la studierea sufletului. Ei bine, dacă sunt folosite aceste metode, nu poate rezulta altceva decât ceea ce ne întâmpină în această literatură psihologică. Mai mult decât în orice alt domeniu, în cercetarea psihologică e important cine face aceste cercetări. Acolo unde domneşte gândirea materialistă, s-a ajuns tot mai mult la convingerea că rezultatele cercetării pot fi numai dintre acelea care ne vin din exterior. Cine mai înţelege astăzi în mod complet şi temeinic sensul frumoaselor cuvinte scrise de Goethe:

De n-ar fi ochiul plăsmuit solar,
Lumina s-o zărim cum am putea?
De n-am avea în noi dumnezeiescul har,
Cum ne-ar putea divinul încânta? [Nota 5]

În lumea exterioară nu ne vine în întâmpinare nimic, dacă nu suntem înrudiţi cu lucrul respectiv sau cu fiinţa respectivă sau cu forţa respectivă din lumea exterioară, dacă nu purtăm în noi înşine ceva înrudit cu ele. Tot astfel, poate cerceta sufletul numai acela care caută în afara sinei sale ceva ce a trăit, ce a aflat în el însuşi. Nu oricine – şi acest lucru trebuie subliniat mai ales în privinţa cercetării sufletului – poate fi psiholog; fiindcă omul observă din misterele celorlalte suflete numai atâta cât a devenit realitate în el însuşi.

Ştiinţa spirituală, am spus noi chiar la început, se ocupă de spiritul ca atare. Şi toate aceste conferinţe sunt consacrate studierii spiritului. Oricum vor fi intitulate conferinţele, pretutindeni noi vrem să căutăm spiritul. După cum reiese din conferinţa prezentată acum paisprezece zile [Nota 6], ştiinţa spirituală va avea sarcina de a arăta că în dosul a tot ceea ce se întâmpină în lume trăieşte spirit şi acţionează spirit.

Ce este pentru ştiinţa spirituală materia? Doar o altă formă a spiritului! Când ştiinţa spirituală vorbeşte despre materie, substanţă şi corp, ea vorbeşte despre ele cum vorbeşte despre gheaţă în raport cu apa. Gheaţa este apă sub o altă formă. Dar cineva ar putea să vină şi să spună: Atunci ştiinţa spirituală neagă materia şi corporalitatea, dacă afirmă că totul e spirit – şi atunci pentru ştiinţa spirituală nu există materie. Dar ştiinţa spirituală nu e situată nicidecum pe această poziţie bizară. Să rămânem la comparaţia noastră cu gheaţa şi apa. Ceea ce intră în considerare pentru viaţă nu sunt nişte vorbe goale, nişte definiţii fără conţinut, ci nişte influenţe pe care le întâlniţi în viaţă. Chiar dacă cineva spune că gheaţa e apă sub o altă formă – şi cu aceasta el are perfectă dreptate –, influenţele apei sunt, totuşi, altele decât acelea ale gheţii, aşa cum oricine poate observa, dacă îşi pune în palmă o bucăţică de gheaţă, în loc să-şi toarne în palmă apă. Cine ar vrea să nege că gheaţa este apă sub o altă formă, acela s-ar blama zdravăn. Tot aşa, nici ştiinţei spirituale nu-i dă prin minte să nege materia. Ea există, numai că este spirit sub o altă formă. Şi sub ce formă? Sub o formă care permite ca, dacă e observată din exterior, prin simţuri, să poată fi văzută. Acesta este esenţialul, în cazul materiei. Aici, conferinţa de azi reia firul celei prezentate în urmă cu opt zile, când am avut ocazia să arătăm că în faţa progresului făcut de ştiinţele naturii orice concepţie materialistă se preface în praf şi pulbere, că noţiunea fantasmagorică despre materie se dizolvă în ceaţă şi abur în faţa cercetărilor mai noi. Ceea ce acum treizeci de ani mai era un concept sigur, de exemplu eterul, materia, se pulverizează astăzi în faţa cercetărilor făcute ulterior. Şi ce rămâne din ceea ce se apropie de noi în lumea exterioară? Ceea ce vedem şi auzim, sunet, culoare, căldură etc.: ceea ce percepem. Să ne avântăm, atât cât ne stă în puteri, până la concepţia că în dosul căldurii, în dosul sunetului, în dosul luminii nu se află nimic din aceste vârtejuri de atomi teribil de brutale care, în lunga epocă a materialismului, au fost considerate singura realitate. Real este în acest sens ceea ce noi vedem, auzim, percepem drept căldură. Şi dacă privim în dosul culorii, în dosul sunetului, în dosul căldurii, aşa cum le simţim, cum le vedem – ce vom găsi în dosul lor? În dosul lor găsim, dacă luăm sunetul, cât timp el rămâne în lumea senzorială, aer în mişcare. Dar noi nu avem voie să mergem în dosul lumii senzoriale cu speculaţiile noastre. Trebuie să rămânem în lumea senzorială. Şi iarăşi, cineva care nu a fost doar poet, ci şi gânditor, cineva care nu e luat cu totul în serios de către erudiţi, a rostit marele cuvânt: "Dar nu căutaţi nimic în dosul fenomenelor; ele înseşi sunt teoria" [Nota 7].

Dacă mergem în dosul sunetului, în dosul luminii, nu găsim nişte atomi de natură materială, care se cufundă în retina noastră, o impresionează şi produc în acest fel reprezentarea culorii şi a luminii. Dacă privim cu adevărat în dosul lor, ce găsim acolo? – Spirit! Culoarea se raportează la spirit precum gheaţa la apă. Sunetul se raportează la spirit precum gheaţa la apă. În dosul a ceea ce vede şi aude, în locul acelei lumi fantasmagorice de atomi ce trec în goană unii printre alţii, adevăratul gânditor şi cercetător spiritual găseşte spiritul, realitatea spirituală, astfel încât întrebarea despre esenţa materiei îşi pierde orice sens. Fiindcă, în ce fel găseşte cercetătorul spiritual răspuns la întrebarea despre esenţa materiei? Ce este, în esenţa sa, ceea ce ne înconjoară afară, în lume, şi care ne apare drept materie? E spirit! Şi spiritul îl cunoaştem! Trebuie să găsim esenţa lui în noi înşine. Ceea ce suntem noi în fiinţa noastră cea mai intimă, sunt şi toate lucrurile din lumea de afară, numai că sub o altă formă. Într-o formă care permite să fie văzute din exterior, când spiritul îşi dă o suprafaţă. Îngăduiţi-mi să rostesc un cuvânt pe care orice om de ştiinţă în sensul obişnuit al cuvântului îl va considera nebunesc: Când spiritul merge spre exterior, el apare drept culoare, drept sunet. Culoarea şi sunetul nu sunt altceva decât spirit, absolut acelaşi pe care îl găsim în noi înşine, dacă ne înţelegem pe noi în mod just. Astfel, în ştiinţa spirituală, fiecare mineral este pentru noi spirit. Nici partea constitutivă cea mai de jos a entităţii umane, pe care o numim trup fizic, nu este pentru noi, în entitatea sa adevărată, nimic altceva decât spirit, sub forma în care el există şi în natura aparent lipsită de viaţă. Dar prin ce se deosebeşte ceea ce numim spirit uman de spiritul care ne întâmpină în lumea de afară drept mineral şi plantă, drept munte, drept fulger şi tunet, drept copaci şi ape etc., prin ce se deosebeşte de toate acestea spiritul pe care îl numim spirit în sensul restrâns al cuvântului? Prin faptul că acest spirit în sens restrâns se arată ca spirit sub forma lui cea mai originar-proprie, sub forma care îi revine lui însuşi, ca spirit. Ceea ce numim de obicei natură este, ce-i drept, spirit, dar spirit care îşi îndreaptă latura exterioară spre simţuri, şi ceea ce numim spirit în sens restrâns este, în esenţa sa, exact acelaşi. Natura este, în privinţa formei, ceea ce, conform cu înfăţişarea sa cea mai originar-proprie, se îndreaptă spre sâmburele cel mai lăuntric al fiinţei noastre. Dacă vom căuta spiritul afară, în natură, îl vom găsi lipsit de viaţă în minerale, plin de viaţă în plante şi înzestrat cu simţire în animale. Omul reuneşte în sine această formă întreită a spiritului în cele trei părţi constitutive ale fiinţei sale, aşa cum le cunoaştem din punctul de vedere al ştiinţei spirituale. Putem ajunge la o cunoaştere reală a omului numai dacă studiem această natură complicată a fiinţei umane şi nu ne mulţumim cu distincţia abstractă care se face între trup şi suflet, ci ne întrebăm: Cum e construit omul?

Prin ştiinţa spirituală, noi distingem mai întâi *trupul fizic* al omului, ceea ce are omul în comun, drept substanţe şi forţe, cu întreaga aşa-numita natură lipsită de viaţă. În trupul fizic al omului există aceleaşi substanţe şi forţe pe care le întâlnim afară, în lumea minerală. Dar omul mai are, pe lângă acestea, o a doua parte constitutivă, pe care o numim *trup eteric* sau al vieţii. Când vorbim despre eter, acesta nu are nimic comun cu eterul fantasmagoric care a jucat atâta timp un rol important în ştiinţă şi la care în viitorul apropiat ar putea să se renunţe cu totul. În ceea ce priveşte trupul eteric, noi nu ne vom putea ocupa de metodele clarvederii superioare. Dar vom înţelege trupul eteric cel mai bine dacă vom concepe lucrurile în felul următor: Să luăm o plantă, un animal, pe omul însuşi: În trupul fizic sunt conţinute aceleaşi substanţe, aceleaşi forţe, dar într-un amestec şi o diversitate infinit de complicate, astfel că aceste substanţe nu pot forma ele înseşi trupul fizic. Nici un corp de plantă nu poate fi ceea ce este el numai datorită forţelor fizice, şi, tot astfel, nici un corp de animal, nici un corp uman. Complexitatea, diversitatea amestecului şi dozajului ar face ca trupul să se descompună, dacă ar fi lăsat în voia propriilor sale forţe fizice şi chimice. În fiecare moment al vieţii, împotriva descompunerii corpurilor fizice lucrează trupul lor eteric sau, cum i se spune, trupul vieţii. În ele se dă o luptă permanentă. Iar în momentul morţii, când trupul eteric sau al vieţii se desparte de trupul fizic, substanţele şi forţele trupului fizic se supun propriilor lor legi. De aceea, în ştiinţa spirituală noi spunem: Din punct de vedere fizic şi chimic, trupul fizic este un amestec imposibil, el nu se poate menţine în sine însuşi. Cel care luptă în fiecare clipă a vieţii împotriva descompunerii trupului fizic este trupul eteric. – Cea de-a treia parte constitutivă a entităţii umane este ceea ce am desemnat adeseori drept purtătorul plăcerii şi durerii, al bucuriei şi suferinţei, al instinctelor şi pasiunilor. Când viaţa începe să se interiorizeze, noi începem să vorbim în ştiinţa spirituală de un aşa-numit *trup astral*. Aceasta este a treia parte constitutivă a entităţii umane şi a treia parte constitutivă a entităţii animale.

Astăzi, oamenii au o noţiune atât de neclară despre ceea ce constituie entitatea individuală, încât anumiţi cercetători nu mai pot face deloc distincţie între un animal şi o plantă. Bineînţeles că aici există nişte treceri; dar acum ele nu ne interesează. Dumneavoastră puteţi citi în

cărţile de popularizare a ştiinţei, care, de altfel, sunt foarte meritorii, că planta are aceleaşi manifestări ca un animal sau ca un om şi, de aceea, se vorbeşte despre un "suflet al plantei" în sensul obişnuit al cuvântului. Sufletul animal şi sufletul uman sunt confundate cu ceea ce sunt, la plantă, nişte manifestări de viaţă simple. Când vorbim de un suflet animal sau uman sau de un *trup astral*? Când la forma de manifestare exterioară se adaugă *viaţă lăuntrică, trăire lăuntrică*. Lăuntricul este esenţialul. Dacă vedeţi o plantă, dacă o atingeţi, iar această plantă îşi strânge frunzele, înseamnă că asupra plantei a fost exercitată o excitaţie şi ea dă un anumit răspuns la această excitaţie. A spune că acest răspuns este o manifestare sufletească e dovada celui mai incredibil diletantism. Nu avem voie să vorbim de suflet sau trup astral de îndată ce apare o reacţie de răspuns; căci altfel ar trebui să atribuiţi şi hârtiei de turnesol un suflet, atunci când se înroşeşte, dacă e cufundată într-un acid. Nu este esenţială o reacţie exterioară oarecare, ci faptul că în lăuntricul unei asemenea fiinţe are loc ceva. Dacă dumneavoastră loviţi o fiinţă şi ea va prezenta o schimbare a formei sale sau o altă reacţie exterioară, puteţi numi aceasta un fenomen al vieţii; dar a vorbi aici de simţire sau de suflet înseamnă a răsturna toate noţiunile cu capul în jos. Se poate vorbi de un suflet sau de un trup astral abia atunci când fenomenului care are loc din punct de vedere exterior i se asociază în interior un eveniment nou, un fapt nou, când unei loviri sau presiuni i se alătură senzaţia de durere sau o altă reacţie, ceva care e trăit drept bucurie. Ceea ce face ca o fiinţă să fie o fiinţă sufletească nu sunt manifestările pe care le are ea în exterior, ci procesele pe care le trăieşte în lăuntricul ei. Abia acolo unde apare senzaţia, acolo unde viaţa se transformă lăuntric în plăcere şi suferinţă, acolo unde un anumit obiect exterior nu exercită doar o atracţie asupra unei fiinţe, ci acolo unde în lăuntricul fiinţei apare o trăire în raport cu obiectul exterior, abia acolo se poate vorbi de suflet sau de trup astral. Când o plantă se încolăceşte în jurul unei tulpini sau al unui băţ, acestea sunt nişte reacţii de răspuns la excitaţii: fenomene ale vieţii. Chiar dacă în cazul unor plante se întâmplă ca, dacă vă puneţi degetul în apropierea ei, ea să se orienteze spre deget şi nu spre băţ, nu aveţi de-a face cu un proces lăuntric. De un proces lăuntric poate fi vorba abia atunci când în interiorul fiinţei se mişcă un imbold şi când fiinţa respectivă răspunde excitaţiei prin intermediul acestui imbold. Cine nu face o distincţie riguroasă între aceste lucruri, acela e incapabil să se ridice la conceptul de suflet, de trup astral. Pe acesta omul îl are în comun cu animalele, dar nu şi cu plantele.

Apoi, după cum am amintit adeseori, avem o a patra parte constitutivă, prin care omul trăieşte în lăuntricul lui ceva care face din el coroana creaţiunii de pe Pământ – ceea ce numim Eul uman. A cunoaşte acest Eu în entitatea lui proprie este o problemă extraordinar de importantă pentru întreaga cunoaştere.

În conferinţele anterioare am atras atenţia asupra faptului că în întreaga sferă a vorbirii noastre există un singur cuvânt, un singur nume care se deosebeşte de toate celelalte nume. Orice alt obiect îl puteţi desemna prin numele său, ceasul de mână, masa, caietul. Dar nu puteţi desemna la fel, cu numele său, ceea ce este Eul. Încercaţi o dată să spuneţi unei alte fiinţe "eu"! Nu puteţi spune "eu" decât referindu-vă la dumneavoastră înşivă. Orice fiinţă este pentru o alta un "tu", şi pentru fiecare fiinţă celălalt este un "tu". Dacă e să fie rostit numele Eului, acest nume trebuie să răsune din sâmburele cel mai lăuntric al fiinţei. Au simţit-o şi religiile întemeiate pe ştiinţă spirituală şi, de aceea, ele au spus, în mod just: Aici, Dumnezeu rosteşte un prim sunet, un prim cuvânt, în sufletul uman, în forma lui cea mai originar-proprie, şi astfel expresia folosită pentru a desemna Eul le părea ceva sfânt. Din cauză că nimeni altul nu-l poate rosti, din cauză că numai sufletul însuşi îl poate rosti, ei l-au numit "numele inexprimabil al lui Dumnezeu". Ceea ce doctrina iudaică mai târzie a desemnat prin numele Jahve nu e altceva decât expresia folosită pentru Eul care se desemnează pe sine însuşi în sine. Aceasta e a patra parte constitutivă a entităţii umane.

Şi acum, când privim această entitate formată din patru părţi – trup fizic, trup eteric, trup astral şi Eu –, noi trebuie să spunem: Cu aceste patru părţi constitutive, pe care nu le posedă nici o altă fiinţă de pe Pământ în afară de om, stă în faţa noastră orice om, sălbaticul necultivat şi omul spiritual cel mai evoluat. Dar prin ce se deosebesc oamenii de pe Pământ, dacă toţi au patru părţi constitutive? Prin faptul că unul a lucrat mai mult, cu Eul său, asupra celorlalte trei părţi constitutive, altul mai puţin. Să-l comparăm pe omul rămas încă într-o stare de sălbăticie completă, care se supune fiecărei porniri, pofte, fiecărei pasiuni, cu un moralist de înaltă gândire, care posedă nişte concepte morale pure, sfinte, şi care, urmându-le, nu lasă să se manifeste, din pornirile şi pasiunile sale, decât pe acelea cărora spiritul poate să le spună "da". Prin ce se deosebesc aceştia între ei? Prin faptul că omul spiritual de înaltă gândire a lucrat din direcţia Eului asupra corpului său astral. Sălbaticul necultivat a lucrat prea puţin asupra corpului său astral, îl are încă aproape aşa cum l-a primit de la natură, de la puterile divine. Moralistul şi idealistul cu gândire înaltă l-a transformat, l-a curăţit şi purificat.

Un trup astral e format din două părţi: o parte pe care omul o are fără contribuţia sa, şi o alta, pe care el a prelucrat-o, care este munca Eului său. Oamenii aflaţi la o asemenea înălţime, cum ar fi, de exemplu, *Francisc din Assisi* – oricum aţi gândi despre el în rest –, şi-au adus aproape întregul trup astral sub stăpânirea Eului, astfel încât în trupul lor astral nu se petrece nimic care să nu se afle sub stăpânirea Eului. Cum se deosebeşte un asemenea om de unul sălbatic? În omul sălbatic, totul se petrece în virtutea unor lucruri care nu au legătură cu Eul; în omul cu gândire înaltă, totul se petrece în virtutea a ceea ce el a făcut din trupul său astral. Atâta cât a fost transformat de către Eu din trupul astral, atâta *Sine spirituală* sau *Manas* există în om.

Avem acum cinci părţi constitutive ale entităţii umane: trup fizic, trup eteric, trup astral, Eu şi Sine spirituală. Şi pe urmă noi, ca oameni, avem capacitatea de a transforma, de a purifica şi înnobila nu numai trupul nostru astral, nu numai suma poftelor, pornirilor şi instinctelor noastre, ci noi avem şi capacitatea mai înaltă de a ne transforma trupul eteric. În viaţa obişnuită, oamenii care parcurg o cale spirituală lucrează la înnobilarea treptată a corpului lor astral deja prin impulsurile obişnuite ale vieţii, prin noţiunile lor morale, prin reprezentările intelectuale. Tot ceea ce învăţăm noi transformă trupul astral. Dacă vrem să ne facem o idee despre opoziţia dintre transformarea trupului astral şi transformarea trupului eteric, prin munca Eului, trebuie să ne amintim cum eram la opt ani. Pe atunci nu ştiam multe dintre lucrurile pe care le ştim astăzi. Am învăţat multe. Sub influenţa sentimentelor pe care ni le-am asimilat astfel, trupul astral s-a transformat, el şi-a integrat sinea spirituală sau manasul. Dar tot ceea ce constituia, pe vremea când aveam opt ani, temperamentul nostru, înclinaţiile noastre ş.a.m.d., nu s-a transformat în acelaşi fel. Dacă la opt ani eraţi un copil mânios, încăpăţânat, atunci probabil că mai sunteţi uneori şi astăzi mânios ori încăpăţânat. Transformarea temperamentului şi a înclinaţiilor înaintează mult mai încet. Progresele făcute de trupul astral le putem compara cu minutarul unui ceas, iar progresele făcute de trupul eteric cu înaintarea acului orar. Înclinaţiile se schimbă însă numai dacă se transformă trupul eteric şi pentru aceasta e nevoie de impulsuri mai puternice decât pentru transformarea trupului astral. Astfel de impulsuri puternice are omul axat pe ştiinţa spirituală, şi el le poate deja avea când este expus impresiilor unei opere de artă dincolo de care omul vede un sens infinit, ca de exemplu „Parsifal" al lui Wagner, sau Simfonia a IX-a a lui Beethoven. Aceste impulsuri nu sunt active numai asupra trupului astral, ci ele sunt atât de puternice încât şi trupul eteric al omului este purificat şi transformat. Tot aşa este când omul se află în faţa unui tablou de Rafael sau Michelangelo şi când prin culoare îl pătrunde un impuls al veşniciei. Dar cele mai puternice sunt, totuşi, impulsurile religioase ale omenirii. Impulsurile religioase care au străbătut epocile i-au transformat pe oameni într-o măsură atât de largă, încât le-au cuprins trupul eteric, astfel că, în ceea ce priveşte trupul eteric, oamenii au în ei două părţi, partea netransformată, primită de la natură, şi partea transformată. Partea transformată se numeşte *Spiritul vieţii* sau *Budhi*.

Dacă de om se apropie apoi ceva din ceea ce aflăm când audiem o conferinţă despre iniţiere, iese şi mai puternic în evidenţă ceea ce transformă trupul eteric. Iniţierea constă în faptul că omului i se pun la îndemână mijloacele prin care poate să-şi transforme tot mai mult trupul eteric. De aceea este valabil şi pentru cel pe care îl numim discipol ocult faptul că orice învăţare intelectuală, tot ceea ce el îşi poate însuşi ca la şcoală, nu e decât pregătire. Pentru cel ce se supune unei căi spiritual-ştiinţifice de educaţie, e mult mai important decât întreaga asimilare de conţinuturi intelectuale ca el să transforme, în mod voit şi conştient, fie şi o singură înclinaţie a sa în alta, chiar dacă nu

e vorba decât de un gest al mâinii. Transformarea unui asemenea gest poate avea mai multă valoare decât o cantitate oricât de mare de cunoştinţe teoretice însuşite. De fapt, iniţierea constă din impulsuri care purifică şi curăţă trupul eteric uman. Pe urmă, în acei oameni care se înalţă la curăţirea şi purificarea trupului fizic, aceste impulsuri merg mai departe, şi acesta e lucrul suprem pe care îl poate realiza omul în actuala sa viaţă.

Acum, cineva ar putea spune: Dar trupul fizic e partea constitutivă cea mai de jos; e ceva deosebit, atunci, în faptul că omul acţionează asupra trupului fizic? – O, da! Tocmai deoarece trupul fizic e partea constitutivă cea mai de jos trebuie folosite forţele cele mai puternice pentru a-l transforma pe acesta în forma sa originară, în forma spiritului pur. Purificarea acestui trup fizic începe prin anumite metode de reglare a procesului respirator. De aceea, partea astfel transformată e numită *Atma* sau *Omul-spirit* propriu-zis; atma nu înseamnă nimic altceva decât respiraţie. De aceea, când e transformat trupul – care, însă, rămâne exterior, ca de obicei –, atunci are loc autoeducarea spiritual-ştiinţifică pe treapta cea mai înaltă. Prin aceasta, omul dobândeşte nu numai facultatea de a trăi în mod conştient în trupul său fizic, de a cunoaşte, ca să spunem aşa, fiecare globulă a sângelui său, fiecare curent nervos, ci el ajunge să acţioneze afară, în natura cea mare, el ajunge să devină, dintr-un om care înainte era închis în pielea sa, dacă ne putem exprima astfel, un om capabil să acţioneze asupra forţelor Universului şi ale Cosmosului. Aşa trece omul în acea stare prin care devine una cu Cosmosul. Tot ceea ce se spune despre o unire cu Cosmosul care nu se face pe calea unei adevărate autoeducaţii şi evoluţii e doar flecăreală şi vorbărie goală.

Omul devine una cu Cosmosul prin faptul că el îşi transformă mai întâi trupul astral, pe urmă trupul eteric şi, în sfârşit, trupul fizic. Prin aceasta, el devine una cu Cosmosul, aşa cum degetul mic e una cu trupul fizic, de care aparţine. Aceasta este o cale absolut normală şi logică a evoluţiei umane, pe care au mers mulţi oameni, pe care, până la un anumit punct, mergem cu toţii deja acum şi pe care vom merge toţi în viitor.

Ce se întâmplă, de fapt? Să încercăm să ne punem în faţă ceea ce se întâmplă: Ce este trupul astral? El nu e altceva decât suma poftelor, pornirilor şi pasiunilor, a plăcerii şi suferinţei, bucuriei şi durerii. Tot ceea ce conlucrează astfel în om este manifestare a spiritului, spirit într-o anumită formă; pentru că totul e spirit. Cum e posibil ca Eul să lucreze asupra trupului astral? E posibil prin faptul că spiritul i se deschide Eului în forma lui cea mai originar-proprie. În pasiuni, porniri şi pofte, spiritul e ascuns, aici el apare în manifestările sale. În Eu, el se revarsă în forma lui cea mai originar-proprie şi Eul îl lasă, la rândul său, să se reverse cu totul în trupul astral, astfel că Eul mijloceşte între forma originar-proprie a spiritului şi aceea a manifestării sale. Aşa stau lucrurile cu trupul eteric şi, în cele din urmă, şi cu trupul fizic, şi aşa are loc o spiritualizare permanentă, în timpul transformării celor trei corpuri sau părţi constitutive ale entităţii umane. Pe cât e de adevărat că tot ceea ce ne întâmpină sub formă de minerale e spirit – dar spirit în efectul său exterior –, tot atât de adevărat este că ceea ce ne întâmpină în om se află pe calea spiritualizării prin ceea ce Eul însuşi toarnă în entitatea inferioară. Dar numai dacă între această manifestare exterioară, partea materială a omului, trupul său fizic, trupul eteric şi trupul astral, şi părţile constitutive ale spiritului – sinea spirituală sau manasul, spiritul vieţii sau budi, omul-sprit sau atma –, care îşi trimit lumina în cele trei corpuri, numai dacă între acestea se află Eul este posibilă această transformare a spiritului în cele trei corpuri. *Eul trebuie să stea între ele.* Şi atunci, părţile constitutive superioare le pot prelucra pe cele inferioare.

Şi prin ce am cunoscut oare esenţa acestui Eu? Am cunoscut-o deja prin numele lui. Niciodată, dacă ne desemnează pe noi înşine, acest nume, acest Eu, nu poate să răsune din exterior la urechea noastră. Prin aceasta am spus mai mult decât prin toate frazele ce stau scrise în cărţile de psihologie obişnuite. Dacă oamenii ar înţelege cum trebuie ce este Eul prin faptul că acest nume nu poate răsuna niciodată spre noi din exterior, atunci s-ar realiza mai mult decât a realizat întreaga psihologie oficial recunoscută. Filosoful *Fichte* a spus-o deja: Lucrul cel mai frumos este omul ca Eu. Dar cei mai mulţi dintre oameni ar prefera să se considere o bucată de lavă de pe Lună decât un Eu, pentru aceasta ei având nevoie de propria lor putere, ca să-l privească, să-l vadă [Nota 8].

În conferinţa despre sufletul animalelor [Nota 9] vom vedea că şi animalul are un Eu, dar nu în lumea fizică. Omul se deosebeşte de animal prin faptul că el îşi are Eul în lumea fizică. Eul este acela care face ca spiritul să se reverse dinspre lăuntric în afară, intrând în ceea ce este altă formă a spiritului, în diferitele materii, chiar în sufletul însuşi, în ceea ce numim trup astral. De aceea, putem desemna, pur şi simplu, esenţa Eului drept interiorizare. La animal, această interiorizare e abia pregătită. Deoarece despre sufletul animalelor vom mai vorbi, azi ne vom referi la această problemă doar în treacăt. Aşadar, nu avem voie să uităm că şi animalul are un Eu, dar nu animalul individual, ci o întreagă specie de animale. Toţi leii împreună, toţi tigrii împreună, au un Eu, şi acest Eu se află în lumea suprasensibilă. E ca şi cum de la un animal care aparţine unei specii s-ar întinde nişte fire sau otgoane invizibile, spre sufletul-grup sau sufletul speciei, acelaşi pentru toţi. Şi un asemenea suflet-grup a devenit suflet uman individual. Ceea ce are o întreagă grupă de animale are fiecare om individual. De aceea, la animal abia se pregăteşte interiorizarea care duce la formarea sufletului. Vedem acest lucru dacă studiem aşa-numitul suflet al animalului, trupul astral. Interiorizarea propriu-zisă a acestui suflet, prima pătrundere a luminii spiritului, e posibilă în lumea noastră acolo unde Eul se află el însuşi în această lume, ca suflet individual. Sufletul care are în el Eul este în stare, datorită acestui lucru, să lase spiritul să se reverse în materie. Vedem, aşadar, că spiritul şi trupul sau, cum mai putem spune, spiritul şi materia, sunt două entităţi, dacă putem spune astfel, una fiind, de fapt, aceeaşi ca şi cealaltă, numai că sub o altă formă. Materia şi trupul sunt spirit sub o altă formă. În lume, ele diferă una de alta numai aşa cum diferă între ele gheaţa şi apa. Ele sunt diferite, cu toate că sunt unul şi acelaşi lucru. Şi la mijloc e situat sufletul. El este elementul de unire între spirit şi trup.

Astfel, noi îl înţelegem pe om numai dacă îl concepem sub forma acestei alcătuiri tripartite, constând din trup, sau, de fapt, din trupul tripartit, din trup fizic, trup eteric şi trup astral; constând din spirit în devenire: manas, budi, atma sau sine spirituală, spirit al vieţii şi om-spirit – şi din suflet, drept entitatea care le transformă pe unele într-altele, care participă la viaţa trupului şi la viaţa spiritului. Putem înţelege sufletul în lumina justă numai dacă îl vedem lucrând astfel din direcţia spiritului asupra trupului. Dacă îl studiem din acest din punct de vedere, vom găsi răspuns, prin ştiinţa spirituală, tocmai la acele întrebări pe care sufletul uman trebuie să şi le pună în raport cu entitatea reală a sufletului. Vedem că, la om, sufletul e situat între trup şi spirit. La omul sălbatic, de exemplu, sufletul nu va putea aspira în trup decât o mică picătură de spirit. Acesta se află încă în întregime sub influenţa factorilor exteriori, foamea şi setea, sub influenţa a ceea ce trupul eteric sau trupul vieţii îi imprimă, drept fenomen de viaţă, sub influenţa instinctelor şi poftelor ce merg până la animalitate. Sufletul unui idealist foarte evoluat, de exemplu Schiller sau Francisc din Assisi, înclină spre spirit, îşi cucereşte o conştienţă superioară şi se eliberează de existenţa materială. Ştiinţa spirituală ne arată că transformarea constă din forme. Aceasta e ceea ce noi numim materie. Adeseori o vom întâlni în conferinţele din această iarnă, adeseori o putem clădi în faţa noastră, şi nimeni nu are voie să spere că ar putea să-şi însuşească în cursul unei singure conferinţe lumea de noţiuni care ţine de ştiinţa spirituală.

Dacă privim de pe această poziţie spiritual-ştiinţifică lumea care se află de jur împrejurul nostru, atunci ni se arată că ea este într-o permanentă transformare, aşa cum şi din punct de vedere exterior natura ni se arată într-o permanentă transformare. Vedem cum primăvara floarea iese din sămânţă. Toamna, o vedem ofilindu-se ia-răşi, dar esenţa e păstrată în sămânţă – ca să reînvie în anul următor. Tot astfel, ştiinţa spirituală ne va arăta că, într-adevăr, trupul e construit de către spirit şi că esenţa acestui spirit, când trupul se des-compune, se păstrează ca sămânţă spirituală, ce reapare mereu şi mereu.

Noi putem transforma gheaţa în apă şi apa în gheaţă. Tot aşa se transformă spiritul în trup. Trupul se descompune, dar spiritul din el se

păstrează şi reapare în forme mereu noi. Suntem conduşi astfel spre legea pe care o numim legea stărilor alternative din viaţa umană. Aici, omul trăieşte în trupul fizic, în trupul eteric şi în trupul astral. Dar el mai are şi o altă viaţă, care a existat înainte de această viaţă şi va exista după această viaţă. La fel cum aici trăieşte în aceste trei corpuri, atunci el trăieşte în lumea spirituală. Şi de acolo el îşi aduce cu sine puterile care îi construiesc trupurile, care îi dau forma pe care el o are, chiar dacă în spirit viaţa e altfel. Acesta e lucrul care ni se arată, dacă înţelegem ştiinţa spirituală în mod just. Ni se arată atunci că omul duce o viaţă care alternează între naştere şi moarte: viaţa în trup, pe de o parte, şi viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, până când el păşeşte spre o nouă încarnare – viaţa în spiritual, pe de altă parte. Şi cel care trăieşte aici în trup şi acolo în spirit, şi alternează între viaţa în trup şi viaţa în spirit, e sufletul. Dar, de fiecare dată când a trecut printr-o încarnare, omul a lucrat asupra trupului său şi, ca suflet, el ajunge, îmbogăţit cu roadele vieţii pământeşti, înapoi, în ţara spiritelor. Sufletul evoluează mereu mai departe, urcă mereu mai sus. Astfel, el este şi mijlocitorul între spirit şi trup. Şi astfel suntem conduşi până la graniţa care ne arată, dacă privim în mod just spiritul, sufletul şi trupul, care e raportul lor reciproc. Ajungem să ştim că ceea ce se descompune, ceea ce se preface în praf şi pulbere, este o metamorfoză a ceea ce constituie fiinţa cea mai lăuntrică a sufletului, după cum ştim că toate cele temporale sunt forme a ceea ce e veşnic. O asemenea ştiinţă spirituală conduce spre o ştiinţă care dă cu adevărat răspuns la întrebările referitoare la soarta omului după moarte, la întrebările pe care le are de pus inima umană, în general, dacă vrea să ştie de o asemenea ştiinţă. O ştiinţă care îşi pune în faţă nişte limite nu vede ceea ce este mai important. De aceea e atât de limitată psihologia noastră oficială. Într-un anumit sens, e important să învăţăm ceea ce ne oferă ea. Ştiinţa spirituală nu o dispreţuieşte, dar o consideră insuficientă, atâta timp cât nu se merge spre esenţa spiritului şi a sufletului. Aceasta e calea justă spre cunoaşterea spiritului şi a sufletului: Prin faptul că duce o existenţă în timp, sufletul e legat de corpurile lui, dacă putem spune astfel, e împletit în aceste corpuri, şi ceea ce îl atrage spre aceste corpuri e acea parte care constituie o piedică pentru viaţa curată, purificată, pe care omul o duce în spirit, între moarte şi o nouă naştere. Ajungem să înţelegem treptat unde sunt piedicile sufletului, când el se pregăteşte pentru noua naştere. Ajungem să înţelegem, de asemenea, că după moarte sufletul trebuie să se elibereze nu numai de trup – fiindcă acest lucru îl face deja moartea –, ci de înclinaţia spre trup. Cu ajutorul conceptelor juste despre spirit, suflet şi trup, aflăm şi care este soarta sufletului în pelerinajul din timpul vieţii trupeşti şi din timpul vieţii spirituale.

Azi am încercat să arăt, fără a ţine seama de ceea ce se dobândeşte prin metodele clarvederii şi ale iniţierii, despre care vom vorbi în conferinţele următoare, apelând numai la înţelepciunea intelectuală umană obişnuită, că în acest fel se poate ajunge la concepte juste despre suflet şi spirit. Iată ce trebuie să reţinem aici: Lucrurile pe care le vom auzi în cursul acestei ierni vor fi nişte rezultate ale cercetării spirituale. Ele pot fi găsite numai prin metodele indicate în conferinţele referitoare la iniţiere ş.a.m.d. Dar ele pot fi înţelese prin logica obişnuită şi printr-o gândire temeinică. Cel care vrea să invoce scuza: Ce mă priveşte pe mine ştiinţa spirituală, de vreme ce nu sunt un clarvăzător? – acela întoarce spatele ştiinţei spirituale nu din cauză că îi lipseşte clarvederea, ci pentru că nu îşi aplică asupra ei gândirea într-un mod temeinic şi cuprinzător. Tocmai ştiinţa despre suflet a suferit mult în epoca materialismului – pe care unii îl consideră depăşit, care chiar a fost depăşit în filosofie, dar înfloreşte încă în modul de a gândi al psihologiei. Astăzi, cel mai mult au suferit din cauza materialismului conceptele de suflet şi spirit. Ştiinţa spirituală va trebui să facă în aşa fel încât să-şi asume misiunea de a readuce în sânul omenirii nişte concepte pure şi purificate despre suflet şi spirit. În acest fel, ea va fi cea care va sluji cel mai bine înaltelor tradiţii religioase, care ştiu să facă deosebire între spiritul uman şi cuprinzătorul spirit al lumii, pe care tradiţiile religioase îl numesc Spiritul Sfânt. Noi înţelegem aceste scrieri numai dacă le luăm într-un sens suficient de profund şi dacă privim totul în imagini grandioase, cuprinzătoare, care sunt expresia unor fapte adevărate, ca mijloc al înţelegerii lor.

Noi înţelegem cu ajutorul ştiinţei spirituale şi multe alte lucruri pe care omenirea le va şti în viitor, şi pe care în vremurile timpurii ale evoluţiei doar le-a presimţit, prin spiritele ei cele mai importante. Multe sentimente ciudate străbat sufletul uman când el se transpune cu sentimentul în viaţa spirituală. Cei care îi spun ştiinţei spirituale: Tu ne dai ceva pentru spirit, dar nu ne dai nimic pentru suflet; eu caut suflet, iar tu îmi dai cuceriri spirituale –, aceştia nu ştiu că ceea ce resping este tocmai ceea ce dă sufletului lucrul de care au ei nevoie. Ei însetează după impulsurile de voinţă ale sufletului. Dar sufletul poate fi fericit şi plin de pace dacă lasă spiritul să se reverse în el şi, din spirit, să plăsmuiască, să modeleze corpurile.

Ceea ce ne vine în întâmpinare din exterior este spirit modelat şi ceea ce face ca materia să ia formă se revarsă în jos, spre noi, din lumea spirituală. Ceea ce vede ochiul nostru la o formă drept culoare este, ca să spunem aşa, spirit densificat, iar puterea care pătrunde în materie şi face să apară forma provine din ceea ce e veşnic. Astfel, unui spirit care, ce-i drept, nu îşi clarifică acest lucru pe cale spiritual-ştiinţifică, dar îl simte şi îl bănuieşte, ceea ce trăieşte de jur împrejurul lui poate să-i apară în aşa fel încât să-şi spună: tot ceea ce este aici îmi pare ca modelat din lumea spirituală. Forma îmi apare drept ceva sfânt, care a pătruns ca un fulger în simpla materie şi când văd forma însăşi, ea pare că se cufundă în materie şi iarăşi se retrage din aceasta. Iată ce a presimţit poetul din ştiinţa spirituală, când a arătat opoziţia dintre trup, sufletul uman şi spirit, care desfăşoară, amândouă, acestea din urmă, o muncă plăsmuitoare în trup. Lui *Schiller* i-a venit ca un fel de presimţire sentimentul că, în realitate, sufletul face ca spiritul să pătrundă în materie, materia dispărând sub această influenţă din faţa privirilor. Cugetând la acest lucru, el şi-a transpus sentimentul în frumoasele cuvinte:

Doar de corp acele puteri aparţin
Ce urzesc întunecatul destin.
Dar, departe de-a timpului vamă,
Tovarăşa naturilor fericite
Colindă, sus, ale luminii câmpii înflorite,
Divină între zei, forma umană. [Nota 10]

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

II. ESENȚA ȘI IMPORTANȚA KARMEI

Hamburg,16 mai 1910

Conferința a apărut în prezenta traducere în ***Manifestările karmei***, GA 120, Editura Univers Enciclopedic Gold, București , 2010.

Acest ciclu de conferinţe tratează unele probleme din domeniul ştiinţei spiritului care au o influenţă profundă asupra vieţii. Ştim deja, din diferitele expuneri care au fost făcute de-a lungul anilor, că ştiinţa spiritului nu trebuie să fie o teorie abstractă, o simplă învăţătură sau doctrină, ci un izvor de viaţă şi de destoinicie şi că ea îşi împlineşte misiunea numai dacă, prin cunoştinţele pe care e în măsură să le ofere, revarsă în sufletele noastre ceva care face viaţa mai bogată, mai lesne de înţeles, ceva care poate da mai multă destoinicie şi putere de a făptui. În orice caz, dacă cel ce se declară adeptul concepţiei noastre despre lume îşi pune în faţă idealul caracterizat în aceste câteva cuvinte şi apoi îşi îndreaptă privirile spre epoca prezentă, pentru a vedea în ce măsură e în stare să transpună în realitatea vieţii de azi ce se revarsă în sufletul lui din teosofie, s-ar putea să ajungă la o concluzie prea puţin îmbucurătoare. Fiindcă, dacă privim azi într-un mod lipsit de prejudecăţi tot ceea ce oamenii cred că „ştiu", tot ceea ce-i face, în epoca actuală, să aibă un sentiment sau altul ori îi îndeamnă la anumite acţiuni, am putea spune că toate acestea sunt atât de infinit de departe de ideile şi idealurile teosofice, încât teosoful nu are absolut nici o posibilitate de a interveni în viaţă în mod nemijlocit, cu ceea ce-şi însuşeşte din izvoarele ştiinţei spiritului. Totuşi, această concluzie ar fi extrem de superficială, deoarece nu ar ţine seama de ceea ce trebuie să ne însuşim din propria noastră concepţie despre lume, atunci când spunem: Într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat, forţele pe care le primim prin teosofie vor deveni destul de puternice şi atunci ele vor găsi şi posibilitatea de a interveni în lumea reală; dacă nu s-ar face nimic pentru ca aceste forţe să devină din ce în ce mai puternice, ar fi imposibil ca ele să intervină în lumea reală.

Mai există totuşi ceva care ne poate aduce consolare, ca să spunem aşa, chiar şi atunci când observarea acestei situaţii ameninţă să ne descurajeze, şi tocmai acesta e scopul urmărit prin ciclul de conferinţe pe care l-am început azi, expuneri despre ceea ce numim karmă a omului sau karma în general. Cu fiecare oră pe care o vom petrece împreună vom vedea mai clar că nu putem face prea mult pentru a interveni în viaţă cu ajutorul forţelor teosofice şi, în cazul în care credem cu fermitate în karma şi dacă rămânem pe această poziţie, trebuie să fim convinşi că însăşi karma va conduce spre noi ceea ce, mai devreme sau mai târziu, avem de făcut. Vom vedea! Dacă considerăm că încă nu putem aplica în viaţa reală forţele dobândite prin concepţia noastră despre lume, înseamnă că n-am fortificat încă destul de mult aceste forţe, în aşa fel încât ele să poată face ca prin karma să ni se creeze posibilitatea de a interveni în lume cu ajutorul lor. În conferinţele care vor urma nu vom afla doar o sumă de cunoştinţe despre karma, ci cu fiecare oră trebuie să crească şi să fie trezită încrederea, certitudinea că, atunci când va sosi momentul, indiferent când, mâine, poimâine sau peste mai mulţi ani, karma noastră ne va pune în faţă sarcini, în măsura în care avem de îndeplinit unele misiuni în lume. Karma ni se va înfăţişa drept învăţătura care nu ne spune doar cum e cu un lucru sau altul, ci care, prin limpezirile aduse, ne poate dărui, totodată, mulţumire în viaţă şi o creştere a calităţii vieţii.

În orice caz, dacă o asemenea misiune trebuie să-i revină karmei, este necesar să aprofundăm această lege în extensia ei universală. Dar aici devine necesar un lucru pe care nu-l fac de obicei, în cadrul expunerilor de ştiinţă a spiritului, acela de a da o definiţie, de a explica un cuvânt. De obicei nu fac asta, deoarece printr-o asemenea explicaţie nu se rezolvă, în general, mare lucru. Expunerile noastre încep, de regulă, prin descrierea unor realităţi, iar dacă aceste realităţi sunt grupate şi ordonate în mod corespunzător, noţiunile şi reprezentările rezultă de la sine. Dacă totuşi am vrea să urmăm o cale similară, în ceea ce priveşte complexele probleme pe care le avem de discutat în zilele următoare, ar fi nevoie de mult mai mult timp decât avem la dispoziţie. De aceea, ca să ne putem înţelege, e necesar să dăm de astă dată nu chiar o definiţie, ci să oferim descrierea noţiunii care ne va preocupa de acum înainte. De altfel, definiţiile nici nu au alt scop decât ca oamenii să cadă de acord asupra sensului pe care-l dau unui cuvânt, pe care îl folosesc sau rostesc. În acest sens, urmează să facem o descriere a noţiunii de „karma", ca să ştim despre ce este vorba, când în cadrul acestor conferinţe vom folosi expresia respectivă.

În urma expunerilor anterioare, fiecare dintre noi şi-a format deja, probabil, o părere despre ceea ce este karma. O definiţie este, fără îndoială, aceea prin care karma e numită „legea cauzalităţii spirituale", legea conform căreia unei anumite cauze, care se află în viaţa spirituală, îi urmează anumite efecte. Aceasta ar fi însă o definiţie prea abstractă despre karma, pe de o parte, prea îngustă, iar pe de altă parte, totuşi, prea largă. Dacă vrem să concepem karma drept lege a cauzalităţii, s-o comparăm cu ceea ce numim de obicei lege a cauzalităţii, drept lege a cauzei şi efectului. Vom încerca să ajungem la o înţelegere asupra sensului pe care-l dăm de obicei legii cauzalităţii, în cadrul vieţii reale, când nu vorbim încă despre nici un fel de realităţi şi evenimente spirituale.

În prezent, ştiinţa exterioară subliniază frecvent faptul că importanţa ei constă în aceea că ea construieşte totul cu ajutorul cuprinzătoarei legi a cauzalităţii, că deduce efectele din cauzele corespunzătoare. În orice caz, oamenilor le este mai puţin clar cum se procedează când unele efecte sunt atribuite anumitor cauze. Veţi putea găsi încă şi azi, în cărţi care pretind că sunt erudite şi că explică noţiunile într-un mod cu adevărat filosofic, afirmaţii de felul: Un efect este ceea ce decurge dintr-o cauză. Când spunem că un efect decurge dintr-o cauză, noi vorbim foarte pe alături de realitate. Dacă urmărim, de exemplu, raza de soare purtătoare de căldură, care cade pe o placă de metal şi o încălzeşte, putem vorbi despre cauză şi efect în ceea ce priveşte lumea exterioară. Dar vom putea spune vreodată că efectul – încălzirea plăcii metalice – decurge din cauza care e constituită de raza caldă de soare? Dacă raza caldă de soare ar purta în ea acest efect, n-ar fi posibil ca ea să încălzească placa metalică, dacă aceasta nu-i vine în întâmpinare. Pentru ca în lumea fenomenelor, în lumea neînsufleţită, care se află în jurul nostru, un efect să urmeze după o cauză e necesar ca acestei cauze să-i vină în întâmpinare ceva. Şi nu se poate spune niciodată că un efect decurge dintr-o cauză, dacă în întâmpinarea cauzei nu vine nimic. Un asemenea preambul, care sună poate filosofic şi abstract, nu este inutil, deoarece trebuie să ne obişnuim – dacă vrem să progresăm pe tărâmul teosofiei – să conturăm noţiunile cât se poate de exact, nu în modul atât de neglijent pe care-l întâlnim în celelalte ştiinţe.

N-ar fi posibil să se vorbească despre karma, dacă un efect ar apărea ca în cazul în care raza caldă de soare încălzeşte o placă metalică. Aici există, ce-i drept, un raport de cauzalitate, legătura dintre cauză şi efect, totuşi, noi n-am ajunge niciodată la o definiţie corectă despre karma, dacă am vorbi despre aceasta numai în acest sens. Aşadar, nu putem vorbi de karma atunci când, pur şi simplu, un efect este în

legătură cu o cauză.

Acum putem merge mai departe şi să ne facem o imagine mai exactă despre legătura dintre cauză şi efect. Dacă, de exemplu, dintr-un arc tragem o săgeată, prin încordarea arcului apare un efect. Ca şi în cazul anterior, nu vom putea folosi cuvântul „karma", dacă ne referim la efectul săgeţii trase, în raport cu cauza sa. Dar dacă, studiind acest proces, observăm faptul că după o folosire mai îndelungată arcul nu va mai putea fi încordat ca la început, atunci ne apropiem deja, într-un anumit sens, de înţelesul karmei, chiar dacă nu ajungem încă să precizăm noţiunea de karma. În acest caz, ceea ce se întâmplă cu arcul nu are doar un efect exterior, ci efectul se întoarce asupra arcului însuşi. Ceva care se întâmplă prin încordarea arcului se întoarce, ca să spunem aşa, asupra arcului însuşi. Prin urmare, apare un efect care se întoarce asupra obiectului care a provocat efectul.

Acest lucru intră deja în accepţia karmei. Noţiunea de karma nu poate fi concepută fără producerea unui efect care să se întoarcă asupra lucrului sau fiinţei ce face să apară acel efect, fără această particularitate a efectului ce se întoarce asupra fiinţei care l-a provocat. Ne apropiem, deci, ceva mai mult de noţiunea de karma, în măsura în care înţelegem că efectul provocat de un lucru sau de o fiinţă se întoarce în mod necesar asupra acestui lucru sau a fiinţei înseşi. Totuşi, nu putem să vorbim de o karma a arcului, care, ca urmare a încordărilor sale repetate, nu mai are aceeaşi putere ca la început, din următorul motiv: dacă am încordat arcul, timp de trei-patru săptămâni, după care el s-a slăbit, în acest caz el a devenit altceva, n-a rămas acelaşi. Prin urmare, chiar dacă efectul ce se răsfrânge asupra cauzei este de aşa natură, încât acel lucru sau acea fiinţă devin cu totul altceva, încă nu putem să vorbim de o karma. Avem voie să vorbim de o karma numai atunci când efectul se întoarce asupra aceleiaşi fiinţe sau când ea a rămas, cel puţin într-un anumit sens, neschimbată.

Ne-am apropiat, deci, cu încă un pas de *noţiunea de karma*. Dar în acest fel ne vom forma în legătură cu ea doar o reprezentare foarte abstractă. Dacă vrem să prezentăm această noţiune în mod abstract n-o putem concepe mai exact, decât exprimând-o aşa cum am făcut mai înainte. Un lucru mai trebuie adăugat: dacă fenomenul-cauză şi fenomenul-efect, care se întorc asupra fiinţei, au loc în acelaşi moment, cu greu vom putea vorbi despre karma. Fiindcă, în acest caz, fiinţa de la care porneşte efectul ar vrea, de fapt, ca acest lucru să se producă în mod direct, adică ar lua efectul ca premisă, ar fi conştientă de toate elementele care duc spre acel efect. Dacă aşa stau lucrurile, tot nu vorbim despre karma. De exemplu, nu vom vorbi despre karma dacă avem în faţa noastră un om care săvârşeşte o faptă prin care urmăreşte un anumit scop şi dacă apoi – conform cu intenţia sa – apare efectul dorit de el. Între cauză şi efect trebuie să existe ceva care se sustrage conştienţei imediate a cuiva, în timp ce declanşează cauza, în aşa fel încât legătura dintre cauză şi efect există, fără ca ea să fi fost în intenţia fiinţei respective. Dacă această legătură n-a fost în intenţia fiinţei-cauză, atunci motivul pentru care există o legătură între cauză şi efect trebuie să fie în altă parte, nu în intenţiile fiinţei respective. Motivul se află în existenţa unei anumite legităţi. Aparţine, aşadar, karmei faptul că legătura între cauză şi efect trebuie să fie legică, aflându-se dincolo de ceea ce a intenţionat direct fiinţa implicată.

Am adunat astfel câteva elemente care ne pot edifica asupra noţiunii de karma. Dar noi trebuie să avem toate aceste elemente înglobate în noţiunea de karma şi să nu ne oprim la o definiţie abstractă. Altfel nu vom putea înţelege manifestările karmei în diferite domenii. Acuma va trebui să căutăm aceste manifestări ale karmei, în primul rând, acolo unde ea ne iese mai întâi în întâmpinare: în viaţa umană individuală.

Oare putem găsi în viaţa omului individual ceva de felul a ceea ce am descris până acum explicând noţiunea de karma, şi când anume? Am putea, dacă, de exemplu, în viaţa noastră ar avea loc un eveniment despre care am putea să spunem: Acest eveniment, se află într-o anumită legătură cu unul anterior, la care am participat în mod activ, pe care l-am provocat noi înşine. Să vedem – mai întâi printr-o simplă observare a vieţii – dacă există aşa ceva. Ne vom situa, deci, pe poziţia simplei observaţii exterioare. Cine nu face asemenea observaţii nu poate să înţeleagă legătura legică dintre fenomenele vieţii; el nu va ajunge la această cunoaştere, la fel cum cel ce nu va observa fenomenul ciocnirii dintre două bile de biliard nu va şti ce înseamnă legea ciocnirii elastice. Observarea vieţii ne poate face cu adevărat să percepem o legătură legică. Să studiem, de aceea, un caz concret.

Să presupunem că, la 18 ani, un eveniment oarecare îl obligă pe un tânăr să renunţe la meseria care părea să-i fie predestinată. Să presupunem că acesta a urmat studii universitare care l-au pregătit pentru o anumită carieră, dar că, din cauza unui accident suferit de părinţii săi, el e nevoit să devină negustor. Cine observă într-un mod lipsit de prejudecăţi asemenea întâmplări, care au loc în viaţă – aşa cum în fizică observăm fenomenul de ciocnire a unor bile –, va constata, de exemplu, că meseria de negustor, pe care tânărul a fost nevoit s-o îmbrăţişeze, îl stimulează, la început, că el îşi îndeplineşte conştiincios, învaţă multe, poate că devine chiar un negustor foarte priceput. Dar se poate observa, de asemenea, că după un timp apare şi un anumit plictis, o anumită nemulţumire. Un asemenea fenomen nu se va produce imediat. Dacă schimbarea meseriei a avut loc la vârsta de 18 ani, anii următori vor trece fără nici un incident. Dar în jurul vârstei de 23 de ani în sufletul lui se sedimentează un fenomen inexplicabil. Dacă cercetăm mai profund, putem observă că nemulţumirea ce apare la cinci ani după schimbarea meseriei îşi găseşte explicaţia în ceva ce s-a întâmplat la vârsta de 13 sau 14 ani. Foarte frecvent, cauzele unui asemenea fenomen trebuie căutate cam cu tot atâta timp în urmă cât a trecut de la această schimbare până la un eveniment de felul celui descris mai înainte. Poate că la vârsta de 13 ani în viaţa afectivă a tânărului – deci cu cinci ani înainte de a-şi schimba meseria – s-a întâmplat ceva care i-a provocat o anumită fericire lăuntrică. Să presupunem că el n-ar fi fost nevoit să-şi schimbe meseria; atunci ceea ce s-a întâmplat la 13 ani s-ar fi manifestat mai târziu în viaţa lui şi ar fi dat roadele scontate. Dar a intervenit schimbarea meseriei, care la început a trezit interesul tânărului, i-a captivat sufletul. Ceea ce a intrat în viaţa lui sufletească a estompat conţinutul anterior al acesteia. Un anumit timp, o asemenea trăire poate fi reprimată, dar tocmai prin faptul că e reprimată ea dobândeşte o forţă deosebită; am putea spune că se acumulează în interior o forţă tensionată. E ca şi cum am comprima o minge elastică: o putem comprima până la o anumită limită, apoi ea opune rezistenţă; şi dacă poate reveni la forma iniţială, o va face cu o forţă cu atât mai mare cu cât am comprimat-o înainte mai puternic. Trăiri de felul celor sugerate mai sus, pe care un tânăr le-a preluat în interiorul său în cel de al 13-lea an al vieţii şi care apoi, până în momentul când şi-a schimbat meseria, s-au tot consolidat, pot fi şi ele reprimate, într-un anumit mod; dar, după un anumit timp, în suflet se face simţită o rezistenţă. Apoi această rezistenţă devine suficient de puternică pentru a-şi arăta efectul. Din cauză că sufletului îi lipseşte ceea ce el ar fi avut, dacă n-ar fi intervenit schimbarea meseriei, conţinutul reprimat până acum se face simţit şi iese la suprafaţă sub forma nemulţumirii, a plictisului faţă de ceea ce îi oferă lumea din jur.

Avem aici o situatie în care un om a avut o trăire, a făcut ceva la vârsta de 14–15 ani şi mai târziu şi-a schimbat meseria şi vedem cum aceste cauze se manifestă în aşa fel încât mai tâziu, prin efectele lor, se întorc asupra aceleiaşi fiinţe. Într-un asemenea caz ar trebui să aplicăm noţiunea de karma, în primă instanţă, vieţii individuale a omului. N-ar trebui, însă, să se obiecteze: Dar am cunoscut destule cazuri în care nu s-a manifestat deloc aşa ceva! Se poate. Dar nici unui fizician care studiază legile căderii pietrei nu i-ar veni în minte să spună că legea nu e adevărată, dacă piatra ar fi scoasă de pe triectoria ei, de exemplu, printr-o lovitură. Trebuie să învăţăm să observăm în mod corect şi să excludem acele fenomene care nu au legătură cu stabilirea legii. Sigur că un asemenea om, care, dacă n-ar interveni nimic în viaţa lui la 23 de ani, ar resimţi sub formă de plictis efectul impresiilor avute la 13 ani, n-ar ajunge la o asemenea trăire dacă între timp s-ar căsători, să zicem. Dar atunci am avea de-a face cu un factor care nu influenţează în nici un fel stabilirea legii fundamentale. Important este să găsim factorii adecvaţi, care ne pot conduce spre stabilirea unei legi. Simpla observare nu înseamnă încă absolut nimic; numai o observare metodică ne duce la cunoaşterea legii. Dar este important, dacă vrem să studiem legea karmei, să facem în mod corespunzător asemenea observaţii metodice.

Să presupunem că la 25 de ani cineva, care era un om pe care nu se prea putea pune bază, a suferit o grea lovitură a destinului, care i-a provoeat durere şi suferinţă. Dacă ne vom opri cu analiza noastră la simpla observare a faptelor, nu vom ajunge niciodată să cunoaştem corelaţia karmică a evenimentelor. Dacă însă vom urmări viaţa unui om care la 25 de ani a primit o lovitură grea a destinului, vom constata că la 50 de ani a devenit un om dintr-o bucată, activ şi destoinic, care are un loc bine stabilit în societate. La douăzeci de ani el mai era încă un pierde-vară, nu voia să facă nimic util, la 25 de ani a primit apoi acea lovitură grea a destinului. Dacă nu s-ar fi întâmplat acest lucru – vom spune noi acum –, el ar fi rămas un pierde-vară. Aşadar, lovitura pe care a suferit-o e cauza faptului că la 50 de ani avem în faţa noastră un om activ şi destoinic.

Dar greşim dacă privim lovitura suferită de acel om la 25 de ani doar ca pe un simplu efect. Fiindcă, dacă ne întrebăm ce consecinţe a avut această lovitură, ne putem opri la simpla observaţie. Dacă nu privim însă o asemenea lovitură ca pe un efect, punând-o la baza şirului de fenomene de care a fost precedată, dacă o punem la origrinea evenimentelor care au urmat şi o privim drept cauză, ne dăm seama că, raportat la această lovitură a destinului, putem să ne schimbăm în mod esenţial chiar şi judecata noastră bazată pe simţire, pe sentiment. Dacă o privim doar ca pe un efect, poate vom fi trişti, din pricina faptului că acel om a suferit o asemenea lovitură. Dacă o privim însă drept cauză a ceea ce s-a întâmplat mai târziu, vom fi bucuroşi, deoarece, vom putea spune noi, acestei lovituri a destinului i se datorează faptul că a devenit un om vrednic.

Vedem deci că sentimentele noastre pot să treacă printr-o schimbare esenţială, în funcţie de felul în care privim un fapt al vieţii: drept efect sau drept cauză. Bineînţeles, dacă facem observaţia în momentul în care a survenit evenimentul dureros nu putem percepe efectul în mod nemijlocit. Dacă ne-am însuşit însă, în urma unor observaţii similare, legea karmei, ne va spune ea însăşi că acum un eveniment ni se pare dureros fiindcă ni se arată doar ca efect al unor fapte anterioare, dar el poate fi privit şi drept punctul de plecare a ceva ce se va întâmpla ulterior. Şi atunci putem spune: Presimţim că aici se află punctul de plecare, cauza unor efecte care pun întreaga situaţie într-o cu totul altă lumină! Aşa se face că legea karmei însăşi poate fi un izvor de consolare. Consolarea n-ar exista, dacă am aşeza un eveniment la sfârşitul, nu la începutul unui şir de fenomene.

Important este, aşadar, să observăm viaţa metodic şi să raportăm în mod corespunzător lucrurile unele la altele, drept cauză şi efect. Dacă extindem asemenea observaţii la un număr mare de cazuri, vom constata că în viaţa umană individuală unele evenimente apar cu o anumită regularitate, iar altele apar în mod neregulat. Cel care observă viaţa umană – şi nu doar până acolo unde-i ajunge vârful nasului – poate găsi în aceasta corelaţii şi înlănţuiri demne de luare-aminte. Numai că în zilele noastre fenomenele vieţii umane sunt observate, din păcate, doar pe parcursul unor perioade de timp scurte, nu mai mult de câţiva ani; oamenii nu sunt obişnuiţi să facă legătura între ceea ce se întâmplă peste un număr mai mare de ani şi ceea ce în trecut a putut fi cauza evenimentului respectiv. De aceea, azi foarte puţini oameni ştiu să stabilescă o legătură între începutul şi sfârşitul vieţii umane. O asemenea legătură poate să ne înveţe, însă, extraordinar de mult.

Să presupunem că am educat un copil, în primii şapte ani ai vieţii sale, în aşa fel încât n-am pornit de la ideea că el trebuie să corespundă neapărat ideilor pe care noi ni le facem despre un om de ispravă. Aceasta ar însemna să turnăm cu pâlnia în mintea unui copil, cât se poate mai exact, tot ceea ce, după concepţia noastră, poate să facă din el un om de ispravă. Dacă pornim, însă, de la adevărul că cineva poate fi om de ispravă în foarte multe feluri şi că nu e necesar să avem idei preconcepute despre calea pe care copilul în creştere urmează să devină om de ispravă, conform cu predispoziţiile lui individuale, atunci vom ajunge la concluzia că, indiferent care sunt reprezentările mele despre un asemenea om, copilul, trebuie să se dezvolte scoţând la lumina zilei predispoziţiile sale cele mai bune – pe care, poate, eu voi fi nevoit să le dezleg ca pe nişte enigme! Ce importanţă are faptul că eu am anumite obligaţii? Copilul trebuie să simtă el însuşi nevoia de a face un lucru sau altul! Dacă vreau ca el să se dezvolte conform cu predispozitiile sale individuale, voi căuta să scot în evidenţă, acele nevoi care există în el ca germeni, în aşa fel încât să apară, înainte de toate, dorinţa de a săvârşi faptele din propria sa chemare interioară. Vedem deci că există două metode absolut diferite de a acţiona asupra unui copil în primii şapte ani din viaţa sa.

Dacă vom observa în continuare viaţa copilului, mult timp nu vom remarca efectul cel mai important a ceea ce, în primii ani, am învestit în acest mod în copil. Efectele propriu-zise a ceea ce au constituit cauze în copilărie ies la suprafaţă mai târziu, în amurgul vieţii. Un om poate să aibă un spirit activ până în amurgul vieţii, dacă în copilărie l-am educat în felul descris mai înainte, dacă am ţinut seama de viaţa lui sufletească, de tot ceea ce e viu în el. Dacă am scos la lumină forţele interioare existente în el şi le-am dezvoltat, le vom vedea apărând în amurgul vieţii sale, sub forma unei vieţi sufleteşti bogate. Iar tot ceea ce am făcut greşit în cea mai fragedă copilărie, în ceea ce priveşte educaţia acelui om, va apărea sub forma unui suflet uscat şi sărăcit şi, în consecintă – fiindcă un suflet uscat acţionează şi asupra trupului –, a neajunsurilor bătrâneţii. Vedem aici ceva care apare în viaţa umană ca fenomen legic, în aşa fel încât e valabil pentru orice om, drept legătură cauzală.

Am putea găsi şi pentru perioadele mijlocii ale vieţii asemenea corelaţii, şi vom atrage atenţia asupra lor. Felul cum educăm pe cineva între 7 şi 14 ani iese la suprafaţă, prin efectele sale, în penultima perioadă a vieţii. Vedem astfel cum cauza şi efectul se derulează în mod ciclic, ca în cerc. Cauzele care au existat cel mai timpuriu apar ca efect cel mai târziu. Dar în viaţa umană nu există doar asemenea efecte şi cauze, pe lângă desfăsurarea ciclică întâlnim şi una lineară.

Din exemplul nostru, care arată în ce fel evenimentele trăite la vârsta de 13 ani le pot influenţa pe cele de la 23 de ani, am văzut că în viaţa umană cauza şi efectul sunt legate între ele în aşa fel, încât ceea ce omul a vieţuit înăuntrul lui atrage după sine efecte care se întore mai târziu asupra sa. Aşa se împlineşte karma în viaţa omului. Dar nu vom ajunge la înţelegerea vieţii umane, dacă vom căuta legături cauzale numai în această viaţă umană izolată. Despre felul cum poate fi fundamentată şi dezvoltată ideea formulată aici vom vorbi în continuare. Acum vreau doar să atrag atenţia asupra unui lucru care, de fapt, vă este deja cunoscut: ştiinţa spiritului ne spune că viaţa dintre naştere şi moarte e repetarea unor vieţi umane anterioare.

Viaţa dintre naştere şi moarte se caracterizează prin faptul că una şi acecaşi conştienţă se extinde – cel puţin în esenţă – asupra întregii existenţe. Dacă vă amintiţi perioadele anterioare ale vieţii dumneavoastră, veţi spune: Există un moment, care nu coincide cu naşterea mea, ci e situat puţin mai târziu, un moment în care încep amintirile vieţii mele. Oamenii carc nu sunt iniţiaţi vor spune despre conştienţa lor că ea nu se întinde decât până la acel moment. De fapt, în perioada dintre naştere şi moarte avem de-a face cu acel moment în care încep amintirile, asupra căruia vom reveni; el va face lumină în multe probleme importante. Dacă nu ţinem sema de acest lucru, putem spune: Caracteristica principală a vieţii dintre naştere şi moarte o constituie faptul că peste această perioadă se extinde *una şi aceeaşi* conştienţă.

Omul nu caută cauzele unui eveniment din viaţa sa în perioadele anterioare ale existenţei; el ar putea face acest lucru dacă ar fi suficient de atent la tot i ce se întâmplă. Ar putea face acest lucru cu ajutorul conştienţei amintirilor sale. Şi dacă ar încerca, apelând la amintirile sale, să-şi aducă în faţa sufletului legătura dintre evenimentele mai vechi şi cele recente, în sensul karmei, el ar ajunge la o anumită concluzie.

De exemplu, ar putea spune: Unele evenimente n-ar fi avut loc, dacă într-o perioadă sau alta a vieţii mele de până acum nu s-ar fi întâmplat un anumit lucru. Şi poate că ar mai spune: Eu trebuie să plătesc acum greşelile care au fost făcute în educaţia mea. Chiar dacă vede numai legătura dintre ceea ce s-a greşit în copilăria lui şi evenimentele ulterioare, acesta îi poate fi deja de ajutor. El va găsi mai lesne căile şi mijloacele de a repara greşelile din educaţia sa. Cunoaşterea legăturii care există între cauzele şi efectele din diferitele perioade ale vieţii,

pe care le putem cuprinde cu ajutorul conştienţei noastre obişnuite, poate să ne stimuleze în viaţă, ne poate da posibilitatea de a îndrepta unele lucruri. Unui om de 80 de ani care caută în trecut cauzele unor evenimente petrecute în viaţa sa îi va fi greu să găsescă mijloacele de a remedia ceva din cele întâmplate, iar faptul că le ştie nu-i va fi de mare folos. Dacă ajunge însă mai devreme la o asemenea înţelegere şi, constatând ce s-a greşit în educaţia sa ia măsuri la 40 de ani, să zicem, poate că va mai avea timp să remedieze situaţia.

Vedem, deci, că nu trebuie să ne însuşim doar cunoştinţele referitoare la acele aspecte ale karmei care ne privesc în mod direct şi imediat, că e necesar să avem cunoştinţe despre ansamblul legic al karmei. Asemenea cunoştinţe ne pot stimula în viaţă. Ce va face un om care, la 40 de ani, întreprinde ceva pentru ca urmările anumitor greşeli făcute la 12 ani în educatia sa, să zicem, sau săvârşite chiar de el însuşi să nu mai apară? Va încerca să compenseze ceea ce el însuşi sau altcineva a greşit şi va face tot ce stă în posibilităţile sale pentru a preveni efectele negative care ar trebui să apară. Într-un anumit fel, el chiar va înlocui efectul care s-ar produce fără participarea lui prin alt efect. Cunoaşterea a ceea ce s-a întâmplat în viaţa lui la 12 ani îl va conduce, la 40 de ani, spre o anumită acţiune. Ce a realizat, aşadar, acest om, prin faptul că a privit înapoi, la perioadele trecute ale vieţii sale? El a făcut în mod conştient, prin voinţa sa, ca unei anumite cauze să-i urmeze un anumit efect. El a dorit efectul pe care l-a făcut să se producă acum. Vedem deci că voinţa noastră poate să intervină în linia succesiunilor karmice şi să pună altceva în locul efectelor care ar fi apărut în caz contrar. Dacă studiem o asemenea corelaţie, în care conştienţa noastră face în mod voit să apară o legătură între cauză şi efect, în cadrul biografiei noastre, vom spune: La acest om karma sau legitatea karmică a intrat în sfera conştienţei, el însuşi a provocat, într-un anumit mod, efectul karmic.

Să presupunem însă că la baza unei reflecţii similare punem ceea ce ştim despre vieţile anterioare ale unui om. Conştienţa despre care am vorbit mai înainte, care se extinde – cu excepţia amintită – asupra vieţii noastre dintre naştere şi moarte, ia naştere datorită faptului că omul se poate sluji de creierul său. Când omul păşeşte prin poarta morţii apare o conştienţă de altă natură, care e independentă de creier şi e legată de condiţii esenţial diferite. Şi noi ştim că această conştienţă, care durează până la o nouă naştere, realizează un fel de retrospectivă asupra a tot ceea ce omul a săvârşit în viaţa dintre naştere şi moarte. În viaţa dintre naştere şi moarte omul trebuie să-şi formeze deprinderea de a privi în trecut, spre anumite greşeli săvârşite în educaţia lui, dacă vrea să introducă în viaţa sa efectul acestor greşeli într-un mod cu adevărat karmic. După moarte, omul priveşte, în retrospectiva pe care o are asupra vieţii sale, greşelile sau, în general, faptele pe care le-a săvârşit. El vede, totodată, ce au făcut în sufletul său sau din sufletul său aceste fapte. Şi constată cum, deoarece a săvârşit un anumit lucru, a făcut să scadă sau să crească valoarea fiinţei sale. Dacă, de exemplu, i-am provocat unui semen al nostru o suferinţă, prin aceasta valoarea fiinţei noastre a scăzut; prin faptul că i-am provocat acea suferinţă, am devenit mai puţin valoroşi. Când, după moarte, prin privirea retrospectivă asupra vieţii noastre, vedem numeroase asemenea cazuri, spunem: Prin aceasta tu ai devenit mai imperfect. De aici, pentru conştienţa noastră decurge faptul că, după moarte, se naşte forţa şi voinţa de a face tot ce se poate, pentru a redobândi acea valoare pe care am pierdut-o, adică voinţa de a compensa întreaga suferinţă provocată. Prin urmare, între moarte şi o nouă naştere omul are tendinţa, intenţia de a repara toate lucrurile rele pe care le-a făcut, ca să poată recuceri acea treaptă de perfecţiune pe care trebuie s-o aibă ca om şi care a fost prejudiciată prin fapta respectivă.

Apoi omul intră într-o nouă existenţă. Conştienţa lui nu mai este aceeaşi; el nu-şi mai aminteşte perioada dintre moarte şi noua naştere şi nici faptul că şi-a propus să repare ceva. Dar această intenţie există în el. Şi, chiar dacă nu-şi aduce aminte că trebuie să facă ceva spre a compensa un rău sau altul prin forţa care zace în adâncurile fiinţei sale, el va fi mânat spre o faptă care va realiza aceasta. Acum ne putem face o reprezentare despre ceea ce se întâmplă când un om, în vârstă de 20 de ani, să zicem, e atins de o trăire sau de un eveniment dureros. Cu conştienţa pe care o are între naştere şi moarte, el va fi copleşit de durerea sa. Dacă şi-ar aminti intenţiile pe care le-a înmagazinat în sufletul lui în viaţa dintre moarte şi naştere, ar avea şi puterea de a ajunge în locul unde a îndurat acea suferinţă, fiindcă ar simţi că nivelul de perfecţiune pe care l-a pierdut şi trebuie să-l redobândească nu poate fi atins decât trecând prin acea suferinţă. Aşadar, chiar dacă înăuntrul lui conştienţa obişinuită spune: Durerea e aici; tu suferi din cauza ei!, privind durerea doar ca pe un efect, s-ar putea ca pentru conştienţa generală, care cuprinde şi perioada dintre moarte şi noua naştere, intenţia sa să apară ca fiind aceea de a căuta durerea sau o nenorocire oarecare.

Acest aspect ni se înfăţişează, dacă privim viaţa umană dintr-un punct de vedere superior. Putem vedea atunci că apar situaţii legate de destin, care nu se prezintă drept efectele unor cauze din viaţa cuiva, ci sunt cauzate de la nivelul unei alte conştienţe, al unei conştienţe care se întinde dincolo de naştere şi că se continuă în vremuri anterioare celor care s-au scurs de la naştere. Dacă înţelegem în mod exact acest lucru, vom spune: Avem, în primul rând, o conştienţă care se întinde asupra perioadei dintre naştere şi moarte, pe care o vom numi conştienţa personalităţii izolate, cea care se desfăşoară între naştere şi moarte. Dar conştienţa poate acţiona şi dincolo de naştere şi moarte; este vorba despre o conştienţă despre care omul nu ştie nimic în starea lui de conştienţă obişnuită, dar care poate actiona exact la fel ca aceasta. Din această cauză am vorbit despre faptul că cineva îşi ia karma în stăpânire şi realizează, de exemplu, la 40 de ani, o compensaţie pentru unele greşeli care au avut loc în educatia sa la vârsta de 12 ani. În acest caz, el preia o parte a karmei în conştienţa personalităţii sale izolate. Dacă omul e condus spre un loc oarecare, unde poate trece printr-o suferinţă, spre a crea o compensaţie, spre a deveni un om mai bun, aceasta vine tot din fiinţa omului; numai că nu vine din conştienţa personalităţii sale izolate, ci dintr-o conştienţă de ansamblu, care cuprinde şi perioada dintre moarte şi noua naştere. Acea parte asupra căreia se extinde această conştienţă vom numi-o „individualitatea" omului, şi această conştienţă, care e mereu întreruptă de conştienţa personalităţii, o vom numi „conştienţă individuală", spre deosebire de conştienţa personalităţii izolate. Vedem astfel cum acţioneză karma în ceea ce priveşte individualitatea omului.

Totuşi, n-am putea înţelege viaţa umană dacă am urmări şirul fenomenelor aşa cum am făcut-o până acum, deoarece am avut în vedere numai cauzele necesitate de evoluţia omului şi efectele acestora. Nu e nevoie decât de un caz simplu, pe care-l vom descrie în continuare, pentru a vedea că nu înţelegem viaţa umană dacă luăm în considerare doar ceea ce am spus mai înainte. Să studiem cazul unui inventator sau al unui explorator, de exemplu al lui Columb sau al celui care a descoperit maşina cu aburi sau oricare alt caz. În această situaţie este vorba despre o anumită acţiune. Dacă vom studia acţiunea pe care a săvârşit-o inventatorul respectiv, vom găsi cauza care l-a îndemnat s-o săvârşească. Cauza care l-a determinat pe Columb să călătorească spre America, de exemplu, sau cauza care l-a făcut să ia o asemenea hotărâre într-un anumit moment o vom găsi în karma lui individuală şi personală. Dar oare această cauză trebuie căutată numai în karma personală şi individuală? Iar fapta trebuie studiată ca efect doar în legătură cu individualitatea care a acţionat în Columb? Faptul că acesta a descoperit America a avut un anumit efect, în ceea ce-l priveşte: i-a crescut valoarea, a devenit mai desăvârşit. Acest efect se va evidenţia în procesul dezvoltării individualităţii sale în viaţa următoare. Dar ce efecte a avut această faptă asupra altor oameni? Oare ea n-ar trebui privită şi drept cauză care a influentat nenumărate alte vieţi umane?

O asemenea abordare, destul de abstractă a problemei, o putem depăşi, dacă privim viaţa umană de-a lungul unor perioade de timp foarte mari. Dacă analizăm viaţa umană din epoca caldeo-egipteană (care a precedat-o), pentru a vedea ce a dat ea omenirii şi prin ce experienţe au trecut oamenii, vom constata ceva cu totul deosebit. Făcând o comparatie cu propria noastră epocă, ne vom da seama că ce se întâmplă acum are legătură cu ceea ce s-a petrecut în epoca de cultură caldeo-egipteană; iar epoca greco-latină se situează între ele. În epoca noastră nu s-ar petrece anumite lucruri, dacă n-ar fi avut loc anumite evenimente în epoca de cultură caldeo-egipteană. Dacă ştiinţele actuale ale naturii au ajuns la anumite rezultate de cercetare, cauza acestui lucru se află în forţele care s-au dezvoltat şi au înflorit din sufletul uman. Dar acele suflete care şi-au desfăşurat activitatea în epoca noastră s-au incarnat şi în epoca de cultură caldeo-egipteană, de unde au preluat în fiinta lor anumite trăiri, fără de care n-ar putea face ceea ce fac astăzi. Dacă discipolii preotilor din vechile temple

egiptene n-ar fi preluat în sufletele lor, prin astrologia egipteană, cunoştinţe referitoare la cer, ei n-ar fi putut să pătrundă mai târziu în tainele Cosmosului, şi în anumite suflete ale epocii noastre n-ar fi existat forţele care au făcut ca omenirea să iasă în spaţiile cereşti. Cum a ajuns, de exemplu, Kepler, la descoperirile sale? În el trăia un suflet care, în epoca de cultură caldeo-egipteană, preluase în sine forţele necesare pentru a ajunge la descoperirile făcute mai târziu, în a cincea epocă de cultură. Resimţim o anumită mulţumire interioară văzând cum în diferite spirite individuale ies la suprafaţă un fel de amintiri, care arată că germenii a ceea ce ele fac acum îşi au originea în trecut. Unul dintre spiritele care a realizat lucruri de cea mai mare importanţă în ceea ce priveşte cercetarea legilor cereşti, Kepler, spune despre sine însuşi: „Da, eu sunt acela, eu am furat vasele de aur ale egiptenilor, spre a înălţa cu ele zeului meu un sanctuar, departe de hotarele Egiptului. Dacă mă iertaţi, mă voi bucura, dacă vă mâniaţi, o voi îndura; aici arunc zarul şi scriu această carte pentru cititorul de azi, ca şi pentru cel de odinioară – ce înseamnă asta? Chiar de-ar trebui să-şi aştepte cititorul o sută de ani. Dumnezeu însuşi l-a aşteptat şase milenii pe cel care trebuia să-i vada opera şi s-o înţeleagă" [Nota 11].

E o amintire ce apare sporadic în sufletul lui Kepler, o amintire a ceea ce el şi-a însuşit ca germene pentru ceea ce avea să realizeze în existenţa sa personală. Ar putea fi citate sute de asemenea exemple. În afară de faptul că la Kepler apare din străfunduri ceva care este efectul trăirilor avute într-o altă viaţă pământească, vedem ridicându-se la suprafaţă ceva care se dovedeşte a fi efectul legic, important pentru întreaga omenire, al unui lucru care, la rândul lui, a avut valoare pentru omenire într-o epocă anterioară. Vedem că omul e aşezat într-un loc anume, spre a realiza un lucru important pentru întreaga omenire. Vedem că nu numai în viaţa umană individuală, ci în întreaga omenire există anumite legături între cauze şi efecte, pe parcursul unor perioade de timp foarte lungi. Şi ne dăm seama că legea karmei individuale se va intersecta cu acele legi pe care le putem numi legi karmice ale omenirii. Uneori această intersectare e destul de greu sesizabilă. Gândiţi-vă ce ar fi devenit astronomia noastră, dacă n-ar fi fost inventat cândva telescopul. Urmăriţi dezvoltarea astronomiei, mergând înapoi pe firul timpului şi veţi constata că infinit de multe lucruri au legătură cu inventarea acestuia. Dar se ştie că telescopul a fost inventat datorită faptului că într-un atelier de instrumente optice nişte copii s-au jucat odată cu nişte lentile şi că printr-o întâmplare, cum s-ar putea spune, aceste lentile au fost aşezate în aşa fel încât cineva şi-a dat seama că s-ar putea construi ceva de felul unui telescop. Gândiţi-vă cât de adânc trebuie să căutaţi, dacă vreţi să găsiţi karma individuală a acelor copii şi karma omenirii, care a făcut ca, într-un anumit moment, să fie inventat telescopul! Încercaţi să puneţi la un loc toate acestea şi veţi vedea în ce mod demn de atenţie se încrucişează şi se întreţes karma diferitelor individualităţi şi karma întregii omeniri! Şi atunci veţi spune: Ar trebui să ne imaginăm altfel întreaga evoluţie a omenirii, dacă la un moment dat nu s-ar fi petrecut un lucru sau altul.

Ce s-ar fi întâmplat cu Imperiul roman, dacă la un moment dat, în cadrul războaielor cu perşii, grecii n-ar fi respins atacul acestora? Este o întrebare grea. Dar nu este grea întrebarea: Cum se face că războaiele cu perşii au avut loc în acest fel? Cel ce merge pe urmele acestei întrebări şi caută un răspuns va vedea că în Orient anumite cuceriri au avut loc datorită faptului că au existat despoţi care voiau ceva exclusiv pentru propria lor persoană şi care, în acest scop, s-au asociat cu preoţii oficianţi ai jertfelor de la templu. A fost necesară organizarea statală din acea vreme, pentru ca în Orient să poată fi creat ceva, dar tot această organizare a atras după sine şi relele care au urmat. Aceasta are legătură cu faptul că un popor cu totul diferit – grecii – a putut să respingă la momentul potrivit atacul celor din Orient. Dacă reflectăm la toate acestea, ne vom întreba: Cum stau lucrurile cu karma personalităţilor care au fost active în Grecia, respingând atacul perşilor? Şi vom găsi, în karma oamenilor respectivi, multe aspecte personale; dar vom vedea, de asemenea, că această karma persoanlă e legată cu karma poporului şi a omenirii, astfel că e îndreptăţit să se spună: Karma întregii omeniri a aşezat tocmai această personalitate în acel loc şi în acel timp! Vedem cum karma omenirii interferează cu karma individuală. Şi va fi necesar să ne întrebăm, în continuare, în ce fel interferează aceste lucruri. Dar putem să mergem şi mai departe şi să studiem o altă corelaţie.

Ne putem îndrepta privirile, în sensul ştiinţei spiritului, spre o anumită perioadă din evoluţia noastră pământeană, în care pe Pământ nu exista încă regnul mineral. Evoluţia noastră pământeană a fost precedată de fazele saturniană, solară şi lunară, când încă nu exista un regn mineral, în sensul nostru actual. De-abia pe Pământ au luat naştere mineralele în forma lor actuală. Dar prin faptul că în cursul evoluţei pământene regnul mineral s-a separat, el există şi va exista în toate epocile viitoare ca regn separat. Înainte de acest moment, oamenii, animalele şi plantele s-au dezvoltat fără existenţa unui regn mineral care să stea la baza lor. Ca să poată realiza mai târziu un pas înainte în evoluţia lor, a fost necesar ca celelalte regnuri să elimine din sânul lor regnul mineral. După ce l-au eliminat, ele s-au putut dezvolta aşa cum se dezvoltă pe o planetă care posedă o bază minerală solidă. Şi niciodată nu va lua naştere altceva decât ceea ce a rezultat din aparitia la un moment dat a procesului de formare a unui regn mineral. Destinele viitoare ale celorlalte regnuri depind de apariţia regnului mineral, cândva, în cursul existenţei Pământului nostru, într-un trecut îndepărtat. Prin apariţia regnului mineral s-a întâmplat un lucru de care trebuie să ţină seama întreaga evoluţie ulterioară a vieţii pe Pământ. În existenţa tuturor celorlalte fiinţe se va împlini ceea ce decurge din apariţia regnului mineral. Avem şi aici, în epoci ulterioare, împlinirea karmică a unui lucru întâmplat anterior. Pe Pământ se împlineşte ceea ce s-a pregătit în trecut. Există o legătură între ceea ce s-a petrecut mai înainte şi ceea ce s-a întâmplat mai târziu, dar există şi o legătură care, prin efectele ei, se întoarce asupra fiinţei-cauză. Oamenii, animalele şi plantele au eliminat din sânul lor regnul mineral, iar regnul mineral, la rândul lui, îşi exercită efectele asupra lor. Vedem, deci, că se poate vorbi de o karma a Pământului.

În cele din urmă, putem scoate în evidenţă un lucru ale cărui baze se află în expunerile cu caracter general din cartea mea ***Ştiinţa ocultă*** [Nota 12].

Ştim că anumite entităţi au rămas în urmă, pe treapta de dezvoltare a vechii Luni, şi că aceasta s-a întâmplat pentru a-i da omului posibilitatea de a-şi dezvolta anumite însuşiri. Dar în vechea perioadă lunară a Pământului n-au rămas în urmă doar unele entităţi, ci şi unele substanţialităţi. Au rămas pe treapta lunară fiinţe care acţionează asupra existenţei noastre pământene sub numele de entităţi luciferice. Din această cauză, în existenţa pământeană apar efecte ale căror baze au fost puse în existenţa lunară. Dar ceva similar are loc şi din punctul de vedere al substanţei. Dacă privim sistemul nostru solar, constatăm că el e compus din corpuri cereşti care execută mişcări ciclice regulate – având o anumită unitate lăuntrică. Dar găsim şi alte corpuri cereşti care, ce-i drept, se mişcă şi ele după un anumit ritm, dar încalcă legile obişnuite ale sistemului solar – şi anume cometele. Substanţa unei comete nu e supusă unor legi de felul celor care acţionează în sistemul nostru solar, ci unor legi care au acţionat în cadrul vechii existenţe lunare. În viaţa cometelor s-a păstrat legitatea vechii existenţe lunare. Am spus adeseori că ştiinţa spiritului a demonstrat prezenţa acestei legităţi înainte să fi fost adusă vreo confirmare din partea ştiinţelor naturii. În anul 1906, la Paris [Nota 13], am atras atenţia asupra faptului că, în timpul vechii existenţe lunare anumite combinaţii de carbon şi azot au avut un rol asemănător celui jucât azi pe Pământ de combinaţiile dintre oxigen şi carbon, dioxidul de carbon, acidul carbonic ş.a.m.d. Aceste din urmă combinaţii sunt atât de toxice, încât provoacă moartea. Un rol similar l-au avut în perioada vechii existenţe lunare, şi combinaţiile cianului, combinaţiile acidului prusic. Asupra acestui lucru ştiinţa spiritului a atras atenţia în anul 1906. Şi în alte conferinţe s-a arătat că prin existenţa cometelor sunt introduse legile vechii existenţe lunare în sistemul nostru solar, aşa că n-au rămas în urmă doar entităţile luciferice, ci şi legile vechii substanţe lunare, care acţionează într-un mod neuniform. S-a spus întotdeauna că trebuie să existe ceva în genul compuşilor acidului prusic în atmosfera cometelor. Mult mai târziu, în raport cu momentul când acest lucru a fost prezentat de către ştiinţa spiritului, de-abia în acest an, s-a constatat, prin analiză spectrală, prezenţa acidului prusic în componenţa cometelor.

Aveţi aici una dintre dovezile care se pot aduce ca răspuns la afirmaţia: Arătaţi-ne cum se poate evidenţia în mod concret un lucru prin

metodele ştiinţei spiritului! Există multe asemenea lucruri; numai că ar trebui ca ele să fie observate. Aşadar, ceva din vechea noastră existenţă lunară îşi exercită influenţele asupra actualei existenţe de pe Pământ.

Dar acum ne punem întrebrea: E îndreptăţită afirmaţia că la baza fenomenelor senzoriale exterioare se află realităţi de natură spirituală?

Celui care acceptă ştiinţa spiritului îi e clar faptul că în spatele tuturor realităţilor senzoriale se află realităţi de natură spirituală. Dacă ceva din vechea existenţă lunară îşi proiecteză influenţele, sub formă de substanţă, asupra existenţei noastre pământene, dacă o cometă îşi proiectează lumina asupra existenţei noastre pământene, în spatele unui astfel de fenomen se află o realitate de natură spirituală. Şi am putea chiar să spunem ce fel de spiritualitate se manifestă prin cometa Halley. Cometa Halley este, ori de câte ori ajunge în sfera existentei noastre pământene, expresia unui nou impuls spre materialism. Poate că lumii actuale aceasta i se va părea o superstiţie. Dar oamenii ar trebui să cugete la faptul că şi ei descoperă uneori influenţe spirituale în constelaţiile astrelor. Cine n-ar spune că eschimosul e o fiinţă umană altfel constituită decât, să zicem, hindusul, din cauză că în zona polară razele solare cad sub un alt unghi? Şi oamenii de ştiinţă deduc pretutindeni influenţe spirituale din constelaţiile astrelor. Aşadar, o dată cu cometa Halley vine şi un impuls spre materialism. Existenţa acestui impuls poate fi dovedită. După apariţia cometei Halley, în anul 1835, a urmat un curent materialist care poate fi numit materialismul celei de a doua jumătăţi a secolului trecut, după apariţia anterioară a aceleiaşi comete s-a manifestat iluminismul materialist al enciclopediştilor francezi. Aceasta e legătura.

Pentru ca în existenţa pământeană să aibă loc anumite evenimente, cauzele lor trebuie să fi fost înregistrate cu mult timp înainte, în afara existenţei pământene. Şi aici avem de-a face cu o karma cosmică. De ce pe vechea Lună au fost scoase din curentul evoluţiei spiritualul şi materia? Pentru ca anumite efecte să poată radia înapoi, spre acele entităţi care le-au expulzat. Entităţile luciferice au fost expulzate, au fost nevoite să parcurgă o altă evoluţie, ca să poată lua naştere voinţa liberă şi posibilitatea de a alege răul, pentru fiinţele care trăiesc pe Pământ. Avem aici ceva care depăşeşte, în ceea ce priveşte efectele karmice existenţa noastră pământeană: o pespectivă deschisă spre karma cosmică.

Am putut vorbi astăzi despre karma, despre importanţa pe care ea o are pentru fiecare persoană în parte, pentru individualitate, pentru întreaga omenire, în cadrul vieţii de pe pământul nostru şi dincolo de sfera pământeană; şi am mai găsit ceva care poate fi numit karma cosmică. Descoperim astfel legea karmei, pe care o putem numi legea legăturii dintre cauză şi efect, dar în sensul că efectul se întoarce, la rândul lui, asupra cauzei şi că în acest caz fiinţa nu s-a schimbat, a rămas aceeaşi. Întâlnim această legitate karmică pretutindeni în lume, în măsura în care privim lumea ca pe ceva spiritual. Presimţim că, în diverse situaţii, karma se va manifesta în modurile cele mai diferite. Şi mai presimţim că diferitele curente karmice – karma personală, karma omenirii, karma Pământului, karma cosmică s.a.m.d. – se vor intersecta şi astfel vom obţine elemente de care avem nevoie pentru a înţelege viaţa. Iar viaţa poate fi înţeleasă, în diferitele ei puncte concrete, numai dacă vom afla în ce fel colaborează între ele diferitele curente karmice.

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

III. REÎNCARNARE ŞI KARMĂ

Berlin, 20 octombrie 1904

În urmă cu opt zile am vorbit despre alcătuirea omului şi diferitele părţi ale entităţii sale [Nota 14]. Dacă faceţi abstracţie de împărţirea mai subtilă pe care am discutat-o atunci, putem spune că entitatea umană se compune din cele trei părţi: corp, suflet şi spirit. Dar o studiere a acestor trei părţi de entităţi umane duce la marile legi ale vieţii umane, la nişte legi ale sufletului şi spiritului, exact la fel cum studierea lumii exterioare ne duce la legile vieţii fizice. Ştiinţa noastră uzuală cunoaşte numai legile vieţii fizice. Ea nu ştie să spună nimic despre legile vieţii sufleteşti şi spirituale din regiunile superioare. Dar în aceste regiuni superioare există, exact la fel, nişte legi, şi legile vieţii sufleteşti şi spirituale sunt pentru om, neîndoielnic, şi mai importante şi pline de sens decât ceea ce are loc în mod exterior, în spaţiul fizic. Dar înalta menire a omului, înţelegerea destinului nostru, înţelegerea motivului pentru care noi ne aflăm în corpul fizic, ce sens are viaţa, răspunsul la toate aceste întrebări poate fi găsit numai şi numai în regiunile superioare ale vieţii spirituale.

Studirea *vieții sufleteşti* dezvăluie marea lege fundamentală a acesteia, legea evoluţiei în domeniul sufletesc, legea reîncarnării. Iar studierea vieţii spirituale ne dezvăluie legea cauzei şi efectului din viaţa spirituală, legea pe care în lumea fizică o cunoaştem cu exactitate, aceea că fiecare fapt îşi are cauza lui. Fiecare fapt al vieţii spirituale îşi are cauza lui şi trebuie să-şi aibă cauza lui, iar această lege din viaţa spirituală se numeşte legea karmei. *Legea reîncarnării* sau a reîntrupării constă în faptul că omul nu trăieşte o singură dată, că viaţa omului decurge într-un întreg număr de repetări, care, în orice caz, au avut un început şi vor avea, cândva, un sfârşit. Aşa cum vom mai vedea, omul a intrat în această lege a reîncarnării venind din alte stări ale vieţii şi el va depăşi cândva această lege spre a trece la alte faze ale evoluţiei sale. Legea karmei spune că destinul nostru, ceea ce noi trăim în viaţă, nu este fără cauză, că faptele noastre, trăirile şi experienţele noastre, suferinţele şi bucuriile noastre dintr-o viaţă depind de vieţile anterioare, că noi înşine ne-am făurit, în vieţile trecute, destinul nostru. Şi, prin felul în care trăim azi, ne creăm cauzele pentru destinul care ne va ajunge când ne vom reîncarna.

Ne propunem acum să studiem ceva mai precis aceste reprezentări despre evoluţia sufletească şi cauzalitatea spirituală. Legea reîncarnării sau a reîntrupării spune că sufletul uman nu apare şi trăieşte pe Pământ doar o singură dată, ci de multe ori. Poate să înţeleagă cu totul această lege, în realitatea ei nemijlocită, bineînțeles, numai acela care prin metode mistice, teosofice avansează atât de mult încât devine capabil să facă observaţii pe tărâmurile sufleteşti ale existenţei exact aşa cum omul obişnuit face observaţii pe tărâmurile exterioare ale existenţei senzoriale şi ale faptelor senzoriale. De-abia când realităţile şi faptele superioare se desfăşoară în faţa ochilor săi sufleteşti aşa cum se desfăşoară pentru omul senzorial, în faţa organelor fizice, realităţile şi faptele lumii fizice, de-abia atunci reîncarnarea este pentru el o realitate. Mai există multe alte lucruri pe care azi omul încă nu le înțelege în entitatea lor propriu-zisă, dar el le poate vedea în efectele lor şi de aceea crede în ele. În reîncarnare avem ceva ce majoritatea oamenilor nu pot vedea ca realitate, ceva ce ei nici nu s-au deprins încă să privească drept acțiune exterioară şi de aceea nu cred în ea. Şi fenomenele electricităţii fizice sunt de aşa natură, încât orice fizician va spune că entitatea propriu-zisă a electricităţii ne este necunoscută; dar oamenii nu se îndoiesc de faptul că există o entitate a electricităţii. Ei văd efectele electricităţii, lumina şi mişcarea. Dacă ar putea să vadă efectul exterior a ceea ce este amintirea desfăşurându-se în faţa ochilor lor fizici, ei nu s-ar putea îndoi că există o reîncarnare [Nota 15]. Amintirea mai poate fi cunoscută. Totuşi, omul trebuie să cunoască mai întâi ceea ce, din reîncarnare, se exprimă sub o formă exterioară, spre a se desprinde apoi treptat cu acest gând, spre a ajunge să vadă corect ceea ce teosofia numeşte reîncarnare.

De aceea, aş vrea să studiem mai întâi în mod pur exterior acele fapte care-i sunt accesibile oricărui om, pe care oricine le poate observa, numai că nu e obişnuit să le privească din punctele de vedere juste. Dar dacă s-ar deprinde să privească aceste fapte exterioare din punctele de vedere juste, omul şi-ar spune: Încă nu cunosc reîncarnarea ca realitate, dar pot presupune, ca şi în cazul electricităţii, că aşa ceva există. Cine vrea să vadă faptele fizice exterioare în lumina justă, trebuie să urmărească atent legea evoluţiei, pe care, de când a apărut cercetarea naturalist-ştiinţifică, în secolul XIX-lea, o percepem pretutindeni în lumea exterioară. El trebuie să se întrebe: Ce se petrece sub ochii noştri în lumea vie? Spun de la bun început că vreau să ating acest lucru numai în treacăt, fiindcă în conferinţele următoare voi vorbi despre darwinism şi teosofie. Toate întrebările care se pot pune referitor la această parte a conferinţei de azi se leagă de nişte îndoieli şi gânduri care îşi pun problema dacă teosofia ar putea fi infirmată de darwinismul modern. Veţi primi răspuns la aceste întrebări în conferinţa pe care o voi ţine peste opt zile [Nota 16].

Aşadar, noi trebuie să vedem în mod just această evoluţie. În secolul al XVIII-lea marele naturalist încă mai spunea că mai trăiesc şi azi alături tot atâtea specii de plante şi animale câte au fost create la început [Nota 17]. Azi niciun naturalist nu mai împărtăşeşte această idee. Fiinţele mai evoluate – aşa se presupune – s-au dezvoltat din nişte organisme mai neevoluate. Aşa că ceea ce înainte nu putea fi văzut decât într-o alăturare în spaţiu a fost transformat de către ştiinţele naturii într-o succesiune în timp. Dacă ne punem acum întrebarea: Datorită cărui fapt e posibil să aibă loc evoluţia, cum este posibil ca în cursul succesiunii diferitelor genuri şi specii din regnul animal şi din cel vegetal să existe o legătură? – ajungem la o lege care pentru ştiinţa noastră este, în orice caz, cam obscură, dar care, totuşi, are legătură cu legea evoluţiei fizice. Şi acesta e faptul care se exprimă sub forma aşa-numitei eredităţi. După cum se ştie, urmaşul unui organism nu e diferit de înaintaşul său. Ne iese, deci, în întâmpinare asemănarea dintre strămoşi şi urmaşi. Şi prin faptul că acestei asemănări i se alătură, în decursul timpului, ceva diferit ia naştere varietatea. Ea este, ca să zicem aşa, rezultatul a doi factori: ceea ce la urmaşi este asemănător cu ceea ce exista la strămoşi şi elementele în care urmaşii sunt diferiţi de strămoşii lor. Prin aceasta apare marea varietate a formelor animale şi vegetale, de la cea mai neevoluată până la cea mai evoluată. N-am înţelege niciodată cum există diversitatea, dacă n-ar exista legea eredităţii. Şi n-am putea înțelege nici cum urmaşul e diferit de strămoşul lui, astfel încât diversitatea vine să se alăture *similitudinii*. Legătura dintre asemănare şi diversitate din noţiunea de evoluţie fizică o găsiţi în viaţa vegetală, animală şi umană. Dar, dacă punem întrebarea: Ce evoluează în fizic, ce evoluează în viaţa plantei, ce evoluează în viaţa animalului şi ce evoluează în viaţa omului? – vom găsi o deosebire profundă între viaţa omului şi cea a animalului. Trebuie să ne fi lămurit asupra acestei deosebiri, să fi reflectat la ea temeinic şi atunci nu ne vom opri acolo unde se opreşte cercetătorul, care are în vedere numai realităţile fizice. Ne vom simţi obligaţi să mergem mai departe, vom fi nevoiţi să extindem într o măsură esenţială ideea de evoluţie. Numai faptul că rămân la vechile obişnuinţe de gândire îi face pe oameni să nu poată ajunge la nişte trepte superioare ale evoluţiei.

Aş vrea să explic acum această deosebire, la specia umană şi la cea animală. Ea se exprimă în faptul, care e incontestabil, că n-a fost luată suficient de mult în seamă. Dar, după ce ai sesizat-o, ea aduce lumină şi este absolut edificatoare. Acest fapt poate fi exprimat prin următoarea maximă: Omul are o *biografie*, animalul nu are biografie. Orice posesor de câini, cai, maimuţe va obiecta, bineînțeles, spunând că un animal are nişte înclinații deosebite, individuale, şi că, într-un anumit sens, are o existență individuală şi că, deci, se poate scrie şi biografia unui câine, a unui cal sau a unei maimuţe. Nu vreau să punem la îndoială acest lucru. Dar se poate vorbi în acelaşi sens şi de biografia unui toc de scris. Totuşi, nimeni nu va contesta afirmația că nu e acelaşi lucru ca şi atunci când vorbim de biografia unui om. Pretutindeni există numai treceri, diferenţe de grad, şi de aceea este valabil, într-un alt sens, şi la ființele de rang inferior, ceea ce este valabil în special pentru om, ba chiar şi pentru lucruri. De ce să nu putem descrie însuşirile unei călimări cu cerneală? Veţi considera, totuşi, că este o deosebire radicală între biografia unui om şi aceea a unui animal. Dacă vrem să vorbim despre ceea ce, la animal, ne interesează cam în aceeaşi măsură ca la om, adică despre biografie, trebuie să dăm descrierea speciei. Când descriem un câine, un leu, ceea ce descriem are valabilitate pentru toți câinii sau leii. Nu trebuie să ne gândim aici la biografiile unor oameni de excepţie. Putem scrie biografia unui domn Lehmann sau Schulze. Ea se deosebeşte totuşi, într-o măsură esențială, de biografia oricărui animal, şi pentru om ea prezintă un interes asemănător cu acela pentru descrierea speciei, când e vorba de viaţa animalelor.

Cu aceasta am spus, pentru oricare dintre aceia care gândesc în felul acesta, cu totul şi cu totul precis: Biografia este la om ceea ce la animal este descrierea speciei. De aceea, la regnul animal se vorbeşte de o evoluție a genului şi a speciilor, la om trebuie să pornim de la individ. Omul este o specie în sine, nu în sens fizic, în măsura în care omul se află pe treapta cea mai înaltă a animalității, fiindcă, în ceea ce priveşte specia, la om este la fel ca la animale. Dacă descriem un om ca specie, îl descriem aşa cum descriem specia leilor, sau a tigrilor, a felinelor. *Individualul din om este o specie în sine*. Această afirmaţie, înțeleasă şi pătrunsă în întregime, este ceea ce ne duce la un mod superior de a descrie evoluția în cadrul regnului uman. Dacă vreți să vă informaţi despre ceea ce, în om, ține de specie, dacă vreți să vă informaţi despre ceea ce este forma exterioară – fiindcă, la om, ea este ceea ce ține de specie –, va trebui să recurgeţi, exact ca şi în evoluţia animală, la noțiunea de ereditate, şi atunci veți şti de ce Schiller a avut o anumită formă a nasului, o anumită fizionomie, atunci veți deduce forma lui Schiller, într-un mod mai mult sau mai puțin adecvat, de la strămoşii lui. Dar biografia omului nu se reduce doar la atât. Aici e vorba, în primul rând, de ceea ce-l deosebeşte în mod radical pe un om de toți ceilalți. Pentru aceste două domenii, ceea ce ţine de specie nu are nicio importanță pentru noțiunea de reîncarnare sau reîntrupare. Important este aici celălalt domeniu, pe care-l distingem drept sufletescul propriu-zis, drept viaţa interioară a omului, de caracterele speciei, ceea ce îl deosebeşte pe un om de oricare altul.

Dumneavoastră ştiți cu toții că fiecare din noi are o viață sufletească a lui şi că ea se exprimă în ceea ce numim simpatiile şi antipatiile noastre propriu-zise, caracterul nostru, ceea ce recunoaştem drept felul nostru propriu de a ne trăi viaţa sufletească. La fel cum înuşirile prin care leii realizează ceva poartă amprenta specifică a leilor, a speciei leilor, tot aşa realizarea specifică a unui domn Müller sau Lehmann poartă amprenta specifică a acestor suflete. Simpatie, antipatie, înclinații, obişnuințe, pe scurt, tot ceea ce numim temperamentul unui om şi caracterul său, poftele, pornirile, pasiunile sale, faptul că dorințele sale sunt puternice sau slabe – toate acestea numai în om pot fi considerate drept individuale. Întâlnim deja în regnul animal, pretutindeni, aceleaşi însuşiri pe care noi, oamenii care trăiesc acum, le-am primit drept particularități ale sufletului. Întâlnim şi acolo simpatii şi antipatii, înclinații, porniri, ba chiar şi un anumit caracter. Făcând iarăşi abstracție de diferențele mai subtile, noi spunem, în general, că suma a ceea ce observăm la animal drept obişnuinţele sale este manifestarea instinctelor animale. Ştiința secolului al XIX-lea a încercat să explice şi acest instinct, această viață sufletească a animalului, la fel cum explică forma exterioară, adică prin ereditate. S-a spus că animalele desfăşoară anumite activități şi că, prin faptul că au desfăşurat multe activități de atâtea şi atâtea ori, acestea se imprimă în natura lor, astfel încât devin obişnuințe; apoi ele apar la urmaşi, pe cale ereditară, sub forma anumitor instincte, cam ca atunci când cineva îi pune pe anumiți câini să alerge repede, folosindu-i la vânătoare. Prin acest exercițiu, al faptului că aleargă repede, urmaşii unor asemenea câini se nasc apoi având instinctul de a alerga repede, drept câini predispuşi la vânătoare. Acesta e modul în care Lamarch încearcă să explice instinctele animalelor; el spune că acestea sunt exerciții transmise prin ereditate.

Dar o reflecție reală arată foarte curând că tocmai instinctele complicate nu pot fi moştenite şi nici nu pot avea legătură cu vreun exercițiu moştenit. Tocmai acele insticte care sunt cele mai complicate le arată observatorilor, prin simpla lor natură, că nu se poate spune deloc că ele îşi au originea în ereditate. Gândiți-vă la o muscă, ea zboară când ajunge în apropierea dumneavoastră. Aceasta este o manifestare instinctivă. Cum a dobândit musca acest instinct? Nu trebuie ca strămoşii ei să fi avut acest instinct. Ei trebuie să fi făcut experiența, conştientă sau inconştientă, că, uneori, dacă rămân pe loc, s-ar putea să aibă de suferit, şi aşa trebuie să se fi obişnuit să zboare de acolo, spre a evita pericolul. Cine vede în mod real toată situația, nu va putea spune că atâtea şi atâtea insecte s-au obişnuit să zboare ca să nu fie ucise. Ca să le transmită urmaşilor această experiență, ar fi trebuit să rămână în viață. Vedeţi, deci, că este imposibil să se vorbească de ereditate în felul acesta, fără a ajunge la contradicțiile cele mai încâlcite. Am putea vorbi de sute şi mii de cazuri în care unele animale fac un lucru o singură dată. Luați închiderea fluturelui în gogoaşă: El face acest lucru o singură dată în viață şi de aici reiese în mod evident că nu se poate vorbi de ereditate, ca în viața fizică. De aceea, naturalistul renunță cu totul la afirmația că instinctele sunt exerciții moştenite. Aici nu avem de-a face cu transmiterea a ceea ce e trăit în mod direct în viața fizică, ci cu o activitate a lumii sufletelor animale. În conferințele următoare vom vorbi ceva mai exact despre această lume a sufletelor animale. Azi ne putem mulțumi cu constatarea că este imposibil să se vorbească de transmiterea unor însuşiri sufleteşti de la strămoşi la urmaşi în acelaşi sens în care vorbim în fizic de ereditate. Totuşi, dacă vrea să vadă în lume sens şi rațiune, omul trebuie să introducă nişte corelații, el trebuie să fie în stare să deducă orice efect din cauza lui. Aşadar, ceea ce apare în viața sufletească individuală, ceea ce apare la un individ uman drept simpatii şi antipatii, drept manifestări ale temperamentului şi caracterului, trebuie să poată fi dedus din nişte cauze.

Dar oamenii ne vin în întâmpinare fiind diferiți în ceea ce priveşte însuşirile lor. De aceea, noi trebuie să ne explicăm deosebirile dintre indivizii umani. Şi nu le putem explica altfel decât dacă introducem şi în sfera vieții sufleteşti aceeaşi noțiune de evoluție pe care o avem în fizic. Pe cât ar fi de absurd să credem că un leu desăvârşit ca specie ar creşte dintr-odată din pământ sau că un animal nedesăvârşit ar fi evoluat dintr-odată, la fel de imposibilă este presupunerea că ceea ce omul are drept entitate individuală s-a dezvoltat din ceva nedefinit. Trebuie să deducem entitatea individuală exact aşa cum deducem specia desăvârşită dintr-o specie nedesăvârşită. Cine gândeşte în mod real, nu va încerca să explice însuşirile sufleteşti ale unui om aşa cum face cu cele corporale, prin ereditate. Ceea ce are legătură cu corpul, ceea ce e condiționat de faptul că mâinile mele nu sunt la fel de puternice ca mâinile unui alt om – aceasta este ereditate fizică. Prin faptul că eu am o constituție corporală mai slabă, şi mâna mea va fi mai slabă decât aceea a unui alt om, care are o constituţie corporală mai puternică. Tot ceea ce are legătură cu corpul fizic poate fi subsumat, conform cu dezvoltarea sa, noţiunii de ereditate, dar nu şi ceea ce ține de viața sufletească interioară.

Cine ar vrea să explice felul de a fi caracteristic al lui Schiller, talentul, temperamentul său etc., ori talentul unui Newton, recurgând la strămoşi? Cine îşi închide ochii va putea face acest lucru. Dar îi este imposibil să ajungă la asemenea reflecţii celui care nu se închide în felul acesta. Dacă omul, ca ființă sufletească, e propria sa specie, atunci complicatele însuşiri sufleteşti care ne ies în întâmpinare la o fiinţă sau alta nu trebuie explicate recurgându-se la strămoşii săi fizici, ele trebuie căutate în alte cauze, din trecut, care au existat în altă parte, nu la strămoşi. Şi, la fel cum, în cazul animalului, nu-l putem urmări pe leu în specia urşilor, nici individualitatea nu poate fi dedusă de la un alt om,

ci numai de la însuşi omul respectiv, fiindcă omul este individul propriei sale specii. De aceea el poate fi dedus numai din sine însuşi. Pentru că omul aduce cu el anumite însuşiri, care-l determină exact la fel cum pe leu îl determină specia, cele deduse din individul însuşi. Ajungem astfel la şirul diferitelor încarnări prin care omul individual trebuie să fi trecut deja, exact la fel cum a trecut specia leilor, întreaga specie. Acesta e modul exterior de a privi lucrurile. Dacă privim în jurul nostru, la viaţa fizică, ea ne pare de înțeles numai dacă suntem în măsură să trecem de simpla ereditate şi să concepem o lege a reîncarnării care este legea naturală pe treapta sufletească.

Pentru cel ce ştie să facă observaţii sufleteşti, aceasta nu este o ipoteză, ci o deducţie. Ceea ce am spus este, totuşi, numai o deducţie. Faptul însuşi al reîncarnării stă în faţa celui care, prin metodele misticii şi teosofiei [Nota 18], se poate ridica la nivelul observaţiei directe. În ultima conferinţă noi am căutat să învăţăm, ca să zicem aşa, să facem observaţii microscopice teosofice. Azi vrem să constatăm că teosofii au ajuns atât de departe încât ceea ce numim simpaţii şi antipatii, pasiuni şi dorinţe, pe scurt, caracter, stă în faţa ochiului lor sufletesc drept realitate, la fel cum în faţa ochiului celui ce face observaţii fizice se află forma fizică exterioară. Dacă aşa stau lucrurile, atunci cel ce face observaţii sufleteşti este în aceeaşi situaţie ca cercetătorul care face observaţii exterioare, atunci observatorul fenomenelor sufleteşti are în faţa lui aceleaşi fapte, atunci el priveşte formaţiunea complicată, acea formă de lumină care e cuibărită în forma exterioară, tot ca realitate exterioară, exact la fel cum forma fizică este o realitate pentru observatorul fenomenelor fizice. Această formaţiune aurică exprimă pentru el, într-unul din cazuri, faptul că are de-a face cu o înaltă fiinţă sufletească, desăvârşită, cu o aură diferenţiată, structurată, înzestrată cu multe organe, ca, de exemplu, un leu; în celălalt caz, cu o fiinţă mai primitivă, ca, de exemplu, un melc.

Iar dacă observăm sufletul, aura oamenilor nedesăvârşiţi, care trăiesc în sălbăticie, ea ne apare relativ simplă, în culori simple, ne apare în aşa fel încât această aură simplă, această aură nediferenţiată, săracă în culori, a sălbaticului, poate contrasta, în ceea ce priveşte desăvârşirea ei, cu aura complicată a europeanului civilizat, la fel cum este în contrast un melc nedesăvârşit sau o amibă faţă de un leu desăvârşit. Şi apoi noi observăm pe tărâm sufletesc evoluţia, ca şi aura. Şi atunci vedem că o aură desăvârşită poate lua naştere numai pe calea evoluţiei, noi văzând că aura, dacă mergem de-a-ndăratelea, a fost mai nedesăvârşită. Pentru acela care ştie să facă observaţii pe acest tărâm, acesta furnizează o observare nemijlocită a vieţii sufleteşti înseşi.

Dacă ne înălțăm acum pe treapta *vieții spirituale*, ne vine în întâmpinare legea fizică a cauzei şi efectului, aşa cum se manifestă ea în viaţa superioară, legea karmei. *Legea karmei* spune despre spirit exact acelaşi lucru pe care legea cauzei şi efectului, legea cauzalităţii, îl spune despre fenomenele exterioare fizice. Când vedeţi un proces oarecare în lumea fizică exterioară, când vedeţi că o piatră cade pe pământ, dumneavoastră întrebaţi: De ce cade piatra? Şi nu vă găsiţi liniştea până când n-aţi constatat care e cauza. Când vedeţi nişte fenomene sufleteşti, trebuie să întrebaţi, exact la fel, care sunt cauzele spirituale. Şi ce aproape ne sunt faptele spirituale! Unul este un om pe care-l putem considera fericit, altul e condamnat întreaga lui viaţă la nefericire. Ceea ce numim destin uman e cuprins în întrebarea: De ce se întâmplă un lucru sau altul? În faţa acestei întrebări, întreaga ştiinţă exterioară stă cu totul descumpănită, fiindcă nu ştie să aplice legea ei, legea cauzei şi efectului, la fenomenele spirituale. Dacă aveţi o bilă de metal şi o aruncaţi în apă, va avea loc un fenomen absolut precis. Dar fenomenul va fi cu totul altul dacă mai întâi aţi adus la incandescenţă bila metalică. Dumneavoastră veţi căuta să explicaţi aceste fenomene diferite conform cauzei şi efectului. Și tot aşa trebuie să întrebaţi în viaţa spirituală: De ce unui om îi reuşeşte ceva, altuia nu? De ce mie îmi reuşeşte un lucru, altul nu? Aceasta ne face să aflăm din ce cauză un anumit lucru prezintă în realitate o însuşire de caracter absolut precisă. Pentru că eu am adus la incandescenţă bila metalică, în jurul ei apa începe să clocotească. Nu de apă depinde acest fenomen, ci schimbarea petrecută cu bila de metal determină soarta pe care bila o are în apă. Soarta bilei de metal depinde de stările prin care ea a trecut mai înainte; de ele depinde ce fenomene se vor apropia de ea în cazul unui eveniment prin care trece bila ulterior – ca să rămânem la exemplul nostru.

Trebuie să spunem, deci: Fiecare faptă pe care eu o săvârşesc îl influenţează pe omul spiritual din mine, îl schimbă pe omul spiritual din mine, la fel cum înfierbântarea bilei metalice a influențat-o pe aceasta. Aici este necesară o gândire şi mai subtilă decât atunci când e vorba de domeniul vieţii sufleteşti. Aici trebuie să ne clarificăm, cu răbdare şi în linişte, faptul că printr-un anumit act omul spiritual e modificat. Dacă azi cineva fură ceva, aceasta este o faptă care pune asupra omului spiritual amprenta unei însuşiri inferioare, de un nivel mai scăzut decât aceea care ar fi pusă asupra lui dacă eu i-aş face cuiva un bine. Nu e acelaşi lucru dacă eu săvârşesc o faptă morală sau una fizică. Ceea ce este bila metalică înfierbântată pentru apă este pentru om amprenta morală. Amprenta morală rămâne fără efect în viitor la fel de puţin cum o faptă fizică rămâne fără efect în viitor. Nici în spiritual nu există cauze fără efectele corespunzătoare. De aici decurge marea lege conform căreia fiecare faptă trebuie să producă în mod necesar un efect, un efect pentru fiinţa spirituală respectivă. Amprenta morală trebuie să se exprime în fiinţa sprituală însăşi, în destinul fiinţei spirituale.

Legea prin care amprenta morală a unei fapte trebuie să aibă neapărat un efect e legea karmei. Am făcut astfel cunoştinţă cu noţiunile de reîncarnare şi karmă. Împotriva acestor noţiuni se ridică tot felul de obiecţii; dar un om cu o gândire reală nu poate obiecta nimic împotriva caracterului lor general. Viaţa umană ne arată în toate fenomenele ei, şi faptele exterioare o dovedesc, că există evoluţie şi în viaţa spirituală, că şi în viaţa spirituală există cauză şi efect. Și cei ce nu se situează pe poziţia teosofiei au încercat să caute şi în domeniul spiritual cauza şi efectul, de exemplu, un filosof al epocii moderne, Paul Rée, prietenul lui Friedrich Nietzsche. El a încercat să explice pe cale exterioară, prin evoluție [Nota 19], un fenomen spiritual. El pune întrebarea: Oare *conştiinţa* a existat întotdeauna în evoluţia lumii? Şi arată apoi că sunt oameni care nu au ceea ce în evoluţia noastră numim conştiinţă. El spune că au fost vremuri în care în sufletul uman încă nu se dezvoltase ceea ce numim conştiinţă. Pe atunci oamenii au făcut anumite experienţe. Ei au constatat că, dacă săvârşesc anumite fapte, acestea le aduc o pedeapsă, că societatea se răzbună pe cei care-i aduc daune. Şi în felul acesta în sufletul uman s-a format un sentiment care spune ce e bine să faci şi ce nu e bine să faci. Şi în decursul timpului acesta a intrat într-un fel de curent ereditar, iar azi oamenii se nasc deja cu sentimetnul care se exprimă în conştiinţă – ceva e bine sau nu e bine să fie făcut. Aşa s-a dezvoltat, în general, spune Rée, la întreaga omenire, conştiinţa. Rée a arătat aici foarte frumos că putem aplica noţiunea de evoluţie şi la însuşirile sufleteşti, la conştiinţă, deci. Dacă ar fi făcut un pas şi mai deaprte, el ar fi ajuns la teosofie.

Aş mai dori să relatez încă un fenomen. În istoria civilizaţiei europene putem indica de-a dreptul punctul în care se vorbeşte prima dată despre conştiinţă. Dacă treceţi în revistă întreaga lume a Antichităţii greceşti şi urmăriţi descrierile de acolo, nu veţi găsi nicăieri, nici măcar în vechea limbă greacă, vreun cuvânt care să desemneze ceea ce noi numim conştiinţă. Nu există niciun cuvânt pentru aceasta. Deosebit de frapant ar putea fi ceea ce auzim povestindu-se la Platon despre Socrate. În niciunul dintre dialogurile socratice nu veţi găsi cuvântul care mai târziu – de-abia în ultimul secol dinaintea naşterii lui Christos – a apărut în Grecia. Unii cred că „daimonion” este conţiinţa. Dar această părere poate fi infirmată fără nicio greutate, şi ea nu poate fi luată serios în considerare. Conştiinţa o găsim numai în lumea creştină. Există o trilogie constituită din drame, „Orestia” lui Eschil. Acolo Oreste se află sub impresia directă a faptului că şi-a ucis mama. El a ucis-o pentru că ea îl ucisese pe tatăl lui. Şi ni se arată cum Oreste e urmărit de erinii şi că el se duce să fie judecat, şi că la judecată e declarat nevinovat. Nu apare nimic altceva decât noţiunea zeilor care se răzbună în mod exterior. Procesul acesta se exprimă în groaza faţă de nişte puteri exterioare. Nu găsim nimic din ceea ce include noţiunea de conştiinţă.

Urmează Sofocle şi apoi Euripide. La ei, Oreste ne iese în întâmpinare cu totul altfel. De ce se simte vinovat? Aici acest lucru ne întâmpină într-un cu totul alt mod. La aceşti dramaturgi Oreste se simte vinovat deoarece ştie că a făcut ceva nedrept. Şi de aici se formează, în greacă şi, exact la fel, în latină, cuvântul conştiinţă. A şti de propriile fapte, a se putea observa pe sine, a fi martor la propria faptă – aşa

ceva trebuie, deci, să se fi format mai înainte. Dacă Paul Rée ar avea dreptate, cu părerea că conştiinţa este o consecinţă a evoluţiei umane generale, că ea s-a dezvoltat din ceea ce omul observă când îşi primeşte pedeapsa pentru ceea ce le dăunează semenilor săi, dăunându-şi astfel şi lui însuşi, dacă face un lucru care nu este în sensul unei ordini înțelepte a lumii, dacă aceasta ar fi cauza, atunci conştiinţa ar fi trebuit să apară şi ea ca fenomen general. Deoarece cauza exterioară decurge într-un sens asemănător, ea ar trebui să apară la mase de oameni mai mari, ar trebui să apară într-un neam de oameni în acelaşi timp, să se dezvolte la nivelul speciei. Aici ar trebui studiată istoria Greciei ca istorie sufletească. Fiindcă odinioară, când în Grecia s-a dezvoltat, la câte un individ uman, noţiunea pe care în epocile mai vechi ale Greciei n-o găsim încă, a fost o vreme în care lipsa de conştiinţă publică era de-a dreptul la ordinea zilei. Citiţi descrierea perioadelor de război dintre Atena şi Sparta! Aşadar, în cazul conştiinţei nu putem vorbi de ceva care există la nivel de specie, cum e la animal.

Se mai ridică şi o altă obiecţie. Dacă omul trăieşte mai multe vieţi, el ar trebui să-şi amintească vieţile anterioare. Nu se poate înţelege, în orice caz, din capul locului de ce, în majoritatea cazurilor, nu este aşa. Trebuie să ne clarificăm ce este amintirea şi cum ia ea naştere. Ultima dată am arătat că, în stadiul de evoluţie actual, omul trăieşte, ce-i drept, în domeniul sufletesc-astral şi în cel spiritual-mental, fără a fi conştient de aceste două lumi, că el e conştient numai de lumea fizică şi că de-abia în viitor, pe nişte trepte mai înalte, va atinge ceea ce azi deja au atins câţiva. Omul de nivel mediu e conştient în lumea fizică şi trăieşte în lumea sufletească şi în cea spirituală. Aceasta se întâmplă din cauză că forţa sa de gândire propriu-zisă, creierul, are nevoie de lumea fizică pentru a putea fi activ. A fi activ din punct de vedere fizic înseamnă a deveni conştient în viaţa fizică. În timpul somnului, omul nu e conştient de sine. Cine evoluează prin nişte metode mistice dezvoltă şi conştienţa din timpul somnului şi din stările mai înalte. Devine posibilă amintirea a ceea ce omul trăieşte în cursul vieţii. Deoarece creierul său există în lumea fizică, el îşi aminteşte de lucrurile care i se întâmplă în mod fizic. La omul care nu lucrează doar cu creierul fizic, ci se poate sluji de materialul sufletesc spre a fi în suflet la fel de conştient cum e omul obişnuit în corpul fizic, la un asemenea om şi amintirea răzbate mai departe. Exact la fel cum un animal neevoluat încă nu are capacităţile leului evoluat, dar va avea cândva aceste însuşiri, şi omul care încă nu are capacitatea de a-şi aminti vieţile sale anterioare şi-o va cuceri mai târziu.

Pe tărâmuri şi mai înalte e greu să ajungem pe cale spirituală la înţelegerea legăturii dintre cauză şi efect. Acest lucru este posibil numai în lumea mentală, dacă omul poate gândi nu numai în corpul fizic şi astral, ci în viața pur spirituală. Atunci el este în măsură şi să spună, la orice întâmplare sau eveniment, de ce ele s-au petrecut. Acest tărâm este atât de înalt încât se cere multă răbdare să-ţi însuşeşti calităţile care dau posibilitatea de a vedea cauza şi efectul în viaţa spirituală. Cine e conştient în fizic şi doar trăieşte în domeniul sufletesc şi în cel spiritual are numai amintirea a ceea ce i s-a întâmplat din momentul naşterii şi până la moarte. Cel care e conştient în domeniul sufletesc are amintirea naşterii, până la un anumit punct. Dar acela care e conştient pe tărâmul spiritual vede legea cauzei şi efectului în contextul ei real.

O altă obiecție care se face constă în întrebarea: Dar nu ajungem aici la fatalism? Dacă totul e determinat cauzal, omul se află sub puterea destinului, spunându-şi mereu: Aceasta este karma mea şi noi nu putem schimba destinul. Dar aşa ceva se poate spune la fel de puţin pe cât de puţin putem spune: Eu nu-l pot ajuta pe semenul meu şi sunt nemângâiat că nu-l pot ajuta; pot ajunge la disperare, vrând să-l fac mai bun, fiindcă aşa e karma lui. Cine compară legea vielii cu legea naturii şi ştie ce este o lege, nu va putea să vină niciodată cu o asemenea înţelegere eronată a karmei. Felul în care se combină între ele sulful, hidrogenul şi oxigenul e supus unei legi imuabile a naturii. Dacă eu fac ceva care încalcă legea conţinută în însuşirile celor trei substanle, nu voi putea să obţin niciodată acid sulfuric. E nevoie de activitatea mea. Este libertatea mea să pun împreună sau nu acele substanţe. Cu toate că legea este absolută, ea poate fi pusă în activitate prin fapta mea liberă. O faptă pe care eu am săvârşit-o în vieţile mele trecute atrage după sine, în mod imuabil, în această viaţă, efectul ei. Dar eu sunt liber să fac ceva împotriva acestui efect, să săvârşesc o altă acliune, care să anuleze în mod legic eventualele urmări dăunătoare ale faptei din trecut. Tot conform unei legi imuabile, o bilă de metal adusă la incandescenţă şi pusă pe masă va arde masa, dar eu pot să răcesc mai înainte bila şi s-o pun pe masă numai după aceea. Ea nu va mai arde masa. Şi într-un caz, şi în celălalt, eu am acţionat conform legii. O faptă săvârşită în trecut mă determină să fac un anumit lucru; efectul acţiunii mele din viaţa mea trecută nu poate fi înlăturat, dar eu pot să trec la o altă acţiune şi să schimb, într-un mod tot atât de legic, efectul dăunător într-unul folositor, numai că totul decurge conform legilor cauzei şi efectului spiritual. Legea karmei poate fi comparată cu ceea ce eu am într-un registru de conturi. În stânga şi în dreapta avem nişte cifre. Dacă adunăm ceea ce este în partea stângă cu ceea ce este în dreapta şi facem apoi scăderea, obţinem situaţia contului. Aceasta este o lege imuabilă. După cum au mers afacerile mele anterioare, situaţia contului va fi bună sau rea. Dar, oricât de precis ar acţiona această lege, eu pot să încep oricând nişte afaceri noi şi întreaga situaţie se va schimba într-un mod la fel de legic ca cea dinainte. Eu sunt „cauzat” într-un mod absolut precis de karma mea, dar în orice clipă registrul de conturi al vieţii mele poate fi schimbat prin lucrurile noi pe care le introduc în el. Dacă vreau să adaug un punct de pornire pentru o nouă afacere, trebuie să fi adunat mai întâi cele două părţi, ca să văd dacă am o situaţie financiară bună sau am datorii. Aşa este şi cu experienţele din registrul de conturi al vieţii mele. Ele se integrează vieţii mele. Cine poate vedea în ce fel e cauzată viaţa sa, poate să-şi spună, de asemenea: Contul meu se încheie activ sau pasiv şi eu trebuie să adaug o acţiune sau alta, spre a anula ceea ce e bun sau rău în viaţa mea, spre a fi eliberat treptat de ceea ce am adunat drept karma mea. Acesta e marele ţel al vieţii umane, să fim iar eliberaţi de karma care a fost cauzată odinioară. A găsi puncte-scop pentru registrul de conturi al vieţii sale, acest lucru este în mâna fiecărui om.

Avem astfel cele două legi mari, legea vieţii sufleteşti şi legea vieţii spirituale. Astăzi deja se ridică întrebarea: Ce ia naştere între cele două vieţi, cum acţionează spiritul între moarte şi următoarea naştere? Trebuie să studiem destinul uman din timpul a două vieţi şi ne propunem să trecem în revistă situaţia dintre moarte şi o nouă viaţă. Vom vedea atunci cât de multă credinţă, cunoaştere şi religiozitate poate să pătrundă în cunoaşterea occidentală. Marile legi nu le vorbesc doar simţurilor, ci şi spiritualului şi sufletescului, aşa că omul ştie să vorbească de cauză şi efect nu numai în fizic, ci şi în viaţa spirituală; fiindcă se va împlini ceea ce au spus marile spirite, se va vedea că noi înţelegem lumea numai parţial, dacă luăm doar ceea ce auzim, vedem şi pipăim. Ca să înţelegem lumea în totalitate, trebuie să urcăm mai sus şi să cercetăm legile care constituie întreaga cugetare a omului, ca să aflăm de unde vine omul şi spre ce viitor se îndreaptă. Aceste legi trebuie căutate pe tărâmul spiritual şi atunci vom înţelege acea maximă a lui Goethe [Nota 20], care a fost un reprezentant al teosofiei, şi vom şti ce a vrut să spună prin vesurile:

Misterioasă-n plină zi
Natura nu te lasă să-i iei vălul,
şi ce nu vrea s-arate spiritului tău
N-o să sileşti să-ţi dea cu pârghii şi şuruburi...

De-abia când depăşeşte viaţa pur personală, când devine conştient de faptul că individualitatea, personalitatea superioară e mai importantă decât personalitatea obişnuită, când va înţelege să devină impersonal, să trăiască impersonal, să lase ca în el să domnească impersonalul, numai atunci omul va ieşi din sânul civilizaţiei încurcate în plasa formelor exterioare şi va intra într-o civilizaţie plină de viaţă a viitorului. Chiar dacă nu acesta este idealul cel mai înalt pe care teosofia îl recunoaşte, chiar dacă nu este consecinţa etică ultimă pe care noi o tragem din teosofie, este, totuşi, un pas în direcţia idealului pe care omul va învăţa să-l trăiască numai când nu va mai avea în vedere ceea ce este personal, ci ceea ce e veşnic şi nepieritor. Acest ceva veşnic şi nepieritor, Budhi, germenele înţelepciunii, care zace în suflet, este ceea ce trebuie să ia locul simplei civilizaţii intelectuale. Există multe dovezi ale faptului că teosofia are dreptate cu această concepţie a

ei despre viitorul evoluţiei omenirii. Cea mai importantă este, însă, aceea că în viaţa însăşi se fac simţite nişte forţe pe care trebuie să le sesizăm şi să le înţelegem în mod real, spre a ne umple apoi noi înşine cu idealul lor. Important la Tolstoi e faptul că el vrea să-l scoată pe om din cercul îngust al gândurilor sale şi să-i dea profunzime spirituală, că el nu vrea să-i arate idealurile lumii noastre spirituale, ale vieţii noastre sociale organizate într-un fel oarecare, ci idealurile care nu pot izvorî decât din suflet. Dacă suntem teosofi adevăraţi, vom recunoaşte forţele care activează în evoluţia lumii, nu vom rămâne orbi şi surzi la ceea ce luminează spre noi, în epoca prezentă, drept sens teosofic, ci vom sesiza forţele despre care se vorbeşte de obicei, în mod profetic, în teosofie. Tocmai aceasta trebuie să fie trăsătura caracteristică a unui teosof, că el învinge întunericul şi eroarea, că el învaţă să aprecieze şi să cunoască viaţa şi lumea în mod just. Un teosof care s-ar retrage, care ar sta rece şi străin în faţa lumii, ar fi un rău teosof, oricâte ar avea de predicat despre dogmele teosofice.

Asemenea teosofi, care ne ridică din lumea senzorială în lumile superioare, care privesc ei înşişi în lumile suprasensibile, trebuie să ne învețe, pe de altă parte, cum să observăm suprasensibilul şi pe planul nostru fizic şi să nu ne pierdem în cele senzoriale. Noi cercetăm cauzele care vin din spiritual pentru a înțelege pe deplin realitatea senzorială, care este un efect al spiritualului. Nu înţelegem realitatea senzorială dacă rămânem în cadrul realităţii senzoriale, deoarece cauzele vieţii senzoriale vin din spiritual. Teosofia vrea să ne ajute să devenim clarvăzători în lumea senzorială. De aceea ea vorbeşte de „înţelepciunea străveche”. Ea vrea să ne facă să fim deschişi la spiritual. Ea vrea să-l transforme pe om, pentru ca el să poată privi în mod clarvăzător în tainele superioare, suprasensibile ale existenţei. Dar acest lucru nu trebuie obţinut cu preţul lipsei de înţelegere faţă de ceea ce există imediat de jur împrejurul nostru. Ar fi un rău clarvăzător acela care ar fi orb şi surd la ceea ce se petrece în lumea senzorială, la ceea ce sunt în stare să facă, în imediata lor apropiere, contemporanii noştri. Pe lângă aceasta, ar fi un rău clarvăzător acela care n-ar fi în stare să recunoască, la o personalitate din imediata lui apropiere, elementele care, în epoca noastră, îi duc pe oameni în suprasensibil. La ce ne-ar folosi să devenim clarvăzători, dacă n-am fi în stare să recunoaştem ceea ce ne stă în faţă, drept sarcina noastră imediată!

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

IV. EXPERIENȚE LEGATE DE REÎNCARNARE ȘI KARMĂ FĂCUTE PRIN EXERCIȚII DE GÂNDIRE

Stuttgart, 20 februarie 1912

Dacă luăm în considerare viaţa, aşa cum se desfăşoară ea de jur împrejurul nostru, aşa cum îşi aruncă ea valurile în interiorul nostru, în tot ceea ce trebuie să simţim şi să suferim noi înşine în cursul existenţei noastre fizice pământeşti sau de care trebuie să ne bucurăm, putem să studiem mai multe grupe sau categorii de trăiri deosebite.

Pentru început, dacă ne observăm mai mult pe noi înşine, ceea ce fiinţează în facultăţile noastre, în talentele noastre, constatăm, dacă ne reuşeşte un lucru sau altul, că ne putem spune: Ei bine, de vreme ce eu sunt aşa şi aşa, ca om, e absolut firesc şi de înleles că trebuia să-mi reuşească una sau alta. Dar noi putem găsi că sunt de înțeles anumite insuccese pe care le-am avut, poate tocmai ceea ce trebuie să desemnăm drept nenoroc şi nefericire, pentru că ceva nu ne-a reuşit, putem găsi că ele sunt de înțeles, în întregul context al fiinţei noastre.

Poate că nu reuşim întotdeauna, în asemenea cazuri, să arătăm în ce fel se leagă de o incapacitate a noastră sau alta un insucces sau altul, ceva care nu ne-a reuşit. Dar dacă trebuie să ne spunem, în general: În multe privinţe tu ai fost, în actuala existenţă pământească, un om uşuratic, deci poţi înlelege că ai meritat să ai un insuces sau altul, atunci poate că nu suntem în stare să vedem în mod absolut nemijlocit legătura dintre insucces şi acea incapacitate, totuşi, în general, putem găsi de înțeles faptul că, de vreme ce am fost uşuratici, nu se putea ca totul să meargă ca pe roate.

Din cele discutate acum dumneavoastră vă puteţi gândi că noi putem vedea un fel de legătură cauzală între ceea ce a trebuit să se întâmple datorită facultăţilor noastre sau din cauza incapacităţii noastre. Dar există în viaţă multe lucruri în cazul cărora, oricât de precis am proceda, nu reuşim să găsim prea uşor legătura cu capacităţile sau incapacităţile noastre, în cazul cărora rămâne opac pentru noi felul în care ne-am făcut vinovaţi de un lucru sau altul sau motivul pentru care am meritat un lucru sau altul. Într-un cuvânt, dacă studiem mai mult viaţa noastră interioară, vom putea face distincţie între două grupe de trăiri. Una dintre ele este aceea la care suntem conştienţi cum e cu cauzele reuşitei sau nereuşitei noastre; la cealaltă grupă nu vom putea să vedem o asemenea legătură. În cazul celei de a doua grupe vom avea impresia că mai mult sau mai puţin din întâmplare un anumit lucru ne-a reuşit, altul nu. Să reţine, deocamdată, că în viaţă există această a doua grupă de fapte şi ne vom îndrepta mai târziu atenţia spre ea.

Putem atunci, contrar celor discutate acum, să ne studiem destinul exterior într-o măsură mai mare. Și iar va trebui să avem în vedere două grupe de fapte, legate de soarta noastră exterioară. Putem observa cazuri la care ne dăm seama, în interiorul nostru, că în privinţa acestor evenimente care ni se întâmplă – deci nu ceva ce am întreprins noi înşine – anumite lucruri au fost provocate de noi înşine, că noi suntem vinovaţi de ele. Dar despre o altă grupă vom fi poate înclinați să spunem: Nu pot vedea legătura cu ceea ce am vrut, cu ceea ce am intenţionat să fac. Sunt evenimente în cazul cărora în viaţa exterioară se spune că au năvălit în viaţa noastră ca din întâmplare, aparent fără nicio legătură cu ceea ce am provocat noi înşine.

Spre această a doua grupă vrem să ne îndreptăm acum atenţia, în legătură cu viaţa interioară, deci cu evenimentele la care nu ne putem da seama că au de-a face ca ceva direct, nemijlocit, cu capacităţile şi incapacităţile noastre; nişte evenimente exterioare, deci, pe care le numim întâmplări şi despre care nu putem ajunge la concluzia că au fost provocate de ceva anterior.

Cu cele două grupe se poate face încercarea unui fel de experiment. Doar experimentul, o primă instanţă, nu ne obligă la nimic. Încercaţi o dată ceea ce urmează să spun, să caracterizez acum.

Putem face experimentul prin aceea că ne reprezentăm: Cum ar fi dacă ne-am construi un fel de om artificial, dacă ne-am imagina un om artificial, despre care ne-am spune că tocmai lucrurile la care nu găsim nicio legătură cu capacităţile noastre sunt de aşa natură, încât noi îl înzestrăm pe omul artificial construit în gând cu însuşirile şi capacităţile care au făcut să apară în noi aceste lucruri de neînțeles. Aşadar, un om care posedă asemenea facultăţi, încât lui trebuie să-i reuşească ori să nu-i reuşească lucrurile despre care nu putem considera că ne-ar reuşi ori nu ne-ar reuşi, conform cu capacităţile sau incapacităţile noastre. Ni-l reprezetăm, deci, ca pe un om care ar fi făcut să apară în mod artificial, cu totul intenţionat, lucrurile care par să fi intrat absolut întâmplător în viaţa noastră.

Putem lua nişte exemple simple, ca să explicăm ceea ce vreau să spun. Să presupunem că o ţiglă ar fi căzut pe umărul nostru şi ne-ar fi rănit. În primă instanţă, noi vom fi înclinaţi să spunem: E o întâmplare. – Dar hai să construim un om artificial, mai întâi ca experiment, care ar face următorul lucru bizar. Construim un om care se urcă pe acoperiş şi desprinde repede o ţiglă, dar numai puţin, astfel încât ea să mai rămână prinsă la locul ei; apoi omul artificial coboară repede, în aşa fel încât, când ţigla se desprinde din acoperiş, să cadă chiar pe umărul lui. Aşa facem noi cu toate evenimentele despre care avem impresia că au survenit întâmplător în viaţa noastră. Construim un om artificial, care provoacă, făcându-se vinovat, toate lucrurile despre care în viaţa obişnuită nu ne putem da seama ce legătură au cu noi.

Dacă facem aşa ceva, la început s-ar putea să pară un simplu joc al gândirii. Şi aceasta nu ne obligă la nimic. Dar, dacă o facem, constatăm ceva foarte ciudat. Dacă am născocit un asemenea om şi l-am înzestrat cu însuşirile descrise, acest om artificial construit în gând ne face o impresie foarte bizară. Fiindcă, deşi e construit, în aparenţă în mod atât de artificial, nu mai scăpăm de el; el ne fascinează, se creează impresia că, totuşi, am avea ceva de-a face cu el. Ne-o creează deja sentimentul pe care-l avem faţă de omul construit artificial în gând. Dacă ne adâncim foarte tare în această imagine, ea cu siguranţă nu ne va mai lăsa în pace. În sufletul nostru se formează un proces ciudat; un proces care poate fi comparat cu următorul: ajungem la un proces interior al sufletului prin care omul trece în fiecare clipă. Putem gândi ceva, putem lua o hotărâre; pentru aceasta ne trebuie ceva ce am ştiut cândva, şi recurgem la tot felul de procedee artificiale, ca să ne aducem aminte ceea ce am ştiut. În acest efort de a rechema în amintire ceva care acum ne scapă, noi trecem printr-un proces sufletesc pe care-l numim în viaţa obişnuită „a sta pe gânduri”. Şi toate gândurile pe care le chemăm în ajutor ca să ne aducem aminte un lucru sunt gânduri ajutătoare. Ia încercaţi să vă daţi seama la câte asemenea gânduri ajutătoare trebuie să apelaţi adeseori, pe care le daţi apoi din nou uitării, ca să găsiţi ceea ce voiaţi să ştiţi. Asemenea gânduri ajutătoare există pentru a vă deschide drumul spre lucrul la care vreau să

reflectăm, de care avem nevoie în momentul de faţă.

Exact la fel, numai că mult mai mult, acel om construit în gând pe care l-am descris este un proces ajutător. El nu ne mai lasă în pace; lucrează în noi în aşa fel încât ne spunem că e ceva care locuieşte în noi drept gând, ceva care acţionează în permanenţă, care se transformă în noi; ceva care se transformă cu adevărat într-o idee, într-un gând care apare acum ca o inspiraţie subită, când noi reflectăm, în procesul obişnuit al amintirii, care se iveşte, copleşindu-ne. Ca şi cum cineva ar spune: Aşa nu poate să rămână, el se transformă în tine, el devine altceva! El ni se impune cu forţa – faceţi experimentul! –, ni se impune în aşa fel încât ne spune: Da, aici e ceva ce nu are de-a face cu actuala ta existenţă pământească, ci cu alta. Un fel de reflecţie la o altă existenţă pământească, *acest* gând va apărea cu siguranţă mai mult ca un sentiment decât un gând, o senzaţie, dar una care ne dă impresia că ceea ce apare în suflet am fost noi înşine, într-o încarnare anterioară, pe acest Pământ.

Antroposofia, dacă o luăm ca întreg, nu este nicidecum doar o sumă de teorii, de comunicări ale unor fapte care există, ci ea ne dă prescripţii şi indicaţii despre felul în care putem să ajungem la un lucru sau altul. Antroposofia spune: Tu eşti ajutat din ce în ce mai mult să-ţi poţi aminti mai uşor, când faci un lucru sau altul. Se poate spune, de asemenea, şi această afirmaţie este luată cu totul din sfera experienţei: Dacă procedezi aşa, vei ajunge să ai o impresie afectivă, o impresie sufletească despre omul care ai fost cândva. Ajungem astfel la ceea ce ar putea fi numit: o extindere a memoriei noastre. Ceea ce ni se deschide astfel este cu adevărat, în primă instanţă, numai un fapt de gândire, cât timp îl construim în gând pe omul descris. Dar omul construit în gând nu rămâne un om construit în gând. El se transformă în nişte impresii sufleteşti, afective şi, prin faptul că face acest lucru, noi ştim: În impresiile care apar în noi avem ceva care are de-a face cu încarnarea noastră precedentă. Memoria noastră se extinde până la încarnarea noastră precedentă.

În încarnarea prezentă noi ne amintim lucrurile la care suntem de faţă cu gândurile noastre. Dumneavoastră ştiţi cu toţii că ne amintim relativ uşor lucrurile care au intrat în gândurile noastre. În viaţa obişnuită nu rămâne, însă, la fel de viu, ceea ce ne-a influenţat sentimentul. Dacă încercaţi să vă gândiţi la ceea ce v-a provocat o durere mare în urmă cu 10, cu 20 de ani, veţi avea din nou, fără nicio greutate, reprezentarea; vă veţi transpune, din nou, în reprezentările dumneavoastră, în cele petrecute odinioară; dar nu veţi reuşi să aveţi din nou sentimentul viu al durerii de atunci. Durerea păleşte, amintirea ei se revarsă în reprezentarea noastră. Ceea ce am descris acum este o amintire sufletească, o *amintire afectivă*. Şi, în fond, aşa ne simţim încarnarea precedentă. De fapt, apare ceea ce am putea numi *amintirea unor încarnări precedente*. Ea nu poate fi privită ca de la sine drept ceea ce îşi trimite influenţele în actuala încarnare, drept ceea ce este purtătorul amintirii unor încarnări trecute. Ia gândiţi-vă numai ce strâns sunt legate reprezentările noastre cu expresia reprezentărilor, cu vorbirea noastră. Vorbirea este lumea de reprezentări încarnată. Şi vorbirea omul trebuie s-o înveţe în fiecare din vieţile sale. Cel mai mare lingvist sau cunoscător al limbii trebuie să înveţe în copilărie, nu fără efort, limba sa maternă. Nu s-a întâmplat încă niciodată ca un elev de gimnaziu să înveţe cu uşurinţă limba greacă datorită faptului că şi-a amintit repede greaca pe care o vorbea în nişte încarnări trecute!

Poetul Hebbel a pus pe hârtie, sub forma câtorva idei, planul unei drame pe care voia s-o scrie. Păcat că n-a scris-o, ar fi fost o dramă foarte interesantă. Acţiunea era concepută în sensul că Platon, reîncarnat ca elev de gimnaziu, a primit cea mai proastă notă când l-a explicat pe Platon cel din Antichitate! Din păcate, Hebbel n-a ajuns să-şi ducă planul la îndeplinire. Noi nu trebuie să ne gândim numai la faptul că mulţi profesori sunt pedanţi etc. Ştim că ceea ce Hebbel a pus pe hârtie are la bază faptul că reprezentările, ceea ce se desfăşoară în reprezentările-experienţă nemijlocite, se limitează, într-o măsură mai mare sau mai mică, la încarnarea actuală. Şi, după cum am dat de înţeles adineaori, prima impresie de la încarnarea anterioară apare în mod nemijlocit sub forma unei amintiri afective, a unui nou fel de amintire. Ceea ce avem drept impresie, când ia naştere această amintire, despre omul construit de noi în gânduri este mai mult un sentiment, dar un sentiment care ne face să înţelegem: Impresia vine de la un tip care a existat cândva şi care ai fost tu însuţi! – Ne năpădeşte un fel de sentiment-amintire, drept primă impresie de la încarnarea precedentă.

Ceea ce am descris aici drept construire în gânduri a unui om, e doar un mijloc auxiliar. Şi acest mijloc auxiliar se transformă într-o asemenea impresie de sentiment sau afectivă. Orice om care se apropie de antroposofie are ocazia, într-o măsură mai mare sau mai mică, să facă fără nicio greutate încercarea descrisă aici. Şi dacă o face, va vedea că în interiorul lui apare în mod real o impresie – ca să folosim un alt exemplu – pe care ar putea s-o descrie în felul următor: Eu am văzut cândva un colţ din natură, nu mai ştiu cum arăta, dar ştiu că mi-a plăcut! – Ei bine, dacă l-am văzut în această viaţă, acel colţ din natură nu îmi va mai face o impresie afectivă foarte vie; dar dacă impresia vine dintr-o încarnare anterioară, ea ne va face o impresie afectivă deosebit de vie. Noi ne putem crea o impresie deosebit de vie, ca impresie afectivă, din încarnarea noastră anterioară. Şi dacă vom observa apoi în mod obiectiv impresiile descrise, vom avea uneori un sentiment amar, dulce-amărui sau acru, provenit de la ceea ce rezultă drept transformare a omului construit de noi în gânduri. Acest sentiment dulce-acrişor sau de altă natură este impresia pe care ne-o face încarnarea noastră anterioară; e un fel de impresie afectivă sau de sentiment.

Cu aceasta am încercat să vă fac atenţi la un lucru care poate provoca la orice om un fel de *certitudine nemijlocită* a faptualui că *el a existat în alte vieţi trecute*; o certitudine care apare prin faptul că el şi-a creat un sentiment, că el are nişte impresii afective sau de sentiment despre care ştie: În mod sigur nu le-ai dobândit undeva, în această viaţă. – Dar o asemenea impresie apare la fel cum în viaţa obişnuită apare o reprezentare-amintire. Acum se poate pune întrebarea: Cum putem şti că impresia pe care o avem este o amintire? – Ei bine, aici se poate spune doar că aşa ceva nu poate fi dovedit. Dar avem aceeaşi situaţie ca aceea în care ne amintim un anumit lucru şi suntem sănătoşi din punct de vedere psihic. În asemenea situaţii noi putem şti că ceea ce apare în noi sub formă de gânduri se referă cu adevărat la ceva trăit de noi. Experienţa însăşi ne dă certitudinea. Ceea ce ne reprezentăm în felul arătat ne dă certitudinea faptului că impresia care apare în suflet nu se referă la ceva care a avut legătură cu noi în viaţa actuală, ci la ceva care a avut legătură cu noi în viaţa pământească anterioară.

Am trezit astfel în noi ceva care ne pune în legătură cu viaţa noastră anterioară. Putem să luăm, de încercare, tot felul de alte experienţe şi trăiri interioare şi prin aceasta putem să mergem şi mai departe şi să trezim în noi nişte *sentimente din alte vieţi trecute*. Putem să împărţim, dintr-un alt punct de vedere, trăirile lucrurilor prin care trecem în viaţă: le putem împărţi în alt fel, pe grupe. Le putem cuprinde în grupa suferinţelor, a durerilor, a piedicilor din viaţa noastră; şi, pe de altă parte, în grupa lucrurilor de care am devenit conştienţi sub formă de stimulente, de bucurie, plăcere etc.

Mai putem încerca să ne situăm pe punctul de vedere următor. Putem spune: Da, am trecut prin aceste dureri, prin aceste suferinţe. Aşa cum suntem în încarnarea actuală, aşa cum se desfăşoară viaţa obişnuită, durerile, suferinţele noastre sunt pentru noi ceva fatal, ceva ce am dori să respingem. Dar să facem încercarea de a nu le respinge. Să presunem, de încercare, că noi înşine am făcut să apară, dintr-un anumit motiv, aceste dureri, suferinţe şi piedici, fiindcă în vieţile trecute, dacă ele există cu adevărat, prin faptele noastre am devenit mai imperfecţi. De-a lungul şirului de încarnări noi nu devenim tot mai perfecţi, ci, într-un anumit sens, şi mai imperfecţi. Oare nu suntem mai imperfecţi decât înainte, dacă l-am jignit pe un om sau dacă l-am făcut să se simtă prost? Nu i-am făcut un rău doar omului respectiv, ci ne-am scăzut şi din propria valoare; am fi mai valoroşi, ca personalitate luată în întregime, dacă n-am fi făcut aşa ceva. Fiecare din noi are pe răboj multe asemenea fapte, care stau la baza imperfecţiunii noastre, pentru că le-am săvârşit. Dacă l-am jignit pe un om şi vrem să recâştigăm valoarea pe care am avut-o înainte, ce trebuie să facem? Trebuie să reparăm jignirea, trebuie să aducem în lume o faptă

compensatoare, trebuie să născocim un lucru care să ne oblige, ca să zicem aşa, să învingem ceva. Şi dacă reflectăm în sensul acesta la suferințele şi durerile noastre, în multe cazuri vom putea spune: Suferințele noastre, durerile noastre, dacă le învingem, dacă le depăşim, sunt în stare, prin aceea că le învingem, să ne dea forță pentru învingerea imperfecţiunilor noastre. Prin suferințe noi putem deveni mai perfecţi. În viaţa umană obişnuită nu gândim aşa; ne revoltăm contra suferinţelor. Dar noi putem spune: Fiecare durere, fiecare suferinţă, fiecare piedică din viaţă sunt menite să dea de înțeles că noi purtăm înăuntrul nostru un om mai înțelept decât cel care suntem noi înşine. Îl privim pentru un răstimp pe omul care suntem noi înşine – cu toate că el este acela care ne umple conştienţa – drept cel mai puţin înțelept, dar noi avem unul mai înțelept, care dormitează în străfundurile sufletului nostru. Cu conştienţa noastră obişnuită, noi respingem durerile şi suferinţele, dar omul mai înțelept din interiorul nostru ne conduce, împotriva a ceea ce vrea conştienţa noastră, spre aceste dureri, fiindcă prin învingerea lor putem elimina din noi ceva greşit. Acest om mai înțelept ne conduce, împotriva a ceea ce vrea conştienţa noastră, spre dureri şi suferinţe, el ne impune să trecem prin toate acestea. Poate că, în primă instanţă, acesta este un gând dur, aspru, dar el nu ne obligă la nimic, îl putem gândi o dată doar de încercare. Putem spune: Aici, înăuntrul nostru, se află un om mai înțelept, care ne conduce spre suferinţe şi dureri, spre lucruri pe care în conştienţa obişnuită am prefera să le evităm. Şi să ne imaginăm că acesta e omul mai înțelept din noi. Pe această cale ajungem la rezultatul interior, deranjant pentru unii, că omul mai înțelept din noi ne conduce întotdeauna spre lucruri care ne sunt antipatice!

Să presupunem, deci, că în noi există un asemenea om mai înțelept, care ne duce spre lucruri antipatice, ca să ne facă să progresăm.

Dar să mai facem şi altceva. Să luăm bucuriile noastre, faptele care ne stimulează, plăcerile noastre şi să ne spunem, tot de încercare: Ce ar fi să-ţi formezi reprezentarea următoare, indiferent cum stau lucrurile în realitate: că nu ţi-ai meritat deloc plăcerile, bucuriile, lucrurile stimulatoare, că ele ţi-au venit din graţia puterilor spirituale superioare. – Nu trebuie să fie aşa în toate cazurile, dar noi putem presupune, de încercare, că am făcut să vină toate durerile şi suferinţele, că omul mai înțelept din noi ne-a condus spre ele, pentru că recunoaştem că avem nevoie de ele, din cauza imprefecţiunilor noastre şi pentru că numai prin dureri şi suferinţe ne putem depăşi imperfecţiunile. Şi să presupunem apoi, de încercare, contrarul: ne atribuim nouă înşine bucuriile noastre în aşa fel încât ele să nu ne fi venit datorită meritelor noastre, ci ca şi cum ne-ar fi fost date din graţia unor puteri spirituale.

Şi, iarăşi, poate că pentru unii oameni vanitoşi un asemenea gând va fi greu de mistuit. Dar, dacă trece prin această experienţă, dacă omul e capabil să trăiască în sufletul său în mod foarte intens o asemenea reprezentare, ea îl va duce la sentimentul fundamental, fiindcă se transformă şi, în măsura în care e nejust, se rectifică de la sine: În tine trăieşte ceva care nu are nimic comun cu conştienţa obişnuită, care este cu adevărat mai profund decât ceea ce tu ai trăit în mod conştient în această viaţă; în tine există, deci, ceva, care este un om mai înțelept decât tine, un om care apelează cu plăcere la puterile divin-spirituale veşnice care străbat lumea cu viaţa lor. – Şi atunci în viaţa interioară însăşi devine o certitudine presupunerea că în spatele individualităţii exterioare se află o *individualitate interioară mai înaltă*. Şi devenim conştienţi de sâmburele spiritual veşnic, dacă facem asemenea exerciţii de gândire. E ceva extrem de important. Am ajuns din nou la un lucru despre care ne spunem că îl putem face.

Fiindcă antroposofia poate fi, din toate punctele de vedere, un ajutor care ne face să ştim câte ceva nu numai despre existenţa unei alte lumi, ci şi să ne simţim în noi înşine apartenenţi ai unei alte lumi, să ne simţim o individualitate care trece printr-un şir de încarnări succesive.

Mai există un al treilea fel de trăiri. La aceasta a treia categorie, în orice caz, va fi mai greu să facem exprienţa concretă, pentru a ajunge cu adevărat la un fel de trăire interioară a karmei şi reîncarnării. Dar, chiar dacă ceea ce urmează să spun aici e dificil şi cere mult timp, se poate face, iarăşi, încercarea. Şi prin aplicarea onestă a acestor lucruri la viaţa exterioară se va vedea – mai întâi probabilitatea, dacă putem crede aceste lucruri, dar apoi o certitudine tot mai mare – că viaţa noastră actuală este cu adevărat în legătură cu cea precedentă.

Să presupunem că ne parcurgem viaţa actuală între naştere şi moarte şi să ne lămurim, dacă am ajuns deja la 30 de ani sau şi mai mult – vom vedea că pentru aceia care acum nu au ajuns încă la această vârstă vor veni mai târziu nişte trăiri corespunzătoare –, să cugetăm la faptul că tocmai pe la 30 de ani, în perioada anilor 30, am fost aduşi, în lumea exterioară, în contact cu un om sau altul; în anii 30 ai vieţii noastre, până pe la 40 de ani, au fost puşi în legătură, în diverse relaţii de viaţă, cu nişte oameni ai lumii exterioare. Şi atunci ne dăm seama că legăturile, relaţiile pe care le-am încheiat atunci apar ca şi cum le-am fi încheiat în starea maximei maturităţi pentru viaţă, în aşa fel încât noi am participat cel mai mult la încheierea lor, ca oameni maturi. Putem ajunge la această concluzie reflecând. Dar o concluzie la care s-a ajuns pe baza principiilor, a cunoştinţelor date de ştiinţa spiritului ne poate face să spunem că e adevărat ceea ce eu am spus acum, nu doar pe baza unor asemenea reflecţii, ci drept comunicare a cercetării spiritual-ştiinţifice. Aşadar, ceea ce spun eu aici nu sunt lucruri găsite pe cale logică, prin gândire, ci constatate prin cercetarea spiritual-ştiinţifică, totuşi, o gândire logică poate să confirme acest fapt şi să-l găsească rezonabil. Dacă reflectăm aşa la diferite lucruri pe care le-am învăţat, de exemplu, la felul în care, în cursul vieţii, ies afară diferitele părţi constitutive ale fiinţei umane – ştim că la şapte ani iese afară corpul eteric, la 14 ani corpul astral, la 21 de ani sufletul senzaţiei, la 28 de ani sufletul raţiunii, iar 35 de ani sufletul conştienţei –, dacă ne gândim bine la acest lucru, vom putea spune: În perioada dintre 30 şi 40 de ani avem de-a face cu formarea sufletului raţiunii şi a sufletului conştienţei.

Sufletul raţiunii şi al conştienţei sunt acele forţe din natura umană care ne unesc cel mai mult cu natura fizică exterioară, fiindcă ele există pentru a ieşi afară într-o măsură deosebit de mare tocmai la vârsta la care noi avem relaţiile cele mai intense cu lumea fizică exterioară. La vârsta primei copilării sunt făcute să iasă afară, sunt determinate să iasă afară forţele corpului nostru fizic, proces cauzat de ceea ce mai este încă direct zăvorât în interior. Tot ceea ce omul şi-a însuşit drept cauze, în alte încarnări anterioare, tot ceea ce a trecut cu noi prin poarta morţii, toate forţele spirituale pe care le-am adunat, tot ceea ce aducem cu noi din vieţile trecute lucrează şi urzeşte în activitatea de construire a corpului nostru fizic. Toate acestea lucrează necontenit, pe cale invizibilă, dinăuntru în afară, asupra corpului. Cu timpul, această influență devine tot mai slabă; se apropie din ce în ce mai mult acea perioadă a vieţii în care vechile forţe au construit astfel corpul. Şi vine apoi vremea în care păşim în faţa lumii cu un organism care şi-a încheiat dezvoltarea. Ceea ce purtăm în interiorul nostru şi-a găsit expresia, s-a întipărit în corpul nostru exterior. În jurul vârstei de 30 de ani – poate fi ceva mai devreme sau ceva mai tîrziu – noi păşim în faţa lumii în modul cel mai fizic, suntem cel mai mult înrudiți cu planul fizic. Dacă suntem de părere că acum avem cea mai mare claritate fizică exterioară asupra relaţiilor de viaţă pe care le legăm acum, va trebui să spunem: Aceste relaţii pe care le legăm sunt acelea care, de fapt, au cea mai mică legătură, în încarnarea actuală, cu ceea ce lucrează şi urzeşte în fiinţa noastră cea mai lăuntrică, de la naştere şi până acum. Totuşi, putem presupune că în jurul vârstei de 30 de ani noi nu-i întâlnim în mod întâmplător pe oamenii care trebuie să apară tocmai atunci în preajma noastră. Putem să presupunem, mai degrabă, că şi aici lucrează karma noastră, că şi aceste persoane au ceva de-a face cu încarnările noastre precedente.

Şi aici faptele spiritual-ştiinţifice care au fost cercetate cu diferite ocazii arată că, în mod frecvent, persoanele pe care le întâlnim în viaţă pe la 30 de ani sunt întrețesute cu noi, din încarnările trecute, în aşa fel încât am fost legaţi de ele, de cele mai multe ori, la începutul încarnării imediat precedente sau şi mai devreme, drept părinţi ori fraţi şi surori. În primă instanţă, acesta este un fapt ciudat, surprinzător. Nu este întotdeauna aşa, dar multe cazuri arată cercetării spiritual-ştiinţifice că, într-adevăr, părinţii noştri, persoanele care au fost alături de noi la începutul vieţii noastre precedente, care ne-au aşezat în planul fizic, de sub ocrotirea cărora am ieşit mai târziu, când am crescut, că aceste persoane sunt întrețesute karmic cu noi în aşa fel încât în noua viaţă ele nu apar în copilăria noastră, ci numai după ce am ieşit cel mai mult

pe planul fizic. Nu trebuie să fie întotdeauna aşa, fiindcă cercetarea spiritual-ştiinţiică arată adesea că suntem legaţi de-abia într-o încarnare următoare de asemenea oameni, drept părinţi, drept fraţi şi surori, în general, drept rude de sânge, pe care în încarnarea actuală i-am cunoscut de-abia pe la 30 de ani. Aşadar, oamenii pe care i-am cunoscut într-o încarnare oarecare pe la vârsta de 30 de ani, în anii 30 ai vieţii noastre, se pot dovedi a fi fost încarnaţi într-o existenţă anterioară sau după aceea, drept rude de sânge ale noastre. Putem spune, deci: Cu persoanele pe care viaţa le-a adus în calea ta prin anii 30 de existenţă ai fost împreună într-o încarnare anterioară, fie drept părinţi ori fraţi şi surori, fie tu poţi presupune că într-una din încarnările viitoare vei fi legat de ele într-o asemenea calitate.

Dar este adevărat şi invers. Dacă ne îndreptăm atenţia spre acele persoane pe care ni le alegem cel mai puţin conform voinţei noastre, prin nişte forţe exterioare, potrivite pentru planul fizic, adică spre persoanele care au fost părinţii ori fraţii noştri şi surorile noastre, cu care am fost împreună la începutul vieţii, dacă ne îndreptăm atenţia spre ele, ne dăm seama adeseori că tocmai persoanele care ne însoţesc din copilărie, introducându-ne în viaţă, au fost alese de noi într-o altă încarnare, pe la 30 de ani, prin propriile noastre forţe, după propria noastră voinţă; cu alte cuvinte, ne dăm seama că pe la mijlocul vieţii precedente i-am ales pe aceia care acum au devenit părinţii sau fraţii noştri şi surorile noastre.

Deosebit de interesant este, deci, faptul care ni se dezvăluie, ciudat, că în diferitele încarnări succesive noi nu ne aflăm în aceleaşi raporturi cu persoanele pe care le întâlnim în viaţă; că noi nu le întâlnim la vârstele respective la fel ca înainte. Şi nu este adevărat nici cazul diametral opus; nu persoanele pe care le cunoaştem spre sfârşitul vieţii sunt, într-o altă încarnare, în legătură cu începutul vieţii noastre, ci persoanele pe care le-am cunoscut pe la mijlocul vieţii. Aşadar, nici persoanele care au fost lângă noi acum, la începutul vieţii, nici cele pe care le cunoaştem spre sfârşitul vieţii, ci acelea care intră în contact cu noi în amiaza vieţii au fost în jurul nostru într-o încarnare precedentă, ca rude de sânge. Cei care au fost împreună cu noi odinioară, la începutul vieţii, apar acum pe la mijlocul vieţii noastre; iar despre cele care sunt acum în jurul nostru, la începutul vieţii, putem presupune că ne vom întâlni cu ele pe la mijlocul unei încarnări viitoare, că ele vor apărea drept tovarăşi de viaţă aleşi de noi undeva în mod liber. Atât de ciudate sunt corelaţiile karmice!

Ceea ce am spus aici sunt nişte lucruri care rezultă din cercetarea spiritual-ştiinţifică. Dar eu am atras deja atenţia asupra faptului că, dacă studiem în felul arătat de cercetarea spiritual-ştiinţifică corelaţiile interioare dintre începutul uneia dintre vieţile noastre şi mijlocul unei alte încarnări, înţelegem că acest lucru nu-i ceva absurd sau inutil. Cealaltă latură este aceea că prin nişte lucruri care ne sunt aduse aproape, şi dacă noi luăm faţă de ele o atitudine înţeleaptă, viaţa devine luminoasă şi clară. Ea devine luminoasă şi clară dacă nu luăm totul, pur şi simplu, într-un mod obtuz, ca să nu zicem prostesc; ea devine limpede şi clară dacă încercăm să înţelegem ceea ce ni se întâmplă în viaţă în aşa fel încât să facem să devină concrete relaţiile care încă nu sunt cu totul de înţeles, cât timp vorbim despre karmă doar în general, în mod cu totul abstrct.

Este de folos să reflecăm la următoarele: Cum se face că la mijlocul vieţii noi suntem împinşi de-a dreptul de karma noastră să încheiem, aparent cu toată puterea raţiunii, o relaţie sau alta, despre care putem spune: Nu pare ea a fi fost încheiată într-un mod independent, obiectiv? – Cauza constă în faptul că în viaţa precedentă asemenea persoane au fost rude de sânge cu noi şi că prin karma noastră ele sunt aduse acum în calea noastră, pentru că avem ceva de-a face cu ele. Dacă facem de fiecare dată asemenea reflecţii privitoare la cursul propriei noastre vieţi, vom vedea că în viaţa noastră pătrunde cu adevărat lumină. Chiar dacă uneori greşim, şi chiar dacă de zece ori am dat greş la un om oarecare, pe care-l întâlnim în viaţă, putem nimeri, totuşi, adevărul. Şi dacă spunem, pe baza unor asemenea reflecţii: Pe omul acesta l-am cunoscut acolo sau acolo, un asemenea gând ne duce, ca un indicator de drum, spre alte lucruri, care altfel nu ne-ar fi venit în minte şi care, prin aceea că coincid, ne dau o tot mai mare certitudine a justeţei diferitelor fapte.

Corelaţiile karmice nu pot fi aflate dintr-o *singură* lovitură. Trebuie să ne cucerim cu încetul, pas cu pas, cele mai înalte cunoştinţe despre viaţă, cele mai importante cunoştinţe care ne pot lămuri în privinţa vieţii noastre. În orice caz, oamenilor nu prea le place să creadă aşa ceva. E mai uşor să crezi că am putea constata, cu ajutorul unei lumini/blitz oarecare: Cu persoanele cutare şi cutare am fost împreună într-o viaţă trecută, sau eu însumi am fost omul cutare sau cutare. Este, poate, incomod să consideri că toate acestea trebuie să fie nişte cunoştinţe dobândite cu încetul, dar aşa este. Chiar dacă gândim că ar putea să fie aşa, trebuie să cercetăm, şi atunci, mereu mai departe şi gândul nostru va ajunge apoi o certitudine. Chiar în ceea ce priveşte nişte lucruri care au procentele de probabilitate tot mai mari în acest domeniu, noi înaintăm numai pe calea cercetării. Şi ne barăm printr-un zid accesul la lumea spirituală, dacă ne permitem să judecăm pripit în asemenea domenii.

Încercați să reflectaţi o dată la cele spuse azi despre oamenii pe care-i cunoaştem pe la mijlocul vieţii nostre şi despre legătura dintre ei şi nişte persoane mai apropiate de noi, într-o încarnare precedentă. Veţi ajunge atunci la nişte idei foarte rodnice; mai ales dacă luăm în considerare tocmai cele spuse în mica scriere despre ***Educarea copilului din punctul de vedere al ştiinţei spirituale***. Atunci se vede clar şi lămurit că rezultatul reflecțiilor dumneavoastră e în concordanţă cu cele spuse în acea scriere.

Dar de tot ceea ce am spus azi trebuie să se lege şi un avertisment serios: cercetătorul spiritual veritabil se fereşte să tragă concluzii, ci lasă lucrurile să se apropie de el. Şi când ele au sosit, le verifică mai întâi cu logica obişnuită. Şi atunci nu se poate să se întâmple un lucru pe care iarăşi l-am întâlnit cu scurt timp în urmă şi care e caracteristic pentru felul în care oamenii ar dori azi să se raporteze la antroposofie. Un domn foarte inteligent – o spun fără nicio ironie, el era un domn foarte inteligent – declara: Când citesc ceea ce se află în cartea dumneavoastră ***Ştiinţa ocultă***, trebuie să-mi spun că totul pare atât de logic, atât de concordant cu faptele pe care le întâlnim de obicei în lume, încât trebuie să recunosc că la aceste lucruri s-ar putea ajunge prin simple reflecţii. Aceste lucruri nu trebuie să fie neapărat rezultatul unor cercetări suprasensibile. Ceea ce stă scris în această carte nu sunt nişte lucruri îndoielnice; ele coincid cu realitatea. – Eu l-am putut asigura pe acel domn că nu cred că aş fi ajuns la asemenea lucruri prin simple reflecţii şi că nu cred – cu tot respectul faţă de inteligenţa sa – că el însuşi ar fi găsit acele fapte prin simple reflecţii. Realitatea este că nimic din ceea ce, în domeniul spiritual-ştiinţific, poate fi înleles pe cale logică n-ar putea fi găsit prin simpla reflecţie! Dacă un lucru poate fi examinat şi înțeles în mod logic, acesta n-ar trebui să fie un motiv de îndoială cu privire la originea sa spritual-ştiințifică! Dimpotrivă, faptul că toate comunicările spiritual-ştiinţifice pot fi recunoscute în mod just drept neîndoielnice, pe calea simplei reflecţii, ar trebui să fie, după părerea mea, un motiv de linişte. Nu se poate ca, din ambiţie, cercetătorul spiritual să spună tot soiul de lucruri ilogice, numai ca să fie crezut. Vă daţi seama că cercetătorul spiritual nu se poate situa pe poziţia de a găsi aceste lucruri prin reflecţii. Dar, dacă reflectăm la lucrurile găsite pe cale spiritual-ştiinţifică, ele ne pot apărea atât de logice, ele ne pot părea prea logice, astfel încât să nu mai putem crede în sursele spiritual-ştiinţifice din care provin acele lucruri. Aşa este, într-adevăr, cu toate lucrurile despre care se spune că au luat naştere pe solul purei cercetări spiritual-ştiinţifice.

Chiar dacă lucrurile spuse azi aici vă par groteşti, ia încercaţi să reflectați o dată logic la ele. Cu adevărat, dacă nu m-ar fi dus la ele nişte realităţi spirituale, eu nu le-aş fi putut deduce pringândirea logică obişnuită, dar, după ce au fost găsite, le putem examina pe cale logică. Şi aici vom vedea: Cu cât vom proceda mai subtil, mai conştiincios, când le examinăm, cu atât mai mult se va dovedi că toate sunt adevărate. Chiar şi în cazul lucrurilor care nu pot fi verificate în privinţa justeţei lor, cum sunt cele spuse azi în legătură cu părinţii şi fraţii sau surorile dintr-o anumită viaţă, pe care-i întâlnim pe la mijlocul celeilalte vieţi, vom constata, din felul cum se comportă în contextele respective diferitele părţi, că ele sunt în cel mai înalt grad nu numai probabile, ci fac o impresie învecinată cu certitudinea. Şi o certitudine se dovedeşte a fi întemeiată dacă verificăm lucrurile raportându-le la viaţă. Vom vedea într-o cu totul altă lumină acele persoane cu care facem cunoştinţă,

ca şi comportamentul nostru şi al celuilalt, dacă ne vom comporta faţă de cineva pe care-l întâlnim pe la mijlocul vieţii ca şi cum în viaţa precedentă am fi fost fraţi şi surori. Şi întreaga relaţie va deveni cu mult mai rodnică, decât dacă am păşi prin viaţă fără a şti acest lucru.

Aşa că putem spune: Antroposofia devine tot mai mult ceva care nu dă doar cunoştinţe şi cunoaştere despre viaţă, ci şi unele îndrumări despre felul în care să înţelegem raporturile vieţii şi să aducem lumină în ele, nu numai pentru noi înşine, ci şi pentru comportamentul nostru faţă de viaţă şi pentru misiunea vieţii noastre. E important să nu credem că prin aceasta ne pierdem spontaneitatea cu care trăim. Numai oamenii temători, care nu iau viaţa cu totul în serios, pot crede aşa ceva. Dar nouă trebuie să ne fie clar faptul că, printr-o cunoaştere mai exactă a vieţii, facem ca viaţa să devină mai rodnică, mai plină de conţinut. Tot ceea ce se apropie de noi în viaţă este pus de antroposofie într-o lumină prin care toate forţele devin mai bogate, mai dătătoare de încredere şi de speranţe decât erau înainte de a fi fost puse în această lumină.

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

V. EFECTE KARMICE ÎN CADRUL ÎNCARNĂRILOR

Stuttgart, 21 februarie 1912

Problemele pe care le-am avut de discutat ieri priveau karma umană şi noi am încercat să discutăm aceste probleme ale karmei umane aşa cum ne apar ele conexiate la procesele interioare ale sufletului uman; s-ar putea spune că ele ne apar pornind de la ceva accesibil. Am atras atenţia asupra faptului că noi putem face lucruri prin care pot fi trezite în viaţa sufletească anumite experienţe interioare care duc în mod necesar la o convingere foarte precisă despre adevărul legii karmei. Dacă aducem mereu şi mereu asemenea probleme în raza vizuală a cercetărilor noastre antroposofice, nu facem ceva arbitrar, ci ne vom da seama din ce în ce mai mult cum se raportează ceea ce numim antroposofie, în sensul adevărat, autentic al cuvântului, la viaţă şi la întreaga evoluţie umană. Ne putem face, fără îndoială, o idee cât de cât corespunzătoare realităţii, despre felul în care întreaga viaţă umană trebuie să se schimbe, încetul cu încetul, dacă un număr mai mare de persoane îşi vor însuşi convingerea care a stat la baza expunerii noastre de ieri. Dacă, pătrunzând asemenea adevăruri, oamenii se vor raporta altfel la viaţă, acesta trebuie să se schimbe, într-un anumit fel. Şi ajungem astfel la o întrebare extrem de importantă, care ar trebui să fie o problemă de conştiinţă pentru aceia care se alătură mişcării antroposofice. Ce-l face, de fapt, pe un om al epocii prezente să fie antroposof?

Foarte lesne poate să apară aici o înțelegere greşită, când căutăm să răspundem într-un mod corespunzător la această întrebare, fiindcă azi foarte mulţi oameni, şi unii dintre noi, confundă mişcarea antroposofică cu o organizaţie exterioară oarecare. Nu vrem să spunem nimic rău despre o asemenea organizaţie exterioară, care, dintr-un anumit punct de vedere, trebuie să existe, pentru ca antroposofia să poată fi cultivată pe planul fizic, dar e important să ne lămurim asupra faptului că dintr-o asemenea organizaţie exterioară pot să facă parte toţi acei oameni care nutresc un interes mai adânc, într-un mod serios şi sincer, faţă de problemele vieţii spirituale şi care vor să-şi aprofundeze concepţia despre lume în sensul unei asemenea mişcări a vieţii spirituale. Cu aceasta am spus deja că cei care se alătură unei organizaţii caracterizate în felul de mai sus nu trebuie să cultive niciun fel de dogme, niciun fel de crezuri pozitive. Dar e cu totul altceva să spui o dată clar şi lămurit ce anume face, de fapt, ca un om modern, un om al epocii prezente, să fie antroposof.

Convingerea obişnuită, că avem de-a face cu o lume spirituală, este în mod sigur începutul convingerii antroposofice şi ea trebuie subliniată oriunde antroposofia e dusă afară, în lume, oriunde se vorbeşte în faţa publicului larg despre sarcinile, țelurile, misiunea ei actuală faţă de lume. Dar în cadrul cercului propriu-zis antroposofic oamenii trebuie să ştie clar că ceva mult mai precis, mult mai pregnant decât numai convingerea că există o lume spirituală îl face pe un om să fie antroposof. Fiindcă, la urma urmelor, această convingere că există o lume spirituală au avut-o dintotdeauna cercurile care nu erau de-a dreptul materialiste. Ceea ce face ca omul actual să fie antroposof, ceea ce, de fapt, încă n-a existat în teosofia unui *Jakob Böhme*, de exemplu, nici la vreun alt teosof din trecut, este un lucru în direcția căruia cultura Occidentului nostru a muncit cu toată puterea. Pe de o parte, această muncă a devenit de-a dreptul o însuşire caracteristică a căutării multor oameni. Pe de altă parte, ceea ce îl caracterizează într-un mod atât de special pe atroposof, ca atare, este privit încă şi azi de civilizaţia exterioară, de cultura umană generală, drept ceva prostesc şi e combătut cel mai mult.

Sigur, prin antroposofie noi ajungem să cunoaştem multe lucruri. Ajungem să cunoaştem evoluția omenirii, însăşi evoluția Pământului nostru şi a sistemului nostru planetar. Toate acestea ţin de bazele căutătorului antroposofic. Dar lucrul la care mă refer aici, lucrul deosebit de important pentru antroposoful epocii prezente este cucerirea unei convingeri în privința problemelor reîncarnării şi karmei. Și modul în care oamenii îşi vor însuşi această *convingere despre reîncarnare şi karmă*, felul în care ei vor găsi posibilitatea de a duce ideea de reîncarnare şi karmă în viaţa generală a lumii, aceasta va transforma în esenţă tocmai această viaţă modernă din prezent în viitor. Va crea forme de viaţă cu totul noi, un mod cu totul nou de conviețuire a oamenilor; dar o astfel de conviețuire cum este ea necesară, dacă e ca civilizația omenirii să nu decadă şi să nu se prăbuşească, ci să urce cu adevărat pe culmi noi, să progreseze. Asemenea reflecții, asemenea trăiri lăuntrice ale sufletului, cum sunt cele scoase ieri în evidență, pot fi făcute de orice om al epocii moderne; şi, dacă are suficient de multă energie şi putere de a acţiona, el va ajunge cu siguranță la o convingere interioară despre adevărul reîncarnării şi karmei. Dar lucrurile pe care o antroposofie veritabilă trebuie să le vrea, de fapt, se confruntă, am putea spune, cu întregul caracter fundamental exterior al epocii noastre prezente.

Acest caracter fundamental al epocii nostre actuale nu se exprimă, poate, în niciun alt fapt, într-un mod atât de caracteristic, de radical, ca în acela că oamenii totuși pot nutri un interes mai mult sau mai puţin mare faţă de problemele centrale care se referă la lucruri religioase, care se referă la evoluţia omului şi a lumii; de asemenea, la karmă şi reîncarnare. Cu asemenea probleme, dacă ele se extind până la diferitele doctrine pozitive ale confesiunilor religioase – de exemplu, privitoare la natura lui Buddha sau a lui Christos –, cu discutarea unor asemenea probleme vom mai găsi, totuși, azi un interes destul de larg. Dar acest interes devine tot mai slab, scade în intensitate; scade în intensitate chiar şi la aceia care se numesc azi antroposofi, scade foarte mult când se vorbeşte în modul concret despre felul în care antroposofia trebuie să se încetăţenească în toate aspectele cât de mici ale vieţii exterioare. În esenţă, acest lucru este de înțeles. Omul e situat în viaţa exterioară, unul are o poziţie, altul altă poziţie în lume. Am putea spune că lumea, aşa cum îşi duce ea viaţa cu rânduielile ei actuale, arată ca o mare instituție; în cadrul ei, omul ca individ e doar o rotiță dintr-un angrenaj. Aşa se simte el în această lume, cu munca sa, cu grijile sale, cu tot ceea ce-l preocupă de dimineaţa până seara, şi el nu ştie altceva decât că trebuie să se încadreze în această ordine exterioară a lumii şi să i se supună.

Alături de toate acestea se iveşte apoi întrebarea care trebuie să trăiască în orice suflet, dacă el e în stare să-şi ridice privirile cât de puțin de la ceea ce-i oferă viaţa cotidiană, întrebarea despre destinul sufletului, despre începutul şi sfârşitul vieţii sufleteşti, despre legătura cu entităţile divin-spirituale, despre forţele lumii. Şi între ceea ce viaţa cotidiană poate să-i dea omului, în legătură cu care el îşi face griji etc., şi ceea ce primeşte pe tărâmul antroposofiei se cască o prăpastie largă, un abis adânc. Şi ne vine să spunem: Pentru cei mai mulţi oameni, şi pentru antroposofii din epoca prezentă, concordanţa dintre convingerea lor antroposofică şi ceea ce ei fac şi îşi reprezintă afară, în viaţa cotidiană, nu există aproape deloc. Nu trebuie decât să punem o întrebare concretă oarecare, în faţa publicului larg, şi s-o discutăm în sens spiritual-ştiinţific, în sens antroposofic, şi vom vedea imediat că interesul care încă mai exista când se discutau nişte probleme general-religioase sau altele asemănătoare nu există deloc faţă de asemenea probleme concrete. Ei bine, nu se poate cere ca antroposofia să se

încetăţenească chiar imediat, ca fiecare s-o exprime deja în tot ce face. Dar trebuie să se atragă atenţia că ştiinţa spiritului de orientare antroposofică are misiunea exact de a introduce în viaţă, de a incorpora vieţii tot ceea ce trebuie să vină dintr-un suflet care-şi procură treptat convingerea că ideile de reîncarnare şi karmă sunt realităţi. Astfel s-ar putea prezenta de-a dreptul ca semn caracteristic al antroposofului actual faptul că el se află pe calea de a-şi însuşi o convingere interioară întemeiată, despre lucrarea ideeii reîncarnării şi karmei. Tot restul rezultă de aici ca de la sine, drept consecinţă directă, drept efect.

Aceasta, bineînţeles, nu poate merge nici aşa încât acum toată lumea să gândească: prin ceea ce dobândesc din reîncarnare şi karmă voi aborda imediat în mod nemijlocit viaţa exterioară. Aşa ceva nu se poate, fireşte. Dar noi trebuie să ne facem reprezentări despre faptul că reîncarnarea şi karma trebuie să pătrundă în viaţa exterioară, în aşa fel încât ele să poată deveni nişte puteri care conduc viaţa exterioară.

Să luăm *ideea de karmă*, felul în care lucrează karma de-a lungul diferitelor încarnări ale omului. Când un om intră în lume, noi trebuie să privim, în ultimă instanţă, capacitățile şi forţele sale drept rezultatul unor cauze pe care el însuşi le-a creat în alte încarnări trecute. Dacă urmărim în mod consecvent această idee, va trebui să-l tratăm pe fiecare om, cu adevărat, ca pe un fel de enigmă interioară, ca pe ceva din care el trebuie să scoată la lumină ceea ce plana în substraturile întunecate ale încarnărilor sale precedente. Nu numai în munca educativă, ci în întreaga viaţă va avea loc un avânt de cea mai mare importanță, dacă va fi luată în serios o idee cum este aceea a karmei. Şi, dacă ar fi înţeleasă, ideea de karmă s-ar transforma dintr-o simplă idee teoretică în ceva care să intervină cu adevărat în viaţa practică, în ceva care ar putea deveni cu adevărat o latură practică a vieţii.

Dar întreaga viaţă exterioară, aşa cum ni se prezintă ea astăzi, e peste tot imaginea unei legături dintre oameni care a fost formată şi plăsmuită prin excluderea, ba chiar prin negarea ideii de reîncarnare şi karmă. Şi azi viaţa exterioară este organizată în aşa fel încât parcă s-ar fi încercat să se blocheze toate posibilităţile ca oamenii, prin propria evoluţie sufletească să ajungă să-şi dea seama că există reîncarnare şi karmă. Realmente nu există, de exemplu, nimic atât de ostil unei convingeri reale despre reîncarnare şi karmă ca acel principiu al vieţii, conform căruia omul, pentru ceea ce efectuează el în mod nemijlocit ca muncă, trebuie să câştige o plată corespunzătoare muncii, care achită direct munca. Nu-i aşa, o asemenea afirmaţie sună ciudat, foarte ciudat! Dar dumneavoastră nu trebuie să priviţi lucrurile ca şi cum antroposofia ar vrea să arunce la gunoi în modul cel mai radical principiile unei practici de viaţă şi să introducă peste noapte o nouă ordine a vieţii. Aşa ceva nu se poate. Dar oamenii ar trebui să se familiarizeze cu gândul că realmente într-o ordine a lumii în care se crede că plata şi munca trebuie să corespundă direct, o ordine a lumii în care omul trebuie să-şi câştige prin munca lui cele necesare vieţii, nu poate prospera niciodată o convingere fundamentală reală despre reîncarnare şi karmă [Nota 21]. Orânduirea existentă trebuie să se mai păstreze, deocamdată, aşa cum este, fiindcă tocmai antroposoful trebuie să înțeleagă că ceea ce există a fost făcut să apară prin rânduiala karmei şi că, din acest punct de vedere, există aşa în mod îndreptăţit şi necesar. Dar el trebuie să aibă neapărat posibilitatea de a înțelege că în sânul organismului orânduirii noastre se dezvoltă, ca un germene nou, ceea ce poate şi trebuie să decurgă din recunoaşterea ideii de reîncarnare şi karmă.

Înainte de toate, din ideea de karmă decurge faptul că noi nu trebuie să ne simţim situaţi în ordinea lumii din întâmplare – aceasta reiese, după cum cred, din expunerea de ieri –, că noi nu trebuie să ne simţim puşi din întâmplare în locul în care ne aflăm în viaţă, că la baza acestei situări se află un fel de hotărâre subconştientă a voinţei; că, înainte de a fi intrat în această existenţă pământească, în care ne-am transpus cu încetul, venind din lumea spirituală dintre moarte şi naştere, am luat, în lumea spirituală, drept rezultat al încarnărilor noastre precedente, hotărârea – pe care am uitat-o, când ne-am transpus în trup – de a ne situa în locul în care ne aflăm. Aşa că rezultatul unei hotărâri luate de propria noastră voinţă în existenţa prenatală, prepământească, este aceea care ne pune la locul nostru din viaţă şi ne înzestrează cu tendinţa de a suferi acele lovituri de destin care ne ating. Dacă omul ajunge la convingerea că legea karmei este adevărată, nu se poate ca el să nu înceapă să aibă, dintr-un anumit punct de vedere, o înclinație, ba poate chiar iubire față de acel loc din lume pe care el însuşi şi l-a ales, indiferent de ce loc ar fi vorba.

Dar puteţi spune acum, în orice caz: Dar tu spui nişte cuvinte foarte ciudate, bizare, nişte cuvinte ciudate! La poeţi, la scriitori, la alți oameni care desfăşoară o activitate spirituală poate că merge. Dacă le vorbeşti lor, poți să le predici foarte frumos, spunându-le să aibă iubire, bucurie, dăruire pentru locul în care stau în viaţă. Cum stau, însă, lucrurile cu toţi aceia care se află în nişte locuri ale vieţii care, cu conținutul lor, cu activitățile reclamate de ele, nu trezesc o simpatie deosebită, ci trezesc în sufletele umane sentimentul că se numără printre persoanele bătute de soartă, printre subjugații vieţii? – Cine ar putea să nege faptul că o mare parte a eforturilor depuse în cadrul civilizaliei actuale caută să amelioreze necontenit viaţa noastră, să vină cu nişte ameliorări în măsură să aducă ajutor în privința nemulţumirii celor situaţi în nişte locuri atât de antipatice ale vieţii. Câte partide de tot felul, câte eforturi de grup nu există, care vor să amelioreze viaţa, ca să zicem aşa, în toate direcţiile, în aşa fel încât şi din punct de vedere exterior să poată fi creată o situație în care întreaga viaţă de pe Pământ a omenirii să devină suportabilă.

Dar aceste eforturi nu ţin seama de un lucru, şi anume de faptul că starea de nemulţumire care pentru mulți oameni tocmai în zilele noastre decurge din viaţă are legătură, în multe privințe, cu întregul mers al evoluţiei omenirii, că, de fapt, oamenii au ajuns la o asemenea karmă prin felul în care au evoluat în trecut şi că din conlucrarea acestor diferite karme s-a născut în mod necesar starea actuală a civilizaţiei omenirii. Iar dacă vrem să caracterizăm această stare a civilizației, trebuie să spunem că ea se dovedeşte a fi complicată în cel mai înalt grad. Şi mai trebuie să spunem că ceea ce face omul, că ceea ce duce omul la îndeplinire are din ce în ce mai puţin legătură cu ceea ce el iubeşte. Şi dacă azi i-am număra pe oamenii care sunt nevoiţi să efectueze, în poziția lor de viaţă exterioară, o activitate pe care n-o iubesc, am constata că numărul lor e cu mult mai mare decât numărul celor care mărturisesc: Nu pot spune altceva decât că-mi iubesc ocupaţia exterioară, că ea mă face să fiu fericit şi mulţumit!

Nu demult am auzit cum un om i-a spus altuia, cu care era prieten, următoarele cuvinte remarcabile: Dacă privesc în trecut, la viaţa mea, în toate amănuntele, trebuie să spun că, dacă în clipa de faţă ar trebui s-o iau de la început, din copilărie şi până azi, trăind exact aşa cum îmi doresc, aş face cam aceleaşi lucruri pe care le-am făcut până acum. Iar prietenul îi răspunde: Atunci vă numărați printre oamenii care în epoca prezentă sunt cel mai greu de găsit. – Această persoană are dreptate, în privința celor mai mulți oameni din epoca prezentă. Nu avem foarte mulţi contemporani care ar spune că, dacă ar depinde de ei, ar reîncepe imediat viaţa, cu toate bucuriile, durerile, loviturile de destin, piedicile pe care ea li le-a adus şi că ar fi foarte mulțumiți dacă li s-ar oferi iarăşi aceleaşi lucruri. Nu se poate spune că faptul citat, şi anume acela că în prezent există foarte puţini oameni care şi-ar relua karma actuală, în toate amănuntele, nu are legătură cu tot ceea ce starea de azi a civilizaţiei i-a adus omenirii. Viaţa noastră a devenit mai complicată, dar ea a devenit aşa cum este prin karmele diferite ale persoanelor care trăiesc azi pe Pământ. Fără nicio îndoială. Pentru acela care priveşte cât de puţin în mersul evoluţiei omenirii, lucrurile nu se prezintă deloc în aşa fel încât să creadă că ne îndreptăm în viitor spre o viaţă mai puţin complicată. Dimpotrivă, viaţa va deveni tot mai complicată! Viaţa exterioară devine tot mai complicată, indiferent de câte activităţi l-ar scuti maşinile pe om. În această încarnare fizică va putea să existe într-o măsură foarte redusă o viaţă care să le dea oamenilor fericire, dacă nu vor fi create cu totul alte raporturi decât acelea care domnesc în epoca noastră. Iar aceste alte raporturi trebuie să fie acelea care rezultă din pătrunderea sufletului uman cu adevărul despre reîncarnare şi karmă.

Cu ajutorul acestui adevăr oamenii îşi vor da seama că, în paralel cu procesul de complicare a civilizaţiei exterioare, va merge şi cu totul

altceva. Ce va fi necesar, pentru ca noţiunea de reîncarnare şi karmă, aşa cum trebuie neapărat să se întâmple, dacă e ca civilizaţia noastră să nu ajungă la decadenţă, să influenţeze într-un timp relativ scurt formaţia noastră şcolară în aşa fel încât să-i cuprindă pe oameni deja în copilărie la fel cum îl cuprinde azi pe copil convingerea despre adevărul sistemului cosmic copernician?

Ce a fost necesar pentru ca sistemul cosmic copernician să cuprindă sufletele? – Cu acest sistem cosmic copernician e ceva cu totul special. Eu nu vreau să vorbesc despre sistemul cosmic copernician, ci numai despre felul în care el şi-a făcut intrarea în lume. Gândiți-vă numai că el a fost conceput de un canonic creştin, că Copernic a putut gândi despre acest sistem cosmic în aşa fel încât a dedicat papei opera sa, în care şi-a elaborat sistemul [Nota 22]. El a putut să creadă că ceea ce concepuse este cu totul în spirit creştin. A existat oare pe atunci vreo dovadă pentru copernicianism? A putut dovedi cineva ceea ce concepuse Copernic? Nimeni n-a putut dovedi copernicianismul. Şi totuşi, ia gândiţi-vă cât de repede a pătruns el în omenire! De când poate fi el dovedit? Cu oarecare certitudine, în măsura în care el e adevărat, din anii '50 ai secolului al IX-lea, de-abia de la experimentul lui Foucault cu pendulul [Nota 23]. Înainte n-a existat nicio dovadă a faptului că Pământul se roteşte. Este o absurditate să se afirme că Copernic a putut şi dovedi tot ceea ce a prezentat şi înțeles ca ipoteză; acelaşi lucru se poate spune şi despre afirmaţia că Pământul se roteşte în jurul propriei sale axe.

De-abia după ce s-a constatat că pendulul cu doi poli aflat în mişcare are tendinţa de a-şi menține nivelul de oscilaţie şi faţă de rotaţia Pământului, şi că, dacă se pune în mişcare un pendul lung, direcţia de oscilaţie a acestuia se roteşte în raport cu suprafaţa Pământului, s-a putut trage concluzia: Trebuie că Pământul s-a rotit, ieşind de sub pendul. Acest experiment, care este o primă dovadă reală a faptului că Pământul se roteşte, a fost făcut de-abia în secolul al XIX-lea. Înainte n-a existat nicio posibilitate de a privi copernicianismul altfel decât ca pe o ipoteză. Totuşi, el a avut o influentă atât de mare asupra naturii sufletului uman al epocii moderne, încât, în timp ce Copernic era convins că poate să-i dedice papei opera sa, aceasta a fost scrisă la Index până în anul 1822. De-abia în anul 1822 opera pe care se bazează copernicianismul a fost scoasă de la Index. Ea a fost scoasă, deci, de la Index înainte să fi existat o dovadă adevărată pentru concepția lui Copernic. Forța impulsului cu care sistemul cosmic al lui Copernic s-a încetățenit în sufletul uman, acest copernicianism a obligat Biserica să-l recunoască drept ceva care nu este eretic.

Am avut întotdeauna impresia că este semnificativ în cel mai adânc sens faptul că ideea despre mişcarea Pământului mi-a fost prezentată, mai întâi, la şcoală, pe când nu eram decât un băietan, de către un preot, nu de un învățător. Şi cine ar putea să nege faptul că sistemul lui Copernic s-a înrădăcinat până în sufletele copiilor? – Dar să nu vorbim acum despre adevărurile şi erorile sale.

La fel trebuie să se înrădăcineze – dar pentru aceasta omenirea nu are tot atât de mult timp cum a avut pentru asimilarea copernicianismului, dacă nu e ca civilizația omenească să ajungă la decadență – adevărul despre reîncarnare şi karmă. Iar aceia care se numesc azi antroposofi sunt chemați să facă tot ce le stă în putere pentru ca adevărul despre reîncarnare şi karmă să se reverse până în sufletul copiilor. Prin aceasta n-am spus, bineînțeles, că antroposofii care au copii ar trebui să le transmită acest adevăr ca pe o dojană. Aceste lucruri trebuie înțelese.

Nu fără motiv am adus în discuție copenicianismul. Din ceea ce i-a adus copenicianismului succesul putem învăța ce poate să aducă ideii de reîncarnare şi karmă succesele sale în viața civilizației noastre. Ce a făcut oare ca sistemul copernician să se răspândească atât de repede? Voi spune acum un lucru îngrozitor de eretic, ceva de-a dreptul groaznic pentru omul modern. Dar e necesar ca antroposofia să fie concepută de antroposofi cu aceeaşi religiozitate şi dându-i aceeaşi importanță cu care, odinioară, creştinismul a fost conceput, la apariția sa, de primii creştini, care şi ei au intrat în conflict cu concepţiile existente. Dacă antroposofia nu va fi luată la fel de mult în serios de către adepții ei, ea nu va putea să facă pentru omenire ceea ce trebuie făcut.

Aşadar, trebuie să spun un lucru groaznic, şi anume: Copernicianismul, ceea ce oamenii învață azi sub forma sistemului cosmic copernician, căruia nu vrem să-i negăm marile merite şi importanța pe care o are, ca fapt de cultură de prim rang, s-a putut înrădăcina în sufletul uman datorită faptului că oamenii au putut fi atât de superficiali încât să devină adepții acestui sistem. A fost nevoie de superficialitate şi de un mod exterior de a privi lucrurile, pentru ca oamenii să se convingă mai repede de copernicianism. Prin aceasta n-am spus că importanța pe care copernicianismul o are pentru omenire este mai mică. Nu; dar trebuie spus că nu trebuie să fii un om prea profund, că nu trebuie ca cineva să se internalizeze, ci trebuie să se externalizeze, se înstrăineze de sine, să devină de-a dreptul superficial ca să devină un adept al copernicianismului. Şi, cu adevărat, a fost necesar un grad înalt de superficialitate a sufletului uman, pentru ca oamenii să poată găsi nişte afirmații atât de plate, triviale, pe care le întâlnim în cărțile moniste moderne, în care se spune, cu un anumit entuziasm: Pământul pe care locuiesc oamenii e un grăunte de praf în Univers, față de celelalte lumi [Nota 24]. Aceasta este o tiradă trivială, din simplul motiv că acest grăunte de praf cu toate detaliile, îl priveşte pe omul de pe Pământ, iar celelalte lucruri, care sunt răspândite în Univers şi cu care Pământul este comparat, îl privesc mai puțin pe om. Evoluția omenirii a trebuit să devină cu totul superificială, ca să ajungă repede capabilă, ca să zic aşa, să adopte copernicianismul.

Dar ce trebuie să facă omenirea pentru a-şi însuşi învățătura despre reîncarnare şi karmă? – Această învățătură trebuie să aibă succes mult mai repede, dacă e ca omenirea să nu se îndrepte spre decadență. Dar ce este necesar, pentru ca ea să se înrădăcineze în sufletele copiilor?

Pentru copernicianism a fost nevoie de externalizare, de superficialitate, pentru a ne deprinde cu adevărurile despre reîncarnare şi karmă e nevoie de *internalizare,* interiorizare; o capacitate de a lua în serios asemenea lucruri, de felul celor discutate de noi ieri, o capacitate de a înțelege trăiri sufleteşti interioare, intimităţi ale sufletului, lucruri pe care orice suflet trebuie să le trăiască în străfundurile interioare adânci ale propriului sâmbure ființial. Ceea ce copernicianismul a făcut pentru civilizaţia actuală e prezentat în toate comunicările de popularizare şi se vede faptul că toate acestea le pot fi oferite oamenilor şi sub formă de imagini, şi pe pelicula cinematografică. Deja acest lucru caracterizează imensa superificialitate a acestei civilizaţii.

Puțin se va putea arăta în imagini, puțin se va putea comunica despre intimitățile adevărurilor care se concentrează în cuvintele reîncarnare şi karmă. În cultivarea și internalizarea, asimilarea şi prelucrarea interioară a unor lucruri ca cele spuse ieri constă felul în care oamenii îşi vor da seama că ideea de reîncarnare şi karmă este întemeiată. Aşa că va fi necesar polul opus, pentru ca ideile despre reîncarnare şi karmă să se încetățenească în omenire, opusul a ceea e este atât de răspândit în civilizaţia exterioară din zilele noastre. De aceea trebuie să ne străduim atât de mult ca această internalizare să aibă loc cu adevărat pe tărâmul antroposofic. Chiar dacă nu se poate nega faptul că anumite descrieri schematice pot fi de folos la înțelegerea intelectuală a unor adevăruri fundamentale, trebuie să spunem, totuşi: Lucrul cel mai important pe tărâm antroposofic este *îndreptarea atenţiei spre legile care acţionează în adâncul sufletului*, spre ceea ce lucrează sub forțele sufletului într-un mod asemănător aceluia în care legile fizice exterioare lucrează afară, în depărtările timpului şi spațiului.

Dar şi din aceste legi particulare ale karmei, astăzi oamenii înţeleg, de fapt, doar foarte puţin. O putem citi, ca să zicem aşa, din lucrurile care azi sunt repetate mereu de civilizaţia actuală. Care dintre oamenii luminaţi ai civilizaţiei exterioare nu gândeşte azi că omenirea a ieşit din stadiul copilăriei, în care credea, şi a intrat în vârsta maturităţii, când ea poate să ştie. Asemenea fraze sunt declamate mereu în faţa lumii şi multe provin din lucrurile care-i orbesc pe oameni, dar care n-ar trebui să-i orbească niciodată pe antroposofi, nişte fraze ca aceea care spune: Credința trebuie să fie înlocuită de cunoaştere.

Dar aceste tirade despre credinţă şi cunoaştere nu țin seama de ceea ce, în viață, se numesc corelații karmice. Dacă cineva care este în măsură să facă cercetări oculte asupra unor naturi deosebit de credincioase, asupra unor suflete care cred cu o deosebită dăruire, dacă un asemenea om se uită în jur şi se întreabă: Cum se face că un om sau altul este o persoană deosebit de credincioasă? Cum se face că el are această ardoare a credinței, acest entuziasm, cum se face că într-un om sau altul trăieşte un adevărat geniu al veneraţiei religioase, al îndreptării gândurilor spre lumea suprasensibilă? – dacă cineva îşi pune aceste întrebări va găsi un răspuns demn de luare-aminte. Dacă ne întoarcem în trecutul unor asemenea naturi credincioase, la care credința, drept realitate importantă a vieții lor, apare chiar la o vârstă mai târzie, dacă ne întoarcem la nişte încarnări anterioare, găsim faptul demn de luare-aminte că sunt nişte individualităţi care în alte încarnări anterioare au fost nişte cunoscători. Cunoaşterea pe care au avut-o în încarnarea lor precedentă, elementul raţional al inteligenței din încarnarea lor trecută s-a transformat în elementul credință al încarnării actuale. Avem aici una dintre realităţile remarcabile ale karmei, care vine să se alăture alteia, într-un mod atât de ciudat. Dacă ne apropiem de nişte oameni care, având o mentalitate foarte materialistă, nu mai vor să creadă, ci doar să ştie – iertați-mă dacă spun un lucru care pe cei de față nu i-ar şoca, dar i-ar şoca foarte mult pe cei din afară, care jură numai pe ceea ce oferă simțurile şi intelectul limitat la creier, care declară că nu acceptă nimic altceva –, ei bine, la ei vom găsi – este un fapt cu totul enigmatic – obtuzitate în încarnarea precedentă. Aşa că o cercetare reală a diferitelor încarnări ne dă acest rezultat ciudat, că tocmai naturile care cred cu entuziasm, care nu sunt fanatice, dar sunt bine consolidate în interiorul lor în ceea ce priveşte orientarea fiinţei spre lucrurile superioare, şi-au clădit credinţa din prezent pe o cunoaştere cucerită în încarnări anterioare, pe când cunoaşterea bazată pe materialism a fost dobândită prin obtuzitatea faţă de concepţiile despre lume din încarnările trecute.

Ia gândiţi-vă cât de mult se schimbă întregul mod de a privi viaţa, dacă ne îndreptăm astfel privirile, dincolo de ceea ce vieţuim în prezentul imediat, spre ceea ce individualitatea umană vieţuieşte trecând prin diferitele încarnări!

În acest caz, multe dintre lucrurile de care omul aflat în încarnarea prezentă e mândru încep să pară ciudate, dacă le privim în contextul felului în care ele au fost dobândite în încarnarea precedentă. Dacă le privim din punctul de vedere al reîncarnării, multe nu mai par atât de incredibile. Nu trebuie decât să observăm la un om felul în care el se dezvoltă, într-o anumită încarnare, sub influenţa acestor forţe sufleteşti interioare. Nu trebuie decât să studiem forţa sufletească a credinţei, forţa sufletească pe care omul o poate avea sub forma *credinţei* în ceva care, ca realitate suprasensibilă, se ridică deasupra fenomenelor senzoariale obişnuite. Oricât s-ar opune un monist materialist din epoca modernă, oricât ar spune: Numai cunoaşterea e valabilă, credinţa nu are niciun fundament, în raport cu el e valabil un alt fapt, acela că tocmai raportul sufletesc al credinţei acţionează într-un mod dătător de viaţă asupra corpului său astral, pe când lipsa credinţei, neputinţa de a crede îi ofileşte corpul său astral, îl face să se usuce. Credinţa acţionează asupra corpului astral la fel cum hrana acţionează asupra corpului fizic. Şi oare nu este important să ştim ce face credinţa pentru om, pentru binele lui, pentru sănătatea lui sufletească şi – fiindcă ea influențează şi sănătatea corporală – pentru acest corp? Nu e ciudat că, pe de o parte, se tinde spre abolirea credinţei, ca să se facă loc cunoaşterii, iar pe de altă parte este adevărat că un om care nu poate să creadă va avea un corp astral ofilit, uscat? Dacă e să se analizeze acest lucru, el poate fi studiat dacă privim numai *o singură* viaţă. Fiindcă pentru a ne da seama că un om lipsit de credinţă are un corp astral uscat nu e nevoie să ai perspectiva mai multor încarnări succesive, e suficient să-l priveşti pe omul respectiv într-o singură încarnare. Putem spune, deci: *Lipsa de credinţă* face să se usuce corpul nostru astral, prin necredinţă noi devenim săraci, în încarnarea următoare vom face să se osifice individualitatea noastră. Prin necredinţă devenim obtuzi în încarnarea următoare şi incapabili să ne cucerim o cunoaştere. Este o logică vană, seacă, osificată aceea care pune în opoziţie cunoaşterea şi credinţa. Pentru acela care priveşte lucrurile în intimitatea lor toate banalităţile care se spun despre *credinţă* şi *ştiinţă* au cam aceeaşi valoare ca aceea a unei discuţii duse între doi oameni, dintre care unul afirmă că până acum bărbaţii au avut o importanţă mai mare în evoluţia umană, iar celălalt că femeile au jucat rolul mai important. Că în perioada de copilărie a omenirii ar fi jucat rolul de frunte unul din sexe, iar acum celălalt. Pentru cunoscătorul faptelor spirituale e clar: credinţa şi ştiinţa se raportează una la alta la fel cum se raportează unul la celălalt, în viaţa exterioară, cele două sexe. Acest lucru trebuie să-l luăm în considerare drept fapt clar şi important, şi atunci vedem corect. Paralelismul merge până acolo unde putem spune: La fel cum un om – am subliniat deseori acest lucru [Nota 25] – îşi schimbă sexul în cursul încarnărilor, astfel încât, de regulă, el este o dată bărbat, o dată femeie, tot aşa, de regulă, după o încarnare în care omul a fost mai ales credincios urmează una în care el este mai mult raţional, apoi vine iar una în care el este mai ales credincios etc. Excepţii există, desigur, aşa că se poate întâmpla şi să urmeze una după alta mai multe încarnări masculine sau feminine. Dar, de regulă, lucrurile se fecundează şi se completează reciproc.

Dar şi alte forţe ale fiinţei umane se completează în mod asemănător, de exemplu, cele două facultăţi sufleteşti pe care le vom desemna drept *putere de a iubi* şi *forţă interioară*, în aşa fel încât în om există sentimentul de sine, armonie interioară, tărie şi independenţă şi el ştie ce are de făcut în viaţă. Şi în această privinţă karma umană acţionează alternativ în diferitele încarnări, ea făcând să se dezvolte într-un om, într-o anumită încarnare, mai ales iubirea plină de dăruire faţă de lumea din jur, un fel de uitare de sine, un fel de contopire cu lumea din jur. Şi după o asemenea încarnare va urma una în care omul se va simţi chemat să nu se piardă în lumea exterioară, ci să se fortifice în interiorul său, să-şi folosească forţa pentru a progresa el însuşi. Nu e voie, bineînţeles, ca el să ajungă atunci la o lipsă totală de iubire, după cum nici în primul caz nu e voie să ajungă la o totală pierdere a Sinei proprii. Aceste două lucruri iar sunt complementare. Şi se poate sublinia mereu că nu e suficient doar ca antroposofii să vrea să facă sacrificii. Unii oameni vor să facă foarte multe sacrificii – dar, pentru a-i aduce lumii nişte sacrificii folositoare, omul trebuie să aibă mai întâi forţa de a face sacrificii. Mai întâi omul trebuie să fi devenit ceva, înainte de a se putea sacrifica, fiindcă altfel sacrificarea egoităţii nu are prea multă valoare. Dintr-un anumit punct de vedere e tot un fel de egoism – chiar dacă reţinut –, un fel de comoditate, dacă cineva nu caută să se desăvârşească, să progreseze, pentru ca ceea ce el realizează să aibă valoare.

S-ar putea părea – dar vă rog să nu mă înţelegeţi greşit – că noi predicăm aici în favoarea neiubirii. Lumea exterioară le reproşează antroposofilor: Voi căutaţi să vă desăvârşiţi sufletul, să progresaţi în ceea ce priveşte sufletele voastre! Deveniţi nişte egoişti! Şi trebuie să recunoaştem că în această năzuinţă a oamenilor spre desăvârşire pot să apară multe bizarerii, greşeli şi erori. Nu trebuie să nutrim o simpatie vană faţă de ceea ce apare în mod frecvent printre antroposofi în numele principiului evoluţiei. În spatele acestei tendinţe zace de multe ori un egoism extraordinar de mare, nepermis.

Pe de altă parte, trebuie să subliniem că noi trăim într-o epocă de cultură în care se face infinit de multă risipă tocmai cu voinţa de jertfă plină de dăruire. Chiar dacă neiubirea se întâlneşte la tot pasul, se face nespus de multă risipă şi cu iubirea şi voinţa de sacrificiu. Nu trebuie să înţelegem greşit, dar trebuie să ne fie clar că iubirea, dacă nu e însoţită de un mod de viaţă înţelept, de o înţelegere înţeleaptă a situaţiilor respective, poate fi foarte deplasată şi le poate aduce oamenilor mai degrabă pagube decât foloase.

Noi trăim în epoca în care un mare număr de oameni are nevoie ca în suflet să pătrundă iar ceva în măsură să-l ducă înainte, ceva ce aduce antroposofia, spre a le face sufletele mai bogate, mai pline de conţinut. Omenirea trebuie să caute, pentru încarnarea următoare, dar deja şi pentru activitatea dintre moarte şi o nouă naştere, să săvârşească nişte fapte care să nu aibă la bază doar lucruri moştenite din trecut, ci să fie nişte fapte noi. Aceste lucruri trebuie privite cu foarte multă seriozitate şi cu o demnitate adevărată, fiindcă trebuie să fie clar că antroposofia are o misiune, că ea este ca un germene al civilizaţiei care creşte înspre viitor şi trebuie să înflorească. Dar putem înţelege cel mai bine cum se petrec lucrurile în viaţă dacă studiem nişte legături karmice cum sunt credinţa şi raţiunea, iubirea şi sentimentul Sinei. Un om care e convins, în sensul evoluţiei din epoca noastră, că atunci când trecem prin poarta morţii urmează o veşnicie extrapământească,

undeva, în afara lumii de aici, nu va putea să ajungă niciodată să aprecieze în mod just progresul sufletesc, fiindcă el îşi va spune: Chiar dacă există un progres, tu nu-i poţi da o formă cu totul cuprinzătoare, fiindcă te afli în lume doar în mod trecător, doar pentru un timp foarte scurt, şi nu trebuie decât să te pregăteşti pentru lumea cealaltă.

Și totuşi noi devenim cei mai înțelepţi în viaţă învăţând din greşelile noastre. Noi învăţăm din ceea ce am greşit. Devenim cei mai înțelepţi tocmai datorită eşecurilor noastre. Ia întrebaţi-vă cu toată seriozitatea cât de des aveţi ocazia să faceţi încă o dată, exact în aceeaşi situaţie ca înainte, ceva ce aţi făcut greşit. Rareori se va ivi o asemenea situaţie. Și viaţa n-ar fi cu totul lipsită de sens, dacă înțelepciunea pe care ne-o putem însuşi din greşeli s-ar pierde pentru omenirea pământească? Numai dacă ne putem întoarce înapoi, dacă putem aplica într-o viaţă cu totul nouă ceea ce ne-am însuşit în alte vieţi trecute, drept experienţă de viaţă, numai atunci viaţa are un sens. De aceea este absurd să năzuieşti spre desăvârşirea sufletului, atât pentru existenţa pământească, dacă se consideră că este una singură, cât şi pentru veşnicia extrapământească.

Și cu atât mai absurd e pentru aceia care cred că, după ce au trecut prin poarta morţii, întreaga existenţă s-a sfârşit. Ce forţe, ce energii şi siguranţă în viaţă le-ar da oamenilor cunoaşterea faptului că pot valorifica într-o nouă viaţă forţa, care aparent se pierde! Civilizaţia epocii prezente este aşa cum este din cauză că în încarnările prin care a trecut omul înainte au fost adunate extrem de puţine lucruri pentru această civilizație. Cu adevărat, sufletele au sărăcit în cursul diferitelor încarnări succesive. Cum se face că sufletele au sărăcit?

Să aruncăm o privire în trecut, spre vremurile străvechi de dinaintea Golgotei; pe atunci mai exista o clarvedere veche, mai existau forţe de voinţă magice. Aşa a fost până în vremurile creştinismului. Dar ceea ce a venit din lumile superioare, în ultimele epoci ale vechii clarvederi, n-au mai fost decât influenţe rele, demonice. În Evanghelii vedem peste tot, în preajma lui Christos, nişte naturi demonice. Sufletele pierduseră tot ceea ce în vremurile vechi mai existase în sufletele umane, drept legătură originară cu forţele şi entităţile divin-spirituale. Apoi Christos şi-a făcut intrarea în omenire. Oamenii care trăiesc în prezent au avut din acel moment şi până azi, în funcţie de karma lor, două, trei sau patru încarnări. Şi creştinismul a trebuit să acţioneze aşa cum a acţionat până acum din cauză că el a găsit în omenire nişte suflete slabe, golite. El nu şi-a putut aduce la înflorire forţa interioară din cauză că în evoluţia omenirii au existat nişte suflete slabe. Putem aprecia cum au stat lucrurile dacă studiem un alt val din civilizaţia omenirii, valul care a dus evoluţia omenirii, în Orient, la budism. În budism există ideea de reîncarnare şi karmă, dar numai în aşa fel încât consideră că progresul omenirii ar avea sarcina de a-l scoate pe om din viaţă cât mai curând posibil. În Orient a acţionat un val în care setea de a fi n-a mai existat. Vedem, deci, că tot ceea ce e menit să-l entuziasmeze pe om pentru misiunea lui pe Pământ, să-l determine s-o aducă la îndeplinire, vedem cum toate acestea au dispărut la acel val al civilizaţiei care era purtătorul budismului. Iar dacă budismul ar cunoaşte o răspândire deosebit de mare în Occident, acest lucru ar fi o dovadă a faptului că sunt foarte numeroase acele suflete care sunt cele mai slabe, cele mai inapte pentru viaţă, fiindcă ele l-ar adopta. Peste tot unde budismul ar putea să apară, sub o formă sau alta, în Occident, aceasta ar fi o dovadă a faptului că sufletele vor să scape cât mai repede de misiunea lor pe Pământ, că ele nu se pot împăca cu ea.

În timpul în care creştinismul se răspândea în sudul Europei şi a fost preluat de popoarele nordice, acele popoare au fost puternice în forţa lor instinctivă. Ele şi-au asimilat creştinismul, dar acesta n-a putut să scoată în evidenţă, pentru început, decât latura sa exterioară, adică aceea pentru care e deosebit de important ca omul civilizaţiei actuale să poată ajunge la o aprofundare a impulsului christic, în aşa fel încât să devină forţa cea mai lăuntrică a sufletului uman însuşi şi, de aceea, sufletul să devină tot mai bogat, tot mai lăuntric, pe măsură ce se îndreaptă spre viitor. Sufletele umane au avut nişte încarnări mai slabe; creştinismul le-a sprijinit, pentru început, din punct de vedere exterior. Acum au venit vremurile în care sufletele trebuie să devină puternice şi viguroase lăuntric. De aceea, mai târziu, în viitor, va fi prea puţin important ce va face sufletul în viaţa exterioară. Dar va fi esenţial ca el să se găsească pe sine, să se interiorizeze, să-şi formeze reprezentări despre felul în care ceea ce este în interior poate fi transpus în viaţa exterioară, despre felul în care misiunea pământească poate fi pătrunsă de ceea ce ne cucerim, drept conştienţă, drept interioritate puternică, prin faptul că ne-am pătruns de adevărurile despre reîncarnare şi karmă.

Chiar dacă se începe foarte moderat cu pătrunderea în viaţă a ideilor de reîncarnare şi karmă, aceste începuturi modeste au o importanţă imensă. Cu cât ajungem mai mult să-l apreciam pe om după capacităţile sale interioare, ca să zic aşa, să interiorizăm viaţa, cu atât mai mult facem să apară ceea ce va trebui să fie caracterul fundamental al unei omeniri viitoare. Viaţa exterioară devine tot mai complicată, acest proces nu poate fi oprit; dar sufletele se vor găsi în interioritate. Poate că unul sau altul va avea de îndeplinit, în planul exterior, o activitate sau alta, dar ceea ce este un bun interior al sufletului va conduce sufletele unul spre altul, în viaţa antroposofică, şi le va face să acţioneze în aşa fel încât această viaţă antroposofică se va putea revărsa tot mai mult în civilizaţia exterioară. Mai ştim că întreaga viaţă exterioară se fortifică, dacă sufletul îşi găseşte realitatea în antroposofie; de aceea ajung să se întâlnească şi să lucreze împreună oameni de toate orientările exterioare din viaţă şi de toate profesiile exterioare şi de toate caracterele exterioare. Însuşi sufletul mişcării exterioare a civilizaţiei va fi creat prin ceea ce ne poate întâmpina în antroposofie: o pătrundere cu suflet a vieţii exterioare. Pentru ca acest lucru să se poată produce, în suflet trebuie să pătrundă mai întâi conştienţa importantei legi a karmei. Cu cât ne îndreptăm mai mult spre viitor, cu atât mai mult fiecare va trebui să poată simţi fiecare om în interiorul lui că întreaga viaţă se pătrunde cu suflet.

Sub influența legilor exterioare, a rânduielilor exterioare, modul de viaţă exterior va deveni atât de complicat încât oamenii nu vor mai şti cum să se descurce. În schimb, prin faptul că sufletul va fi pătruns de legea karmei, în el va prinde rădăcini ceea ce trebuie să ştie spre a-şi parcurge drumul prin lume dinăuntru în afară. Va găsi cel mai bine aceste cunoştinţe acolo unde lucrurile sunt reglementate de viaţa sufletească interioară. În viaţă avem asemenea lucruri în cazul cărora totul înaintează foarte bine, pentru că fiecare dă curs imboldului interior care-i este o călăuză sigură. De exemplu, mersul pe stradă. Nu-i este prescris niciunuia să se refugieze pe o parte sau alta a străzii. Şi totuşi nu de fiecare dată doi oameni care vin unul spre celălalt se ciocnesc, pentru că există o necesitate interioară căreia ei îi dau curs. În caz contrar, lângă fiecare om ar trebui să stea un poliţist care să-i comande să treacă pe dreapta sau pe stânga. Ce-i drept, unele cercuri sunt de părere că omul ar trebui să aibă alături întotdeauna, pe de o parte, un poliţist, pe de cealaltă parte un medic; dar aşa ceva încă nu se poate realiza! Şi totuşi omul înaitează cel mai bine dacă dă curs interiorului său, fără nicio constrângere. De aceea, el trebuie să fie orientat, în convieţuirea oamenilor, spre respectul faţă de om, trebuie să aibă în vedere demnitatea umană. Şi acest lucru se poate face numai dacă oamenii sunt înţeleşi, aşa cum pot fi ei înţeleşi, când se ia în considerare legea reîncarnării şi karmei. O vedem cel mai bine printr-o studiere concretă cum ar fi aceea dintre credinţă, ardoare, pe de o parte, şi ştiinţă, iubire şi sentimentul de sine, pe de altă parte; ne-o arată deja nişte consideraţii ca cele făcute de noi ieri.

Nu degeaba am vrut să vă prezint nişte conferinţe ca cea de ieri şi cea de azi. Aici nu este foarte important ce se spune; lucrurile ar putea fi spuse şi în alt fel. Ceea ce s-a spus ieri şi azi nu pare prea important. Dar mie îmi pare important că aceia care se declară adepţi ai mişcării antroposofice să se pătrundă de ideile reîncarnării şi karmei, în aşa fel încât în ei să se nască o conştienţă a faptului că viaţa va deveni alta, când în fiecare suflet uman va fi prezentă conştienţa despre reîncarnare şi karmă.

Viaţa civilizaţiei de azi s-a format excluzându-se conştienţa despre legea reîncarnării şi karmei. Şi acesta e lucrul cel mai important care se va întâmpla prin antroposofie, că aceste lucruri vor lua acum în stăpânire viaţa în mod real, că vor impregna civilizaţia şi, în felul acesta, o vor şi transforma.

Exact la fel cum un om din zilele noastre care spune că reîncarnarea şi karma sunt nişte plăsmuiri ale visului, nişte absurdităţi, căci doar vedem cum oamenii se nasc şi mor, dar nu vedem că la moarte zboară ceva afară din ei, deci nu trebuie să se ţină seama de aşa ceva, la fel cum se raportează un om care spune asemenea lucruri la altul, care declară: Nu vedem nimic zburând afară din om, dar putem include în calcul aceste legi şi atunci vom găsi o explicaţie a tuturor proceselor vieţii, vom putea înțelege anumite lucruri, care altfel sunt inexplicabile, tot aşa se va raporta civilizaţia de azi la cea viitoare, care va cuprinde în ea legile reîncarnării şi karmei, învăţătura despre reîncarnare şi karmă. Și dacă acestea două n-au jucat niciun rol în apariția civilizației actuale, drept idei generale ale omenirii, în toate civilizațiile viitoare ele vor juca un rol de prim-rang!

Antroposoful trebuie să simtă că el colaborează în felul acesta la crearea unei civilizații noi; acest lucru trebuie să trăiască în conştiența lui. Sentimentul importanței imense pe care reîncarnarea şi karma o au pentru viață va fi liantul care va uni un grup de oameni, indiferent de condițiile exterioare în care trăiesc aceştia. Oamenii care sunt legaţi între ei printr-un asemenea mod de a gândi şi simţi se pot găsi unii pe alții numai prin antroposofie.

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

VI. CÂTEVA PROBLEME ALE VIEŢII ÎN LUMINA IDEII DE REÎNCARNARE ŞI KARMĂ

Oslo, 19 mai 1923

În cadrul acestei întâlniri de ramură vom lua ca punct de plecare câteva probleme ale vieții care ating viața umană concretă, imediată. Ne vom ridica apoi puţin până la nişte puncte de vedere mai înalte, spirituale. Aş vrea să pornesc de la două însuşiri umane, de la două greşeli sau păcate care sunt resimţite drept antipatice, drept ceva care diminuează valoarea omului. Ne propunem să vorbim despre invidie şi înclinația spre minciună.

Dacă vă uitaţi în jur, veţi constata uşor că aceste două însuşiri umane sunt privite, în modul cel mai firesc, cu antipatie. Şi chiar dacă ne înălțăm privirile spre nişte oameni care-i conduc în viaţă pe alţii, vom vedea că ei acordă importanţă faptului de a evita să aibă tocmai aceste două însuşiri negative. De exemplu, Goethe [Nota 26], care a încercat foarte mult să ajungă la o cunoaştere a sufletului, care a reflectat mult la propriile sale defecte, aminteşte: Eu am un defect sau altul, o calitate sau alta, dar cel mai important îmi pare faptul că printre însuşirile mele negative nu se poate număra şi invidia. Iar marele Benvenuto Cellini [Nota 27] spune că se bucură că nu trebuie să-şi reproşeze nicio minciună. Vedem, deci, că aceste două mari personalităţi au simţit cât e de important să combată cele două însuşiri umane. Iar omul cel mai simplu, cel mai naiv, este de aceeaşi părere ca marii conducători ai omenirii, în privinţa aprecierii, respectiv a antipatiei faţă de aceste însuşiri negative.

Dacă ne întrebăm de ce aceste două însuşiri sunt condamnate în mod cu totul instinctiv, ne vom da seama că aproape nimic nu corespunde într-o măsură atât de mică uneia dintre cele mai importante însuşiri pământeşti ca invidia şi minciuna. Ele corespund prea puţin capacităţii de a simţi ce simt alţi oameni, empatiei. Fiindcă, atunci când invidiem pe cineva, nu suntem înclinaţi să ne dăruim virtuţii care se adânceşte în sâmburele fiinţial cel mai adânc, în divinul din omul respectiv. Fiindcă empatia are valoare când nu doar simţim ce simte celălalt, ci când ştim să preţuim sâmburele, entitatea spirituală a celuilalt. Dar a preţui un om înseamnă a recunoaşte părţile bune ale celuilalt şi a ne bucura de succesele sale, de gradul de evoluţie pe care l-a atins. Toate acestea exclud invidia. Invidia se arată a fi acea însuşire care are legătură cu cel mai puternic egoism al omului.

Ceva asemănător putem spune despre minciună. Când spunem un neadevăr, noi încălcăm legea întemeierii unei uniuni care să-i lege între ei pe toţi oamenii, în ceea ce priveşte adevărul. Ceea ce este adevăr, e adevăr pentru toţi oamenii, şi noi nu putem face nişte exerciţii mai bune pentru dezvoltarea unei conştienţe care să-i cuprindă pe toţi oamenii decât practicând adevărul. Când spunem un neadevăr, noi comitem o crimă împotriva a ceea ce ar trebui să lege un piept uman de altul. Aşa se prezintă lucrurile când le privim ca oameni. Iar când le privim din punct de vedere spiritual-ştiinţific, noi ştim că în viaţa aceasta îşi arată efectele încarnările noastre trecute şi că suntem expuşi la tot felul de influenţe. Noi trebuie să fim expuşi mereu, mereu celor două influenţe, pe care le numim luciferică şi ahrimanică [Nota 28]. Azi nu ne vom ocupa prea mult de ele, din punct de vedere cosmologic, ci vrem să rămânem la viaţa omului şi să ne reprezentăm că am trecut deja prin multe încarnări şi că, atunci când am trecut prin prima noastră încarnare, asupra corpului nostru astral a acţionat *puterea luciferică*. Din acea vreme, puterea luciferică a fost mereu aceea care ne-a ispitit corpul astral. Există forţe pe care Lucifer le exercită asupra corpului nostru astral. În esenţă, tendinţa lui Lucifer este aceea de a-şi putea exercita influența asupra corpului astral al omului. Şi trebuie să-l căutăm în tot ceea ce ne trage în jos corpul astral. Trebuie să-l căutăm în toate însuşirile care trăiesc în corpul astral drept pasiuni, pofte, porniri şi dorinţe egoiste, şi trebuie să ne fie clar că invidia este una dintre cele mai rele influenţe exercitate de Lucifer. Tot ceea ce poate trăi în sufletul nostru şi poate fi subsumat noţiunii de invidie ţine de sfera lui şi, de fiecare dată când ne năpădeşte invidia, Lucifer ne apucă de corpul nostru astral.

Ahriman, în schimb, ne influențează corpul eteric şi tot ceea ce are legătură cu tulburările judecăţii porneşte de la el, atât cele involuntare, când noi emitem o judecată greşită, cât şi cele voluntare, când spunem o minciună. Când cădem pradă minciunii, în corpul nostru eteric lucrează Ahriman.

E interesant faptul că noi, oamenii, simţim atât de puternic aceste influenţe încât manifestăm o antipatie intensă când ele apar, şi facem tot posibilul spre a combate cele două defecte amintite, minciuna şi invidia. Nu vom găsi uşor oameni care să mărturisească deschis: Eu vreau să fiu invidios. Ce-i drept, în limba germană s-a furişat obiceiul de a spune: Te invidiez. Dar această exprimare nu are un sens atât de negativ. Omul nu se referă la invidia propriu-zisă. Dar, de îndată ce ne dăm seama că suntem invidioşi, că minţim, noi facem, în orice caz, tot ce stă în posibilităţile noastre spre a combate aceste tendinţe. Şi aşa începem să luptăm împotriva lui Lucifer şi Ahriman pe acest tărâm.

Dar în mod frecvent se întâmplă un lucru de care ar trebui să ţinem seama, când ne dedicăm ştiinţei spiritului. Putem să combatem accesele izolate de invidie şi minciună, dar când aceste defecte sunt înrădăcinate în sufletul nostru, când ni le-am creat în alte încarnări trecute şi acum luptăm împotriva lor, ele apar sub forma unor alte defecte. Dacă încercăm să luptăm împotriva unei tendințe provenite din alte încarnări, invidia apare sub o mască. Lucifer spune: Omul acesta luptă împotriva mea, el a devenit conştient că e invidios. O să-l dau în seama fratelui meu Ahriman. – Şi apare o altă influență, care e o consecinlă a faptului că un om luptă împotriva invidiei. Tendințele pe care omul le combate apar sub diferite măşti. Iar invidia, când luptăm împotriva ei, se manifestă deseori în viaţă în aşa fel încât în noi apare setea de a depista defectele altora şi de a le critica. Întâlnim în viaţă câte un om care descoperă, ca printr-un fel de forță clarvăzătoare, greşelile şi părţile negative ale altor oameni şi, dacă vom căuta substratul mai adânc al acestui fenomen, vom constata că invidia s-a transformat în *setea de a critica*, dar omului respectiv aceasta îi pare a fi o însuşire pozitivă. E bine, spun ei, să atragi atenția asupra acestor defecte. Dar în spatele unei asemenea sete de a critica mereu nu se află altceva decât o invidie transformată, mascată. Şi noi ar trebui să învăţăm să recunoaştem dacă asemenea însuşiri sunt originare sau dacă sunt forme transformate ale altor însuşiri. Trebuie să reflectăm dacă în tinerele un om a fost invidios. Poate că noi l-am ajutat să se dezbare de invidie; acum el a devenit un om care simte nevoia să critice întruna.

Şi *minciuna* se metamorfozează adeseori în viaţă şi se prezintă sub o altă mască. Înclinația spre minciună ne poate face să ne ruşinăm de ea. Dar nu este uşor s-o dezrădăcinăm din sufletul nostru; adeseori ea se transformă într-o anumită superficialitate în legătură cu adevărul.

E important să ştim aşa ceva, fiindcă atunci ținem seama de ceea ce ne întâmpină, în viață, la un alt om. Asemenea oameni sunt mulțumiți cu un răspuns în legătură cu care noi ne întrebăm: Cum poate fi mulţumit de un asemenea răspuns? – Ei spun foarte uşor: Da, aşa e, aşa e! – În mod foarte frecvent acesta e rezultatul la care se ajunge prin transformarea propriei înclinații spre minciună. Noi trebuie să examinăm legea karmei mai ales în privința unor asemenea tendințe. Oamenii nu țin seama de ea, fiindcă sunt rasa cea mai uitucă dintre toate celelalte rase care trăiesc pe diferitele planuri.

Iată, de exemplu, un cunoscut de-al nostru. În viață, rămânem în legătură cu el şi observăm că unele lucruri din firea lui se schimbă. Şi după 30 de ani mai suntem în legătură cu el şi, dacă privim în trecut, găsim în viața sa nişte corelații demne de toată atenţia. Dar el nu-şi mai aminteşte nimic, a uitat totul. În viață, ar trebui să observăm aşa ceva. Apar atunci nişte corelații esențiale. De exemplu, în tinerele un om e invidios. Mai târziu, *invidia* nu mai apare, iar forma ei transformată se manifestă la bătrânele, prin faptul că omului respectiv îi lipseşte *independenţa*, el vrea să fie dependent de alți oameni sau are ideea că nu suportă să stea pe propriile sale picioare, ci are mereu nevoie de alții, care să-i dea sfaturi şi să-l ajute. Ca urmare a invidiei transformate apare un fel de debilitate morală, şi vom constata întotdeauna că, atunci când un om are această debilitate morală, la baza ei se află consecinla karmică a invidiei transformate.

Iar *predispoziţia spre minciună* face ca, mai târziu, omul respectiv să devină o ființă *sfioasă*. Cine, în tinerele, a fost înclinat spre minciună, la bătrânele nu va îndrăzni să-i privească pe oameni în ochi. La țară există o cunoaştere instinctivă, elementară a acestui lucru, care, ce-i drept, nu se exprimă în cuvinte. La țară se spune că nu trebuie să ai încredere în cineva care nu te poate privi în ochi. Sfială, rezervă, nu din modestie, ci de teama confruntării cu alți oameni, este consecinla karmică deja în aceeaşi încarnare.

Ceea ce apare astfel drept debilitate morală într-una din încarnări, într-o altă încarnare va desfăşura o activitate de organizare. Debilitatea sufletească apărută drept consecinlă a invidiei, în încarnarea respectivă în care corpul este deja construit, nu-l mai poate distruge într-o măsură deosebit de mare. Dar după ce am trecut prin poarta morții şi ne întoarcem pentru o nouă încarnare, acele forțe acționează în aşa fel încât devin forțele unei *debilități în construirea organelor şi a corpului* şi noi vedem că asemenea oameni, care au avut într-o încarnare trecută o invidie transformată, îşi vor construi un corp debil, slab. Când spunem că un om este slab, debil din punct de vedere corporal – dar fără nicio prejudecată, fiindcă oamenii ar trebui să ştie ce e slab şi ce e puternic –, dacă un om e foarte receptiv la nişte influențe sau altele, dacă nu e deloc rezistent, noi ştim că el are un corp slab ca urmare a invidiei transformate dintr-o altă încarnare.

Dar noi trebuie să ne spunem: Când un copil se naşte într-un anumit mediu drept copil slab din punct de vedere fizic, nu trebuie să ne gândim doar la faptul că aici acţionează karma lăuntrică, ci şi că noi am fost conduşi spre nişte oameni care trăiesc în apropierea noastră – şi nu întâmplător. Tocmai acest aspect al karmei, faptul că noi suntem adaptaţi lumii din jurul nostru, poate fi înțeles cu cea mai mare uşurinţă. O floare de colţ, să zicem, poate prospera numai în ambianţa la care e adaptată. Iar omul poate prospera numai în mediul care e pe măsura lui. Logica cea mai simplă ar trebui să spună acest lucru, fiindcă noi putem înțelege viaţa numai dacă ţinem seama de el. Fiecare fiinţă se potriveşte cu mediul în care trăieşte, nimic nu e întâmplător.

Aşa că noi ne naştem printre acei oameni pe care i-am invidiat sau criticat. Şi stăm cu un corp debil printre aceia pe care în înarnarea precedentă i-am invidiat pentru realizările lor sau pentru alte lucruri. E infinit de important să ştim asta, fiindcă numai dacă luăm în considerare aşa ceva vom putea să înțelegem viața. Când un copil se naşte într-un anumit mediu, având un corp debil, ar trebui să ne punem întrebarea: Cum trebuie să ne comportăm într-o asemenea situaţie? Comportamentul cel mai just ar fi acela care, din punct de vedere moral, e cel mai înalt: să iertăm. El va duce cel mai bine spre ţelul dorit şi aceasta este, de asemenea, cea mai bună educaţie pe care i-o putem da omului respectiv. Dacă suntem în stare să iertăm, iubind, pe un copil debil care s-a născut în apropierea noastră, această atitudine are o valoare educativă extrem de mare. Acela care practică în mod cu adevărat energic acest lucru, va vedea, fără îndoială, cum copilul devine tot mai puternic. Iubirea iertătoare trebuie să acţioneze până şi asupra gândirii, fiindcă în felul acesta copilul poate aduna multe forţe pentru a-şi îndrepta în altă direcţia karma trecută şi a o pune pe un făgaş bun. Un asemenea copil va prezenta adeseori nişte însuşiri neplăcute. Dacă noi îl iubim, din adâncul inimii, iubirea noastră va acţiona drept remediul cel mai puternic şi noi vom constata neîntârziat cât de eficient este acest remediu.

Ceva asemănător se poate spune despre cealaltă însuşire negativă, predispoziţia la minciună. Într-o încarnare omul devine sfios la bătrâneţe. Aceasta e o însuşire sufletească negativă. Dar în încarnarea următoare ea se manifestă drept arhitectul corpului. Copilul va fi nu numai debil, ci nu-şi va putea crea o legătură adevărată cu lumea din jur, el va fi *slab de minte*. Iar noi trebuie să ne gândim că suntem aceia pe care un asemenea om i-a minţit adeseori şi ar trebui să răspundem cu cea mai mare bunătate la răul care ni s-a făcut. Trebuie să încercăm să-i transmitem unui asemenea om cât mai mult din ceea ce sunt adevărurile vieţii şi vom vedea atunci că el înfloreşte. Ar trebui să avem mereu în noi gândul: În alte încarnări am fost foarte mult minţiţi de un asemenea om, şi acum trebuie să facem totul pentru a-l ajuta pe copil să-şi creeze o legătură justă cu lumea din jurul său.

Şi, dacă luăm seama la aceste lucruri, vom vedea că noi, ca oameni, suntem chemaţi întotdeauna să-l ajutăm pe omul celălaltă de a-şi trăi karma în mod just. Nu înţelege nimic despre karmă cel ce crede că trebuie să-l lase pe celălalt în seama karmei sale. Dacă găsim un om care ne-a minţit şi credem că el trebuie să-şi absolve singur karma, am arăta că nu înlelegem deloc ce este karma. Fiindcă ideea corectă ar fi aceea ca noi să ajutăm, în primă instanţă, cât mai mult. Dacă cineva spune că omul trebuie lăsat în seama karmei sale, aşa ceva s-ar putea spune cel mult în domeniul esoteric [Nota 29], dar în viaţă niciodată.

Să ne imaginăm că ne străduim să-i ajutăm pe alţi oameni, în funcţie de karma lor. Să luăm un om sfios. Noi ne ocupăm de el cu iubire. Şi stabilim astfel o legătură între acest om şi noi înşine. Vom vedea că la bătrâneţe acest om va trimite şi el spre noi ceva. Numai că acest lucru trebuie lăsat în seama karmei, nu avem voie să facem speculaţii în legătură cu el. Trebuie să considerăm că este de datoria noastră să ajutăm un alt om. Tot ceea ce facem spre a-l ajuta pe celălalt să-şi suporte şi să-şi învingă karma nu este doar un ajutor pentru celălalt, ci ne ajută şi pe noi. Dar ceea ce facem pentru noi înşine, de exemplu, pentru a progresa repede, de regulă nu ne va ajuta prea mult. Pentru un om poate fi rodnic numai ceea ce face el pentru alţii. Nouă înşine nu ne putem face prea mult bine. Dacă ajutăm un alt om să-şi învingă karma, vom avea cele mai bune rezultate, fiindcă ceea ce facem pentru alții e un câştig pentru omenire. Pentru noi înşine nu putem face nimic, ci alţii, la rândul lor, trebuie să facă ceva pentru noi. De aceea, trebuie să concepem în sensul cel mai înalt *empatie cu alţi oameni*. Dacă dezvoltăm în noi empatia în sensul cel mai înalt, vom simți îndatorirea de a simți empatie şi când e vorba de invidie şi de minciună. Dezvoltăm astfel în noi un sentiment al solidarității, care cuprinde în el toate sufletele umane.

Omenirea e făcută în aşa fel încât fiecare om să simtă mereu legătura sa cu întregul omenirii. Iar acest sentiment, sub diferitele forme în care el se manifestă în viață, ar trebui să trăiască şi în luptele sale cu Lucifer şi Ahriman. Dacă încercăm să-i ajutăm pe oamenii debili, care au un corp fizic devenit slab sub influența invidiei învinse, dacă ne lămurim asupra felului în care trebuie să ne comportăm față de aceşti oameni, putem ajunge să vedem că lumea e plină de aceste impulsuri ale lui Lucifer şi Ahriman şi să înțelegem cum pot fi ele biruite în cursul evoluției de pe Pămînt. Orice om, dacă urmăreşte cu simțirea asemenea corelații, va ajunge cu siguranță să aibă un sentiment tot mai adânc despre ceea ce înseamnă a fi om. Într-un anumit sens, fiecare om are posibilitatea de a simți ceva care-l poate uni cu toți oamenii. În cursul evoluției omenirii acest sentiment s-a schimbat foarte mult.

Dacă ne întoarcem în urmă cu trei-patru milenii, constatăm că sentimentul a ceea ce oamenii au drept general-uman era clar conturat la toți oamenii. Iar dacă ne întoarcem şi mai mult în trecut, de-a lungul civilizațiilor postatlanteene, până la vechea Atlantidă – noi am fost încarnați mereu, în aceste epoci –, şi dacă ne întoarcem şi mai mult în trecut, ajungem la o încarnare în care am coborât pentru prima dată într-un corp fizic. Înainte am trăit mereu în sânul a ceva spiritual, aşa îşi spuneau oamenii şi cu trei-patru milenii în urmă. În aceste vremuri găsim la toți oamenii asemenea sentimente pline de înțelepciune. Şi sufletul se întreba: Ce eşti tu, prin faptul că eşti om? Şi el îşi răspundea: Înainte de a fi coborât pentru prima dată în corpul meu, m-am aflat într-o mare de viață şi urzire divin-spirituală. – Un asemenea sentiment din sufletele umane le dădea oamenilor posibilitatea de a simți într-un mod fratern, general-uman, deoarece ei simțeau că toate sufletele umane au o origine comună. Şi dacă ne amintim cum se acționa asupra oamenilor în toate vechile şcoli de Misterii, ca din ei să iasă nişte oameni buni, ne dăm seama că, spre a-i face pe oameni buni şi receptivi la sentimentele cele mai adânci, mai intime, mai zguduitoare, li se atrage atenția asupra originii lor comune, asupra faptului că toți oamenii au venit din izvorul divin comun. Şi nu era greu să se atingă această coardă a sufletului. Dar cu timpul a fost din ce în ce mai greu. Dacă, de exemplu, s-ar fi încercat acest lucru la un număr de oameni la fel de mare ca toți cei ce stați acum aici, pe atunci i-ar fi creat o impresie copleşitoare.

Dar sentimentele pe care oamenii le aveau față de originea lor comună s-au răcit tot mai mult. Şi aşa trebuia să se întâmple, pentru că omenirea trebuia să treacă printr-un anumit punct al evoluliei. Dacă încerc să-l caracterizez, va trebui să ne îndreptăm privirile spre viitorul omenirii, spre țelul evoluției Pământului.

Exact la fel cum originea este comună şi cum toate sufletele umane s-au născut dintr-un temei originar comun, toate sufletele umane se vor întâlni într-un țel comun. Şi cum putem găsi noi, oamenii, acest țel, ca să putem evolua mai departe, când Pământul va fi ajuns la țelul său şi se va scufunda şi pulveriza, ca o bilă materială, printre noi, oamenii? Cum ne putem înțelege asupra acestui țel în aşa fel încât să ne îndreptăm împreună spre viitor? Conştiența acestei apartenențe comune trebuie să pătrundă până în fibrele cele mai adânci ale sufletului. Iar acest lucru este posibil numai dacă noi, ca oameni, învățăm să simţim în legătură cu viitorul la fel cum oamenii din vechime simţeau în legătură cu originea oamenilor.Acest sentiment s-a răcit tot mai mult în sânul omenirii. Dar tot mai mult trebuie să se încălzească în suflete viaţa, sentimentul, certitudinea că poate să existe, drept țel al oamenilor, ceva comun pentru toţi. Indiferent ce grad de evoluţie am ales, indiferent unde ne situăm în viaţă, prin faptul că suntem oameni în sufletele noastre trebuie să aibă loc ceva care să ne facă să spunem: Noi tindem cu toţii spre acelaşi ţel. Şi, îndreptîndu-ne privirile spre acest ţel, trebuie să ne putem spune: Acesta e un lucru care-l priveşte pe fiecare om. Noi trebuie să găsim în adâncul cel mai adânc al interiorului nostru ceva în care să ne putem întâln, ca într-un punct comun.

În ocultism, acest ceva e cunoscut sub numele de Christos. Fiindcă exact la fel cum, în urmă cu milenii, oamenii au putut simţi, au putut şti că sufletele noastre s-au născut din temeiul şi izvorul originar al lui Dumnezeu, de acum înainte ei vor învăța tot mai mult să-şi spună: După cum, când gândim, noi ne întâlnim într-o realitate comună, după cum noi putem fi de acord într-o gândire comună, după cum aceasta poate trăi în toate capetele umane, tot astfel există ceva care poate trăi, ca realitate comună, în toate inimile. Există ceva care poate să curgă, ca un sânge al vieţii, în comun, în toate inimile umane. – Dacă acest ceva ne va pătrunde tot mai mult cu jarul său, în încarnările următoare, acestea se vor desfăşura în aşa fel încât, când Pământul va fi ajuns la ţelul lui, astfel încât va trece în starea planetară următoare, aceea de Juipiter [vezi Nota 28], sufletele umane se vor întâln, vor deveni una în realitatea comună, în Christos. Pentru aceasta, pentru ca acest lucru să se poaţă întâmpla, a trebuit să aibă loc Misteriul de pe Golgota. Pentru aceasta Christos a devenit om în Isus, pentru ca de la o inimă umană la alta să poată curge acest curent comun al căldurii. Sentimentul ţelului comun al oamenilor izvorăşte din Misteriul de pe Golgota. Aşa se numesc trecutul şi viitorul. Acesta este ţelul evoluţiei viitoare a omenirii. Nu este esenţial că oamenii vor menţine sau nu acest nume comun al lui Christos, ci este important ca toţi oamenii să ajungă să înţeleagă că acelaşi sentiment pe care ei îl aveau la începuturi despre originea lor comună trebuie să fie transformat într-un sentiment a1 viitorului pământesc comun.

Evoluţia de pe Pământ e împărțită în aceste jumătăţi: una dintre ele merge până la crucea de pe Golgota, cealaltă, de la crucea de pe Golgota şi până la sfârşitul Pământului. Şi oamenii au mult, mult de făcut pentru a-l înțelege pe Christos şi evoluţia Sa. Iar când ea va fi fost înțeleasă, oamenii se vor întâlni într-un ţel comun, în vederea evoluţiei jupiteriene. Toate cunoştinţele noastre izolate merg în direcţia găsirii acestui principiu al spiritualităţii creştine.

Dacă ne-am străduit azi să aflăm în ce fel acţionează karma, plăsmuind corpurile, atunci înțelegem că oamenii pot deveni tot mai desăvârşiţi, trecând prin diferite încarnări. Fără a-l numi Christos, noi încă vorbim despre Christos. Facem abstracţie de aspectele personale. Când avem în faţa noastară un copil care ne minte, să ne spunem: Copilul acesta m-a minţit. Cum pot să-l ajut, pentru ca el să-şi transforme karma? – Nu căutăm să vedem că el ne-a făcut un rău. Căutăm sâmburele fiinţial al copilului, şi prin aceasta facem karma să înainteze. Dacă procedăm aşa, în lume se va face simţită tot mai mult o empatie profund umană.

Aşa că ceea ce noi numim ştiinţă a spiritului, dacă înțelegem prin ea, cu adevărat, o percepţie a proceselor vieţii în sensul reîncarnării şi karmei, este pregătire în vederea unei sesizări adevărate a impulsului christic în lume. Nu este esenţial felul în care omul îşi aşază cuvintele; cel care înțelege cu adevărat legea evoluției nu poate fi altceva decât un creştin, indiferent că e hindus ori mahomedan ori adept al vreunui alt sistem religios. Esenţial este ca omul să primească în suflet acel impuls care este impulsul spre ţelul comun al omenirii, la fel cum odinioară în oamenii din vechime a trăit impulsul de a privi spre originea comună a tuturor oamenilor.

De aceea, ştiinţa spiritului duce întotdeauna la impulsul christic. Nu se poate altfel. Aşadar, ştiinţa spiritului, aşa cum se manifestă ea azi, ar putea fi concepută şi spunându-se: Chiar dacă acela care face cunoştinţă cu ea poate că nici n-a vrut să audă de creştinism, dacă devine antroposof, va fi condus, de fapt, spre Christos. În realitate, ar fi fost condus spre Christos chiar dacă, în cuvinte, ar fi vrut să lupte împotriva lui.

Am adus astfel, azi, aproape de sufletele noastre ceva care are o legătură nemijlocită cu viaţa. Am văzut cum trebuie să ne comportăm când un copil minte sau e invidios. Trebuie să ne fie clar că firul karmic străbate toate încarnările sufletului uman, că pentru el este ţesută karma, conform destinului, şi că noi, dacă ne întoarcem privirile spre originea în Dumnezeu şi privim apoi spre ţelul omenirii, privim tot spre Dumnezeu.

Să ne întoarcem la civilizaţia vechilor Rishi. Ei au arătat spre originea omului. Au arătat spre acea lume în care omul s-a aflat înainte de a fi coborât spre încarnările sale. Această învăţătură a străbătut secolele şi mileniile. Marele Buddha le-a predicat-o oamenilor, spunând: Oamenii au pierdut toate acestea din cauza tendinţei de a se încarna, care realiza legătura cu lumea originii lor. El i-a îndemnat pe oameni să privească lumea încarnărilor, pentru ca sufletul să poată trăi din nou în lumile spirituale ale originii sale. Iar profeţii, vestindu-l pe Christos, au arătat spre un viitor în care oamenii vor găsi din nou ţelul lor pământesc just. Şi apoi, Christos însuşi apare pe Pământ, el săvârşeşte Misteriul de pe Golgota. Şi pe urmă, prin acest Misteriu de pe Golgota, omul poate fi condus spre viitorul divin-spiritual al Pământului. Poate că nu există nimic mai zguduitor decât două rostiri care sunt asemănătoare la Buddha şi la Christos şi care pot să aducă în faţa sufletelor noastre deosebirea dintre era veche şi cea nouă. Buddha stă în mijlocul discipolilor săi, el le atrage atenţia asupra corpului şi spune: Eu privesc în trecut, de la o încarnare la alta, aşa cum am intrat de nenumărate ori într-un asemenea corp uman ca cel pe care-l am acum. Şi acest templu al corpului mi-a fost construit mereu din nou de către zei. Şi sufletul a căutat mereu, în noi şi noi încarnări, să intre

în acest templu al corpului. Dar acum eu ştiu că nu mai am nevoie să mă întorc într-un templu al corpului. Ştiu că bârnele s-au rupt, că stâlpii au căzut. Prin cunoaşterea mea eu mi-am eliberat sufletul de acest corp. A fost ucisă dorinţa şi pofta de a reveni într-un asemenea corp. Acesta a fost un rezultat mare, grandios al vremurilor vechi, al întoarcerii privirilor spre originea omului. Buddha şi, împreună cu el, discipolii şi adepţii săi caută să se elibereze de corp. Ce deosebire uriaşă, când Christos le vorbeşte discipolilor Săi intimi – indiferent cum îi înţelegem spusele, le luăm drept cuvintele lui Christos, aşa cum sunt. Christos spune: Dărâmaţi templul corpului meu şi în trei zile, eu îl voi clădi la loc.[Nota 30] – El, Christos, nu însetează după eliberarea de templul corpului. El vrea să-l clădească la loc.

Nu trebuie să înţelegem de aici că Christos se va reîntoarce El însuşi, într-un asemenea corp fizic, în alte încarnări viitoare. Dar ceea ce El îi învaţă pe ucenicii Săi şi pe toţi oamenii este următorul lucru: Întoarceți-vă mereu în acest templu pământesc, de la o încarnare la alta, pentru a face în fiecare din ele ca impulsul christic să devină mai mare, mai puternic, pentru ca noi, oamenii, să putem primi tot mai mult de la existenţa pământească, spre a sta, în cele din urmă, în aşa fel, încât să putem spune: În aceste încarnări noi am lucrat pentru a deveni mai asemănători cu Christos. Şi devenim mai asemănători cu El dacă luăm în templul corpului ceea ce Christos a făcut să se reverse de la crucea Golgotei drept propria Sa fiinţă. Pe aceasta s-o facem să şuvoiască de la un suflet uman la altul, fiindcă numai prin aceasta ne înţelegem noi acum. Acesta este lucrul pe care-l au în comun toate sufletele umane din viitorul Pământului. Şi atunci va veni momentul în care Pământul, ca planetă, va pieri, se va sfărâma, se va preface în praf şi când oamenii, în stare spirituală, vor trece, pentru încarnarea următoare, pe o altă planetă.

Cuvântul marelui Buddha: Eu simt cum stâlpii templului corpului meu nu mai pot să susţină, simt cum bârnele se rup poate să ne stea în faţa sufletelor ca un punct final al originii comune a oamenilor. Iar dacă ne îndreptăm privirile spre ceea ce Christos le spune ucenicilor Săi: Eu voi clădi acest templu al corpului în trei zile – acesta poate fi pentru noi începutul epocii care arată spre ţelul Pământului. Şi ne este îngăduit să extindem sensul acestor cuvinte, fiindcă putem spune: Acest templu poate să se sfărâme prin moarte, dar mai ştim că vom folosi cele mai bune forţe pe care ni le-am însuşit în încarnarea prezentă pentru încarnarea următoare. Noi am primit aceste forţe prin faptul că ne-am dăruit sufletele cunoaşterii lui Christos. Şi în felul acesta vom progresa tot mai mult de la o încarnare la alta. Când oamenii vor clădi pentru ultima oară acest templu al corpului, ei vor fi ajuns la înţelegerea ţelului viitor comun al Pământului.

Numai Misteriul de pe Golgota este acela care poate fi impulsul comun al evoluţiei omenirii şi a Pământului.

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

VII. GÂNDIREA ŞI VOINŢA ÎN RAPORT CU DESTINUL TRECUT ŞI VIITOR AL OMULUI

Oslo, 19 mai 1923

Dacă studiem sufletul omului găsim în sfera vieţii sufleteşti: gândire, activitate de reprezentare, simţire şi voinţă. Am vorbit desigur, adeseori, şi aici, despre cele trei activităţi sufleteşti. Numai că astăzi aş vrea să spun câteva cuvinte într-un context deosebit, care se integrează ciclului nostru, tocmai despre sufletul uman tripartit.

În stare de veghe noi trăim, de fapt, numai în reprezentările noastre. În stare de veghe, noi suntem deplin conştienţi de ceea ce gândim. Dacă vă întrebaţi: Oare de sentimentele pe care le avem în stare de veghe suntem tot atât de conştienţi ca de reprezentări? – va trebui să răspundeţi negativ. Pentru conştienţa de veghe sentimentele rămân, într-un anumit sens vagi, iar dacă veţi compara ceea ce trăiţi în lumea sentimentelor dumneavoastră cu ceea ce trăiţi când vă vedeţi în faţa lumii variate de imagini a viselor dumneavoastră veţi găsi acelaşi grad de conştienţă la lumea sentimentelor şi la aceea a viselor. În lumea sentimentelor omul visează, numai că în alt fel, dar şi în lumea sentimentelor el numai visează. Ne înşelăm adeseori în legătură cu caracterul lumii sentimentelor din cauză că ceea ce simţim devine reprezentare. Omul îşi reprezintă sentimentele sale. Şi astfel ridică sentimentele în conştienţa de veghe. Dar de sentimentele ca atare nu suntem mai conştienţi decât de vise.

Şi rămân inconştiente, mai ales, cu totul inconştiente, s-ar pute spune, impulsurile de voinţă ale omului. Încercați să vă reprezentanţi cât ştiţi despre ceea ce numiţi un impuls de voinţă. Presupuneţi că vă întindeţi mâna ca să apucaţi ceva. Aveţi mai întâ: reprezentarea că veţi întinde mâna. Acesta este intenţia dumneavoastră. Dar despre felul în care intenţia se revarsă acum în tot organismul dumneavoastră, după cum intenţia se transmite muşchilor, oaselor şi mâna poate să apuce obiectul, despre toate acestea ştiţi la fel de puţin în starea de conştienţă obişnuită pe cât de puţin ştiţi despre ceea ce se petrece cu Eul dumneavostră în timpul somnului. De-abia după ce aţi apucat obiectul percepeţi, mişcarea de a apuca, aveţi, aşadar, tot o reprezentare. Ceea ce se află este reprezentarea intenţiei şi reprezentarea pe care o aveţi pe urmă, când vedeţi intenţia realizată în mod exterior, ceea ce se petrece în organismul dumneavostră este trăit ca în somn, deşi vă aflaţi în stare de veghe. Voinţa este un somn, simţirea este un vis, şi numai activitatea de reprezentare, gândirea, este trezie adevărată.

Şi în timpul stării de veghe avem sufletul uman tripartit: sufletul treaz, care îşi formează reprezentări, sufletul cufundat în visare, care simte, şi sufletul care voieşte, cufundat în somn, aşa că în stare de conştienţă obişnuită omul nu poate să spună niciodată ce se petrece, de fapt, acolo, jos, în stările în care urzeşte şi trăieşte voinţa.

Dacă, însă, luminăm prin metodele cercetării antroposofice regiunea în care pulsează *voinţa*, vom găsi, în primă instanţă, următoarele: dacă avem intenţia de a aduce la îndeplinire o hotărâre oarecare a voinţei, avem mai întâi un gând, o reprezentare. În momentul în care intenţia coboară în organism, în el apare ceea ce poate fi numit un *proces de ardere interioară*. De fiecare dată în organism va apărea un proces de ardere, de-a lungul întregii căi pe care-o parcurge hotărârea voinţei. Prin arderea unor produse metabolice care există în dumneavoastară, e făcut să apară tot ceea ce pune în mişcare braţul, spre a aduce la îndeplinire hotărârea voinţei, aşa că, de fapt, un om care voieşte se află, în sens fizic, într-o mistuire asemănătoare cu arderea produselor sale metabolice. Noi trebuie să reînnoim mereu produsele metabolice din cauză că voinţa face să se mistuie, să ardă neîncetat aceste produse metabolice.

La activitatea de reprezentare e altfel. Aici are loc o depunere permanentă de componente din categoria sărurilor. Din organism sunt secretate nişte componente înrudite cu pământul, cu sărurile, cu cenuşa, astfel încât, din punct de vedere fizic, gândirea, activitatea de reprezentare este o depunere de săruri. Voinţa este o ardere. Iar privirii, privirii spirituale, viaţa i se înfățișează drept o permanentă depunere de săruri, de sus în jos, şi drept o ardere, de jos în sus. Această ardere este cea care face ca noi să nu putem percepe cu conştienţa obişnuită, în focul propriului corp, dacă pot spune aşa, ceea ce este, de fapt, voinţa. Această ardere face ca noi să trăim mereu voinţa, toate impulsurile de voinţă, ca în somn.

Dar ce găsim, invizibil pentru conştienţa obişnuită, când trăim voinţa ca în somn? Dacă trimitem lumină, cu mijloacele perceperii spirituale, în acest foc organic, care ia naştere în permanenţă prin activitatea voinţei, vedem că în acest foc trăiesc *efectele comportamentului nostru moral* din viaţa pământească precedentă. Aici trăieşte ceea ce poate fi numit *destinul* uman, *karma* umană. Dacă analizăm în mod corect cum face cunoştinţă un om, într-un anumit an al vieţii sale, cu un alt om, acest fapt se prezintă cu totul altfel dacă-l privim cu ochi spirituali, decât dacă îl vedem numai în mod exterior, cu conştienţa senzorial-intelectualistă.

Să presupunem că într-un an oarecare al vieţii sale un om face cunoştinţă cu un alt om. Se vorbeşte atunci în mod frecvent de întâmplare. Şi chiar aşa pare, pare că omul respectiv a fost condus spre celălalt pe diferite căi întâmplătoare ale vieţii şi atunci cei doi au făcut cunoştinţă. Dar lucrurile nu stau aşa. Dacă privim cu mijloacele ştiinţei spiritului întregul context al vieţii umane, tot ceea ce ne uneşte prin procesul de ardere amintit, vedem că o cunoştinţă pe care o facem la 35 de ani, să zicem, a fost dorită pe tot parcursul vieţii şi că ea a fost căutată conform unui plan în toţi anii dinainte. Dacă luaţi viaţa unui om şi o urmăriţi înapoi, de la vârsta de 35 de ani până în cea mai fragedă copilărie şi dacă descoperiţi căile parcurse de el până atunci, spre a ajunge, în cele din urmă, în punctul în care îl întâlneşte pe celălalt, veţi vedea că în subconştient a existat o căutare absolut planificată. Şi uneori, dacă studiem în felul acesta destinul omului, e minunat să vezi ce căi ocolite parcurge un om spre a ajunge, într-un anumit an, într-un anumnit loc şi a-l cunoaşte acolo pe celălalt. Cine poate privi în mod real în intimitatea vieţii umane nu poate să spună decât că cel ce trăieşte aşa ceva a căutat pe tot parcursul vieţii sale pământeşti această trăire, cu o intensitate cum nu se poate mai mare. De ce căutăm noi o anumită trăire? Fiindcă această căutare s-a revărsat în suflet din alte vieţi pământeşti trecute. Dar vieţile pământeşti trecute nu apar, în efectele lor, în conştienţa bazată pe gândire, în care noi suntem treji, ci ele apar, în efectele lor, în conştienţa în care un proces de ardere ne leagănă mereu, adormindu-ne. Noi căutăm în mod inconştient, dar căutăm trăirile existenţei noastre pământeşti.

Când se spune aşa ceva pot să apară diferite obiecţii, diferite idei. Omul poate să spună, în primă instanţă: Da, atunci întreaga noastră

viaţă e determinată prin destin şi noi nu avem deloc libertate. Dar pierdem ceva din libertatea noastră prin faptul că avem părul blond şi nu negru? Doar şi acest lucru e dinainte hotărât. Şi totuşi noi suntem liberi, deşi avem părul blond şi nu negru, chiar dacă ne-am dori, poate, ca el să fie negru; noi suntem totuşi liberi, chiar dacă nu putem apuca Luna cu mâinile, cum dorim, poate, în copilărie. Suntem totuşi liberi, chiar dacă de la începutul vieţii noastre pământeşti am căutat anumite evenimente, fiindcă nu toată viaţa umană se compune din asemenea evenimente aduse de destin, ci în evenimentele aduse de destin se împletesc mereu evenimentele libere. Iar aceste evenimente libere, care se împletesc cu celelalte, ştiinţa spiritului le găseşte apoi într-un alt loc.

Eu vorbesc adeseori de cele trei trepte ale cunoaşterii spirituale: imaginaţia, în cazul căreia vedem, pentru început, o lume de imagini, inspiraţia, când în această lume de imagini intră realitatea, fiinţialitatea spirituală şi apoi intuiţia, când ne aflăm în interiorul realităţii şi fiinţialităţii spirituale.

Când omul, ca cercetător spiritual, ajunge la imaginaţie şi, după cum am dat de înțeles într-o conferinţă pentru publicul larg [Nota 31], are în faţă tabloul vieţii sale, devine perceptibil, totodată, şi un alt lucru. Omul nu poate avea una fără cealaltă. El nu poate avea imaginaţia, cunoaşterea spirituală reală a vieţii pământeşti de până în momentul respectiv fără să-i apară, într-un mod ciudat, ca un fel de amintire, acele trăiri pe care le-am avut mereu în timpul somnului, de la adormire până la trezire. Eu v-am spus cum sunt aceste trăiri. Dacă, pe de o parte, primim imaginaţia, pe de altă parte primim, într-o măsură deosebit de mare, chiar dacă atunci survine şi tăcerea interioară a sufletului, o imagine a ceea ce omul trăieşte în starea de somn.

Ei bine, eu v-am descris deja destule lucruri dintre acelea pe care omul le trăieşte în starea de somn. Dar ceea ce îi apare omului în faţa ochiului sufletesc, în timpul somnului, este, înainte de toate, destinul nou care se creează. Dacă proiectăm lumină în somnul care stă la baza voinţei, în timp ce ne aflăm în stare de veghe, dăm de *karma care acţionează din vieţile pământeşti trecute*. Când începem să percepem trăirile dintre adormire şi trezire, vedem cum din faptele noastre libere, pe care le săvârşim în prezent, se ţese *karma* care se va realiza de-abia în următoarea viaţă pământească.

Să nu credeţi că acum, când privim în această viaţă de somn, este foarte neliniştitor faptul că trebuie să ne spunem: Tu ţi-ai pregătit, prin comportamentul tău moral din viaţa de acum, această karmă. Acest lucru nu ne nelinişteşte mai mult decât dacă ştim că azi Soarele a răsărit, s-a ridicat până la culmea amiezii şi iar a coborât şi că a doua zi va parcurge acelaşi drum. Această legitate, care vine spre noi din adâncurile somnului, nu ne umple de nelinişte, pentru că în viaţa următoare poate ajunge să se manifeste, tot în libertate, în cele mai diferite moduri, ceea ce găsim prefigurat în stările de somn din actuala viaţă pământească. Dar noi vedem în ansamblu karma care se manifestă în stările subconştiente ale voinţei şi vedem karma care se ţese iar, când privim în intimitatea a ceea ce şi pentru conştienţa obişnuită începe să urzească în somn, în mod inconştient, drept karma incipientă. Şi vedem, de asemenea, cum trecutul se întrețese mereu, în om, cu viitorul, vedem cum ceea ce omul trăieşte, în timpul zilei, ca în somn, drept *misterele interioare ale voinţei* sale, se întrețese cu ceea ce el trăieşte, noaptea, în somn, drept *misterele* interioare ale *Eului* său şi ale *corpului său astral*, după ce ele s-au despărţit de corpul fizic şi de corpul eteric şi urzesc mai departe la karma viitoare.

Când noi gândim, în starea de veghe obişnuită, gândim, de cele mai multe ori, la nişte lucruri exterioare. Aceste lucruri exterioare pe care noi le gândim rămân apoi în memoria noastră prin conţinutul obişnuit al vieţii noastre sufleteşti. Dar aceasta e doar partea de suprafaţă a vieţii sufleteşti. Ceea ce trăim în starea de veghe diurnă, drept gândirea noastră e trăit de noi în corpul eteric, în corpul forţelor plăsmuitoare. Ceea ce se petrece în spatele lor, în corpul astral şi în Eu, poate fi vieţuit numai dacă pătrundem în mod conştient în procesele prin care trec Eul şi corpul astral în somn, când sunt despărţite de corpul fizic şi de corpul eteric. Atunci începe să se ţească karma viitoare. În timpul zilei, acest proces e acoperit pentru noi de gândurile exterioare, care se află în corpul eteric. Dar în adâncurile sufletului el se întrețese şi în timpul zilei cu ceea ce vine, în voinţa ce doarme, cufundată în inconştienţă, drept karma trecută. Aşa că se poate vedea foarte exact în această karmă a omului.

Dar aici mai există şi următorul aspect remarcabil. Deosebit de interesantă pentru observarea karmei este perioada celei mai fragede copilării a omului. Hotărârile unui copil ne par cu totul arbitrare, dar ele nu sunt deloc arbitrare. Hotărârile de voinţă imită ceea ce se petrece în jurul lui. Şi în conferinţa pentru publicul larg eu am dat de înțeles că copilul este în întregime organ de simţ, că el vieţuieşte lăuntric fiecare gest, fiecare mişcare făcută de oamenii din jurul lui. Dar el trăieşte fiecare gest, fiecare mişcare într-un sens moral, astfel încât el simte la tatăl său înclinat spre mânie imoralul care poate fi legat de mânie. Şi copilul simte în mişcările cele mai fine pe care le fac oamenii din jurul său gândurile pe care le au. De aceea, noi n-ar trebui să ne permitem niciodată să avem în apropierea copilului nişte gânduri impure, imorale şi să spunem: În gânduri ne putem permite aşa ceva, copilul oricum nu ştie nimic despre ele. – Nu e adevărat. Când gândim, întotdeauna se mişcă, într-un fel sau altul, cel puţin legăturile noastre nervoase interioare. Şi pe acestea le percepe şi copilul, mai ales în cei dintâi ani ai vieţii. Copilul este un observator şi imitator subtil al ambianţei sale. Dar remarcabil, interesant, într-un sens foarte înalt, e faptul că copilul nu imită totul, ci face nişte alegeri. Şi felul său de a alege e foarte complicat.

Imaginați-vă că în apropierea unui copil trăieşte un tată necugetat, înclinat spre mânie, care face tot felul de lucruri nejuste. Şi pentru că un copil este în întregime organ de simţ, el recepţionează toate aceste lucruri, la fel cum nici ochiul nu se poate feri, ci trebuie să vadă ceea ce este în jur. Dar copilul integrează în el lucrurile pe care le primeşte numai în stare de veghe. Copilul începe să doarmă. Copiii dorm mult. Şi în timpul somnului copilul îşi face alegerea. Ceea ce vrea să-şi asimileze e trimis de el din suflet jos, în trup, în corp. Ceea ce nu vrea să primească în el e împins afară, în lumea eterică, în timpul somnului, astfel încât copilul ia în corporalitatea lui numai lucrurile care i-au fost hotărâte prin karma sa, prin destinul său. Şi vedem într-un mod deosebit de viu felul în care acţionează destinul dacă studiem primii ani ai copilăriei.

Când cineva este un intelectualist, el are deseori impresia că e îngrozitor de inteligent şi că copilul e îngrozitor de prost. Dacă el învață, treptat, să privească în intimitatea lumii, nu va mai gândi aşa, ci va gândi cât de prost a devenit din copilărie şi până în prezent. Numai că inteligenţa pe care şi-a însuşit-o este, în raport cu copilăria, o inteligenţă conştientă. Pe când înțelepciunea cu care copilul îşi face alegerea, în felul descris, între lucrurile pe care trebuie să le integreze fiinţei sale, conform cu destinul din vieţile sale pământeşti precedente, şi acelea pe care le respinge, trimiţându-le în lumea eterică generală, este o înțelepciune mult, mult mai mare decât cea pe care o avem mai târziu în viaţă. Şi ceea ce omul îşi aduce în viaţa pământească actuală din vieţile sale pământeşti precedente e introdus de el în primii ani ai copilăriei, când problema libertăţii nu intră deloc în considerare. În acea perioadă a vieţii în care apare conştienţa libertăţii, noi am introdus deja în fiinţa noastră cele mai multe dintre lucrurile, marea majoritate a lucrurilor pe care trebuie să le introducem din vieţile pământeşti trecute în cea actuală. Iar dacă un om are la 35 de ani o trăire anume, dacă survine un eveniment absolut precis, el a netezit căile ce duc spre această trăire, spre acest eveniment, deja în primii ani ai copilăriei. Primii paşi din viaţă sunt cei mai importanţi şi esenţiali pentru lucrurile hotărâte prin destin.

Am încercat cândva să arăt cât de înțelept e copilul şi că, de fapt, în cursul vieţii omul devine tot mai puţin înțelept. El devine mai conştient şi preţuieşte atunci raţionalitatea conştientă, nu preţuieşte înțelepciunea inconştientă a copilului. Pe aceasta învață s-o preţuiască numai prin ştiinţa iniţierii. Eu am atras atenţia asupra acestui lucru. Dar am fost criticat îngrozitor de teze din direcţia filosofiei oficiale [Nota 32]. Am

atras atenţia asupra lui în mica mea scriere ***Conducerea spirituală a omului şi a omenirii***, chiar în primul capitol. Este, deci, important să putem privi în felul acesta spre cea mai fragedă copilărie. Când oamenii vor înţelege acest lucru, ei vor judeca într-un mod mai sănătos şi despre un lucru care azi e amintit mereu, fără a fi înțeles, despre însuşirile moştenite pe cale ereditară. În literatură şi ştiinţă se încearcă azi să se deducă totul din însuşirile ereditare, din însuşirile moştenite de la părinţi. Când se va înţelege că copilul îşi aduce cu sine, prin karma, din vieţile pământeşti anterioare, ceea ce îşi alege într-un mod chiar foarte înțelept, atunci se va găsi raportul just dintre ceea ce face în determinarea prin destin şi ceea ce este ereditate exterioară şi veşmânt. Fiindcă ereditatea nu e decât un veşmânt. Şi existenţa ei nu-l miră pe acela care înţelege în mod just cele spuse de mine aici, în aceste conferinţe, că într-un anumit moment dintre moarte şi o nouă naştere noi ne îndreptăm privirile spre şirul generaţiilor. Căci ne îndreptăm privirile din lumea transcendentă în jos, în cea imanentă, spre a prevedea cu mult timp înainte ce părinţi vom avea. Noi hotărâm, împreună cu fiinţele superioare, din transcendent, însuşirile pe care le vor avea părinţii; nicio mirare că apoi le moştenim. Dar între însuşirile moştenite ereditar noi ne facem alegerea, în felul descris.

În general, observarea omului în primii ani ai copilăriei este ceva deosebit de interesant, sublim. Trebuie să folosesc mereu această exprimare. Eu v-am atras atenţia asupra lucrurilor pe care copilul le învaţă în primii ani ai vieţii: mersul, în care cuprindem toate lucrurile amintite de noi ieri, vorbirea, gândirea. Pe acestea şi le însuşeşte copilul. Cel care ştie să observe în mod corect felul în care un copil face primii paşi, cum îşi aşază piciorușul pe sol, mai ferm sau poate uşor, cum înaintează cu îndrăzneală sau cu frică, faptul că el îşi îndoaie genunchii mai mult sau nu atât de mult, că îşi foloseşte degetul arătător într-o măsură mai mare decât pe cel mic, cine ştie să privească în mod just, în intimitatea lor, toate aspectele legate de aceasta, acela vede de-a dreptul, în felul în care copilul învaţă să meargă, cum karma se exprimă sub formă de imagini. El vede cum un copil, când învaţă să meargă, îşi aşază de la bun început piciorușul pe sol într-un mod energic. Şi se uită în trecut, spre a vedea cum se leagă acest fapt de o viaţă pământească precedentă. Şi constată că, în alte vieţi pământeşti trecute, copilul a fost vigilent şi viteaz în anumite situaţii. Vigilenţa şi vitejia din vieţile pământeşti trecute se exprimă senzorial, în imagine, într-o copie, prin felul în care îşi aşază piciorușul pe sol. Şi tocmai în procesul de învăţare a mersului putem observa, la copil, o copie minunată a karmei umane. Karma individuală, karma personală pe care o avem fiecare, ca om individual, se exprimă în special în procesul de învăţare a mersului.

Pe urmă noi învățăm să vorbim. Aici imităm ceea ce se vorbeşte în jurul nostru. Fiecare copil face aceasta în felul său special, dar toţi oamenii care învaţă limba lor maternă, într-un anumit spaţiu lingvistic, imită o limbă. În felul în care copilul se transpune în procesul de imitare a sunetelor articulate vedem cum se manifestă în om destinul poporului. În procesul de învăţare a mersului, la om: destin individual, diferit de la un om la altul; în procesul de învăţare a vorbirii: destinul poporului; iar în procesul de învăţare a gândirii: destinul omenirii întregi, dintr-un anumit moment, de pe toată suprafaţa Pământului. În om se împletesc, de fapt, trei destine.

Gândurile noi le îmbrăcăm, ce-i drept, în diferite limbi, dar, dacă răzbatem prin vorbire până la gânduri, ne aşteptăm ca gândurile să fie înțelese în toată lumea, de orice om. Există limba chineză şi cea norvegiană, dar nu există nicio deosebire intre gândurile chinezeşti şi cele norvegiene, în afară de acela care este individual. Dar gândurile ca atare, adevărul sau neadevărul lor, nu sunt diferite. Dacă gândirea ia un alt colorit, aceasta se întâmplă din cauză că în vorbire omul trăieşte în ceea ce este individual, dar conţinutul gândurilor, nu forma lor, este acelaşi pentru toţi.

Când, pe cea de a treia treaptă, îşi însuşeşte viaţa de gândire, copilul se integrează într-un anumit moment din timp pentru întreaga omenire; prin vorbire, în destinul poporului, prin situarea în cele trei direcţii ale spaţiului, prin procesul de învăţare a mersului, de apucare cu mâna etc., în destinul personal, individual.

Dacă vrem să-l înţelegem pe om, în întreaga sa fiinţă, în mod just, asemenea lucruri trebuie privite sub toate aspectele. Aş vrea să vă mai explic printr-un alt fapt cum stau lucrurile cu întreaga viaţă a omului. Să ne întoarcem la stare de somn, la trăirile pe care omul le are de la adormire până la trezire. În acest răstimp omul intră cu Eul şi cu corpul astral în lumea spirituală, de fapt, el se întoarce la începutul vieţii sale. Dar Eul şi corpul astral urzesc destinul viitor. Când Eul şi corpul astral se întorc în corpul fizic, în fiecare noapte a fost ţesută o nouă porţiune din destin. Dar în conştienţa obşnuită omul nu ştie încă nimic de acest destin. El se întoarce iar în corpul eteric şi în corpul fizic. În corpul eteric au rămas gândurile. Gândurile nu s-au dus împreună cu omul în starea de somn nocturn. Omul crede numai că, atunci când stă culcat în pat, nu gândeşte. El gândeşte neîncetat, doar că nu ştie nimic despre acest lucru, fiindcă se află, cu Eul său şi cu corpul astral, în afara gândirii. Fiindcă gândirea constă într-o activitate a corpului eteric. Puteţi observa foarte uşor acest lucru, în viaţa obişnuită, la ceva care vă face o impresie mai puternică. Ia gân¬diţi-vă că aţi fost la un concert şi aţi ascultat pentru prima dată o simfonie care v-a emoţionat adânc. În timpul nopţii, dacă aveţi o predispoziţie deosebită la asemenea lucruri, vă veţi trezi foarte des şi vă veţi simţi scăldat mereu în sunetele acelei simfonii, deoarece corpul dumneavoastră eteric vibrează toată noaptea în acordurile ei. Simfonia nu se mai termină în interiorul dumneavoastră. Nu e deloc necesar să fiţi de faţă, pentru ca simfonia să se desfăşoare în interiorul dumneavoastră. Când sunteţi de faţă, percepeţi numai în vibraţiile din corpul dumneavoastră eteric. Şi aşa este şi cu toate gândurile. Gândiţi toată noaptea, fiind culcat în pat, numai că nu participaţi cu Eul dumneavoastră, de aceea nu ştiţi ce gândiţi.

Vă pot destăinui ceva: Eul chiar ne strică gândurile, în mod foarte frecvent. Fiindcă, în general, noi avem o gândire mult mai înţeleaptă când nu participăm la gândire, în timpul nopţii. Majoritatea oamenilor au o judecată mult mai sănătoasă despre problemele vieţii când dorm, noaptea, decât în timpul zilei. Când corpul eteric, care este în armonie cu legile Cosmosului, poate gândi singur, când omul nu strică gândurile, omul gândeşte, în general, mult mai sănătos decât când îşi învălmăşeşte gândurile cu Eul său. Fiindcă în timpul zilei face foarte des aşa.

Când ne aflăm cu Eul şi cu corpul astral în afara corpului fizic şi a corpului eteric, noi urzim karma noastră viitoare. Ceea ce urzeşte şi trăieşte afară, drept Eu şi corp astral, de la adormire şi până la trezire, trebuie să treacă prin poarta morţii, să intre în lumea spirituală. Chiar dacă astralul se integrează apoi Eului şi Eul trece apoi singur, cu altă substanţă, prin aceste trăiri, totuşi, ceea ce urzeşte acolo, afară, în afara corpurilor fizic şi eteric, în starea de somn, trebuie să treacă prin poarta morţii şi să parcurgă drumul dintre moarte şi o nouă naştere, traversând toate stările pe care vi le-am descris zilele acestea. Şi din aceste descrieri dumneavoastră ştiţi că atunci Eul trece prin munca pe care o efectuează împreună cu alte fiinţe ale ierarhiilor superioare, spre a pregăti pentru viitor iarăşi un corp uman fizic, acum ca germene spiritual. Acest lucru cere transpunerea într-o înţelepciune adâncă, între moarte şi o nouă naştere, o înțelepciune în care omul poate exista numai dacă trăieşte, desfăşurând o activitate spirituală, împreună cu nişte fiinţe ale ierarhiilor superioare.

Atunci, în ceea ce urzeşte drept karmă, este adormire şi trezire, mai trebuie să intre multe alte lucruri, pentru ca ea să se unească în mod just, în viitor, cu un corp fizic. Fiindcă, ia gîndiţi-vă ce cale trebuie parcursă. Ceea ce există în Eu şi în corpul astral, ceea ce urzeşte drept karmă, trebuie să coboare în regiunea în care am numit-o, în viaţa pământească următoare, regiunea voinţei. Ea trebuie să coboare. Trebuie să se unească temeinic cu întreaga corporalitate a omului. De aici Eul şi corpul astral, când se află în stare de somn obişnuită, primesc foarte puţin din cele ce trebuie să-şi însuşească în timp ce fac drumul dintre moarte şi o nouă naştere.

Şi apoi Eul şi corpul astral trebuie să se întoarcă în corpul fizic, şi ele nu înţeleg prea bine, la trezire, cum stau lucrurile cu acest corp fizic. Dar pe acesta ele îl au din viaţa precedentă. Eul şi corpul astral nu ştiu bine cum să se comporte la această scufundare. De aici provine faptul că, deoarece de-abia din copilărie, în viaţa pământească următoare, corpul astral şi Eul pot modela corpul fizic şi corpul astral, pe

parcursul primilor şapte ani, apoi pe parcursul următorilor şapte ani, pentru că de-abia acum în Eu şi în corpul astral se află tot ceea ce poate lucra în mod just la crearea unui corp fizic, de aici provine faptual că acum, la adormire, când Eul de-abia a luat în sine comportamentul moral al omului, că de-abia acum karma începe să urzească, faptul că, la trezire, nu înțelege bine ce sunt toate acestea, care se află în corpul fizic.

Ei bine, în corpul fizic karma nu poate coborî decât în mod cu totul inconştient. Ea trebuie să ajungă din nou în inconştient. Dar când omul devine conştient de ea, când trece prin regiunea reprezentării, atunci apar imaginile confuze ale visului. Ce sens au ele? De ce adeseori sunt atât de puţin în concordanţă cu viaţa? Pentru că Eul şi corpul astral încearcă mai întâi să se scufunde în corpul fizic şi în cel eteric, dar nu prea pot face acest lucru. Neconcordanţa dintre ceea ce Eul încă nu poate face şi ar trebui să poată face, conform cu organizarea înțeleaptă a corpului fizic şi a corpului eteric, se exprimă în caracterul confuz al viselor din momentul trezirii. În visul din momentul trezirii noi avem o imagine a faptului că Eul încearcă să stabilească o conconcordanţă între ceea ce el încă nu este şi corpurile fizic şi eteric. Şi de-abia când reprimă, pentru voinţă, conştienţa şi se cufundă în regiunea subconştientă, când nu se lasă, deci, în seama propriei sale înțelepciuni, atunci el intră din nou în corpul fizic, fără să mai apară nişte reprezentări confuze.

Dacă la trezire Eul s-ar cufunda cu totul în corpul fizic, în mod conştient, sau semiconştient, ca atunci când visează, din întregul corp fizic al omului s-ar ridica cele mai groaznice vise. Numai faptul că noi ne cufundăm la momentul potrivit în voinţa inconştientă estompează visele care trec fugar, sub formă de imagini, şi ne permite să ne cufundăm iar, ca Euri şi corpuri astrale sănătoase, în regiunea inconştientă a voinţei. Pentru cel ce ştie să privească fără prejudecată aceste lucruri, e atât de clar că fiecare vis îi poate arăta omului ce dizarmonie există în viaţa actuală, între Eu şi corpul astral, pe de o parte, în privinţa a ceea ce ele şi-au însuşit în actuala viaţă, şi corpurile fizic şi eteric, care sunt deplin dezvoltate, pe de altă parte. Ceea ce s-a ţesut din punct de vedere moral trebuie să se unească mai întâi, la traversarea perioadei dintre moarte şi o nouă naştere, cu germenele spiritual al corpului fizic. Şi atunci, ceea ce noi urzim în viaţa actuală, între o adormire şi trezire, devine atât de puternic încât în copilăria vieţii următoare, în această viață de copil petrecută ca în vis, pe jumătate cufundată în somn, se poate cufunda cu adevărat, de-a lungul anilor copilăriei, în corpurile fizic şi eteric, folosindu-le ca instrumente pentru viața pământească.

Aşa că ne dăm seama întotdeauna, când studiem omul întreg, că în acest om zace ceea ce am urzit în liniştea şi întunericul nopții, în viețile pământeşti anterioare şi că între moarte şi o nouă naştere a fost adăugată țesătura minunată a corpului fizic şi apoi, în ultima clipă a vieții dintre moarte şi o nouă naştere, ca să zic aşa, şi aceea a corpului eteric. Dar noi purtăm în ființa noastră rezultatul vieților pământeşti precedente. Numai că forțele vieții pământeşti anterioare, pe care le purtăm în noi jos, în organism, în organismul voinței, din cauză că substanlele şi produsele fizice sunt arse şi că acest foc interior arde în noi, sunt necontenit acoperite, sunt arse de acest foc. Și, în timp ce sunt arse, continuă, totuşi, să acționeze. Sub acțiunea karmei, noi ne parcurgem drumul prin lume. E un drum precis, în ceea ce priveşte diferitele evenimente. În timp ce noi ne alegem, deci, din copilărie, lucrurile din jurul nostru, pe care le imităm, şi facem astfel primii paşi spre un eveniment pe care-l vom trăi, poate, de-abia pe la 50 de ani, în timp ce facem eforturile de voință care ne conduc direct pe calea ce duce la acel eveniment, în noi sunt arse în permanență substanțele corporale.

Din cauză că focul ne face să fim inconştienți în ceea ce priveşte drumul vieții noastre, pentru percepția noastră interioară ceea ce este un drum neîntrerupt al destinului e transformat, astfel încât el ne pare a fi poftele momentane, instinctele, pornirile, tempera¬mentele din acel moment etc. Acolo jos se derulează calea vieții, conform cu destinul. Focurile ţâşnesc mereu în sus. Noi vedem numai suprafața focurilor. Și pe suprafețele focurilor, pe flăcările ce țâşnesc, am putea spune, se manifestă ceea ce noi purtăm în interiorul nostru drept pasiuni, porniri, instincte. Aceasta e doar aparența exterioară, revelarea exterioară a ceea ce zace în adâncuri, drept destinul uman. Oamenii observă diferitele pasiuni, diferitele manifestări instinctuale, diferitele porniri, ceea ce cuiva îi place sau nu-i place momentan, ceea ce cineva face sau nu, din simpatie sau din antipatie. Dar aici este ca şi cum am vedea în fața noastră ceva şi eu aş spune: D-u-m-n-e-z-e-u-c-o-n-d-u-c-e-l-u-m-e-a. Nu pot decât silabisi. Vine altcineva şi spune: Ce spui tu acolo sunt nişte litere care înseamnă: Dumnezeu conduce lumea. Aşa este şi cu deosebirea dintre psihologia obişnuită şi ştiința spiritului. Psihologia obişnuită poate silabisi. Ea priveşte viața omului, găseşte în copilărie nişte instincte, nişte porniri copilăreşti sau altele, le înregistrează, la fel ca cineva care ştie doar să silabisească, care doar spune cuvintele pe litere, şi aşa de-a lungul întregii vieți. Cel care înțelege ştiința spiritului, acela citeşte, el priveşte prin suprafața flăcărilor ceea ce zace jos şi vede drumurile vieții omului conform cu destinul său.

Între psihologia obişnuită, care mai e recunoscută şi azi în mod oficial, şi cunoaşterea reală a vieții sufleteşti umane există o deose¬bire la fel de mare ca cea dintre silabisit şi citit. Dar noi suntem înțeleşi atât de greu din cauză că nu-i putem spune celuilalt că ceea ce spune el e greşit. Celui care numai silabiseşte: D-u-m-n-e-z-e-u nu-i putem spune: Ceea ce citeşti acolo e greşit.– E absolut corect. Dar, pentru că el încă nu ştie că se poate şi citi, spune: Eşti nebun, eu nu văd decât D-u-m etc. A sintetiza e o prostie. El nu poate să înțeleagă că şi aici mai citim.

Aşa că celui care susține psihologia recunoscută azi trebuie să-i spunem: Ai perfectă dreptate. – Ca antroposof, îi spunem naturalistului, psihologului: Voi aveți perfectă dreptate. Nu încercăm să-i combatem, le dăm dreptate. Dar unul din ei spune: Dacă vorbeşti de instincte, de porniri, de pasiuni, tu vorbeşti de nişte litere pe care le poți citi, înseamnă că eşti smintit. Aici e dificultatea. Antropsoful se poate înțelege foarte bine cu ceilalți, nu are nevoie să-i combată. Și nici nu polemizează cu ştiința exterioară. Numai când ştiința începe să-l facă smintit, el e nevoit să spună că nu e adevărat, că şi el recunoaşte ceea ce recunosc ceilalți. Numai că nu poate să accepte principiul conform căruia nu există ceva ce un oarecare nu vede. Fiindcă nu e deloc un criteriu al adevărului afirmația că nu există ceea ce un altul nu vede. Ci acesta trebuie să se convingă că ceea ce celălalt vede există.

Cel care se situează pe solul antroposofiei trebuie să înțeleagă şi acest raport dificil dintre antroposofie şi celelalte ştiinţe. Cel mult, se poate emite o judecată asemănătoare cu aceea pe care o facem faţă de cineva care nu admite decât: D-u-m-n-e-z-e-u, căruia îi spunem: Eşti analfabet tot aşa, celui care nu se poate desprinde de simpla silabisire sub formă de instincte, porniri, pasiuni, temperamente etc. i se poate spune: Tu eşti un primitiv, un filistin, nu te poți ridica mai sus. Dar nu vom spune că nu are dreptate.

Aşadar, relația dintre antroposofie şi concepția exterioară despre lume este următoarea: o înțelegere între ele este posibilă numai dacă cel care silabiseşte are bunăvoința de a învăța să citească. Astfel, în primă instanță, înțelegerea este imposibilă. Din această cauză polemicile obişnuite sunt atât de sterile şi adversarii nu pot înțelege absolut nimic. O simt foarte puțini dintre cei care sunt adversari ai antroposofiei. Dar eu, pentru că sunt convins că aşa e bine, trebuie să vă vorbesc şi aici de acest lucru.

Numărul adversarilor antroposofiei creşte de la o lună la alta, aş putea spune. Dar pentru că ei nu ne pot apuca de nicăieri, pentru că antroposofia le dă mereu dreptate, dar ei nu vor să-i dea dreptate antroposofiei, ei nu pot ataca nici ceea ce spune antro¬posoful. De aceea, ei atacă persoana, calomniază persoana, spun minciuni despre ea. Aceasta e forma pe care o ia tot mai mult polemica, din păcate. E un lucru pe care trebuie să-l înțelegem, dacă ne situăm pe solul antroposofic. E extrem de important să înțelegem acest lucru.

Există azi deja nişte cărţi scrise împotriva antroposofiei foarte bizare. Mulţi dintre dumneavoastră vor fi citit literatura antroposofică; ei vor fi ştiind că în cărţile mele spun eu însumi întotdeauna, în locurile respective, ceea ce s-ar putea obiecta împotriva unei anumite afirmaţii.

Polemizez întotdeauna cu mine însumi, spre a arăta apoi cum poate fi desființată afirmaţia mea, aşa că argumentele împotriva antroposofiei pot fi găsite întotdeauna în propriile mele cărți. Dar azi există deja unii adeversari care copiază argumentele împotriva antroposofiei date de mine însumi în cărțile mele şi le răspândesc apoi, scriind pe baza lor cărţi de combatere a antroposofiei. Puteți găsi azi, aşadar, nişte scrieri în care se combate antroposofia, dar care sunt plagiate după propriile mele cărți, din care s-au copiat spusele mele. Tocmai pentru că antroposoful trebuie să arate el însuşi ce obiecții pot fi ridicate împotriva lui, munca adversarilor devine îngrozitor de uşoară.

Ei bine, n-am spus acele lucruri pentru a-i ajuta pe adversari, ci numai pentru a caracteriza felul în care trebuie să ne ridicăm, spre a ajunge de la silabisirea vieții, în ceea ce priveşte impulsurile de voință, la citirea vieții. Silabisirea ne dă ceea ce ţâşneşte la suprafaţă sub formă de porniri, drept viață animalică, aş zice, drept dorințe, pofte, pasiuni şi e valabil momentan. Dar dacă ştim să tratăm toate acestea ca şi cum ar fi nişte litere şi să le citim împreună, atunci răzbatem până la destinul uman, până la destinul fiecărui om. Acest destin uman pulsează în străfundul vieții şi cu acest destin omul se încadrează în mersul neîntrerupt al întregii evoluții a omenirii. Şi numai dacă suntem în măsură să înţelegem în felul acesta întreaga viață a fiecărui om putem înțelege şi istoria umană, pe care o vom studia în zilele următoare drept viața omenirii de pe Pământ, cu destinul ei dinainte şi de după Misteriul de pe Golgota şi cu intervenţia Misteriului de pe Golgota în evoluția de pe Pământ a omenirii. Dar a fost necesar să creez un fel de temelie şi vă arăt ce lucrează în om, ca să pot arăta în mod just cum lucrează în om, în destinul comun al omenirii, zeii şi Misteriul de pe Golgota [Nota 33].

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

VIII. CONDIȚII ȘI LEGI ALE DESTINULUI UMAN

Dornach, 16 februarie 1924

Conferința a apărut în prezenta traducere în ***Consideraţii esoterice asupra legăturilor karmice Vol. I***, GA 235, Editura Triade, Cluj-Napoca, 2002.

Pentru început, aş vrea să vă vorbesc despre condiţiile şi despre legile destinului uman, despre ceea ce ne-am obişnuit a numi karmă. Dar această karmă nu poate fi înţeleasă, nu poate fi explicată în profunzime, decât dacă învăţăm mai întâi să cunoaştem diferitele feluri de legi care domnesc în Univers. Aşadar vă voi vorbi astăzi, într-o formă poate puţin cam abstractă, dar acest lucru este necesar, despre aceste diferite feluri de legi, pentru a desprinde apoi din ele, într-o formă mai precisă, cristalizată, aş spune, ceea ce poate fi numit destinul uman, karma.

Când vrem să analizăm în ansamblul lor fenomenele Universului şi, de asemenea, fenomenele vieţii umane, vorbim de *cauze* şi *efecte*. Într-adevăr, astăzi suntem obişnuiţi, mai ales în domeniul ştiinţific, să vorbim, privind lucrurile într-un mod absolut general, de cauze şi efecte. Dar, dacă vrem să ne apropiem de adevărata realitate, întâmpinăm, tocmai din acest motiv, cele mai mari dificultăţi. Căci nu se ţine seama de diferitele forme în care se manifestă în lume cauzele şi efectele.

În primul rând, putem examina aşa-numita natură neînsufleţită, care ne apare cel mai clar în regnul mineral, în roci, în forme adesea admirabile, dar şi în ceea ce, aş spune, se preface în pulbere şi apoi se aglomerează din nou sub formă de pietre informe.

Când observăm exclusiv elementul neînsufleţit, inert, şi nimic altceva, constatăm că putem căuta întotdeauna cauzele despre care poate fi vorba în acest domeniu în sânul acestei lumi neînsufleţite înseşi. Acolo unde există ceva neînsufleţit ca efect, putem căuta şi cauzele tot în acest domeniu al naturii neînsufleţite. Ne conformăm cu adevărat legilor cunoaşterii, dacă vom căuta în regnul neînsufleţit însuşi cauzele fenomenelor care se desfăşoară în sânul acestuia.

Când aveţi în faţa ochilor un cristal atât de frumos, dumneavoastră trebuie să căutaţi cauzele formelor sale în însuşi regnul naturii neînsufleţite. Prin aceasta, regnul naturii neînsufleţite se dovedeşte a fi ceva încheiat în sine. La început nu putem spune unde putem găsi graniţele acestei lumi neînsufleţite. Ele pot fi, eventual, foarte îndepărtate în spaţiul cosmic. Dar, chiar când este vorba de ceva neînsufleţit care se află în faţa noastră, când e vorba de efectele sale, dacă vrem să determinăm cauzele a ceea ce se manifestă în acest caz, trebuie să le căutăm întotdeauna în acelaşi domeniu. Dar prin aceasta admitem că mai există şi altceva pe lângă natura neînsufleţită. Şi astfel ni se deschide în acelaşi timp o anumită perspectivă.

Observaţi-l pe omul însuşi. Priviţi cum el trece prin poarta morţii. Tot ceea ce trăia şi urzea în el înainte de această trecere prin poarta morţii a dispărut din forma vizibilă şi palpabilă ce rămâne după ce sufletul a trecut prin poarta morţii, iar noi spunem şi despre această formă care a rămas: este o formă neînsufleţită. Exact aşa cum spunem despre rocile din munţi, cu formele lor cristaline, că sunt neînsufleţite, trebuie să spunem şi despre cadavrul abandonat de suflet şi spirit că este neînsufleţit. Şi abia acum intervine, în cazul acestui cadavru, absolut acelaşi lucru care era prezent de la început pentru restul naturii lipsite de viaţă.

Noi nu am putea căuta în însuşi domeniul naturii neînsufleţite cauza efectelor produse în forma umană în timpul vieţii, înainte ca sufletul să fi trecut prin poarta morţii. Nu numai că ar fi în zadar ca atunci când ridicăm un braţ să căutăm cauza acestei mişcări în legile fizice inerte ale formei umane; dar ar fi tot atât de zadarnic să căutăm în forţele chimice şi fizice prezente în acest corp cauza bătăilor inimii, de exemplu, cauza circulaţiei sanguine, sau cauza oricărui alt proces care se manifestă, de asemenea, absolut fără intervenţia voinţei.

Dar în momentul în care corpul uman a devenit cadavru, în momentul în care sufletul a trecut prin poarta morţii, observăm nişte efecte şi asupra organismului uman. Putem vedea, să zicem, cum se schimbă culoarea pieii, cum membrele devin rigide, într-un cuvânt, tot ceea ce putem constata la un cadavru. Unde să căutăm cauza acestei stări? În cadavrul însuşi, în forţele chimice şi fizice, în forţele lipsite de viaţă ale cadavrului însuşi.

Dacă dumneavoastră continuaţi acum în toate direcţiile reflecţiile pe care tocmai le-am schiţat – şi este suficient să le schiţez –, vă veţi spune: Omul, în ceea ce priveşte cadavrul său, după ce sufletul a trecut prin poarta morţii, a devenit asemănător naturii neînsufleţite. Asta înseamnă că de acum înainte trebuie să căutăm cauzele în acelaşi domeniu în care se găsesc şi efectele înseşi. Acest lucru este foarte important.

Dar tocmai când luăm în considerare ceea ce are specific cadavrul fiinţei umane, mai descoperim un lucru extrem de important. Vedeţi dumneavoastră, la moarte, omul îşi depune într-un fel cadavrul. Iar atunci când, cu ajutorul acelei facultăţii de observaţie care este capabilă de acest lucru, observăm ce a devenit acum omul propriu zis, fiinţa sufletesc-spirituală care a trecut prin poarta morţii, trebuie să spunem în mod clar că acest cadavru nu mai are de fapt nici o importanţă pentru această fiinţă umană sufletesc-spirituală propriu-zisă. Acest cadavru este o rămăşiţă.

Altfel stau lucrurile în această privinţă cu natura exterioară neînsufleţită. Iar acest lucru apare deja – aş putea spune – chiar şi atunci când observăm natura exterioară într-un mod superficial. Studiaţi un cadavru uman. Îl veţi putea studia în cele mai bune condiţii atunci când acest cadavru a fost într-un fel conservat în aer. Sunt descoperite uneori, în nişte subterane care au servit drept cimitire pentru anumite comunităţi, nişte cadavre care au fost, pur şi simplu, spânzurate: ele s-au uscat, şi s-au uscat într-o asemenea măsură încât au devenit absolut friabile, şi este suficient să le atingi uşor pentru ca ele să se transforme în pulbere.

Ceea ce s-a păstrat aici sub formă de cadavru neînsufleţit este diferit faţă de ceea ce găsim în jurul nostru în natură. Această natură neînsufleţită prinde formă, ea plăsmuieşte formaţiuni cristaline. Ea este, în general, într-o minunată stare de transformare. Dacă facem abstracţie de ceea ce este exclusiv pământesc şi observăm ceea ce este şi în natură lipsit de viaţă, fie că observăm apa, aerul, noi vedem

că în această natură neînsufleţită are loc o transformare activă, o metamorfoză activă.

Să păstrăm mai întâi prezent în sufletul nostru acest fapt. Să lăsăm o dată ca în faţa sufletului nostru să apară comparaţia dintre trupul uman părăsit de suflet, în starea sa de corp neînsufleţit, şi, pe de altă parte, natura neînsufleţită exterioară omului.

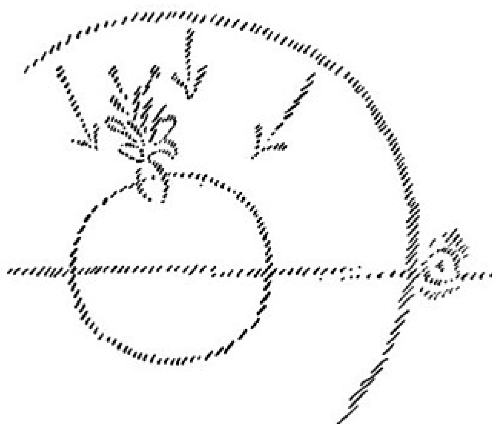
Să mergem acum mai departe. Să considerăm *regnul vegetal*. Noi intrăm aici în sfera viului. Dacă studiem o plantă în mod just, nu vom crede niciodată că am putea încerca să explicăm fenomenele care se manifestă în plantă, pur şi simplu, prin nişte cauze din regnul vegetal, aşadar, din acelaşi domeniu în care se manifestă efectele înseşi. Desigur, există astăzi o ştiinţă care încearcă să facă acest lucru. Dar această ştiinţă a apucat-o pe un drum greşit, căci ea ajunge în cele din urmă să-şi spună: Da, noi putem studia forţele şi legile fizice care sunt active în plantă, putem studia forţele şi legile chimice care sunt active în plantă; dar mai există ceva. – În această privinţă, oamenii au păreri împărţite şi se formează două tabere. Unii spun: Acest ceva nu este decât un asamblaj, un fel de formă, un fel de *Gestalt*; aici sunt active numai legile fizice şi chimice. – Ceilalţi spun: Nu, aici mai există şi altceva, numai că ştiinţa nu l-a descoperit încă; dar ea va ajunge, desigur, să-l descopere. – Aşa se va spune încă mult timp. Dar lucrurile nu stau în acest fel: dacă vrem să studiem natura vegetalului, ea nu va putea fi înţeleasă atâta timp cât nu facem apel la Universul întreg, atâta timp cât nu privim planta în aşa fel încât să ne spunem: Forţele care sunt active în regnul vegetal provin din întinderile Universului. Tot ceea ce se întâmplă în plantă este influenţă care vine din întinderile Universului. Trebuie mai întâi ca Soarele să ocupe o anumită poziţie în vastul Univers, pentru ca în regnul vegetal să se producă anumite efecte. Trebuie să acţioneze alte forţe provenind din Univers, pentru ca planta să-şi dobândească forma specifică, pentru ca ea să fie înzestrată cu forţele interne de creştere ş.a.m.d.

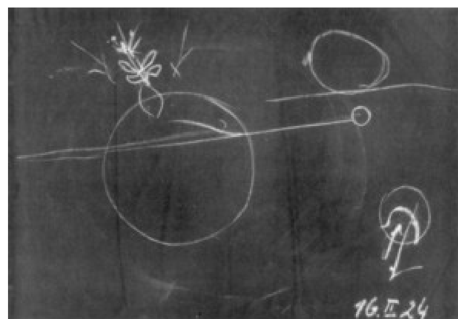
Lucrurile stau astfel: Dacă am fi în stare, dragi prieteni, să mergem, să zicem, până pe Lună, până pe Soare, dar nu în felul lui *Jules Verne*, ci în mod real, noi nu am fi deloc mai avansaţi în cercetarea acestor cauze decât suntem pe Pământ, atâta timp cât nu ne cucerim alte puteri de cunoaştere decât cele pe care le avem deja. Noi nu ne-am atinge nicăieri scopul, dacă ne-am spune cam aşa: Bine, cauzele efectelor care se manifestă în regnul vegetal nu se află în regnul vegetal al Pământului, să mergem, aşadar, până pe Soare şi vom găsi acolo cauzele. Dar, cu puterile obişnuite de cunoaştere, noi nu le vom găsi nici pe Soare. Le vom găsi, în schimb, dacă ne ridicăm la o cu totul altă formă de cunoaştere, la cunoaşterea imaginativă. Numai că pentru aceasta nu e nevoie să mergem până pe Soare, noi o găsim chiar pe Pământ. Vom vedea numai că trebuie să trecem dintr-o lume fizică obişnuită într-o lume eterică, şi că eterul cosmic acţionează prin forţele sale în întinderile Universului, pornind chiar din depărtările Universului. Eterul îşi exercită peste tot acţiunea sa din întinderile cosmice.

Astfel, trebuie să trecem, în realitate, într-o a doua sferă a lumii, atunci când vrem să cercetăm cauzele efectelor din regnul vegetal.

Dar omul participă, nu-i aşa, şi la sfera la care participă planta. Forţele care, provenind din lumea eterică, acţionează în plante, acestea acţionează, de asemenea, şi în om. Omul poartă în sine însuşi forţele eterice, şi noi numim corp eteric totalitatea acestor forţe pe care omul le poartă în el. Eu v-am arătat deja cum, la câteva zile după moarte, acest corp eteric devine din ce în ce mai mare şi în cele din urmă se pierde, astfel încât din om nu se mai menţine decât corpul astral şi entitatea Eului. Aşadar etericul pe care îl purta omul în sine însuşi se dilată din ce în ce mai mult, apoi se pierde în întinderile cosmice.

Comparaţi acum din nou ceea ce putem vedea dintr-un om care a trecut prin poarta morţii cu ceea ce vedem în regnul vegetal. Despre regnul vegetal trebuie să spunem: forţele sale cauzale coboară din întinderile spaţiului pe Pământ. Despre corpul eteric uman trebuie să spunem: după moarte, forţele acestui corp eteric se răspândesc în întinderile spaţiului, adică ele merg acolo de unde vin forţele de creştere ale plantelor. Aici, am putea spune, lucrurile devin mai clare. Considerând numai cadavrul fizic şi spunând că el devine neînsufleţit, e dificil pentru noi să trecem de aici la restul naturii neînsufleţite. Dar dacă privim viul, regnul vegetal, percepând forţele cu care este el înzestrat, cauzele care provin de la eterul din întinderile cosmice – atunci, adâncindu-ne prin Imaginaţie în natura umană, noi vedem cum corpul eteric al omului care a trecut prin poarta morţii merge acolo de unde îi vin regnului vegetal aceste forţe eterice.

Planşa 1*

[măreşte imaginea]

Mai este caracteristic şi altceva. Aş putea spune: În ceea ce priveşte forţele care acţionează în calitate de forţe cauzale asupra plantelor, lucrurile merg relativ repede, căci asupra plantei care iese din pământ, înfloreşte şi poartă fructul, Soarele de alaltăieri nu are prea mare influenţă. El nu acţionează deloc în calitate de cauză. El trebuie să strălucească astăzi, el trebuie să strălucească, într-adevăr, astăzi. Acest lucru este important. Şi dumneavoastră veţi vedea din expunerile următoare cât este de important pentru noi să observăm acest lucru.

Plantele, cu cauzele lor eterice, îşi au, ce-i drept, forţele lor specifice fundamentale chiar în domeniul pământesc, dar ele le au în ceea ce este prezent concomitent în Univers şi pe Pământ. Când corpul eteric uman se dizolvă, după ce fiinţa spirituală şi sufletul au trecut prin poarta morţii, această dizolvare durează, de asemenea, foarte puţin timp, doar câteva zile. Şi aici există simultaneitate, căci aceste câteva zile înseamnă foarte puţin, în raport cu durata fenomenelor universale.

Deoarece corpul eteric se reîntoarce acolo de unde au plecat forţele eterice ale creşterii vegetale, putem spune, iarăşi, următoarele: Imediat ce omul trăieşte în eter, activitatea lui eterică nu mai este limitată la Pământ, ea se îndepărtează de Pământ, dar se dezvoltă în simultaneitate.

Vă voi prezenta acest lucru sub formă de schemă. Noi putem spune, regnul mineral: simultaneitate în fizic în ceea ce priveşte cauzele şi efectele. Aşadar, în esenţă, avem de-a face cu simultaneitatea cauzelor în domeniul fizic. Dumneavoastră îmi veţi spune: Da, dar pentru anumite lucruri care se petrec în domeniul fizic cauzele sunt anterioare în timp. – În realitate, nu aşa stau lucrurile. Pentru ca să se producă în domeniul fizic nişte efecte, cauzele trebuie să persiste, să continue să acţioneze. Dacă ele încetează, nu se mai produc nici un fel de

efecte. Aşadar putem spune – *regnul mineral: simultaneitate a cauzelor şi a efectelor*.

Dar să trecem la regnul vegetal – şi, în acelaşi timp, la ceea ce trebuie să considerăm drept element vegetal în omul însuşi –, atunci avem de-a face cu o simultaneitate în fizic şi suprafizic. *Regnul vegetal: simultaneitate a cauzelor şi efectelor în fizic şi suprafizic*.

Să abordăm acum regnul animal. În cazul regnului animal, căutăm absolut în zadar în animalul însuşi, atâta timp cât el este în viaţă, cauza proceselor care au loc în el. Chiar atunci când el nu face decât să se târască în căutarea hranei, ar fi în zadar să căutăm aceste cauze în procesele chimice şi fizice care se desfăşoară în interiorul corpului său. Ar fi tot atât de zadarnic să căutăm în întinderile spaţiului eteric, acolo unde se află cauzele vieţii vegetale, ceea ce-i dă animalului mobilitate şi sensibilitate. Pentru tot ceea ce este la animal de natură vegetală, noi găsim cauzele, desigur, tot în spaţiul eteric, iar atunci când el moare, corpul său eteric se răspândeşte, bineînţeles, în întinderile eterului universal. Dar, în ceea ce priveşte sensibilitatea sa, nu vom descoperi niciodată cauzele acesteia în ceea ce este pământesc, fizic, sau suprafizic-eteric. Nu le putem găsi acolo.

Aici intervine, cu siguranţă, ceva faţă de care concepţia modernă se află din nou pe un drum absolut greşit. Această concepţie modernă trebuie să spună, cu privire la un mare număr de manifestări – senzaţii, mişcări: Dacă studiez forţele interne fizice şi chimice ale animalului, eu nu găsesc cauzele. Dar eu nu le găsesc nici în întinderile Universului, în lumea eterică. Pentru a explica ce este o floare, trebuie să merg în lumea eterică şi eu voi putea explica floarea din această lume eterică. Voi putea explica, de asemenea, multe lucruri în legătură cu animalul, în legătură cu ceea ce la animal este de natură vegetală, dar nu voi putea explica niciodată ceea ce se manifestă în el ca mişcare, şi nu voi putea explica niciodată ceea ce se manifestă în el ca sensibilitate.

Dacă eu observ la 20 iunie un animal, studiindu-i senzaţiile, atunci eu nu voi găsi cauzele senzaţiilor sale tot la 20 iunie, în tot ceea ce este pământesc sau extrapământesc în spaţiu. Întorcându-mă înapoi în timp, eu tot nu le voi găsi. Nu le voi găsi nici în mai, nici în aprilie ş.a.m.d.

Acest lucru îl presimte şi concepţia modernă. Iată de ce ea explică acele lucruri care nu pot fi explicate – cel puţin, multe dintre ele – prin ereditate, adică printr-un cuvânt: Acest lucru este, „ereditar”, vine de la strămoşi. – Dar, bineînţeles, nu totul, căci aşa ceva ar fi absurd, dar ea explică în acest fel multe lucruri. E ceva ereditar.

Ce înseamnă ereditar? La urma urmei, noţiunea de ereditate se reduce la faptul că ceea ce apare în faţa noastră drept animal cu forme complexe a fost conţinut în oul animalului-mamă. Şi, într-adevăr, concepţia modernă se străduieşte să observe un bou, de exemplu, în forma sa exterioară complexă, şi apoi să spună: Acum, desigur, boul a ieşit dintr-un germene; în acesta erau conţinute forţele care, dezvoltate apoi, fac să apară boul. Iată de ce germenul este un corp extraordinar de complicat. Ar trebui, într-adevăr, ca germenul de bou să fie teribil de complicat, căci, nu-i aşa, în el există tot ceea ce-şi exercită impulsul său, în toate direcţiile, modelând, dând formă, acţionând, pentru ca acest mic germene să devină boul cu forme atât de complexe.

Şi, oricum te întorci – există, într-adevăr, numeroase teorii, teoria evoluţionistă, teoria epigenetică ş.a.m.d. –, nu ajungi la nimic altceva decât, totuşi, la a-ţi reprezenta: Acest germene, acest mic ou, este ceva teribil de complicat. La fel cum totul e redus la nişte molecule care, printr-un proces foarte complicat, s-au constituit pornind de la atomi, tot astfel, mulţi oameni îşi reprezintă primul stadiu al acestui germene ca o moleculă complexă. Dar acest lucru nu este în concordanţă, dragi prieteni, nici măcar cu ceea ce se observă din punct de vedere fizic.

Se iveşte o întrebare: Oare acest germene este el deja o moleculă atât de complicată, un organism atât de complicat? Natura proprie a germenului nu constă, în realitate, absolut deloc în faptul că ar fi complicată, ci tocmai în faptul că el readuce întreaga materie la starea de haos. Tocmai că germenul este ceva care, în animalul-mamă, nu este o structură complicată, ci o materie în întregime pulverizată, adusă într-o stare de haos. El nu este absolut deloc organizat. Tocmai că germenul este ceva ce recade în starea de dezorganizare absolută, în starea de pulverizare în sine. Şi nu am avea niciodată reproducere, dacă materia neorganizată, neînsufleţită, care tinde spre starea de cristal, spre formă, nu s-ar reîntoarce, tocmai în germene, la starea de haos. Şi, din acest mic haos, care este la început germenul, nu ar putea niciodată să ia naştere un bou, căci el este chiar un haos, acest germene.

De ce devine el, totuşi, un bou? Fiindcă, în organismul matern, lumea întreagă vine acum să acţioneze asupra acestui germene. Tocmai pentru că el este nedeterminat, deoarece a devenit un haos, asupra lui poate acţiona lumea întreagă. Iar fecundarea nu are alt scop în Univers decât să readucă materia la haos, la indeterminare, la indiferenţiat. Astfel încât aici să nu acţioneze decât Universul, şi nimic altceva.

Dar atunci, dacă o privim pe mamă, cauzele nu se mai găsesc în ea; iar dacă privim spre eter, acolo unde fenomenele se desfăşoară în simultaneitate, nici aici nu sunt cauzele. Trebuie să ne întoarcem în urmă, la ceea ce precede momentul în care s-a născut animalul, dacă vrem să găsim cauzele acestei tendinţe a germenului de a da naştere unei fiinţe înzestrate cu sensibilitate şi mobilitate. Trebuie să ne întoarcem înapoi în timp la ceea ce a precedat viaţa! Aceasta înseamnă că, pentru ceea ce este înzestrat cu sensibilitate şi mobilitate, lumea cauzelor nu se situează în sfera simultaneităţii, ci înainte de momentul naşterii acestei fiinţe.

Acest lucru este caracteristic: Când observ o plantă, eu trebuie să merg departe, spre ceea ce se află în sfera simultaneităţii, şi atunci găsesc acolo cauzele – desigur, în depărtările Universului. Dar dacă vreau să găsesc cauzele a ceea ce acţionează în animal ca sensibilitate sau mobilitate, eu nu pot rămâne în sfera simultaneităţii, ci trebuie să merg spre ceea ce precede viaţa; cu alte cuvinte, configuraţia astrelor trebuie să se fi modificat, să fi devenit alta. Asupra a ceea ce este specific animal exercită o influenţă nu configuraţia astrelor prezentă în Univers în acelaşi timp cu animalul, ci configuraţia astrelor anterioară vieţii sale.

Să-l privim acum pe om, după ce el a trecut prin poarta morţii. După ce a trecut prin poarta morţii, după ce şi-a depus corpul eteric, care se răspândeşte atunci în depărtările cosmice, acolo de unde vin forţele creşterii vegetale, forţele eterice, omul trebuie să se întoarcă înapoi, aşa cum am arătat adineaori, până la naşterea sa. El retrăieşte atunci în corpul său astral, dar în sens invers, tot ceea ce a trăit în timpul vieţii sale în sensul normal al curgerii timpului. Cu alte cuvinte: Omul nu trebuie să intre, după moarte, cu corpul său astral, în sfera simultaneităţii, ci el trebuie să se întoarcă înapoi până la existenţa prenatală, până acolo de unde provin forţele care-i dau animalului sensibilitatea şi facultatea de a se mişca. Aceste forţe nu provin din domeniul spaţiului, ele nu provin din configuraţiile astrale prezente în acelaşi timp, ci provin din configuraţiile astrale anterioare momentului naşterii. – Aşadar, când vorbim despre regnul animal (vezi schema de la pag. 24), noi nu putem vorbi de simultaneitatea cauzelor în fizic şi în suprafizic, ci trebuie să vorbim de cauze suprafizice anterioare efectelor actuale din fizic. *Regnul animal: cauze suprafizice anterioare efectelor actuale*.

Revenim astfel la conceptul de timp. Voi spune, dacă îmi este permis să mă exprim în mod familiar, că trebuie să ne plimbăm prin timp. Când vrem să căutăm cauzele a ceva care se întâmplă în lumea fizică, noi ne plimbăm prin această lume fizică; nu e nevoie să ieşim din ea. Dacă vrem să căutăm cauzele a ceea ce acţionează în lumea vegetală vie, trebuie să mergem foarte departe. Trebuie să explorăm lumea eterică, şi abia acolo unde se termină lumea eterică, abia – pentru a ne exprima în limbajul poveştilor – „la capătul lumii”, abia acolo găsim noi cauzele creşterii vegetale.

Dar noi ne putem plimba pe-acolo mult şi bine fără să găsim cauzele facultăţii de simţire şi nici cauzele facultăţii de mişcare. Pentru aceasta,

noi trebuie să începem să ne plimbăm prin timp. Trebuie să ne întoarcem înapoi pe firul timpului. Trebuie să ieşim din spaţiu şi să ne deplasăm în timp.

Dumneavoastră vedeţi că putem face o apropiere, în ceea ce priveşte cauzele, între corpul fizic uman, lipsit de viaţă, şi natura neînsufleţită; între corpul eteric uman, plin de viaţă, care se răspândeşte după moarte în întinderile eterice, şi viaţa eterică a plantelor, care vine şi ea din aceste întinderi eterice, dar din constelaţiile suprafizice, suprapământeşti, simultane; şi noi putem face, de asemenea, o apropiere între organizarea astrală umană şi ceea ce se află, în exterior, în regnul animal.

Mergând astfel mai departe de la regnul mineral la regnul vegetal, apoi la regnul animal, ajungem la regnul uman propriu-zis. Dumneavoastră veţi spune: Dar noi am ţinut mereu seama de acesta. Da, dar nu complet. Noi am ţinut seama de regnul uman în măsura în care omul are un corp fizic, apoi în măsura în care el are un corp eteric, apoi în măsura în care el are un corp astral. Dar, vedeţi dumneavoastră, dacă omul nu ar avea decât un corp fizic, el ar fi – desigur, un cristal complicat – totuşi, doar un cristal. Dacă omul nu ar avea decât un corp eteric, el ar fi, poate, o plantă frumoasă – totuşi, el ar fi doar o simplă plantă. Şi, mergând mai departe, dacă omul ar avea numai un corp astral, el ar merge în patru picioare, ar avea poate coarne şi alte atribute de acest gen, el ar fi doar un animal. Dar toate aceste nu sunt omul. Forma pe care o are omul ca fiinţă care merge în poziţie verticală o datorează faptului că, în afară de organizarea fizică, eterică şi astrală, el mai are o organizare a Eului.

Să privim acum încă odată ceea ce am luat deja în considerare. Dacă vrem să cercetăm cauzele fenomenelor fizice, noi putem rămâne în domeniul fizic. Dacă vrem să cercetăm cauzele fenomenelor vegetale, trebuie să ne îndreptăm spre întinderile domeniului eteric, dar noi putem încă rămâne în spaţiu, numai că, aşa cum am spus, acest spaţiu devine puţin ipotetic, fiindcă trebuie să recurgem chiar la noţiuni împrumutate din poveşti, „la capătul lumii”. Totuşi, lucrurile sunt de-aşa natură încât, într-adevăr, chiar oamenii care gândesc în conformitate cu cercetarea ştiinţifică actuală ajung să spună că se poate vorbi cu adevărat „de un capăt al lumii”. Bineînţeles, aceasta este o expresie frustă, grosieră. E suficient să ne gândim cât de pueril îşi reprezintă oamenii lucrurile: Soarele este acolo, el îşi trimite fără încetare razele; ele devin, ce-i drept, din ce în ce mai slabe – lumina ajunge departe, tot mai departe, ea merge astfel până la infinit. (*Planşa 1 jos dreapta*)

Eu am explicat celor care ascultă aceste conferinţe de mulţi ani că este absurd să ne reprezentăm lumina mergând astfel la infinit. Am spus mereu că propagarea luminii este supusă elasticităţii. Când avem o minge de cauciuc şi o apăsăm, putem merge astfel până la un anumit punct, apoi mingea revine la forma iniţială, ceea ce înseamnă că elasticitatea are limite, şi că după aceea există o reacţie de revenire. Aşa stau lucrurile, spuneam, şi cu lumina: ea nu merge la infinit, ci atunci când a atins o anumită limită, ea se întoarce înapoi.

Această opinie, că lumina nu merge la infinit, ci numai până la un anumit punct, apoi se întoarce înapoi, a fost enunţată, de exemplu, şi în Anglia, de fizicianul *Oliver Lodge* [Nota 34]; astfel, fizica ajunge deja astăzi să exprime ceea ce afirmă şi ştiinţa spirituală; şi ea va ajunge într-o zi să confirme, în toate detaliile, ceea ce a spus ştiinţa spirituală.

Astfel putem vorbi deja de faptul că atunci când gândirea ajunge suficient de departe, ea trebuie să se întoarcă înapoi, fără a fi nevoie să imagineze în mod simplist un spaţiu nelimitat, care este o himeră, şi chiar o himeră de neconceput. Poate că unii dintre dumneavoastră îşi vor reaminti cum eu, în descrierea vieţii mele [Nota 35], în ultimul capitol, care a apărut săptămâna trecută, am spus că asupra mea a făcut o impresia deosebit de puternică faptul că am ascultat o expunere asupra noii geometrii, geometria sintetică, aflând că o dreaptă nu trebuie să fie concepută niciodată ca mergând la infinit, neavând niciodată sfârşit, ci această dreaptă care merge până departe revine, efectiv, din cealaltă direcţie. În geometrie, acest lucru este formulat astfel: Sinteza se face deoarece punctul situat la infinit spre dreapta este acelaşi cu punctul situat la infinit spre stânga. Acest lucru poate fi calculat. Nu este deloc o simplă analogie cu faptul că atunci când avem un cerc şi plecăm de aici, revenim tot aici – sau că un semicerc care tinde spre infinit devine o dreaptă (*Planşa 1 sus dreapta*). Lucrurile nu stau în acest fel; aceasta ar fi o analogie care nu ar avea nici o valoare pentru cel care gândeşte în mod exact. Ceea ce mi-a făcut o impresie profundă nu era această analogie banală, ci demonstrarea matematică reală a faptului că punctul depărtat la infinit într-o anumită direcţie spre stânga este acelaşi cu punctul depărtat la infinit spre dreapta; aşadar, o persoană care s-ar deplasa, urmând mereu linia dreaptă nu ar merge la infinit, ci ne-ar veni în întâmpinare din direcţia opusă, cu condiţia să se fi scurs un interval de timp suficient. Acest lucru pare grotesc pentru orice gândire fizică. Dar, din clipa în care abandonăm gândirea fizică, acest lucru este şi el o realitate, căci lumea nu este infinită, ci, ca Univers fizic, ea este limitată. Astfel, putem spune: Când vorbim despre regnul vegetal şi despre elementul eteric din om, atingem graniţele lumii eterice. – Dar, dacă vrem să explicăm natura animală şi elementul astral din om, atunci trebuie să ieşim din tot ceea ce este, în general, spaţiu. Atunci trebuie să mergem să ne plimbăm prin timp, trebuie să depăşim domeniul simultaneităţii. Trebuie, aşadar, să călătorim în timp.

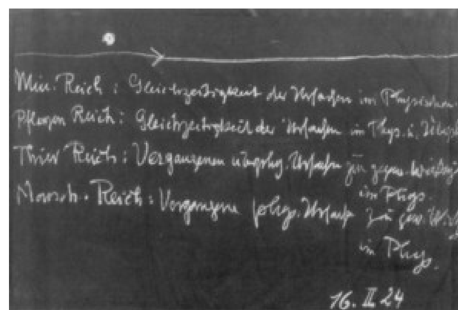
Şi acum ajungem la elementul uman. Vedeţi dumneavoastră, când pătrundem în timp, noi depăşim deja în două feluri domeniul fizic. Deja trebuie să călătorim în timp când înţelegem ce este animalul. Dar nu trebuie să extindem acest fel de gândire în mod abstract, ci trebuie să-l extindem în mod concret. Fiţi acum foarte atenţi la modul în care trebuie să procedăm pentru a-l extinde în mod concret.

Oamenii gândesc, nu-i aşa, astfel: Când Soarele îşi trimite lumina, lumina merge la infinit. Dar Oliver Lodge ne arată clar că acest mod de a gândi este deja abandonat, se ştie că ea merge numai până la un anumit punct, şi că apoi ea revine. Soarele îşi primeşte astfel, revenind la el din toate părţile, propria lumină, deşi sub o altă formă, sub o formă transformată; dar ea se întoarce înapoi la el. Să aplicăm acum acest mod de a gândi lucrurilor asupra cărora tocmai am reflectat. Ne aflăm mai întâi în spaţiu. Spaţiul pământesc rămâne acolo unde este, noi ieşim din el pentru a ajunge în spaţiul cosmic. Dar acest lucru nu e suficient, şi noi păşim mai departe şi intrăm în timp. Cineva ar putea spune acum: Ei bine, să continuăm să mergem mai departe şi tot mai departe. – Dar nu, acum noi revenim pe urmele noastre! Trebuie să continuăm acest mod de a gândi. Noi revenim pe urmele paşilor noştri, exact la fel ca atunci când, mergând tot mai departe în spaţiu, ajungem la o graniţă şi apoi ne întoarcem înapoi. Cu alte cuvinte, dacă am căutat în întinderile timpului cauzele suprafizice trecute, trebuie să ne reîntoarcem în domeniul fizic.

Dar ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă că trebuie să părăsim din nou timpul, că trebuie să revenim, din domeniul timpului, pe Pământ. Aşadar dacă vrem să căutăm cauzele în cazul omului, trebuie să le căutăm din nou pe Pământ. Noi ne-am întors înapoi în timp. Când, prin faptul că ne întoarcem înapoi în timp, revenim pe Pământ, atunci ajungem, bineînţeles, la o viaţă umană anterioară. Intrăm într-o viaţă umană anterioară. În cazul animalului, noi înaintăm; el se dizolvă în timp, exact la fel cum se răspândeşte corpul nostru eteric până la periferie. Omul nu se dizolvă acolo, ci noi revenim pe Pământ, întorcându-ne înapoi până la viaţa noastră pământească anterioară.

Astfel încât, *pentru om*, putem spune: *cauze fizice trecute ale unor efecte actuale în domeniul fizic*.

Planşa 2

[măreşte imaginea]

Regnul mineral: simultaneitate a cauzelor şi efectelor în fizic.
Regnul vegetal: simultaneitate a cauzelor în fizic şi suprafizic.
Regnul animal: cauze suprafizice trecute raportate la efecte actuale.
Regnul uman: cauze fizice trecute raportate la efecte actuale în fizic.
(înapoi)

Dumneavoastră vedeţi că ne-a costat astăzi un anumit efort să ne transpunem o dată în domeniul abstracţiunilor, cu titlu de pregătire. Dar era necesar să facem acest lucru, dragii mei prieteni. Era necesar, căci eu voiam să vă arăt o dată că şi pentru acele domenii care trebuie considerate spirituale există o logică. Numai că această logică nu concordă cu logica grosieră care se deduce din fenomenele fizice, singura în care se încred de obicei oamenii.

Când procedăm în mod pur logic şi căutăm înlănţuirile cauzale, atunci ajungem, chiar prin simplul demers al gândirii, la vieţile pământeşti trecute. Şi este necesar să vă atrag atenţia asupra faptului că gândirea însăşi trebuie să devină cu totul alta, dacă vrea să înţeleagă spiritualul.

Oamenii cred, nu-i aşa, că ceea ce se manifestă venind din lumea spirituală nu poate fi înţeles. Dar poate fi înţeles, numai că trebuie dezvoltată logica acestei lumi. Căci şi atunci când vrem să înţelegem o bucată muzicală sau o altă operă de artă este foarte necesar să avem în interiorul nostru predispoziţiile corespunzătoare. Dacă nu le avem, nu înţelegem absolut nimic din acea operă de artă. Ea trece pe lângă noi ca un zgomot. Sau nu vedem într-o operă de artă nimic altceva decât o structură compoziţională de neînţeles. Tot astfel trebuie să aducem în întâmpinarea a ceea ce ne este comunicat din lumea spirituală o gândire adecvată acestei lumi spirituale. Dar aşa stau lucrurile deja cu simpla gândire logică. Examinând diversitatea cauzelor, ajungem în mod efectiv să putem înţelege vieţile pământeşti trecute în înlănţuirea lor logică.

Ne rămâne încă de rezolvat marea problemă care se pune când observăm cadavrul. El a ajuns să fie lipsit de viaţă. Natura neînsufleţită din exterior se înalţă în formele ei cristaline, în variatele ei forme. În faţa noastră se iveşte o mare problemă: Ce relaţie există între natura neînsufleţită şi cadavrul omului?

Poate dumneavoastră veţi considera, dragii mei prieteni, că un pas va fi fost făcut în direcţia care duce la răspunsul la această întrebare, dacă veţi aborda problema într-o a doua etapă, dacă veţi spune: Când privesc lumea plantelor din jurul meu, eu văd că ea poartă în sine, venite din depărtările lumii eterice, forţele în sânul cărora se întoarce corpul meu eteric. Acolo sus, în depărtările eterice, este prezent ceea ce se află, în mod cauzal, la originea plantelor, acolo se reîntoarce şi corpul meu eteric după ce şi-a terminat misiunea de a-mi asigura viaţa. Eu mă duc atunci acolo unde, din întinderile eterice, izvorăşte viaţa vegetală. Eu mă reîntorc acolo, şi asta înseamnă că eu le sunt înrudit. Da, eu pot, într-adevăr, spune: Există acolo sus ceva la care se reîntoarce corpul meu eteric, de unde provine lumea plantelor care înverzesc, înmuguresc, pline de sevă. – Dar există o deosebire: eu îmi abandonez corpul eteric, plantele primesc etericul pentru ca ele să crească. Ele îl primesc pentru a trăi, eu îmi abandonez corpul eteric după moarte. Eu îl abandonez, el este o rămăşiţă; ele, plantele, primesc în sine acest eteric ca pe ceva ce le dă viaţă. Ele îşi au originea acolo unde eu îmi găsesc sfârşitul. Punctul de început al plantei întâlneşte sfârşitul corpului eteric al omului.

Acest lucru ne face să ne întrebăm: Atunci, s-ar putea ca şi pentru mineral, pentru cristalele cu formele cele mai diverse, să se poată pune această întrebare: Oare şi aici este vorba de un început în raport cu acest cadavru fizic, care este sfârşitul meu, pe care îl las în urma mea? Există oare şi aici un început şi un sfârşit care se întâlnesc?

Vom încheia astăzi cu această întrebare, dragi prieteni, asupra căreia vom reveni mâine, pentru a aborda foarte serios problema destinului uman, problema aşa-numitei karme [Nota 36]. În următoarea conferinţă voi vorbi, aşadar, în continuare despre karmă. Dumneavoastră nu va mai trebui să vă croiţi drum printr-un asemenea hăţiş de abstracţiuni, dar vă veţi da seama, de asemenea, că acest lucru a fost necesar pentru o anumită dezvoltare a gândirii.

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

IX. LIBERTATEA CA BAZĂ A KARMEI

Dornach, 23 februarie 1924

Conferința a apărut în prezenta traducere în ***Consideraţii esoterice asupra legăturilor karmice Vol. I***, GA 235, Editura Triade, Cluj-Napoca, 2002.

Înţelegem cel mai bine ce este karma atunci când o confruntăm cu un alt impuls din viaţa umană, cu acel impuls care este desemnat prin cuvântul libertate. Să considerăm mai întâi problema karmei, să zicem, absolut în mare. Ce înseamnă ea? Existenţa umană ne apare ca fiind constituită din vieţi pământeşti succesive. Prin sentimentul pe care îl avem într-una dintre aceste vieţi pământeşti, putem mai întâi discerne, cel puţin în gândire, privind spre trecut, că această viaţă pământească prezentă este repetarea a numeroase vieţi anterioare. Această viaţă pământească a fost precedată de o alta, aceasta, la rândul ei, de una anterioară, până când se ajunge la vremurile când e imposibil să mai vorbim despre vieţi pământeşti succesive în felul în care vorbim despre acestea în perioada actuală a Pământului, fiindcă, mergând înapoi pe firul timpului, începe o epocă în care, treptat, viaţa dintre naştere şi moarte şi viaţa dintre moarte şi o nouă naştere devin atât de asemănătoare, încât deosebirea enormă care le separă astăzi dispare. Astăzi, noi trăim în corpul nostru pământesc între naştere şi moarte în aşa fel încât oamenii se simt, în starea de conştienţă obişnuită, puternic separaţi de lumea spirituală. În starea de conştienţă obişnuită, oamenii vorbesc despre această lume spirituală ca despre un dincolo. Ei vorbesc ca şi cum s-ar putea îndoi de existenţa acestei lumi, ca şi cum ei ar putea-o nega total, şi aşa mai departe.

Toate acestea sunt urmarea faptului că viaţa pe Pământ limitează fiinţa umană la lumea exterioară sensibilă şi la intelect, care nu înglobează decât ceea ce este propriu-zis în legătură cu această existenţă pământească. De aici provin tot felul de certuri, care, toate, îşi au rădăcinile în necunoscut. Dumneavoastră veţi fi fost adesea martorii unor dispute în legătură cu monismul, cu dualismul ş.a.m.d. Este, fireşte, cu totul absurd să te cerţi în legătură cu asemenea termeni. Impresia pe care o reţinem din aceste discuţii ne face să ne gândim, să zicem, la un om primitiv care n-ar fi auzit niciodată vorbindu-se despre existenţa aerului. Cel care ştie că aerul există şi la ce slujeşte el, aceluia nu-i va veni niciodată ideea de a vorbi despre aer ca despre un dincolo. Lui nu-i va veni niciodată ideea să spună: Eu sunt monist, aerul, apa şi pământul sunt una, iar tu eşti un dualist, fiindcă tu consideri încă aerul drept un lucru care se află dincolo de elementul pământesc şi de cel lichid.

Toate acestea sunt pur şi simplu absurde, aşa cum este absurdă, în majoritatea cazurilor, orice discuţie cu privire la concepte. Aşadar nu poate fi vorba să ne ocupăm de aceste lucruri, ci numai să atragem atenţia asupra lor. Căci, exact aşa cum aerul nu există pentru cel care nu-l cunoaşte, şi el este atunci un dincolo, tot astfel, lumea spirituală – care este prezentă peste tot, ca şi aerul –, pentru cei care nu o cunosc este un dincolo; pentru cel care pătrunde lucrurile, ea este un dincoace. Aşadar este vorba să admitem pur şi simplu că în perioada actuală a Pământului omul trăieşte între naştere şi moarte în corpul său fizic, în întreaga sa organizare, în aşa fel încât această organizare îi conferă o conştienţă prin care, într-un anumit sens, omul este separat de o anumită lume a cauzelor, dar care totuşi îşi exercită influenţa ei în această existenţă fizică pământească.

Apoi, între moarte şi o nouă naştere, omul trăieşte într-o altă lume, care, în comparaţie cu lumea noastră fizică, poate fi numită spirituală, o lume în care el nu posedă un corp fizic vizibil pentru simţurile umane, dar în sânul căreia el trăieşte ca o fiinţă spirituală; şi, pe durata acestei vieţi dintre moarte şi o nouă naştere, lumea în care trăieşte între naştere şi moarte este tot atât de stranie cum este acum, pentru conştienţa obişnuită, lumea spirituală.

Defunctul îşi apleacă privirea asupra lumii fizice tot aşa cum cel care trăieşte într-un corp fizic îşi ridică privirea spre lumea spirituală, iar sentimentele sunt, ca să spunem aşa, doar inversate. În timp ce omul care trăieşte între naştere şi moarte în lumea fizică îşi poate ridica privirea spre o altă lume, care îi aduce plenitudine în privinţa multor lucruri care aici, în această lume, îl satisfac prea puţin sau nu îi aduc nici o mulţumire, tot aşa, între moarte şi o nouă naştere, omul trebuie să simtă în permanenţă – în faţa unei imense abundenţe de evenimente, fiindcă se întâmplă mereu mult prea multe lucruri în raport cu ceea ce poate el suporta – omul trebuie să simtă în permanenţă dorul de a reveni la viaţa pământească, la ceea ce este pentru el viaţa de dincoace, şi, pe durata celei de-a doua jumătăţi a acestei existenţe dintre moarte şi o nouă naştere, el aşteaptă cu mare dor să pătrundă prin naştere în viaţa pământească. Şi aşa cum, pe durata acestei vieţi pe Pământ, lui îi este frică de moarte, neavând nici o certitudine în legătură cu ceea ce urmează după moarte – pentru conştienţa obişnuită, asupra acestui punct domneşte o mare incertitudine –, tot astfel, între moarte şi o nouă naştere domneşte o certitudine excesivă în legătură cu viaţa pământească, o certitudine care îl paralizează, care îl face pur şi simplu neputincios. Astfel încât omul trece prin stări de neputinţă asemănătoare celor din vis, care îi inspiră o mare dorinţă de a reveni pe Pământ.

Acestea sunt doar câteva indicaţii cu privire la marea deosebire care domneşte între viaţa pământească şi viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Dar dacă ne întoarcem în timp, să zicem, numai până în epoca egipteană, între mileniul 3 şi mileniul 1 înainte de întemeierea creştinismului, şi revenim apoi la epoca în care trăim noi înşine pe Pământ, această conştienţă trecută, comparată cu cea actuală, de o claritate atât de puternică – şi, în prezent, oamenii au, desigur, această luciditate brutal de clară, ei sunt toţi atât de deştepţi, eu n-o spun absolut deloc cu ironie, oamenii sunt, într-adevăr, toţi, foarte deştepţi –, comparată cu această conştienţă de o claritate atât de brutală, conştienţa oamenilor din vechiul Egipt era mai curând o conştienţă de vis, care nu se lovea, ca astăzi, de obiectele exterioare, care mai curând trecea prin lume fără a se ciocni de lucruri, dar care, în schimb, era plină de imagini care îi revelau, totodată, ceva despre lumea spirituală care se află în ambianţa noastră. Spiritualul se revărsa încă în existenţa pământească fizică.

Să nu spuneţi: Cum, într-o stare de conştienţă mai curând asemănătoare visului, neavând această claritate acută, cum a putut omul realiza marile lucrări care au fost realizate, de exemplu, în timpul epocii egiptene sau al celei chaldeene? E suficient să ne reamintim că uneori nebunilor, în anumite stări de delir, le cresc în mod considerabil forţele fizice şi ei se apucă să ducă greutăţi pe care nu le-ar putea duce deloc în starea de conştienţă lucidă. Forţa fizică a acestor oameni, care erau poate în aparenţă mai fragili decât contemporanii noştri – dar nu întotdeauna cel gras este puternic şi cel slab este lipsit de putere –, era, de asemenea, în mod corespunzător, mai mare. Numai că ei nu observau în toate amănuntele ceea ce îndeplineau în mod fizic, ci, în timp ce acţionau pe plan fizic, ei făceau, în paralel, nişte experienţe în

care încă mai intervenea lumea spirituală.

Şi, pe de altă parte, atunci când ei parcurgeau viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, din această viaţă pământească transpăreau mult mai multe lucruri, urcând spre acele regiuni – dacă pot să-mi permit să folosesc termenul „a urca". Astăzi este extrem de dificil să te faci înţeles de fiinţele care se află între moarte şi o nouă naştere, căci limbile au luat încetul cu încetul o formă pe care defuncţii nu o mai înţeleg. La puţin timp după moarte, substantivele noastre, de exemplu, nu mai sunt decât spaţii goale pentru înţelegerea lor. Ei nu mai înţeleg decât verbele, ceea ce este mobil, activ. Şi, în timp ce spiritele materialiste ne atrag în permanenţă atenţia să definim corect, să accentuăm riguros fiecare concept printr-o definiţie, defunctul nu mai cunoaşte deloc definiţiile; el nu mai cunoaşte decât ceea este în mişcare, nu ceea ce are contururi, limite.

În timpurile mai vechi, ceea ce trăia pe Pământ în vorbire, în uzanţele, în obişnuinţele de gândire, era încă perceptibil pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, astfel încât defunctul, încă multă vreme după moartea sa, păstra un ecou despre ceea ce trăise pe Pământ, cât şi despre ceea ce se mai întâmpla pe Pământ după moartea sa.

În timpuri încă şi mai vechi, în perioada catastrofei atlanteene, în mileniile 8, 9 înaintea erei creştine, deosebirile dintre viaţa pe Pământ şi viaţa de dincolo – dacă putem spune astfel – erau şi mai reduse. Şi apoi, ajungem treptat la nişte vremuri când deosebirile dispar, când cele două forme de existenţă sunt absolut asemănătoare. Atunci nu mai putem vorbi de vieţi pământeşti succesive.

Vieţile succesive au, aşadar, o limită, pe care o întâlnim atunci când ne întoarcem în timp. Şi ele vor avea şi un sfârşit, care poate fi perceput de privirea îndreptată spre viitor. Căci procesul care începe într-un mod absolut conştient prin antroposofie, şi anume pătrunderea lumii spirituale în conştienţa obişnuită, acest lucru va avea nişte consecinţe pentru lumea în care trăim între moarte şi o nouă naştere, această lume pământească va pătrunde tot mai mult în lumea de după moarte; totuşi, conştienţa nu va mai fi visătoare, ci din ce în ce mai clară. Deosebirea dintre cele două stări se va diminua iarăşi. Aşadar, această existenţă de-a lungul vieţilor succesive se situează între nişte limite exterioare, care conduc apoi spre o cu totul altă formă de existenţă, când nu mai are sens să vorbim despre vieţi pământeşti succesive, deoarece deosebirea dintre viaţa pe Pământ şi viaţa spirituală nu mai este tot atât de mare ca în prezent.

Dar atunci când admitem o dată, pentru un vast prezent al epocii pământeşti, că în spatele acestei vieţi pământeşti se află un mare număr de alte vieţi – desigur, nu putem spune nenumărate vieţi, căci o cercetare exactă prin mijloacele ştiinţei spirituale ne permite chiar să le numărăm –, atunci putem constata că în cursul acestor vieţi pământeşti anterioare noi am făcut anumite experienţe, care înseamnă relaţii de la om la om. Iar efectele acestor relaţii umane, manifestate prin experienţele pe care le-am traversat, sunt prezente în această viaţă pământească, aşa cum efectele acţiunilor noastre actuale vor fi simţite în vieţile următoare. Aşadar noi trebuie să căutăm în vieţile anterioare cauzele multor lucruri care survin în viaţa noastră actuală. Atunci, cu uşurinţă ne-am putea spune aşa: Aşadar ceea ce trăiesc eu acum este determinat, are nişte cauze. Cum putem fi atunci oameni liberi?

Problema care se pune acum este destul de importantă; căci orice observaţie spirituală arată că, într-adevăr, viaţa pământească prezentă este condiţionată în acest fel de cele care au precedat-o. Pe de altă parte, conştienţa libertăţii este absolut indiscutabil prezentă. Iar dacă dumneavoastră citiţi ***Filosofia libertăţii***, veţi vedea acolo că nu-l putem înţelege absolut deloc pe om dacă nu vedem foarte clar că întreaga lui viaţă sufletească tinde, este îndreptată, orientată, spre libertate, dar o libertate pe care trebuie s-o înţelegem în mod just.

Dumneavoastră veţi găsi tocmai în cartea mea ***Filosofia libertăţii*** o idee a libertăţii care este extraordinar de important să fie înţeleasă în mod corect. Este vorba de faptul că mai întâi trebuie să fie dezvoltată libertatea în domeniul gândurilor. În gândire se deschide izvorul libertăţii. Omul are, pur şi simplu, o conştienţă nemijlocită a faptului că în gândire el este o fiinţă liberă.

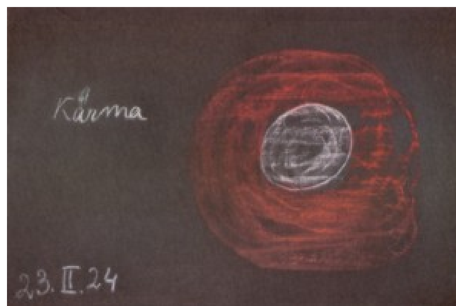
Dumneavoastră puteţi spune: Dar astăzi există totuşi mulţi oameni care se îndoiesc de existenţa libertăţii. – Asta este numai o dovadă a faptului că astăzi fanatismul teoretic al omului este mai mare decât ceea ce trăieşte el în mod nemijlocit în realitate. Omul nu mai crede în ceea ce trăieşte el însuşi, fiindcă este îndopat cu concepţii teoretice. Plecând de la fenomenele naturale pe care le observă, omul îşi formează astăzi o idee: Totul este în mod necesar determinat, orice efect are o cauză, tot ceea ce există are o cauză. Aşadar când eu concep un gând, şi acest lucru are o cauză determinantă. Nu ne gândim chiar imediat la vieţile pământeşti succesive, ne gândim că ceea ce decurge dintr-un gând este tot atât de clar determinat de o cauză ca ceea ce provine de la o maşină.

Prin această teorie a cauzalităţii generale, cum este numită, prin această teorie, omul devine orb, în diverse feluri, în faţa faptului că el poartă distinct în fiinţa sa conştienţa libertăţii. Libertatea este un fapt pe care îl trăim imediat ce ajungem în mod real la conştienţa de sine.

Dar există şi oameni care sunt de părere că, acum, sistemul nervos este pur şi simplu un sistem nervos şi că din el apar gândurile ca prin farmec. Atunci, desigur, aceste gânduri ar fi, să spunem, exact ca flacăra care, sub influenţa unui material inflamabil, arde, aşadar, un rezultat necesar, şi nu poate fi vorba de libertate.

Dar, vorbind astfel, aceşti oameni se contrazic. V-am povestit adesea: Eu aveam un prieten din tinereţe care, într-o anumită perioadă, stăpânit de un anumit fanatism, era înclinat să gândească materialist şi, astfel, el spunea: Când eu merg, de exemplu, atunci nervii mei cerebrali sunt impulsionaţi de anumite cauze, care au ca efect mersul. Uneori, între noi se desfăşura o lungă dezbatere. În cele din urmă, eu i-am spus într-o zi: Da, dar ia priveşte, tu spui: eu merg. De ce nu spui: creierul meu merge? Dacă tu crezi într-adevăr în teoria ta, nu trebuie să spui niciodată: Eu merg, eu înţeleg, ci: Creierul meu înţelege, creierul meu merge. Aşadar, de ce minţi?

Planşa 5

[măreşte imaginea]

Ei bine, dragii mei prieteni, dacă peştele ar gândi la fel, el ar fi groaznic de nefericit în apă căci atunci când înoată ajunge şi el la limitele apei. El nu poate trăi afară din apă. El nu riscă să iasă afară. El nu iese deloc din apă. El rămâne în apă, el înoată prin apă în toate direcţiile

şi nu-l preocupă ceea ce este afară din apă, fie aer sau orice altceva. Şi vă pot asigura că peştele nu este deloc nefericit din această cauză, că nu poate respira cu plămânii. El nu se gândeşte absolut deloc să fie nefericit. Pentru ca peştele să aibă ideea de a fi nefericit fiindcă trebuie să respire prin branhii în loc de plămâni, el ar trebui să aibă pe undeva nişte plămâni de rezervă, pentru a putea compara viaţa în apă cu viaţa în aer. Sentimentul său interior ar fi atunci cu totul diferit. Totul ar fi diferit.

Să aplicăm această comparaţie la viaţa umană, la raportul dintre libertate şi necesitatea karmică; atunci, vom vedea că, în perioada actuală a vieţii pe Pământ, omul are, pentru moment, conştienţa obişnuită. Cu această conştienţă obişnuită, omul trăieşte în domeniul libertăţii sale aşa cum peştele trăieşte în apă, şi el nu pătrunde absolut deloc cu această conştienţă în sfera necesităţii karmice. Abia atunci când omul începe să perceapă în mod real lumea spirituală – ceea ce ar echivala, pentru peşte, să aibă la dispoziţie nişte plămâni de rezervă –, abia atunci când omul începe să trăiască în lumea spirituală ajunge el să perceapă impulsurile care trăiesc în ea sub forma necesităţii karmice. Omul îşi îndreaptă atunci privirea spre vieţile sale pământeşti anterioare şi el, percepând acolo cauzele experienţelor sale actuale, nu simte, nu spune: Eu sunt acum sub constrângerea unei necesităţi implacabile şi libertatea mea este atinsă –, ci priveşte în urmă şi vede cum el însuşi este acela care a pregătit ceea ce se întâmplă acum, aşa cum cineva care şi-a construit o casă îşi îndreaptă privirea asupra hotărârii de altădată, care a dus la construirea acestei case. Şi atunci găseşte, de obicei, că ar fi mai just să se întrebe: Această hotărâre de a construi o casă a fost rezonabilă sau nu? – Desigur, el poate avea tot felul de păreri mai târziu, după ce lucrurile au fost săvârşite; dar atunci, dacă îşi dă seama că aceasta a fost o enormă prostie, el poate spune, cel mult, că a fost nechibzuit.

Dar în viaţa pământească este o întreagă problemă când trebuie să spunem, cu privire la o anumită acţiune pe care am întreprins-o noi înşine, că aceasta a fost o prostie. Nu ne place să recunoaştem aşa ceva. Nu suportăm cu plăcere consecinţele unei prostii pe care am făcut-o. Ne gândim că ar fi fost mai bine să nu fi luat hotărârea respectivă. Dar acest lucru nu se referă decât la o singură viaţă pământească, pentru că, într-adevăr, prostia hotărârii şi pedeapsa care urmează, prin faptul că trebuie să trăim consecinţelor acestei prostii, se situează în interiorul aceleiaşi vieţi. Aşa stau lucrurile întotdeauna în această privinţă.

Dar situaţia nu mai este aceeaşi în cazul mai multor vieţi pământeşti. Ele sunt separate întotdeauna de intervalele petrecute între moarte şi o nouă naştere, şi această viaţă petrecută între moarte şi o nouă naştere transformă multe lucruri, care nu s-ar transforma deloc dacă viaţa pământească ar continua în acelaşi fel. Să presupunem că vă îndreptaţi privirea asupra unei vieţi anterioare. Dumneavoastră aţi făcut unui om bine sau rău. Între această viaţă anterioară şi cea actuală, s-a desfăşurat existenţa dintre moarte şi o nouă naştere. În timpul acestei vieţi, al acestei existenţe spirituale, dumneavoastră nu puteţi gândi altfel decât că aţi devenit mai puţin perfect prin faptul că i-aţi făcut rău unui om. V-aţi diminuat valoarea umană, v-aţi mutilat sufletul. Trebuie să reparaţi această mutilare, şi atunci luaţi decizia de a face în următoarea viaţă pământească ceea ce vă permite să reparaţi greşeala comisă. În viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, dumneavoastră vă asumaţi prin proprie voinţă acea faptă care poate compensa greşeala. Dacă aţi făcut bine cuiva, atunci dumneavoastră ştiţi că întreaga viaţă umană de pe Pământ – acest lucru se vede în special între moarte şi o nouă naştere –, întreaga viaţă de pe Pământ are importanţă pentru ansamblul omenirii. Atunci vă daţi seama, dacă aţi ajutat un om să progreseze, că el şi-a cucerit de fapt prin aceasta anumite lucruri pe care nu şi le-ar fi putut cuceri fără dumneavoastră într-o viaţă anterioară. Astfel, în existenţa dintre moarte şi o nouă naştere vă simţiţi din nou unit cu acest om, pentru a continua ceea ce aţi realizat în vederea desăvârşirii umane. Dumneavoastră îl căutaţi din nou în viaţa pământească următoare, tocmai pentru a continua să acţionaţi în noua viaţă pământească asupra lui în acelaşi fel prin care l-aţi ajutat să fie mai desăvârşit.

Aşadar, atunci când percepem, printr-o capacitate reală de a privi în lumea spirituală, cercul necesităţilor karmice care ne înconjoară, nu e vorba să blestemăm aceste necesităţi, ci e vorba să privim în urmă, să vedem natura actelor pe care noi înşine le-am săvârşit, şi să le privim în aşa fel încât să ne spunem: Acum trebuie să se întâmple – şi acest lucru ar trebui să se întâmple într-o deplină libertate – ceea ce este determinat de o necesitate interioară.

Niciodată nu ne vom găsi într-o situaţie de dezacord faţă de karmă dacă am ajuns să privim în mod real în intimitatea karmei. Atunci când, prin karmă, se ivesc lucruri care nu ne plac, ar trebui să le considerăm în contextul legilor generale ale lumii. Şi ajungem atunci să înţelegem tot mai mult că, în cele din urmă, totuşi, ceea ce este determinat karmic este mai bun decât dacă ar trebui, cu fiecare viaţă pământească, să luăm totul de la început, ca şi cum în fiecare viaţă pământească am fi nişte pagini complet nescrise. Căci *noi înşine suntem, în realitate, karma noastră*. Ceea ce ne vine în întâmpinare, provenind din vieţile anterioare, suntem noi înşine, şi nu are nici un sens să ne spunem că ceva din karma noastră, alături de care se află, desigur, domeniul libertăţii, ar trebui să fie altfel decât este, căci, în general, într-un ansamblu guvernat de legi, detaliul izolat nu poate fi supus unei critici. Se poate ca unuia să nu-i placă nasul său; dar nu are nici un sens să critice pur şi simplu acest nas în sine, căci nasul pe care îl are trebuie să fie în realitate aşa cum este, dacă omul respectiv, în ansamblul său, este aşa cum este. Iar cine spune: eu aş vrea să am un alt nas, acela spune de fapt, cu aceasta, că el ar vrea să fie un cu totul alt om. Dar, gândind astfel, el se suprimă pe sine însuşi în gândire. Însă aşa ceva nu se poate.

Tot aşa, noi nu ne putem suprima nici karma, căci noi înşine suntem karma noastră. Dar acest lucru nu trebuie să ne tulbure deloc, deoarece ea se desfăşoară cu totul la limita actelor în mod liber înfăptuite, fără a le prejudicia cu nimic.

Aş vrea să mai prezint o comparaţie, care va clarifica aceste lucruri. Noi, ca fiinţe umane, ne deplasăm mergând; dar aici există solul, pe care mergem. Nimeni nu se simte stânjenit în mersul său prin faptul că el are un sol sub picioare. Şi chiar ar trebui să ştie că, dacă acest sol n-ar exista, el nu ar putea merge, el ar cădea mereu. Aşa este şi cu libertatea noastră. Ea are nevoie de solul necesităţii. Ea trebuie să se edifice pe un fundament.

Suntem noi înşine acest fundament. Imediat ce înţelegem în mod just noţiunea de libertate şi noţiunea de karmă, le putem împăca foarte bine. Şi atunci nici nu mai trebuie să dăm înapoi speriaţi în faţa examinării în profunzime a acestei necesităţi karmice. Desigur, în anumite cazuri, putem chiar spune următoarele: Eu admit în prealabil că cineva, datorită iniţierii, poate arunca o privire în viaţa pământească anterioară. Când el priveşte în viaţa pământească anterioară, atunci, prin aceasta, el ştie foarte exact că lui i se întâmplă un lucru sau altul, care îşi are originea în această viaţă pământească. Dacă el nu ar fi ajuns la ştiinţa iniţierii, atunci o necesitate obiectivă l-ar fi constrâns să facă anumite lucruri. El le-ar fi făcut în mod inevitabil. El nu şi-ar fi simţit diminuată, prin aceasta, libertatea, căci libertatea sa ţine de sfera conştienţei obişnuite. Cu aceasta, el nu ajunge în acea regiune în care acţionează această necesitate, tot aşa cum peştele nu ajunge în domeniul aerului exterior. Dar când a ajuns la ştiinţa iniţierii, privirea lui se întoarce în trecut, el vede cum a fost într-o viaţă pământească anterioară şi consideră ceea ce se prezintă acum drept o sarcină care i-a fost încredinţată în mod conştient pentru această viaţă. Şi chiar aşa şi este.

Vedeţi dumneavoastră, cel care nu posedă nici o ştiinţă a iniţierii, acela ştie, în realitate, întotdeauna – eu voi spune acum ceva care vi se va părea oarecum paradoxal, totuşi, aşa stau lucrurile –, ştie dintr-un anumit imbold interior, printr-un impuls, ce trebuie să facă. Da, oamenii fac întotdeauna, ştiu întotdeauna ce trebuie să facă, ei se simt întotdeauna îmboldiţi să facă un lucru sau altul! Pentru cel care porneşte pe calea iniţierii, lumea apare întru câtva altfel. Când viaţa începe să i se dezvăluie, apar anumite trăiri izolate, care îi pun în faţă

nişte întrebări foarte ciudate. Dacă se simte îmboldit să facă ceva, imediat este îmboldit, pe de altă parte, să nu mai facă acel lucru. Imboldul obscur care există la majoritatea oamenilor, împingându-i să facă un lucru sau altul, acest imbold nu se mai manifestă. Şi, într-adevăr, pe o anumită treaptă a înţelegerii iniţiatice, omul ar putea foarte bine să ajungă să-şi spună, dacă nimic altceva nu s-ar prezenta: Acum, după ce am ajuns la această înţelegere – am acum patruzeci de ani, dar puţin contează –, eu aş prefera să-mi petrec restul vieţii stând pe scaun şi să nu fac nimic; căci impulsurile foarte clare care te împing să faci un lucru sau altul, acestea nu mai sunt prezente.

Să nu credeţi, dragii mei prieteni, că iniţierea nu are o adevărată realitate. E ciudat cum gândesc uneori oamenii în această privinţă. Despre o găină la rotisor, cel care mănâncă din ea crede că aceasta are o adevărată realitate. Dar despre ştiinţa iniţierii, majoritatea oamenilor cred că ea nu are decât nişte efecte teoretice. Însă ea are efecte asupra vieţii. Şi un asemenea exemplu de influenţă asupra vieţii este exemplul pe care tocmai vi l-am dat. Înainte de a fi dobândit cunoaşterea iniţiatică, omul are un imbold obscur de a considera întotdeauna un anumit lucru important, un altul neimportant. Iniţiatul ar vrea să se aşeze pe un scaun şi să lase ca lumea să-i treacă pe dinainte, căci nu are nici o importanţă – el ar putea vedea astfel lucrurile – dacă se întâmplă un anumit lucru sau dacă altul este omis. Atunci nu mai există decât un singur mijloc de corectare – lucrurile nu vor rămâne aici, căci cunoaşterea iniţiatică mai aduce şi altceva –, nu mai există decât un mijloc de corectare pentru ca iniţiatul respectiv să nu se aşeze pe scaun, lăsând ca lumea să-i treacă pe dinainte şi spunând: Toate acestea îmi sunt indiferente; nu mai există decât un mijloc de corectare: să te întorci înapoi la vieţile anterioare. Atunci, el citeşte în karma sa sarcinile pe care le are de îndeplinit în viaţa actuală. El face atunci în mod conştient ceea ce-i impun vieţile sale anterioare. El nu se gândeşte să nu le îndeplinească, în ideea că acest lucru i-ar diminua libertatea, ci el le îndeplineşte, fiindcă descoperă ceea ce a trăit în existenţele sale anterioare şi fiindcă percepe în acelaşi timp ceea ce s-a întâmplat în timpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, cum el a considerat drept rezonabil să săvârşească, în consecinţă, faptele corespunzătoare. El s-ar simţi neliber dacă nu şi-ar putea îndeplini sarcinile care decurg pentru el din viaţa pământească anterioară.

Aş vrea să deschid aici o mică paranteză. Vedeţi dumneavoastră, cuvântul karma a venit în Europa adus de englezi. Şi, fiindcă se scrie: karma, oamenii îl pronunţă foarte frecvent „karma”. E o pronunţare greşită. Cuvântul ar trebui pronunţat ca şi cum ar fi scris cu ä. De când sunt în conducerea Societăţii Antroposofice, eu pronunţ întotdeauna „ka(=ä)rma”, şi regret că foarte mulţi oameni s-au obişnuit să pronunţe mereu acest cuvânt îngrozitor: „kirma”. Când eu spun „karma”, ei înţeleg „kirma”. Este îngrozitor. Dumneavoastră veţi fi auzit deja cum mai mulţi discipoli foarte fideli spun de câtăva vreme „kirma”.

Deci, nici înainte de a păşi pe calea cunoaşterii iniţiatice, nici după aceea, nu există contradicţie între necesitatea karmică şi libertate. Nu există înainte de păşirea pe calea cunoaşterii iniţiatice, deoarece omul rămâne prin conştienţa sa obişnuită în interiorul domeniului libertăţii şi necesitatea karmică se desfăşoară în exterior, ca un fenomen natural; el nu simte lucrurile altfel decât ca venite din propria sa natură. Nu există nici după, pentru motivul că el este întru totul în acord cu karma sa, pur şi simplu pentru că el consideră raţional să acţioneze în sensul acestei karme. Exact aşa cum atunci când, construindu-ne o casă, nu spunem: Faptul că mă instalez în această casă îmi ştirbeşte libertatea –, ci spunem: Ei bine, a fost foarte rezonabil din partea ta să-ţi construieşti o casă în acest ţinut, în acest loc, acum, trăieşte ca un om liber în această casă – tot aşa, cel care cu ajutorul cunoaşterii iniţiatice poate să-şi îndrepte privirea asupra vieţilor sale anterioare, acela ştie că devine liber prin faptul că îşi îndeplineşte sarcinile karmice, aşadar, că se instalează în casa pe care şi-a construit-o în cursul vieţilor sale anterioare.

Astfel, dragii mei prieteni, eu voiam să vă expun astăzi faptul că necesitatea karmică şi libertatea sunt compatibile în viaţa umană. Mâine, continuând să vorbim despre karmă, vom intra în anumite detalii.

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

X. PLĂSMUITEA KARMEI ÎN VIAȚA DINTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE

Dornach, 24 februarie 1924

Conferința a apărut în prezenta traducere în ***Consideraţii esoterice asupra legăturilor karmice Vol. I***, GA 235, Editura Triade, Cluj-Napoca, 2002.

Astăzi aş vrea să vă propun mai întâi câteva puncte de vedere generale privind evoluţia karmei, pentru a putea aborda apoi mai îndeaproape, în mod treptat, elementele care pot fi făcute perceptibile abia prin nişte consideraţii speciale, ca să spunem aşa. Dacă vrem să ajungem să înţelegem mersul karmei trebuie să ne reprezentăm cum îşi constituie de fapt omul întreaga sa organizare, atunci când coboară din lumile spirituale în lumea fizică.

Dumneavoastră veţi înţelege desigur că limbajul modern nu dispune de termenii adecvaţi pentru a exprima nişte procese pe care civilizaţia actuală nu le cunoaşte deloc, şi că, din acest motiv, expresiile folosite pentru a le descrie nu pot fi decât imprecise. Când coborâm din lumea spirituală spre lumea fizică pentru a trăi o existenţă pământească, noi ne-am pregătit mai întâi corpul fizic prin curentul ereditar. Vom vedea totuşi că, în anumite privinţe, acest corp fizic depinde de ceea ce am trăit între moarte şi o nouă naştere. Pentru astăzi, să ne limităm la a stabili în mod clar că, de fapt, el ne este dat de Pământ. Dimpotrivă, părţile constitutive ale entităţii umane pe care le putem numi superioare: corpul eteric, corpul astral şi Eul, coboară din lumea spirituală.

Omul îşi extrage corpul eteric, într-un fel, din ansamblul eterului universal, înainte de a se uni cu acel corp fizic care îi este dat prin linia ereditară. Unirea fiinţei sufletesc-spirituale a omului, adică a Eului, a corpului astral şi a corpului eteric, cu embrionul fizic, nu se poate realiza decât datorită retragerii treptate a corpului eteric matern din germenul fizic uman.

Aşadar omul nu se uneşte cu embrionul fizic uman decât după ce şi-a scos din eterul universal corpul eteric. Studierea mai exactă a acestui proces o vom prezenta ulterior. Pentru moment, pe primul plan al interesului nostru se află originea diferitelor părţi constitutive ale entităţii umane de care dispune omul în timpul vieţii pe Pământ între naştere şi moarte.

Aşadar organismul fizic provine din curentul ereditar, iar organismul eteric provine din eterul cosmic, din care el este scos. Organismul astral – care în timpul vieţii pe Pământ rămâne, aş putea spune, în toate privinţele, inconştient sau subconştient pentru fiinţa umană – conţine toate rezultatele vieţii dintre moarte şi o nouă naştere.

Între moarte şi o nouă naştere, omul, în funcţie de ceea ce a devenit prin vieţile sale pământeşti precedente, intră în diverse raporturi cu alte suflete umane, care se află, de asemenea, între moarte şi o nouă naştere, sau cu alte entităţi spirituale de un rang cosmic superior şi care nu coboară pe Pământ într-un corp uman, ci îşi continuă existenţa în lumea spirituală.

Tot ce aduce omul din vieţile sale anterioare, în funcţie de ceea ce a fost el, de ceea ce a făcut, trezeşte simpatia sau antipatia entităţilor pe care el învaţă să le cunoască în lumea prin care trece între moarte şi o nouă naştere. Pentru karmă, sunt de o mare importanţă nu numai aceste simpatii şi antipatii ale înaltelor entităţi faţă om, în funcţie de ceea ce a făcut el în viaţa sa pământească precedentă, ci, înainte de toate, este important că omul se află în legătură cu sufletele umane cu care el era legat şi pe Pământ, că a avut loc un fenomen propriu-zis de oglindire între fiinţa sa şi cea a sufletelor cu care omul a avut o legătură pe Pământ. Să presupunem că cineva a avut relaţii bune cu un suflet, pe care el îl întâlneşte din nou între moarte şi o nouă naştere. În timpul existenţei anterioare, în el a trăit tot ceea ce însoţeşte aceste bune relaţii. Aceste relaţii bune se reflectă în sufletul său, când întâlneşte din nou acel suflet între moarte şi o nouă naştere. Şi, în această privinţă, lucrurile stau în aşa fel încât, în timpul acestei treceri prin viaţa între moarte şi o nouă naştere, omul se vede pretutindeni reflectat în sufletele cu care el este acum în relaţie fiindcă a trăit cu ele pe Pământ. Dacă am făcut bine unui om, din acest suflet emană ceva; dacă i-am făcut rău, din suflet emană, de asemenea, ceva. Şi atunci avem sentimentul – dacă pot întrebuinţa aici termenul „sentiment”, ţinând seama de rezervele formulate la începutul acestor consideraţii -: tu ai ajutat acest suflet să progreseze. Ceea ce ai trăit datorită faptului că l-ai ajutat, ceea ce ai simţit faţă de acest suflet, sentimentele care ţi-au determinat atitudinea, propriile trăiri interioare pe care le-ai avut în timp ce îl ajutai să progreseze, acestea se întorc spre tine. Sunt reflectate de sufletul respectiv. Dacă am prejudiciat unui alt suflet, ceea ce a trăit în noi în timp ce i-am făcut rău este reflectat, de asemenea, de acest suflet.

Toate aceste suflete cu care am avut întâlniri reflectă pentru noi, ca într-o oglindă imensă, vieţile noastre pământeşti anterioare, şi mai ales pe ultima. În acest interval avem, tocmai în ceea ce priveşte viaţa activă, acţiunile noastre, impresia: toate acestea ne părăsesc. Între moarte şi o nouă naştere, noi ne pierdem – sau ne-am pierdut de fapt de mult timp – sentimentul Eului pe care îl posedam pe Pământ în viaţa în trup; dar primim din nou sentimentul Eului, datorită acestei reflectări. Trăim, cu reflectarea faptelor noastre, în acele suflete cu care am fost legaţi în timpul vieţii pe Pământ.

Pe Pământ, Eul era întru câtva ca un punct. Aici, între moarte şi o nouă naştere, el se reflectă în întregul mediu înconjurător. Suntem strâns uniţi cu celelalte suflete, dar această legătură este în funcţie de relaţiile pe care le-am înnodat cu ele.

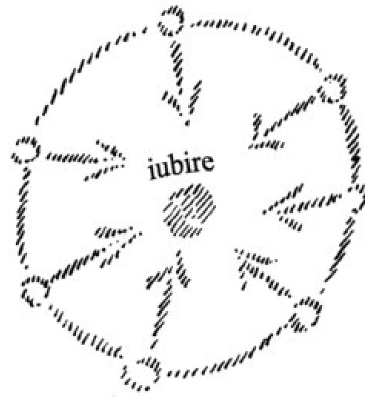
În lumea spirituală, toate acestea sunt realitate. Când traversăm o sală cu numeroase oglinzi, noi ne vedem reflectaţi în fiecare oglindă. Dar ştim şi că aceste imagini – în sensul obişnuit al cuvântului – nu există; când plecăm, nu mai rămâne nimic, noi nu ne mai oglindim. Dar ceea ce se reflectă în sufletele umane se menţine, rămâne prezent. Iar în ultima treime a perioadei dintre moarte şi o nouă naştere vine un moment în care, pornind de la aceste imagini reflectate, ne construim corpul astral. Noi le concentrăm, pentru a forma acest corp astral, astfel încât atunci când coborâm din lumea spirituală în lumea fizică, purtăm în corpul nostru astral ceea ce am primit înapoi, ca oglindiri în celelalte suflete, în perioada dintre moarte şi o nouă naştere, a faptelor pe care le-am săvârşit în viaţa pământească precedentă.

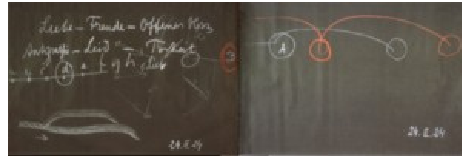
De aici provin impulsurile care ne împing spre acele suflete umane, sau ne fac să ne îndepărtăm de acele suflete umane, în compania cărora ne vom naşte din nou într-un corp fizic.

Şi, în acest fel – voi descrie în viitor procesul cu mai multe detalii, prin faptul că voi ţine seama mai târziu şi de Eu –, în acest fel se formează, între moarte şi o nouă naştere, impulsul karmei într-o nouă existenţă pământească.

Astfel putem urmări cum un impuls care însufleţeşte o viaţă îşi prelungeşte efectul în vieţile următoare. Să luăm, de exemplu, impulsul iubirii. Noi putem să ne îndreptăm spre un alt om faptele izvorâte din ceea ce numim iubire. Faptele noastre sunt diferite, după cum ele sunt săvârşite din simplul sentiment al datoriei, din convenienţă, în mod convenţional, sau sunt izvorâte dintr-o iubire mai mare sau mai mică.

Să presupunem că un om ajunge să execute într-o viaţă pământească acţiuni inspirate de iubire, impregnate de căldura iubirii. Acestea rămân prezente ca forţă în sufletul său. Iar rezultatul pe care îl duce din faptele sale, şi care se reflectă în suflete, acest rezultat revine la el sub formă de imagini de oglindă. Şi când omul îşi construieşte corpul astral, cu care coboară pe Pământ, această iubire, care în viaţa precedentă emana de la omul respectiv, acum, întorcându-se înapoi la el prin ceilalţi, se transformă în bucurie. Aşadar atunci când un om săvârşeşte pentru semenii săi, într-o viaţă pământească, fapte inspirate de iubire, aşadar, când de la el emană iubire şi îi însoţeşte faptele care sunt o binefacere pentru alţii, atunci, în perioada petrecută între moarte şi o nouă naştere se realizează o metamorfoză şi această iubire ce radiază se transformă în existenţa următoare în bucurie care vine spre omul respectiv.

Planşa 6+7

[măreşte imaginea]

Dacă într-o viaţă pământească, dragii mei prieteni, un om vă produce bucurie, dumneavoastră puteţi fi siguri că această bucurie este rodul iubirii pe care aţi manifestat-o faţă de el într-o existenţă precedentă. Această bucurie se revarsă acum, la rândul ei, în sufletul dumneavoastră, în timpul vieţii pământeşti. Dumneavoastră cunoaşteţi această căldură interioară a bucuriei. Ştiţi ce înseamnă bucuria în viaţă, mai ales cea care ne vine de la semenii noştri. Ea ne încălzeşte viaţa, ea o poartă, am putea spune că îi dă aripi. Ea este, din punct de vedere karmic, rezultatul iubirii pe care am dăruit-o.

Dar bucuria este, pe de altă parte, o legătură cu cel care ne-a produs-o. Astfel că, în vieţile precedente, noi aveam în interiorul nostru ceea ce a făcut să izvorască iubirea; în vieţile următoare, noi avem deja ca rezultat trăirea interioară a bucuriei care ne încălzeşte. Şi aceasta este din nou ceva ce emană din noi. Un om care poate trăi bucuria este, la rândul său, o sursă de căldură. Un om care are motive să treacă fără bucurie prin existenţă se comportă faţă de ceilalţi oameni altfel decât cel care cunoaşte bucuria.

Iar ceea ce este trăit ca bucurie între naştere şi moarte, aceasta se reflectă din nou în diferitele suflete pe care le-am întâlnit pe Pământ, şi care se află acum şi ele între moarte şi o nouă naştere. Această imagine reflectată pe care ne-o trimit, sub diverse forme, sufletele celor pe care i-am cunoscut exercită, la rândul ei, o influenţă. Noi o purtăm şi pe aceasta în corpul nostru astral atunci când coborâm spre următoare existenţă pământească – aşadar, noi suntem acum la a treia existenţă pământească. Şi, la rândul ei, această influenţă este inserată, este imprimată în corpul nostru astral. Şi ea devine acum, în ceea ce priveşte roadele pe care le poartă, impulsul care ne permite să înţelegem uşor oamenii şi lumea. Ea devine baza acestei atitudini sufleteşti care ne duce la înţelegere faţă de lume. Când într-o încarnare pământească putem încerca bucurie faţă de comportamentele interesante ale oamenilor, când putem înţelege comportamentele interesante ale oamenilor, aceasta are legătură cu bucuria pe care am încercat-o în viaţa anterioară, apoi cu iubirea pe care noi am simţit-o în cea care a precedat-o. Oamenii care pot parcurge lumea cu un spirit liber, deschis, lasând ca lumea să pătrundă în ei, înţelegând lumea, sunt oamenii care şi-au cucerit această atitudine faţă de lume prin iubire şi prin bucurie.

Faptele izvorâte din iubire sunt cu totul altceva decât ceea ce săvârşim împinşi de un sentiment rigid şi sec al datoriei. Dumneavoastră ştiţi, aşa cum am arătat întotdeauna în scrierile mele, că faptele născute din iubire sunt singurele care se pot considera cu adevărat fapte etice, morale.

A trebuit să subliniez adesea marele contrast care există în această privinţă între *Kant* ş i *Schiller*. De fapt, în viaţă şi în materie de cunoaştere, Kant a kantificat totul. Sub influenţa sa, orice cunoaştere a devenit ascuţită şi tăioasă şi, tot aşa, şi activitatea umană: „Datorie, tu, nume mare şi sublim, care nu admiţi nici o plăcere şi nici o linguşire...” ş.a.m.d. Eu am citat acest pasaj în ***Filosofia libertăţii***, spre furia prefăcută a multor adversari – nu o furie autentică, o furie prefăcută a multor adversari –, şi i-am opus ceea ce eu însumi trebuie să recunosc a fi concepţia mea: Iubire, tu, impuls plin de căldură care vorbeşte sufletului – etc [Nota 37].

Noţiunii kantiene, rigide şi seci, a datoriei, Schiller i s-a opus prin aceste cuvinte: „Eu bucuros le slujesc prietenilor, din nefericire eu o fac din plăcere, şi mă macină adesea gândul că nu sunt virtuos.” [Nota 38] Căci, după etica lui Kant, ceea ce se face din plăcere nu este virtute, ci numai ceea ce se face conform noţiunii rigide de datorie.

Acum, există oameni care, în primă instanţă, nu ajung să iubească. Dar, fiindcă ei nu pot spune celuilalt om adevărul izvorât din iubire – când îl iubim pe celălalt, îi spunem adevărul, nu îl minţim – fiindcă nu pot iubi, ei spun adevărul din datorie; fiindcă ei nu pot iubi, evită, din datorie, să-l pălmuiască pe celălalt sau să-l tragă de urechi, să-l lovească şi altele de acest fel, atunci când acesta face ceva ce lor nu le place. Există o deosebire între comportamentul pe care îl inspiră o noţiune rigidă a datoriei, dar care este absolut necesară în viaţa socială pentru multe lucruri, şi faptele născute din iubire.

Faptele care au fost săvârşite dintr-o conştiinţă rigidă a datoriei sau din supunere faţă de convenţie, „pentru că aşa se face”, nu determină în viaţa pământească următoare nici o bucurie; prin efectul acelui fenomen de reflectare pe care l-am descris, ele suscită în viaţa pământească următoare ceva despre care s-ar putea spune: Omul simte că este mai mult sau mai puţin indiferent celorlalţi oameni. Şi ceea

ce suportă câte unul de-a lungul existenţei prin faptul că el este indiferent celorlalţi oameni şi că suferă din această cauză – şi el suferă pe bună dreptate, căci oamenii sunt aici unii pentru alţii, şi omul este educat să nu fie indiferent faţă de ceilalţi oameni –, ceea ce suferă el aici, această suferinţă este rezultatul lipsei de iubire într-o existenţă precedentă, când s-a comportat ca o persoană corectă, fiindcă datoria rigidă era suspendată deasupra corpului său ca sabia lui Damocles, – nu vreau să spun ca o sabie de oţel, aceasta ar fi neliniştitor pentru majoritatea oamenilor datoriei, dar ca o sabie de lemn.

Suntem acum la a doua viaţă pământească. Aşa cum am văzut, ceea ce apare ca bucurie, drept rod al iubirii, dă naştere în a treia viaţă pământească unei inimi deschise şi libere care ne apropie de lume, care ne dăruieşte un spirit liber, plin de înţelegere pentru tot ceea ce este frumos, adevărat şi bun. Dar ceea ce se revarsă spre noi ca indiferenţă din partea celorlalţi oameni, şi ceea ce simţim din această cauză în timpul unei vieţi pământeşti, aceasta face din noi în următoarea viaţă, deci, în a treia, un om care nu ştie prea bine ce să facă din el însuşi. Când merge la şcoală, el nu ştie ce să facă cu ceea ce îl învaţă profesori săi. Când este mai mare, el nu ştie dacă va deveni lăcătuş sau magistrat. El merge prin viaţă fără orientare, de fapt, fără o direcţie. Faţă de ceea ce percepe din lumea exterioară, el nu este tocmai inert. El poate înţelege muzica, de exemplu, dar nu simte nici o bucurie. Lui îi este, la urma urmei, indiferent că această muzică este mai mult sau mai puţin bună sau mai mult sau mai puţin proastă. El simte frumuseţea unei opere picturale sau a unei alte opere de artă, dar sufletul său este mereu frământat: La ce bun toate acestea? – şi aşa mai departe. Acestea sunt acum lucruri care intervin în a treia viaţă pământească, printr-o înlănţuire karmică.

Dar să presupunem că un om pricinuieşte anumite prejudicii semenilor săi, din ură sau fiindcă el înclină spre antipatie. Aici se pot imagina toate gradele posibile. Cineva îl poate vătăma, să zicem, pe un altul, împins de o ură criminală. Dar el poate, de asemenea, eu las la o parte toate treptele intermediare, să fie un om cu spirit critic. Căci, pentru a fi critic, trebuie întotdeauna să urăşti puţin, dacă nu eşti un critic laudativ, dar aceştia sunt rari astăzi, căci nu este interesant să recunoşti valoarea a ceea ce a făcut cineva. Interesant este, bineînţeles, să iei lucrurile în zeflemea. Există, aşadar, toate nuanţele posibile. Dar aici este vorba de acţiunile comise dintr-o antipatie rece, dintr-o anumită antipatie de care adesea oamenii nu sunt conştienţi, dar care poate ajunge până la ură. Tot ceea ce este astfel săvârşit faţă de semenul nostru şi chiar faţă de entităţi inferioare omului, se traduce, la rândul său, prin stări sufleteşti care se reflectă şi ele în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Iar în viaţa pământească următoare, ura dă naştere contrariului bucuriei: decepţiile, neplăcerile care ne sunt cauzate de lumea exterioară.

Dumneavoastră veţi spune: Dar noi trecem prin atâtea experienţe dureroase – toate acestea trebuie să îşi aibă, într-adevăr, originea într-o ură mai mare sau mai mică în viaţa pământească anterioară? Eu nu pot să cred că am fost atât de rău – iată ce va zice omul uşor –, că eu trebuie să fiu atât de nefericit fiindcă am urât atât de mult! – Da, când vrem să gândim în acest domeniu renunţând la orice prejudecată, trebuie să ne fie clar cât de mare este iluzia care ne este foarte agreabilă şi în prada căreia ne lăsăm atât de bucuroşi când este vorba să ne ascundem sentimentele de antipatie faţă de ceilalţi oameni. În realitate, oamenii trec prin lume cu mult mai multă ură, sau, cel puţin, cu mult mai multă antipatie decât cred ei. Şi iată ce se întâmplă: Ura, la început, deoarece ea produce sufletului o anumită satisfacţie, de obicei nu este percepută absolut deloc. Ea este ascunsă de satisfacţie. O remarcăm abia atunci când ea se întoarce înapoi sub forma suferinţei care se revarsă spre noi din exterior.

Gândiţi-vă numai, dragii mei prieteni, şi imaginaţi-vă, să spunem, într-un mod absolut banal, ce se poate întâmpla aici, gândiţi-vă, de exemplu, la un mic grup reunit în jurul unei ceşti de cafea, unde o semiduzină – e deja suficient! – de doamne şi domni – pot fi şi domni – stau împreună şi îi bârfesc pe semenii lor! Gândiţi-vă la antipatia care se revarsă într-o oră şi jumătate – iar uneori aceste bârfe pot dura şi mai mult – asupra unor oameni! În momentul în care bârfele se revarsă, oamenii nu remarcă această antipatie; dar atunci când revin în viaţa pământească următoare, atunci ei o remarcă foarte bine. Dar ea se întoarce asupra lor în mod inevitabil.

Aşa încât, efectiv, o parte – nu totul, noi vom învăţa să cunoaştem şi alte înlănţuiri karmice –, astfel încât o parte a mizeriilor care ne vin din exterior într-o viaţă pământească pot proveni, în realitate, din sentimentele de antipatie pe care le-am avut în încarnări anterioare.

În toate acestea, bineînţeles, trebuie să ne fie întotdeauna clar faptul că o anumită karmă, un anumit curent karmic trebuie să-şi aibă începutul undeva. Aşa încât, dacă presupuneţi că aveţi aici, de exemplu, o succesiune de vieţi pământeşti:

a b c (d) e f g h Planşa 6

şi că aest **d** este viaţa prezentă, nu este obligatoriu ca toată durerea care ne este cauzată din exterior să-şi aibă originea în viaţa precedentă. Aceasta poate fi o primă durere care îşi va avea consecinţele karmice în următoarea existenţă. Dar de aceea eu spun: O mare parte a acestei suferinţe care ne vine din exterior este consecinţa urii cultivate în vieţi anterioare.

Când trecem acum la a treia viaţă pământească, atunci rezultatul acestei suferinţe care ne afectează – dar numai dacă ea este datorată urii pe care am înmagazinat-o într-un fel oarecare –, atunci rezultatul acestei suferinţe care invadează sufletul este mai întâi un fel de apatie a spiritului, un fel de apatie a facultăţii de înţelegere faţă de lume. Când cineva rămâne indiferent şi flegmatic faţă de lume, când nu abordează lucrurile, nici oamenii, cu o inimă deschisă, atunci adesea această apatie a fost întreţesută în propria lui karmă printr-o suferinţă cauzată într-o viaţă anterioară; dar când se exprimă în acest fel printr-o apatie a sufletului, aceasta trebuie să ne conducă înapoi, la sentimentele de ură din cel puţin a treia dintre existenţele trecute. Poţi fi într-adevăr întotdeauna sigur: A avea un comportament prostesc într-o anumită viaţă este întotdeauna consecinţa urii dintr-o viaţă anterioară.

Dar, vedeţi dumneavoastră, dragii mei prieteni, înţelegerea karmei nu trebuie să se bazeze numai pe înţelegerea noţională a vieţii, ci trebuie să o concepem şi ca impuls al vieţii, să fim conştienţi de faptul că viaţa nu comportă numai un „a, b, c, d” (*vezi schema* și *Planşa 6*), ci şi un „e, f, g, h”, că există, de asemenea, vieţi pământeşti viitoare, şi că ceea ce cultivăm în existenţa actuală drept conţinut al sufletului nostru va avea efecte, roade, în următoarea existenţă. Dacă cineva ar vrea să fie deosebit de nechibzuit în a treia viaţă din viitor, îi este suficient, pur şi simplu, să urască foarte mult în această viaţă. Dar dacă cineva vrea să aibă în a treia viaţă din viitor un spirit liber şi deschis, îi este suficient să iubească mult în timpul prezentei vieţi. Iar înţelegerea lucidă, cunoaşterea karmei, are valoare abia atunci când ea pătrunde în voinţa noastră pentru a curge în direcţia viitorului, abia atunci când, în această voinţă, ea joacă un rol pentru viitor. În această privinţă, lucrurile stau într-adevăr astfel: în prezent, ne aflăm în acel moment din evoluţia omenirii când inconştientul nu mai poate acţiona mai departe în acelaşi fel în care acţiona în trecut, când sufletele noastre au trecut prin vieţile anterioare, ci oamenii devin tot mai liberi şi mai conştienţi. Începând din secolul al 15-lea, noi suntem în epoca în care oamenii devin tot mai liberi şi mai conştienţi. Cei din epoca prezentă vor avea în următoarea viaţă pământească un sentiment obscur al existenţei precedente. Aşa cum omul de astăzi care îşi dă seama că nu este deosebit de inteligent nu pune această situaţie pe seama lui însuşi, ci pe seama unei predispoziţii – de obicei, el o atribuie naturii sale fizice, conform concepţiei materialiste actuale –, tot astfel oamenii care vor fi reîncarnarea oamenilor actuali vor avea cel puţin un sentiment obscur care îi va nelinişti: Dacă ei nu sunt deosebit de inteligenţi, atunci aceasta trebuie să aibă legătură cu sentimentele de ură şi de antipatie.

Când vorbim astăzi despre o pedagogie Waldorf trebuie, bineînţeles, să ţinem seama de civilizaţia modernă de pe Pământ. Nu putem

practica în mod deschis o educaţie care să corespundă conştienţei vieţilor pământeşti succesive, căci oamenii de astăzi nu au nici măcar un sentiment obscur al acestor vieţi pământeşti succesive. Dar începutul care s-a făcut tocmai prin pedagogia Waldorf va putea, dacă este acceptat, să fie dezvoltat în următoarele secole într-un astfel de sens încât se va putea ţine seama de el în educaţia etică, în educaţia morală. Dacă un copil este puţin înzestrat, aceasta se raportează la vieţi anterioare în timpul cărora el a urât mult şi, sprijinindu-ne pe ştiinţa spirituală, vom afla astfel pe cine a putut urî. Căci trebuie ca pe undeva, în ambianţă, să se regăsească acele fiinţe care au fost urâte şi faţă de care s-au comis acte determinate de ură. Iar educaţia trebuie să ajungă, încetul cu încetul, în secolele următoare, să pătrundă mult mai mult în viaţa umană. Ar trebui să putem discerne la un copil de unde se reflectă sau se reflecta, în timpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, ceea ce s-a metamorfozat într-o lipsă de inteligenţă în existenţa pământească. Se va putea atunci face în aşa fel încât, în timpul copilăriei, el să dezvolte iubire faţă de oamenii cărora, în vieţile precedente, le purta o ură deosebită. Se va remarca atunci că, datorită acestei iubiri efective, inteligenţa şi, în general, întreaga atitudine interioară se va ilumina. În ajutorul educaţiei vor veni nu nişte teorii generale despre karmă, ci viziunea concretă asupra vieţii care permite să fie observate raporturile karmice. Se va remarca faptul că dacă nişte copii sunt reuniţi în cele din urmă, prin destin, în aceeaşi clasă, acest lucru nu este deloc indiferent. Şi dacă ne ridicăm deasupra acelei groaznice iresponsabilităţi care domneşte faţă de aceste lucruri, când o clasă este considerată „material uman" – este întrebuinţată adesea această expresie –, ca şi cum copiii s-ar fi reunit la întâmplare, şi nu prin destin, atunci când vom depăşi această groaznică iresponsabilitate, tocmai educatorul va putea întrezări ce legături karmice stranii au fost ţesute de la un copil la altul în cursul vieţilor anterioare. Se va putea atunci introduce în evoluţia copiilor ceea ce va putea acţiona compensator. Căci, într-o anumită privinţă, karma este supusă unei necesităţi imuabile. Putem stabili în mod riguros, pe baza unei necesităţi imuabile, următoarele înlănţuiri:

iubire – bucurie – inimă deschisă   Planşa 6
antipatie sau ură – suferinţă – stupiditate

Acestea sunt nişte legături inevitabile. Totuşi, lucrurile sunt de-aşa natură încât, aşa cum în faţa unei necesităţi inevitabile care stăpâneşte cursul unui fluviu noi putem totuşi să reglăm cursul fluviului, modificându-l, tot astfel este posibil să reglăm curentul karmic, ca să spunem aşa, să acţionăm asupra lui (*planşa 6 jos*). Acest lucru este posibil.

Aşadar dacă remarcaţi la un copil predispoziţia spre stupiditate, şi dacă îl puteţi îndruma în aşa fel încât el să cultive în inima lui iubire, şi dacă descoperiţi – şi acest lucru le este astăzi deja posibil oamenilor înzestraţi cu un simţ subtil al observaţiei –, dacă descoperiţi cu ce alţi copii este el legat karmic, şi dacă îl îndrumaţi în aşa fel încât să-i iubească tocmai pe aceşti copii, să se comporte faţă de ei cu iubire, atunci veţi vedea că această iubire va deveni o contrapondere pentru antipatie, şi dumneavoastră amelioraţi astfel pentru viitoarea încarnare tendinţa lui spre stupiditate.

Există în realitate, aş putea spune, educatori din instinct, care adesea, din instinct, ajung să facă din nişte copii cu tendinţe rele copii iubitori şi, prin aceasta, încetul cu încetul, aceşti copii devin nişte fiinţe umane cu mai multă înţelegere faţă de lucruri. Abia aceste lucruri fac de fapt ca facultatea de a înţelege înlănţuirile karmice să fie de folos în viaţă.

Dar, înainte de a merge mai departe cu examinarea detaliilor karmei, trebuie să ne mai punem încă o întrebare. Să ne întrebăm: Ce este, aşadar, omul despre care ştim, cel puţin la modul general, că avem cu el o legătură karmică? Voi folosi aici o expresie care astăzi este luată adesea oarecum în sens ironic: Acest om este un contemporan. El trăieşte pe Pământ exact în acelaşi timp cu noi.

Reflectând la aceasta, dumneavoastră vă veţi spune: Dacă într-o anumită încarnare, sunteţi în contact cu anumiţi oameni, tot aşa, şi într-o încarnare precedentă – cel puţin la modul general, căci se poate ca lucrurile să se fi modificat puţin – eraţi împreună cu acei oameni şi, la fel, într-o viaţă anterioară aceleia.

Planşa 6 + 7

Dar, desigur, şi cei care trăiesc la cincizeci de ani după dumneavoastră au fost, şi ei, la rândul lor, legaţi de nişte oameni în viaţa lor precedentă! În general, oamenii din seria B, conform acestei idei, nu se întâlnesc cu oamenii din seria A. Aceasta este o idee apăsătoare, dar o idee adevărată.

Voi vorbi mai târziu despre anumite probleme care se pun în legătură cu faptul că se spune adesea: omenirea se înmulţeşte pe Pământ ş.a.m.d. Acum aş vrea să vă atrag atenţia asupra acestei idei: ea este poate apăsătoare, dar e adevărată: În realitate, cursul vieţii oamenilor pe Pământ se desfăşoară după anumite ritmuri. Eu voi spune că, în general, o serie de oameni trece dintr-o viaţă pământească în alta, o altă serie de oameni trece dintr-o viaţă pământească în alta, dar, într-un anumit sens, ele sunt separate şi nu se întâlnesc. În lunga existenţă dintre moarte şi o nouă naştere ele se întâlnesc, desigur; dar în viaţa pământească lucrurile stau într-adevăr în acest fel, întotdeauna noi coborâm pe Pământ împreună cu un cerc limitat de oameni. Faptul de a fi contemporani are o semnificaţie interioară tocmai pentru vieţile pământeşti succesive.

Şi de ce aceasta? Vă pot spune că această problemă, care poate fi pusă mai întâi la nivel raţional, mi-a pricinuit, în realitate, pe tărâmul ştiinţei spirituale, cele mai mari suferinţe, căci e necesar să discernem adevărul în această problemă, conţinutul intim al problemei. Şi ne putem întreba – scuzaţi-mă că folosesc aici un exemplu care, în realitate, aş putea spune că joacă pentru mine un rol important, în ceea ce priveşte cercetările mele: De ce nu ai fost tu contemporan cu *Goethe*? Din faptul că nu eşti contemporan cu Goethe, tu poţi deduce, în conformitate cu acest adevăr, că, în general, tu nu ai trăit niciodată pe Pământ în acelaşi timp cu el. El face parte dintr-o altă serie de oameni.

Ce se află, în realitate, în dosul acestui fapt? Aici trebuie să inversăm întrebarea, iar pentru aceasta e nevoie să avem un simţ liber şi deschis pentru convieţuirea umană. Trebuie să ne putem întreba – şi, în legătură cu această întrebare, eu voi mai avea multe de spus aici, în viitor: Ce înseamnă, în realitate, să fim contemporani cu un om, şi ce înseamnă ca în cursul unei vieţi pământeşti să nu aflăm despre el decât din istorie? Aşadar, ce înseamnă aceasta?

Vedeţi dumneavoastră, trebuie să ai un spirit liber şi deschis pentru a răspunde la întrebarea delicată: Cum stau lucrurile cu tot ceea ce se întâmplă în sufletul tău atunci când un contemporan stă de vorbă cu tine, când el face nişte acţiuni care te privesc – cum stau lucrurile în acest caz? Putem face apoi o comparaţie – după ce am dobândit cunoştinţele necesare – cu ce s-ar întâmpla dacă am întâlni o personalitate

care nu face parte dintre contemporanii noştri, care poate nu a fost contemporan cu noi în nici o viaţă pământească – personalitate pe care o putem totuşi admira şi venera mai mult decât pe toţi contemporanii –, ce s-ar întâmpla dacă am trăi în acelaşi timp cu această personalitate? Aşadar ce ar fi dacă – scuzaţi-mă că reiau acest exemplu personal – ce ar fi dacă aş fi contemporan cu Goethe? Desigur, dacă nu eşti un om indiferent – bineînţeles, dacă un om este indiferent şi chiar lipsit de înţelegere pentru cea ce poate fi un contemporan, el nu poate găsi nici răspunsul adecvat la această întrebare –, dar, dacă nu eşti indiferent, atunci te poţi întreba: Cum ar fi fost dacă eu, coborând pe strada Schiller din Weimar în direcţia Frauenplan, l-aş fi văzut pe „consilierul aulic cel gras" venind în întâmpinarea mea, să spunem, în 1826 sau în 1827? – Ei bine, se poate şti perfect că eu nu l-aş fi suportat! „Contemporanii" l-au suportat. Pe cel cu care nu putem fi contemporani nu l-am suporta; într-un anumit fel, el ar acţiona ca o otravă asupra vieţii sufleteşti. Nu îl suporţi fiindcă nu eşti contemporanul său, ci ai trăit înainte sau după el. Desigur, atunci când nu eşti sensibil la acest gen de lucruri, ele rămân în subconştient. Dar ne putem imagina un om înzestrat cu o sensibilitate fină a spiritului, care să ştie: Dacă ar fi coborât pe strada Schiller din Weimar în direcţia Frauenplan şi dacă el l-ar fi întâlnit, de exemplu, pe consilierul aulic cel gras Goethe, cu dubla sa bărbie, el s-ar fi simţit interior într-o situaţie imposibilă. Dar cel care nu are nici un simţ pentru aceste lucruri, poate că l-ar fi salutat.

Ei bine, vedeţi dumneavoastră, aceste lucruri nu sunt de natură pământească, fiindcă motivele pentru care nu putem fi contemporani cu un om nu se află în viaţa pământească; fiindcă trebuie să putem privi înlănţuirile spirituale; de aceea lucrurile iau uneori, din punctul de vedere al vieţii pământeşti, un aspect paradoxal. Dar aşa stau lucrurile, ele stau indiscutabil aşa.

Vă pot asigura că am scris cu adevărat din inimă o introducere la operele lui *Jean Paul*, care au apărut în colecţia «Biblioteca Literaturii universale» a Editurii Cotta [Nota 39]. Dar dacă ar fi trebuit să mă găsesc vreodată la Bayreuth în compania lui Jean Paul însuşi aş fi avut, desigur, crampe la stomac. Asta nu mă împiedică să simt cea mai mare veneraţie faţă de el. Dar acest lucru i se întâmplă oricărui om, numai că la majoritatea oamenilor rămâne îngropat în subconştient, rămâne în corpul astral sau în corpul eteric, nu atinge corpul fizic. Căci trăirea sufletului care trebuie să atingă corpul fizic trebuie să devină conştientă. Dar trebuie, de asemenea, dragii mei prieteni, să ne fie clar acest lucru: Când vrem să dobândim cunoştinţe asupra lumii spirituale trebuie să ştim că, în mod inevitabil, trebuie să auzim lucruri care par groteşti, paradoxale, pentru că lumea spirituală este diferită de lumea fizică.

Bineînţeles, cineva poate fi uşor ridiculizat atunci când spune: Dacă aş fi devenit contemporan cu Jean Paul aş fi avut crampe de stomac când aş fi fost în compania lui. Desigur, pentru lumea obişnuită, banală, filistină, viaţa pământească este absolut firească, absolut adevărată; dar legile acestei lumi banale şi filistine nu sunt valabile pentru înlănţuirile spirituale. Trebuie să ne obişnuim să gândim cu totul altfel de gânduri atunci când vrem să înţelegem lumea spirituală. Trebuie să ne obişnuim să trăim chiar nişte lucruri surprinzătoare. Când conştienţa obişnuită citeşte despre Goethe, ea se poate simţi îndemnată, fireşte, să spună: Eu aş fi făcut bucuros cunoştinţă cu el; personal, i-aş fi strâns mâna, şi aşa mai departe. Dar aceasta înseamnă a vorbi fără a reflecta, căci există legi în virtutea cărora suntem destinaţi a trăi într-o anumită epocă, şi putem trăi numai în această epocă. Exact aşa cum suntem destinaţi, în ceea ce priveşte corpul nostru fizic, să trăim la o anumită presiune atmosferică şi putem să ne ridicăm în sus până la nivelul unde presiunea aerului ne convine, omul care este destinat pentru secolul 20 nu poate trăi în epoca lui Goethe.

Iată ce voiam să vă spun, în primă instanţă, despre karmă.

Rudolf Steiner

KARMĂ ŞI REÎNCARNARE

Note

1. Cel de al optulea conciliu ecumenic, Conciliul de la Constantinopol, 869. La acest conciliu s-a hotărât că omul trebuie privit ca fiind format dintr-un corp şi un suflet şi că sufletul are doar unele însuşiri spirituale.
2. Friedrich Albert Lange (1828-1875). *Istoria materialismului şi critica importanţei sale în epoca prezentă*, 1866.
3. „Ştiinţa despre natură la răscruce", Berlin, 24.10.1907; în GA 56.
4. Wilhelm Wundt (1832-1920), psiholog şi filosof german, a întemeiat în 1879 primul Institut de psihologie experimentală.
5. Din *Schiţă la o teorie a culorilor* (1830), *Scrierile de ştiinţe naturale ale lui Goethe*, editate de Rudolf Steiner în seria „Literatura Naţională Germană a lui Kürschner", Operele lui Goethe, vol. 35, p. 88.
6. „Misiunea ştiinţei oculte în epoca noastră," Berlin, 10.10.1907; în GA 56.
7. Johann Wolfgang Goethe, *Maxime în proză*, vol. 36/2, p. 417.
8. Johann Gottlieb Fichte (1762-1814), citat din *Fundamentul întregii doctrine a ştiinţei* (1795), notă la § 4.
9. „Sufletul animalelor în lumina ştiinţei spirituale", Berlin, 23.01.1908, în GA 56.
10. Friedrich Schiller, *Idealul şi viaţa*, strofa a treia.
11. Johannes Kepler (1571-1630), citat din *Harmonica mundi* (1818), Cartea a 5-a.
12. Vezi Rudolf Steiner, ***Ştiinţa oculta*** (1910), cap. „Evoluţia lumii şi omului", GA13.
13. Conferinţă ţinută la Paris, 11.6.1906; în ***Cosmogonie***, GA 94.
14. „Entitatea umană", Berlin, 13.10.1904; în GA 53. O descriere corespunzătoare făcută de Rudolf Steiner se găseşte în prima conferinţă reprodusă aici.
15. Este evident că aici stenograma redă textul în mod greşit.
16. „Teosofia şi Darwin", Berlin, 27.10.1904; în GA 53.
17. Carl von Linné (1701-1778), naturalist suedez; opera principală *Sistemul naturii* (1735).
18. Prin aceasta se face trimitere la metodele educaţiei interioare, meditative, prin care cel ce face exerciţii îşi formează organele de cunoaştere pentru trăirea lumii spirituale şi a celei sufleteşti. Vezi Rudolf Steiner, ***Teosofie***, cap. „Calea cunoaşterii" (1904), GA 9; ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** (1904-1905), GA 10.
19. Paul Rée (1849-1901), *Naşterea conştiinţei*, Berlin, 1885.
20. *Faust*, partea I, „Noaptea".
21. Rudolf Steiner, ***Ştiinţa spirituală şi problema socială*** (trei articole, 1905, 1906); în „Luzifer-Gnosis", GA 34
22. Nikolaus Kopernikus (1475-1543), *De revolutionibus orbium coelesticumlibri VI*, dedicată lui Paul III, tipărită în 1543 la Nürnberg, între 1615-1822, la Indexul emis de Sacrum Officium.
23. Fizicianul Léo Foucault (1819-1868) a demonstrat în anul 1851, în Panteonul de la Paris, rotaţia Pământului, folosind un pendul oscilator.
24. Un cuvânt creat de Herbert Spencer (1820-1903).
25. Vezi, de exemplu, conferinţa din 28.5.1910; în ***Manifestările karmei***, GA 120.
26. *Poezii-proverb*: „Eu, egoist! — Dacă n-aş şti-o mai bine!/ Invidia, ea este egoistul;/ Şi orice aş fi făcut în lume/, Pe a invidiei cale niciodată n-am umblat."
27. Benvenuto Cellini (1500-1573), aurar şi sculptor. *Autobiografia* (1758), tradusă de Goethe,Tübingen,1803. Aici Cellini subliniază în repetate rânduri iubirea sa pentru adevăr, de exemplu în Cartea a III-a, cap. 8, şi în Cartea a IV-a, cap. 7. Acolo vorbeşte despre el însuşi ca despre un statornic prieten al adevărului şi duşman al minciunii.
28. Vezi Rudolf Steiner, ***Ştiinţa oculta***, cap. „Evoluţia lumii şi omului".
29. În conferinţa paralelă (cu aceasta), prezentată la Nürnberg la 12.11.1910, de la care a rămas numai o copie fragmentară, se spune, în acest context: „E altceva când un om vrea să treacă printr-o dezvoltare ocultă. Atunci i se poate da sfat în legătură cu felul în care îşi poate duce destinul în modul cel mai bun."
30. Ioan 2, 19-21.
31. Rudolf Steiner, *Veşnicia sufletească a omului din punct de vedere al antroposofiei* şi *Evoluţia şi educarea omului din punct de vedere al antroposofiei*, Oslo, 14 şi 15.5.1923.
32. Max Dessoir, *Despre transcendentul sufletului*, Stuttgart, 1917, p. 260. Comp. Rudolf Steiner, ***Despre enigmele sufletului*** (1917), GA 21.
33. Vezi în special conferinţa din 20.5.1923, din ciclul ***Fiinţa umană, destinul uman şi evoluţia lumii,*** GA 226, unde Rudolf Steiner vorbeşte despre „Fapta lui Christos şi enigma morţii în evoluţia omenirii".
34. Sir Josef Oliver Lodge, fizician englez (1851-1940), *Lucrări asupra electricităţii*, Comp. *Eterul cosmic*, Braunsdweig, 1911.
35. ***Povestea vieţii mele***, GA 28. Această biografie a apărut la cererea lui Rudolf Steiner în 70 de articole succesive, pentru prima dată în săptămânalul „Das Goetheanum", anii 1923-1925.
36. Sărim aici peste conferinţa din 17.02.1924, din ciclul GA 235, care studiază destinul uman în legătură cu esenţa ierarhiilor spirituale şi preluăm pentru volumul de faţă descrierile concrete din conferinţele a 3-a şi a 4-a (23 şi 24.02.1924).
37. Immanuel Kant, *Critica raţiunii practice*, partea I, A treia secţiune principală; Rudolf Steiner, ***Filosofia libertăţii***, capitolul IX.
38. Friedrich Schiller, *Xenie*, „Scrupule de conştiinţă".
39. Rudolf Steiner, Introducere la ediţia operei lui Jean Paul, în opt volume, în *Ediţia operelor complete*: ***Biografii şi schiţe biografice***, 1894-1905, GA 33.

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

POSTFAŢĂ

Doctrina despre *pelerinajul* sufletelor a fost, în era precreştină, un bun al vieţii răspândit pe teritorii întinse – de la vechea civilizaţie hindusă până la gândirea filosofilor greci. Acest lucru îi face azi pe mulţi să creadă că prin interesul arătat în prezent faţă de *reîncarnare* e vorba de o retrezire a acestei doctrine vechi, la care s-ar fi ajuns prin valul de metode pentru contemplare şi meditaţie care vine dinspre Răsărit spre Apus. De fapt, de la *doctrina* pelerinajului sufletelor şi până la *ideea* de reîncarnare a avut loc o evoluţie spirituală importantă, care îşi are punctul de pornire în Evenimentul christic de la răscrucea vremurilor. Prin unirea *fiinţial-reală* a lumii divin-spirituale cu existenţa Pământului şi a omenirii, omul poate deveni conştient de entitatea Eului său, el poate *înainta* de la viaţa în suflet la *cunoaşterea de sine în spirit*. Această evoluţie începe în era creştină prin pasul decisiv făcut de Augustin şi atinge un prim punct culminant în gândirea modernă prin Nikolaus von Kues.

Pelerinajul sufletului – chiar dacă este o cale de evoluţie personală – e orientat întotdeauna spre trecut. Dacă ne luăm după vechea concepţie hindusă, sufletul uman, creat pur de către Divinitate, prin căderea în păcat a fost exilat în „carcera trupului~. Pentru Veda hindusă – cunoaşterea sfântă – atingerea cu Pământul este consecinţa păcatului originar al omului; vieţile pământeşt repetate sunt o cale de jertfă a sufletului, pe care el trebuie să păşească mereu, până când, purificat de tot ce e pământesc, „intră în Brahman cel veşnic", într-o linişte plină de beatitudine, acolo unde sunt nişte „spaţii pline de lumină", cu o *stingere totală a oricărei vieţi individuale* (Upanişadele). Mistica Upanişadelor compară sinea sufletului, care se dizolvă, s-a purificat, cu un bulgăre de sare care, pus în apă, se dizolvă, devine una cu elementul apei În felul acesta, sufletul purificat de-a lungul multor vieţi pământeşti intră din nou în fiinţa Dumnezeirii, din care a venit.

Pelerinajul sufletelor conduce sufletul *înapoi*, la *starea lui originară.* Sensul reîncarnării străluceşte din viitor spre prezent. Ea poartă în sine impulsurile unei evoluţii neîncetate a omului, în curs de transformare, până la o desăvârşire, într-un viitor îndepărtat, sub o nouă formă spirituală individuală. *Cunoaşterea de sine* în spirit devine pentru el o *autodeterminare* a voinţei sale întru o evoluţie ce trimite spre viitor. Dacă acesta este ţelul reîncarnării, al reîntoarcerii în carne, evoluţia spre o existenţă umană superioară, de aceasta se leagă – în mod necesar, am spune – responsabilitatea faţă de Pământul pe care această evoluţie are loc. Doctrina despre pelerinajul sufletelor, cu privirea ei îndreptată spre trecut, spre o stea pământească care trebuie atinsă din nou, e lipsită – tot în mod necesar – de conştienţa acestei responsabilităţi. Rudolf Steiner a prezentat pentru prima dată ideea de reîncarnare în realitatea ei, drept impuls central al antroposofiei, fiind conştient de responsabilitatea deplină faţă de existenţa pământească pe care o avea în sarcinile sale personale şi general-umane, în articolul ***Reîncarnarea şi karma, două reprezentări necesare din punctul de vedere al ştiinţei moderne*** (1903) şi, în mod mai amănunţit, într-una din, cărţile sale de bază, ***Teosofie*** (1904).

Fie şi numai *a gândi* reîncarnarea, ca posibilitate de a dezlega enigmele destinului, presupune un mod just de a-l concepe pe om, în natura sa duală, ca fiinţă fizic-vie şi ca fiinţă sufletesc-spirituală. În prima conferinţă preluată în micul volum de faţă, care a fost prezentată în mod public (24 octombrie 1907), Rudolf Steiner expune concepţia spiritual-ştiinţifică despre om şi arată că la ea se poate ajunge printr-o observare exactă – şi prin comparaţie cu plante şi animale.

Reîncarnarea este *destinul omului*. În legea sa, care guvernează peste tot, se întreţes destinele persoanle, după măsura relaţiilor pe care fiecare şi le-a creat cu comunitatea umană şi vieţile sale pământeşti anterioare. Omul nu îşi trăieşte destinul ca reprezentant al speciei, asemănător cu toţi ceilalţi oameni. Destinul său este *întru totul* al său şi destinul niciunui om nu e asemănător cu acesta, chiar dacă situaţiile de viaţă exterioare sunt asemănătoare şi chiar dacă unele evenimente dramatice ating în acelaşi fel un mare număr de oameni. În această *unicitate* irepetabilă a fiecărui destin uman se arată măreţia şi libertatea felului în care se plăsmuieşte destinul individual. Pe de altă parte, destinul presupune întotdeauna întâlnirea cu *celălalt om*: cu semenul, cu o comunitate umană, cu spiritul epocii, nu în ultimul rând cu intervenţiile spirituale importante care au loc în evoluţia generală. Acesta este marele mister al existenţei, faptul că destinul, cu forţa sa de evoluţie individuală, este posibil numai prin legătura vie cu întregul. Cunoaşterea faptului că destinul individual e întreţesut în multe feluri cu destinele oamenilor, popoarelor şi epocilor deschide perspectiva spre o concepţie despre lume şi viaţă cu adevărat obiectivă şi îl fereşte pe cel ce caută cunoaşterea de speculaţiile unilaterale asupra vieţilor pământeşti trecute, ba chiar, în general, de orice trăire speculativă a ideii de reîncarnare. Responsabilitatea justă în viaţă, împreună cu ideea de reîncarnare, trezesc în om conştiinţa (conferinţa din 16 mai 1910).

„Destinul" animalului e cu totul altceva. Animalul nu e răspunzător de el. Destinul domneşte deasupra lui. Existenţa animalului e determinată.de organizarea sa fizică. El nu are Sine şi de aceea „nu are nici biografie" (Rudolf Steiner, 20 octombrie 1904). Odată cu Sinea îi lipsesc amintirea şi conştiinţa. Omul merge pe calea cunoaşterii de sine. El poate. să înainteze exersând, de la presimțirea faptului că este şi el responsabil în ceea ce priveşte trăirea destinului până la a se recunoaşte pe sine drept creator al destinului său. *Exerciţiile de gândire* (conferinţele din 20 şi 21 februarie 1912), drept cultivare a unei capacităţi de a-şi aminti faptele vieţii, intensifică voinţa înnăscută a omului de a face ca ceea ce e greşit să devină just, ca ceea ce nu e bun să devină bun, iar ceea ce e imperfect să se apropie mai mult de perfecțiune, de a compensa o nedreptate făcută cuiva – chiar şi un gând rău despre alţii. Capacitatea amintirii obiective face conştiinţa mai puternică, iar conştiinţa eliberează amintirea de orice amăgire subiectivă.

Viața nu ne oferă întotdeauna posibilitatea unei compensări. Rămâne un rest, care cere imperios un destin nou. *Evoluţia şi compensarea* sunt acelea care-l cheamă pe om în noua existenţă. Dacă exerciţiile de gândire, făcând abstracţie de realitățile vieţii şi de imaginile amintirii, sunt îndreptate, prin cugetare meditativă, spre ideea pură de „evolulie a Eului", ideea de reîncarnare se integrează cunoaşterii. Omul găseşte adevărul ei în *contemplare* aprofundată, adică altruistă, *a ideii*, la fel cum omul de ştiinţă îl găseşte pe al său în observaţiile făcute în natură.

Procesele devenirii încep prin faptul că ceva unitar trece la dualitate: Dumnezeu şi lume, spirit şi materie, eu şi tu, bărbat şi femeie etc. Apar nişte contrarii, şi ele devin nişte factori purtători de evoluție. Acestea se pot mistui luptând între ele sau se pot potenţa, luând forme superioare, prin faptul că se completează reciproc. În evoluția lumii, ideea de reîncarnare şi karmă, care în modul de a trăi al omului devine

un ideal, se transformă în resortul ce impulsionează evoluția divin-spirituală şi duce, în viața personală, la acceptarea liberă a ceea ce se apropie de un drept destin. Conferinţele din 26 noiembrie 1910 şi 19 mai 1923 conțin multe exemple de acţiuni karmice pe care Rudolf Stainer le-a putut cerceta şi în contemplarea sa asupra vieții şi spiritului şi ele atrag atenția asupra legăturii dintre reîncarnare şi evoluția lumii. Cu aceasta, ele ne pregătesc pentru ultimele trei conferințe ale volumului de față. Acestea se numără printre primele conferințe pe care Rudolf Steiner le-a ținut în ultimul an al vieţii sale, în seria „Considerații esoterice asupra unor legături karmice". Cititorul atent va observa că în aceste trei conferinţe se vorbeşte de la un nivel superior despre unele lucruri discutate deja în conferinţele dinainte. Aici Rudolf Steiner vorbeşte de un cerc de persoane despre care a putut presupune că el îşi elaborase, printr-o muncă de mulţi ani, cunoaşterea unor legităţi karmice şi că trăiesc în cunoaşterea faptului că „oamenii înşişi sunt sub stratul karmei" (23 februarie 1924) şi prin aceasta „îşi trăiesc libertatea prin împlinirea unor sarcini karmice".

Cunoaşterea destinului în sensul antroposofic fortifică în om certitudinea că el va duce peste pragul morţii nu numai viaţa sufletului său, ci şi conştienţa sa spirituală.

Clara Kreutzer

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

INDICE AL SURSELOR BIBLIOGRAFICE

I. „Cunoaşterea sufletului şi a spiritului”, Berlin, 24 octombrie 1907, în ***Cunoaşterea sufletului şi a spiritului***, GA 56.
II. „Esența şi importanța karmei”, Hamburg,16 mai 1910; în ***Manifestările karmei***, GA 120.
III. „Reîncarnare şi karmă”, Berlin, 20 octombrie 1904; în ***Noțiuni fundamentale ale Teosofiei***, GA 53.
IV. „Experiențe legate de reîncarnare şi karmă făcute prin exerciţii de gândire”, Stuttgart, 20 februarie 1912; în ***Reîncarnarea şi Karma și semnificația lor pentru cultura prezentului***, GA 135.
V. „Efecte karmice în cadrul încarnărilor”, Stuttgart, 21 februarie 1912, în ***Reîncarnarea şi Karma și semnificația lor pentru cultura prezentului***, GA 135.
VI. „Câteva probleme ale vieţii în lumina ideii de reîncarnare şi karmă”, Bremen, 26 noiembrie 1910, în ***Căi și țeluri ale omului spiritual***, GA 125.
VII. „Gândirea şi voința în raport cu destinul trecut şi viitor al omului”, Oslo, 19 mai 1923, în ***Ființa umană, destinul uman și evoluția lumii***, GA 226.
VIII. „Condiții şi legi ale destinului uman”, Dornach, 16 februarie 1924; în ***Consideraţii esoterice asupra legăturilor karmice Vol. I***, GA 235.
IX. „Libertatea ca bază a karmei”, Dornach, 23 februarie 1924; în ***Consideraţii esoterice asupra legăturilor karmice Vol. I***, GA 235.
X. „Plăsmuirea karmei în viața dintre moarte şi o nouă naştere”, Dornach, 24 februarie 1924; în ***Consideraţii esoterice asupra legăturilor karmice Vol. I***, GA 235.

Rudolf Steiner

KARMĂ ȘI REÎNCARNARE

BIBLIOGRAFIE

Emil Bock, *Wiederholte Erdenleben. Die Wiederverkörperungs-idee in der deutschen Geisteschichte* [*Vieţi pământeşti repetate. Ideea de reîncarnare în istoria spiritului german*], Stuttgarat, 1932, 1975.

Rudolf Bubner, *Evolution, Reinkarnation Christentum* [*Evoluţie, reîncarnare, creştinism*], Stuttgart, 1975.

Curt Englert-Faye, *Ewige Individualität* [*Individualitate eternă*], Basel,1934.

Rudolf Frieling, *Christentum und Wiederverkörperung* [*Creştinism şi reîncarnare*], Stuttgart, 1974, 1975.

Otto Julius Hartmann, *Der Mensch als Selbstgestalter seines Schicksals. Lebenslauf und Wiederverkörperung* [*Omul – plăsmuitor al propriului său destin. Biografie şi reîncarnare*], Frankfurt, 1970.

Friedrich Hiebel, *Rudolf Steiner im Geistesgang des Abendlandes* [*Rudolf Steiner în cadrul evoluţiei spirituale a Occidentului*], Berna/München, 1965.

Friedrich Hiebel, *Schutzgeist der Schicksalsforschung* [*Spritual ocrotitor al studierii destinului*], în „Das Goetheanum”, 1980, pp. 117-389.

Max Hoffmeister, *Reincarnation* [*Reîncarnarea*], Achberg, 1980.

Manfred Krüger, *Literatur und Geschichte – Über die Kunst, das Vergangene als künftig zu denken* [*Literatură şi istorie. Despre arta de a gândi evenimentele trecute drept viitoare*], Stuttgart, 1982.

Hans Erhard Lauer, *Die Wiederverkörperung des Menschen als Lebensgesetz der Geschichte* [*Reîncarnarea omului ca lege de viaţă a istoriei*], Freiburg, 1958.

Hermann Poppelbaum, *Schicksalsrätsel. Verkörperung und Wiederverkörperung* [*Enigmele destinului. Încarnare şi reîncarnare*], Dornach, 1949, 1980.

Hermann Poppelbaum, *Studien über das Schicksal* [*Studii asupra destinului*], Dornach, 1957, 1972.

Hugo S. Verbrugh, ... *wiederkommen. Erfahrungen des Vorgeburtlichen und der Reinkarnationsgedanke* [...*a veni din nou. Trăiri ale prenatalului şi ideea de reîncarnare*], Stuttgart, 1982.

Günther Wachsmuth, *Die Reinkarnation des Menschen als Phänomen der Metamorphose* [*Ereditatea şi reîncarnarea spiritului*], Dornach, 1935, 1982.

Herbert Witzenmann, *Vererbung und Wiederverkdrperung des Geistes* [*Ereditatea şi reîncarnarea spiritului*], Geneva, 1974. Reeditare, Dornach, 1982.

Bethold Wulf, *Tod, nachtodliches Leben, Wiederverkörperung und die Mysterien Christi* [*Moarte, viaţă de după moarte. Reîncarnare şi Misteriile lui Christos*], Freiburg, 1981.

„Revista de istoria religiei şi a spiritului”, vol. 9, Număr special, „Reîncarnarea”, 1957, nr. 2.

Revista „Die Drei”, mai multe caiete din anul 1981.